

**ІНДЕКС
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО
ЕКОНОМІЧНОГО
ПОСТУПУ РЕГІОНІВ
УКРАЇНИ
2014 - 2019**

Kingdom of the Netherlands

Публікацію підготовлено Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень (<https://pfirs.org/>) та Асоціацією регіональних аналітичних центрів (<https://pfirs.org/arttnet.html>) в рамках проекту «Індекс євроінтеграційного економічного поступу: посилення підтримки громадянського суспільства у здійсненні проєвропейських економічних реформ у регіонах України» за фінансової підтримки програми «MATRA», що виконується в Україні Посольством Королівства Нідерландів.

ЗМІСТ

Перелік скорочень	4
Резюме	5
Вступ	6
Методика дослідження	7
Розділ I. Загальні тенденції перебігу процесів європейської економічної інтеграції у 2014 – 2019 рр.	10
1.1. Загальні результати.....	10
1.2. Глибина торговельно-економічних зв'язків.....	11
1.3. Інституційна підтримка.....	12
Ілюстраційний матеріал до розділу I	14
Розділ II. Обласні профілі євроінтеграційного економічного поступу у 2014 – 2019 рр.	20
Вінницька область.....	20
Волинська область.....	26
Дніпропетровська область.....	31
Донецька область.....	38
Житомирська область.....	44
Закарпатська область.....	50
Запорізька область.....	58
Івано-Франківська область.....	65
Київська область.....	71
Кіровоградська область.....	77
Луганська область.....	84
Львівська область.....	90
Миколаївська область.....	97
Одеська область.....	103
Полтавська область.....	112
Рівненська область.....	119
Сумська область.....	126
Тернопільська область.....	133
Харківська область.....	140
Херсонська область.....	145
Хмельницька область.....	151
Черкаська область.....	157
Чернівецька область.....	164
Чернігівська область.....	170
Висновки і рекомендації	178
Додаток 1. Обґрунтування вибору показників Індексу євроінтеграційного економічного поступу регіону	180

Перелік скорочень

ЄС – Європейський Союз

УА – Угода про асоціацію між Україною та ЄС

ПВЗВТ – Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі

ОДА – обласна державна адміністрація

ОР – обласна рада

ІСЕП – Індекс євроінтеграційного економічного поступу регіонів

СТЕЗ, С_{ТЕЗ} – Субіндекс торговельно-економічних зв'язків

СІП, С_{ІПЕР} – Субіндекс інституційної підтримки

ЗЕД – зовнішньоекономічна діяльність

АРАЦ – Асоціація регіональних аналітичних центрів

НАССР – Міжнародна система аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках

Резюме

Цей аналітичний продукт є третім у циклі досліджень, спрямованих на виявлення особливостей та порівняння перебігу процесів європейської інтеграції України на рівні її областей протягом 2016-2019 рр. Незмінним інструментом оцінювання виступав Індекс євроінтеграційного економічного поступу регіону, адаптований до наявного інформаційного забезпечення, а також останніх змін, що відбулися на регіональному рівні інституційної підтримки євроінтеграційних економічних зрушень. До складу Індексу увійшли 15 індикаторів глибини торговельно-економічних зв'язків регіону з ЄС та 6 індикаторів рівня інституційної підтримки, яку обласні державні адміністрації забезпечували для зближення економіки області з ЄС. Регіональними експертами було зібрано 72 історії успіху, що демонструють реальний вплив проєвропейських реформ на нарощування експортного та інвестиційного потенціалу регіону.

Дослідження показало наявність як негативних, неоднозначних явищ та процесів, так і позитивних євроінтеграційних зрушень в економіці областей України. Торговельно-економічні індикатори не тільки відобразили вплив УА/ПВЗВТ та пов'язаних з ними загальнонаціональних реформ на зближення регіональних економік з ЄС, але й специфічний профіль включення областей у ці процеси. Внутрішній імпульс євроінтеграційним зрушенням на рівні ОДА був слабшим через наявність системних проблем у стратегічному та оперативному плануванні, а також управлінні відповідними процесами на регіональному рівні. Через розгортання кризових явищ, зумовлених впливом COVID-19 та складної геополітичної ситуації, інституційна підтримка з боку ОДА буде багато в чому визначати здатність регіону зберегти п'ятирічні досягнення та продовжити курс на європейську інтеграцію.

Вступ

Від початку дії Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі в рамках Угоди про асоціацію України з ЄС минуло п'ять років, а з моменту початку преференційного торговельного режиму для українських виробників – цілих вісім. Наразі торговельно-економічні відносини України та ЄС переживають переламний момент. Серед найгостріших питань порядку денного: промисловий безвіз, перегляд тарифних та нетарифних обмежень для української харчової продукції, негативний вплив COVID-19 на торговельно-економічні та інвестиційні зв'язки з ЄС. Але не менш важливо підбити підсумки євроінтеграційних прагнень України, підкріплених сприятливим торговельним режимом та іншими видами підтримки з боку ЄС.

Уповноваженими органами влади здійснюються системні економічні реформи, визначені Порядком денним асоціації, з дотриманням Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У 2019 р. Кабінет Міністрів України відкрив для громадськості доступ до «Пульсу Угоди» – онлайн-системи моніторингу реалізації Плану заходів виконання Угоди про асоціацію з ЄС. «Пульс Угоди» відображає поточний прогрес виконання заходів у межах кожного року та загальний прогрес виконання, починаючи з тимчасового застосування окремих положень Угоди у 2014 році і до 2024 року. Реальна успішність реалізації зазначених заходів має відобразитися у покращенні відповідних показників – індикаторів цілей економічної інтеграції.

Загальнодержавна статистика свідчить: протягом 2014-2019 рр. (не рахуючи “коронакризового” 2020 р.) експорт української продукції до ЄС збільшився майже на 4 млрд дол. США (з 17 млрд дол. США до 20,8 млрд дол. США), імпорт товарів з ЄС до України зріс на 4,5 млрд дол. США (з 21 млрд дол. США до 25,5 млрд дол. США). Про переорієнтацію українських експортерів на ринок Євросоюзу свідчить зростання частки експорту товарів з 31,5% у 2014 р. до 41,4% у 2019 р. З 2015 по 2019 рр. з країн ЄС до України надійшло 11,4 млрд дол. США прямих інвестицій. Нині Євросоюз є найбільшим регіоном – партнером по торгівлі, інвестором та джерелом фінансування програм технічної допомоги для України. Втім, наведені цифри формують дуже загальне уявлення щодо впливу проєвропейських реформ на економіку України.

Процеси, що протікають на рівні областей є надто “строкатими”, щоб сформулювати належне враження про них на основі загальнонаціональної статистики. Саме з метою вивчення специфіки розвитку економічних зв'язків між областями України та Європейським Союзом командою Поліського фонду міжнародних та регіональних досліджень було розроблено Індекс євроінтеграційного економічного поступу, який став першим в Україні інструментом оцінювання прогресу областей у поглибленні економічної інтеграції з ЄС та моніторингу якості обласного інституційного середовища для розгортання євроінтеграційних процесів у торговельно-економічній сфері. Окремою частиною дослідження та важливим якісним доповненням до індикаторів ІСЕП, СТЕЗ та СІП стали історії успіху, пов'язані з впливом європейської інтеграції на економіку областей протягом 2014-2019 рр.

Методика дослідження

Індекс євроінтеграційного поступу (ІЄП) відображає перебіг двох відносно відокремлених та водночас взаємопов'язаних процесів:

1. Поглиблення торговельно-економічних зв'язків регіонів України з ЄС розраховується на основі агрегування одиничних показників, котрі відображають досягнення першочергових завдань торговельно-економічної інтеграції з ЄС.
2. Покращення інституційного середовища для імплементації реформ, передбачених Розділом IV Угоди про асоціацію "Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею", у регіонах України.

Торговельно-економічним відносинам як ключовій складовій економічної інтеграції присвячена основна частина Угоди про асоціацію у форматі ПВЗВТ. Її зміст формують положення, спрямовані на вирішення питань, критично важливих для розвитку економічного співробітництва України та країн ЄС, включаючи лібералізацію торговельно-економічних відносин та сприяння удосконаленню відповідної інституційної структури. Свідченням успішного впровадження положень УА/ПВЗВТ у національній економіці є не лише відкриття доступу до ринку ЄС, але і його освоєння вітчизняними підприємствами за рахунок стимулювання глибоких зрушень у вітчизняному бізнес-середовищі, підвищення конкурентоспроможності та ефективності українських суб'єктів підприємницької діяльності, якості та безпечності їх продукції, зростання обсягу іноземних інвестицій, передусім з ЄС.

Саме для вимірювання цих процесів у складі ІЄП використовується **Субіндекс глибини торговельно-економічних зв'язків** (СТЕЗ) регіону з ЄС. Він обчислюється як середньоарифметичне зважене з показників, що характеризують різні аспекти стану й динаміки торговельних та фінансово-інвестиційних взаємозв'язків між регіонами України та ЄС під впливом інтеграційних процесів (1). Окрім базових показників оцінювання масштабів торгівлі між регіонами України та ЄС (наприклад, питомої ваги експорту/імпорту до/з країн ЄС у загальному обсязі експорту/імпорту регіону, відношення обсягу експорту з регіону до ЄС до ВРП та ін.), до складу СТЕЗ було включено ряд додаткових індексів, що є модифікаціями показників взаємної торгівлі регіонів з ЄС, що дозволяють прослідкувати якісний вимір торговельно-економічної інтеграції. Серед них: індекс проникнення імпорту, індекс внутрішньогалузевої торгівлі та ін. Повний перелік показників у складі СТЕЗ у дод. 1.

$$\text{СТЕЗ} = \sum_{i=1}^m F_i^{TE3} \cdot w_i \quad (1)$$

де F_i^{TE3} – нормалізовані показники, що характеризують глибину торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС;
 w_i – вага показника.

Тоді як перша складова ІЄП відображає зростання торговельно-економічної взаємозалежності між регіонами України та ЄС, друга покликана оцінити ступінь інституційної підтримки, яку забезпечено в кожній з областей для підтримання євроінтеграційного поступу шляхом реалізації відповідної регіональної політики. Остання має забезпечувати функціональну повноту та збалансованість нормативно-правової, адміністративно-структурної, ресурсної, консультативної та інформаційної компонент, що мають відношення до економічної інтеграції з ЄС. ІЄП передбачає, що розширення торговельно-економічних зв'язків та сприятливе інституційне середовище взаємно підсилюють один одного.

Для оцінювання такої підтримки було запропоновано **Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу** (СІП), що обчислюється як середньоарифметичне зважене з показників, що характеризують якість інституційного середовища для реалізації проєвропейських реформ в торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні (2).

$$\text{СІП} = \sum_{i=1}^m F_i^{\text{ІІІ}} \cdot w_i \quad (2)$$

де $F_i^{\text{ІІІ}}$ – нормалізовані показники, що характеризують інституційну підтримку євроінтеграційного поступу;
 w_i – вага показника.

Третя версія ІЄП ґрунтується на суттєво зміненому наборі показників у складі СІП. Справа в тім, що наразі ані УА, ані чинний План заходів з її виконання не містять конкретних вимог щодо того, яким саме чином органи місцевої влади мають забезпечувати підтримку проєвропейських реформ економічного спрямування. Єдиним документом, який принаймні опосередковано визначає доцільність включення компонент інституційної підтримки економічних процесів європейської інтеграції до стратегічних

документів регіонального рівня є Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року¹ (далі Стратегія – 2020). Сама Стратегія – 2020 безпосередньо враховує тільки ресурсну компоненту інституційної підтримки. Зокрема, у рамках Цілі 1 “Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів”, одним із завдань визначено підвищення ефективності використання зовнішньої допомоги ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм”. Крім того, Ціль 3 “Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку” включає, серед, іншого завдання щодо забезпечення фінансової підтримки регіонального розвитку в рамках програм міжнародної співпраці, зокрема за рахунок коштів ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства. Виходячи з цього, до складу Субіндексу інституційної підтримки було введено показники, що характеризують проекти, реалізовані на регіональному рівні у рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм (дод. 1).

Для виявлення інших компонент інституційної підтримки на рівні областей було вирішено проаналізувати на предмет наявності в них елементів, що стосуються економічних процесів євроінтеграційного змісту, наступних документів:

- 1) стратегій регіонального розвитку як планових документів найвищого рівня в регіонах;
- 2) планів заходів з їх реалізації як документів, що розкривають інформацію щодо перетворення поставлених стратегічних цілей в програми і проекти з визначеними засобами реалізації, відповідальністю і часовими рамками впровадження;
- 3) річних звітів щодо виконання планів заходів та стратегій регіонального розвитку як документів, що відображають фактичні результати виконання програм та проектів регіонального розвитку;
- 4) обласних цільових планових документів (стратегій та програм соціального-економічного розвитку, підтримки малого та середнього підприємництва, розвитку інвестиційної, зовнішньоекономічної та виставково-ярмаркової діяльності тощо) як спеціальних документів регіонального планування в економічній сфері;
- 5) річних звітів щодо виконання заходів цільових планових документів.

На основі аналізу вищезгаданих документів експертами проекту було визначено два комплексних показники:

- 1) рівень стратегічної підтримки економічних процесів євроінтеграції;
- 2) рівень цільової підтримки економічних процесів євроінтеграції (детальне пояснення методики розрахунку наведено у дод. 1).

Для нормалізації показників у складі СТЕЗ та СІП було обрано метод Min-Max, котрий дозволяє уникнути спотворюючого впливу екстремально великих значень і приводить всі дані до одного діапазону в межах від 0 до 1.

Таким чином ІЄЄП – це інтегральний показник, що розраховується методом середнього арифметичного зваженого з двох субіндексів: СТЕЗ та СІП.

$$ІЄЄП = 0,65СТЕЗ + 0,35СІП \quad (3)$$

Інформаційною базою дослідження слугували дані Державної служби статистики України, обласних управлінь статистики, Національного банку України, стратегії регіонального розвитку, плани заходів з їх реалізації та річні звіти щодо виконання планів заходів, цільові планові документи ОДА та звіти щодо їх виконання, відповіді на запити на публічну інформацію ОДА та Державної митної служби України.

Для адекватного відображення економічних процесів євроінтеграції “зсередини” до реалізації дослідження було залучено експертів Асоціації регіональних аналітичних центрів з відповідних областей, які добре розуміються на специфіці своїх регіонів. Зважаючи на ґрунтовність розрахунків, що базуються на суттєвому наборі ретельно підібраних показників, ІЄЄП слугує доступним, комплексним, практичним інструментом, котрий дозволяє сформулювати уявлення щодо динаміки торговельно-економічної інтеграції областей України з ЄС у 2014-2019 рр. та порівняти їх позиції за всіма досліджуваними індикаторами. Практичне значення ІЄЄП полягає у формуванні аналітичного продукту для місцевих та державних органів влади, міжнародних інституцій, представників громадського сектору, академічних кіл, ЗМІ та інших зацікавлених осіб, котрий слугуватиме одночасно стимулом та дороговказом до конструктивних зрушень за рахунок виявлення сильних та слабких сторін регіону в процесі європейської інтеграції та можливості управління ними з урахуванням позитивного досвіду інших областей.

¹ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова КМУ від 6 серпня 2014 р. № 385[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>

Регіональні історії успіху, що містять деталі реальних подій та інформацію з вуст конкретних особистостей, є важливим інструментом інформування стейкхолдерів щодо прогресу у сфері європейської інтеграції. Вони доводять, що реформи, передбачені УА, формують сприятливий контекст для підприємницької діяльності в напрямку успішного освоєння європейського ринку, нарощування експортного та інвестиційного потенціалу регіону, а ініціативи органів влади посилюють його шляхом забезпечення підтримки у сферах, специфічно важливих для кожного регіону. Ознайомлення з історіями успіху є ефективним каналом обміном досвіду між регіонами, оскільки вказує на реформи, програми та заходи з найбільшим впливом на євроінтеграційний економічний поступ областей. Джерелами даних для історій успіху слугували відкриті джерела: публікації ЗМІ, прес-релізи підприємств, аналітичні публікації НГО, інформація з офіційних веб-сайтів обласних державних адміністрацій.

Розділ I. Загальні тенденції перебігу процесів європейської економічної інтеграції у 2014 – 2019 рр.

1.1. Загальні результати

Протягом 2014–2019 р. у динаміці середнього значення ІЄЕП у регіонах України можна виділити три періоди:

- 1) період застою у 2014-2015 рр., коли значення ІЄЕП залишалися майже незмінними і коливалися на рівні 0,3. Така ситуація склалася через негативну динаміку “інституційної” складової інтегрального показника. До 2017 році його значення щороку знижувалося на 18%. Натомість Субіндекс торговельно-економічних зв'язків стабільно зростав кожного року у середньому на 5%.
- 2) період позитивної динаміки 2016-2018 рр. Попри незначний спад у 2017 р. торговельно-економічного субіндексу, його стрімке зростання у 2018 р. на фоні стабільного поліпшення інституційної складової (у середньому 20% щорічно) дозволило досягнути найвищого за досліджуваний період рівня ІЄЕП (0,353) у 2018 р.
- 3) повернення на негативний вектор динаміки. У 2019 р. порівняно з 2018 р. середнє значення ІЄЕП скоротилося на 7% і становило 0,331. Зміни на гірше відбулися за обома субіндексами, але якщо для торговельно-економічної складової зниження сягнуло тільки 3%, то для складової інституційної підтримки цілих 14%.

Загалом торговельно-економічна складова ІЄЕП відзначалася кращою динамікою, більшою стабільністю та вищими значеннями узагальнюючих показників. Середнє значення СТЕЗ у досліджуваних роках становило 0,361, тоді як СІП – 0,246.

Зважаючи на істотні відмінності в обласних профілях євроінтеграційного економічного поступу, середні значення ІЄЕП та субіндексів дають змогу сформулювати тільки дуже узагальнену картину зрушень. Натомість краще розуміння динаміки у регіональному зрізі дають карти (рис. 1-6 ілюстраційного матеріалу в кінці розділу I). У 2018-2019 рр. карта євроінтеграційного економічного поступу набула більш рівномірного вигляду (рис. 1). Якщо у 2015 р. осередком найбільш успішних економічних практик євроінтеграції виступали 5 областей західної України (рис. 2), то у 2019 р. (рис.6) вже 14 регіонів України мали значення ІЄЕП вище середнього. Найтісніше пов'язаними з ЄС виявилися економічні системи західних, північних та південних регіонів. У центрі та на сході України євроінтеграційні процеси в економіці розгорталися менш інтенсивно.

За характером динаміки ІЄЕП області можна поділити на три групи:

- 1) регіони, що демонстрували збільшення Індексу та істотно зміцнили свої позиції у загальнодержавному рейтингу: Волинська, Житомирська, Запорізька, Сумська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська;
- 2) регіони, чий Індекс зростав / знижувався, але загальні позиції залишилися майже незмінними на фоні інших, успішніших / менш успішних областей: Вінницька, Донецька, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Черкаська;
- 3) регіони, в яких зниження значення ІЄЕП призвело до помітної втрати позицій у рейтингу: Дніпропетровська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Харківська.

У 2014 р. п'ятірку лідерів утворили західні регіони, а саме Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська та Чернівецька області (рис. 1). ІЄЕП вищі за середні значення по Україні мали Київська, Вінницька, Чернігівська, Одеська, Рівненська та Запорізька області. Останні п'ять сходинки рейтингу розподілилися таким чином: Миколаївська область – 20-те місце, Житомирська – 21-ше місце, Хмельницька – 22-ге місце, Херсонська область – 23-тє місце, Сумська – 24-те місце. У 2019 р. до п'ятірки лідерів долучилася Чернігівська область, натомість Тернопільська область не тільки вибула з цього складу, але й потрапила до другої половини рейтингу (рис. 6). Вище середнього сягнули значення ІЄЕП у Волинській, Сумській, Херсонській та Житомирській областях. Найістотнішу позитивну динаміку продемонстрували Чернігівська (з 8 на 4 місце), Житомирська (з 21 на 10 місце), Херсонська (з 23 на 6 місце), Сумська (з 24 на 11 місце). На останніх позиціях, окрім Миколаївської області, опинилися Донецька, Луганська, Харківська, Кіровоградська та Полтавська області. Найбільші втрати у рейтингу мали Тернопільська (з 4 на 12 місце), Київська (з 6 на 17 місце), Луганська (з 14 на 21 місце), Харківська (з 15 на 22 місце), Полтавська (з 17 на 24 місце), Кіровоградська (з 18 на 23 місце). Детальніше про причини таких зрушень можна прочитати у розділі II.

1.2. Глибина торговельно-економічних зв'язків

Лібералізація торгівлі з ЄС на фоні одночасного обмеження доступу до ринку Російської Федерації послужили чинниками зростання індикаторів взаємної торгівлі товарами та послугами з ЄС у більшості регіонів. У 2019 р. порівняно з 2014 р. кількість областей, для яких ринок ЄС став основним ринком збуту товарів зростає удвічі (з 5 до 10). При цьому побоювання, що дешеві товари з ЄС витіснять вітчизняні аналоги, не знайшли підтвердження: частка імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону в середньому майже не змінилася і становила 45%. Навпаки, спостерігалось зростання залежності основної маси регіональних економік від збуту товарів на ринку ЄС. Пожвавилася і динаміка торгівлі регіонів з країнами ЄС: якщо у 2012-2014 рр. обсяги товарного експорту зростали в середньому на 4% щороку, то у 2017-2019 рр. – вже на 10%; негативна динаміка обсягів імпорту (-4% щороку), змінилася позитивним трендом приросту (+11% щороку).

У 2019 р. порівняно з 2014 р. регіональні економічні системи стали більш відкритими для торгівлі з ЄС, але стрімкого зростання ролі ЄС у задоволенні внутрішнього попиту на товари та послуги в регіонах не відбулося. У середньому відношення зовнішньоторговельного обороту з ЄС до ВРП у цінах попереднього року збільшилося на чверть (з 0,27 до 0,34). Однак виділяються регіони, чия економіка демонструвала більшу закритість до ЄС після 3 років дії ПВЗВТ, аніж до початку дії автономних торговельних преференцій, зокрема, це: Донецька, Луганська, Київська, Одеська та Полтавська області. У 2019 р. європейські товари та послуги задовольняли близько 15% внутрішнього попиту регіону, що майже не відрізняється від рівня 2014 р. Тільки в 3 областях (Закарпатська, Волинська, Львівська) імпорту з ЄС покрити більше чверті вартості спожитої продукції. У лівовій частині областей показник проникнення імпорту з ЄС не перевищує 15%.

Заради експорту на ринки ЄС та світу все більше підприємств харчової промисловості у регіонах активізували свої зусилля на підтвердження відповідності якості продукції вимогам ЄС. Хоча дотримання вимог з боку ЄС до продуктів харчування, особливо тваринного походження, є складною та витратною справою, за останні три роки кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, у регіонах істотно збільшилася. Якщо у 2014 р. такі підприємства були в 10 регіонах України, то в 2019 р. – таких підприємств не було лише у Луганській, Кіровоградській та Тернопільській областях. Вочевидь вигоди від подібних технологічних трансформацій (можливості продавати сертифіковані товари майже в усьому світі, не кажучи вже про важливий соціальний ефект – насичення внутрішнього ринку безпечною продукцією) переважили невпевненість виробників у віддачі від таких капіталовкладень. Привабливість ринку ЄС для українських виробників підтверджується і зростанням кількості уповноважених експортерів в регіонах. Якщо у 2015 р. такий статус мали підприємства тільки в трьох областях, у 2018 р. вони вже функціонували в усіх регіонах, у 2019 р. – в 15 областях (в середньому на кожну 1000 експортерів припадало 3 зі статусом уповноважених).

Щодо “якості” інтеграції регіональних економічних систем України з ЄС помітних позитивних зрушень не відбулося. Середнє значення базового індикатора виробничої кооперації – індексу внутрішньогалузевої торгівлі – в регіонах протягом 2014-2019 рр. коливалося на рівні 0,36-0,38. Переважна частка в товарному експорті областей була незмінно представлена сировинними та низькотехнологічними групами. Судячи зі значень індексів внутрішньогалузевої торгівлі, найкращі умови для реалізації потенціалу виробничої співпраці з підприємствами з ЄС склалися у Тернопільській, Львівській, Івано-Франківській та Житомирській областях. У них частка внутрішньогалузевої торгівлі становила близько 50% від загального обсягу торгівлі. Але найголовніше, що індекси внутрішньогалузевої торгівлі за товарною групою “Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання” у них мали високе, близьке до 1 значення. Це свідчить про формування між вказаними областями та ЄС більш перспективних форм промислового співробітництва. Окремо слід відзначити стрибок Луганської області, чий Індекс збільшився з 0,13 у 2014 р. до 0,6 у 2019 р. Високий рівень взаємних торговельних потоків в цій області спостерігався як за товарними групами (передусім продукцією хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, текстильними матеріалами та виробами), так і діловими послугами.

Кошти з ЄС домінували в структурі накопичених іноземних інвестицій в більшості українських регіонів, однак явища відтоку європейських інвестицій не були рідкістю для багатьох областей. У плані позитивної інвестиційної динаміки 2019 р. був найбільш вдалим – відтік прямих інвестицій з ЄС спостерігався тільки в 5 регіонах, тоді як у 2018 р. – у 15, у 2014 р. – у всіх областях, окрім Івано-Франківської. Найвищий ступінь інвестиційної відкритості мали Львівська, Дніпропетровська та Вінницька області. Велику частку прямих іноземних інвестицій було зосереджено у промисловості, зокрема переробній, фінансовій та страховій діяльності, оптовій та роздрібній торгівлі, діяльності з ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів.

Зростання частки грошових переказів відносно до ВРП є свідченням посилення інтегрованості трудових ресурсів регіонів в економіку ЄС. Якщо у 2014 р. середній показник переказів коштів фізичних осіб з ЄС становив 0,47%, у 2015 р. його значення зросло до 2,76% та зберігалося на рівні вище 2% протягом наступних років. У 2019 р. найвищі значення даного індикатора мали Одеська (11,1%), Херсонська (7,9%) та Чернівецька області (5,5%). У більшості областей він не перевищував 2%. Варто відзначити, що початок безвізового режиму з ЄС не справив впливу на показники частки грошових переказів в регіонах відносно їх валового продукту. Навпаки, починаючи з 2017 р. спостерігалось їх незначне, але зниження майже в усіх областях України.

1.3. Інституційна підтримка

Інституційне середовище для реалізації проєвропейських реформ у торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні було якісно різномірним. Починаючи з 2015 р., коли в регіонах почалося застосування нових підходів до стратегічного планування розвитку, вектор європейської інтеграції було в тій чи іншій мірі враховано при складанні стратегій регіонального розвитку, плануванні заходів щодо їх реалізації, включаючи фінансове забезпечення. Протягом 2015-2017 рр. у стратегічних документах усіх областей, окрім Кіровоградської, підтримка економічних процесів європейської інтеграції була прописана у потенційно можливих сферах реалізації проєктів. Втім, відсутність компонент європейської інтеграції у цілях, заходах, результатах економічних проєктів у межах планів заходів з реалізації стратегій регіонального розвитку, а також відсутність запланованого їх фінансування негативно вплинули на підсумкові рівні стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. У більшості областей їх значення не перевищувало позначку 0,1. Єдиним винятком була Закарпатська область, де заплановані проєкти були профінансовані в обсягах значно вищих за планові. У новому плановому періоді, що почався з 2018 р., посилення значення євроінтеграційного вектору у системі стратегічного планування розвитку регіону не спостерігалось. У стратегіях регіонального розвитку та планах заходів з їх реалізації Івано-Франківської та Луганської областей згадки про євроінтеграційні ініціативи економічного спрямування були взагалі відсутні. Для решти областей залишалась актуальною проблема недоведення до логічного завершення запланованих у стратегіях проєктів.

У більшості регіонів України рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції має тенденцію до зростання. Якщо у 2014 р. на євроінтеграційний вектор припадало у середньому 4% заходів цільових програм, то у 2019 р. – вже 10%. Підвищилось й число регіонів, що почали включати відповідні заходи до програм соціально-економічного розвитку та галузевих програм: з 18 у 2014 р. до 22 у 2019 р. Найбільше значення у 2019 р. мала євроінтеграційна компонента у системі цільових орієнтирів економічного розвитку Закарпатської (40% від всіх заходів), Чернівецької (20%) та Вінницької (18%) областей. Єдиною областю, де економічна складова європейської інтеграції не знайшла відображення в жодній з цільових програм протягом 2014-2019 рр., була Харківська.

Інформаційна підтримка економічного вектору європейської інтеграції залишається слабкою стороною для багатьох українських областей. Попри зростання значущості торговельно-економічних та інвестиційних відносин з ЄС, а також продовження реформ, передбачених Угодою про асоціацію, на офіційних сайтах ОДА відповідна інформація подається недостатньо систематично, часто не охоплює важливі для експортерів та інвесторів аспекти. У ряді областей сайти ОДА не містять посилань на нові закони, ухвалені у сфері євроінтеграції, а також рішення та постанови місцевих органів влади. На фоні решти регіонів вигідно вирізняється сайт Чернігівської ОДА, де кількість релевантних публікацій в десятки разів перевищувала середні значення по Україні. Натомість вкрай мало інформації з питань європейської інтеграції представлено на сайтах Рівненської, Кіровоградської, Херсонської, Київської, Луганської, Херсонської ОДА.

Протягом 2014–2019 рр. розподіл проєктів ЄС став більш рівномірним у регіональному вимірі. При цьому середнє значення показника “Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону” залишилося майже незмінним порівняно з 2014 р. і становило близько 0,1 проєктів на 100 тис. населення. На фоні зниження значення кількості проєктів ЄС у західних областях, відбулося зростання цього індикатора у північних, центральних та східних регіонах. Відсутня інформація про проєкти ЄС у Дніпропетровській, Луганській, Полтавській, Тернопільській та Хмельницькій областях. Концентрація проєктів змінювалася з року в рік, змінюючи лідерів та аутсайдерів у рейтингу. Якщо порівнювати середні за 6 років значення, найвищі позиції належали Рівненській, Чернівецькій та Волинській областям.

Недоступність систематизованої інформації щодо обсягів фінансування проєктів ЄС в регіонах у розрізі років суттєво ускладнила порівняння рівнів фінансової підтримки регіонального розвитку за рахунок коштів ЄС. Виходячи з даних, якими володіють ОДА, а також з багатьма припущеннями, середнє значення фінансування розвитку регіону коштом ЄС знизилося з 20 тис. євро до 13 тис. євро на 100 тис. населення. Відсутність інформації щодо обсягів фінансових надходжень з ЄС у проєктні ініціативи у 9 ОДА ускладнює формування реальної картини розподілу таких коштів у регіональному вимірі. За наданими відповідями ОДА, найвищі обсяги фінансування регіонального розвитку з ЄС мали Донецька, Чернівецька, Житомирська, Львівська та Вінницька області, що продемонстрували показники мінімум удвічі вищі за середній рівень по Україні.

Попри відсутність негативних трендів, показник кількості звернень на митну тему, що надійшли на антикорупційний сервіс “Пульс” від фізичних та юридичних осіб, суттєво різнився між регіонами. За досліджуваний період найчастіше фігурували з високими показниками звернень Волинська, Львівська, Одеська, Сумська, Закарпатська і Чернігівська області. Якщо припустити, що більшість підприємств здійснювали митні операції у своїй області, а також враховуючи, що реформування митної сфери здійснюється на базі нової редакції Митного кодексу України, який розроблено з урахуванням положень Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, Конвенції про тимчасове ввезення, Митного кодексу ЄС, основним чинником, що вплинув на високі значення цього показника-дестимулятора в зазначених областях, залишається людський. Це підтверджують і дані громадського моніторингу роботи митних органів². Серед загальних проблем роботи митних та суміжних органів залишаються недовіра працівників митниць до суб'єктів ЗЕД та непрозора процедура опрацювання скарг суб'єктів ЗЕД, які розглядаються у тих же структурних підрозділах, на дії або бездіяльність яких було подано скаргу.

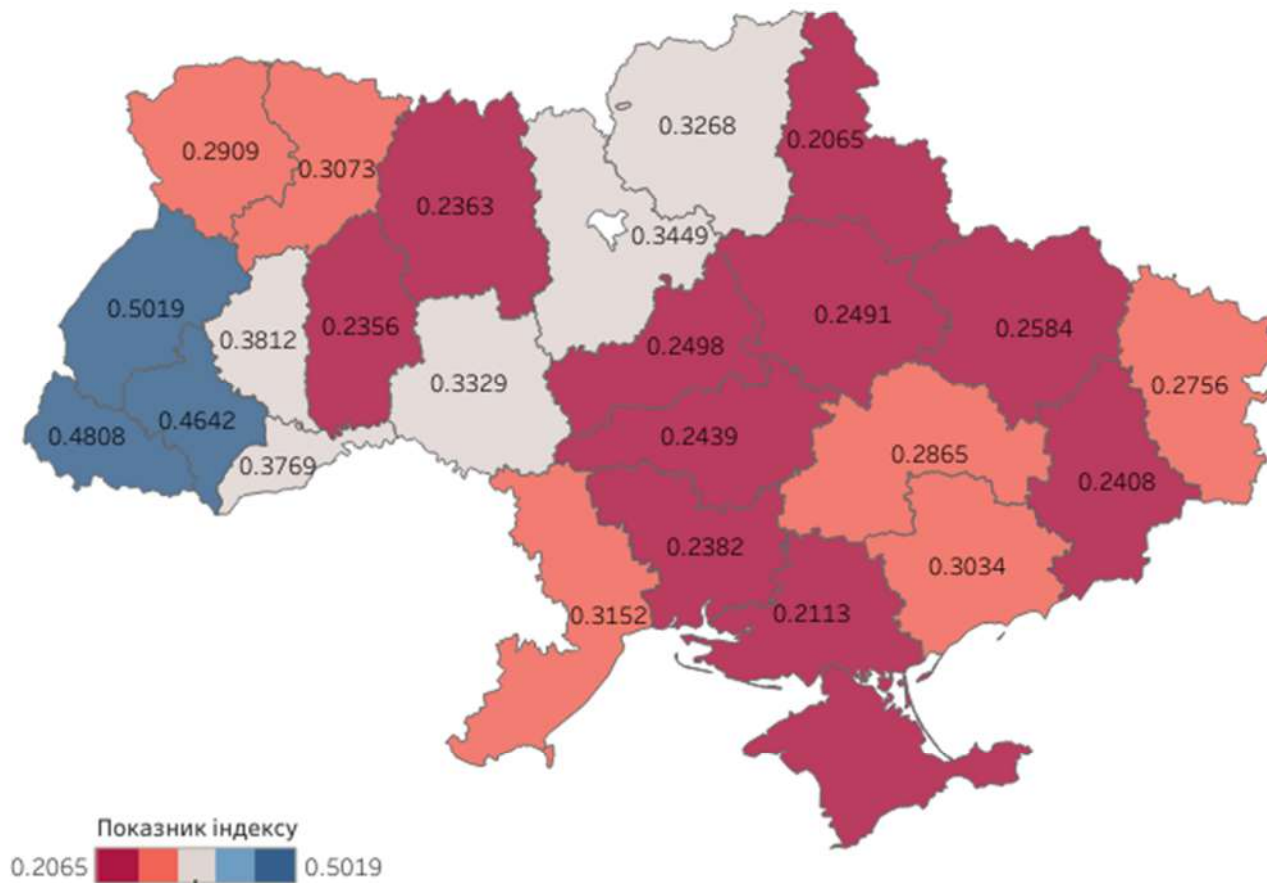
² <http://tfdialogue.ier.com.ua/archives/2410>

Ілюстраційний матеріал до розділу I

ІЄП - 2014

Рейтинг

1	Львівська	0.5019
2	Закарпатська	0.4808
3	Івано-Франківська	0.4642
4	Тернопільська	0.3812
5	Чернівецька	0.3769
6	Київська	0.3449
7	Вінницька	0.3329
8	Чернігівська	0.3268
9	Одеська	0.3152
10	Рівненська	0.3073
11	Запорізька	0.3034
12	Волинська	0.2909
13	Дніпропетровська	0.2865
14	Луганська	0.2756
15	Харківська	0.2584
16	Черкаська	0.2498
17	Полтавська	0.2491
18	Кіровоградська	0.2439
19	Донецька	0.2408
20	Миколаївська	0.2382
21	Житомирська	0.2363
22	Хмельницька	0.2356
23	Херсонська	0.2113
24	Сумська	0.2065

Рис. 1. Карта та рейтинг Євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2014 р.

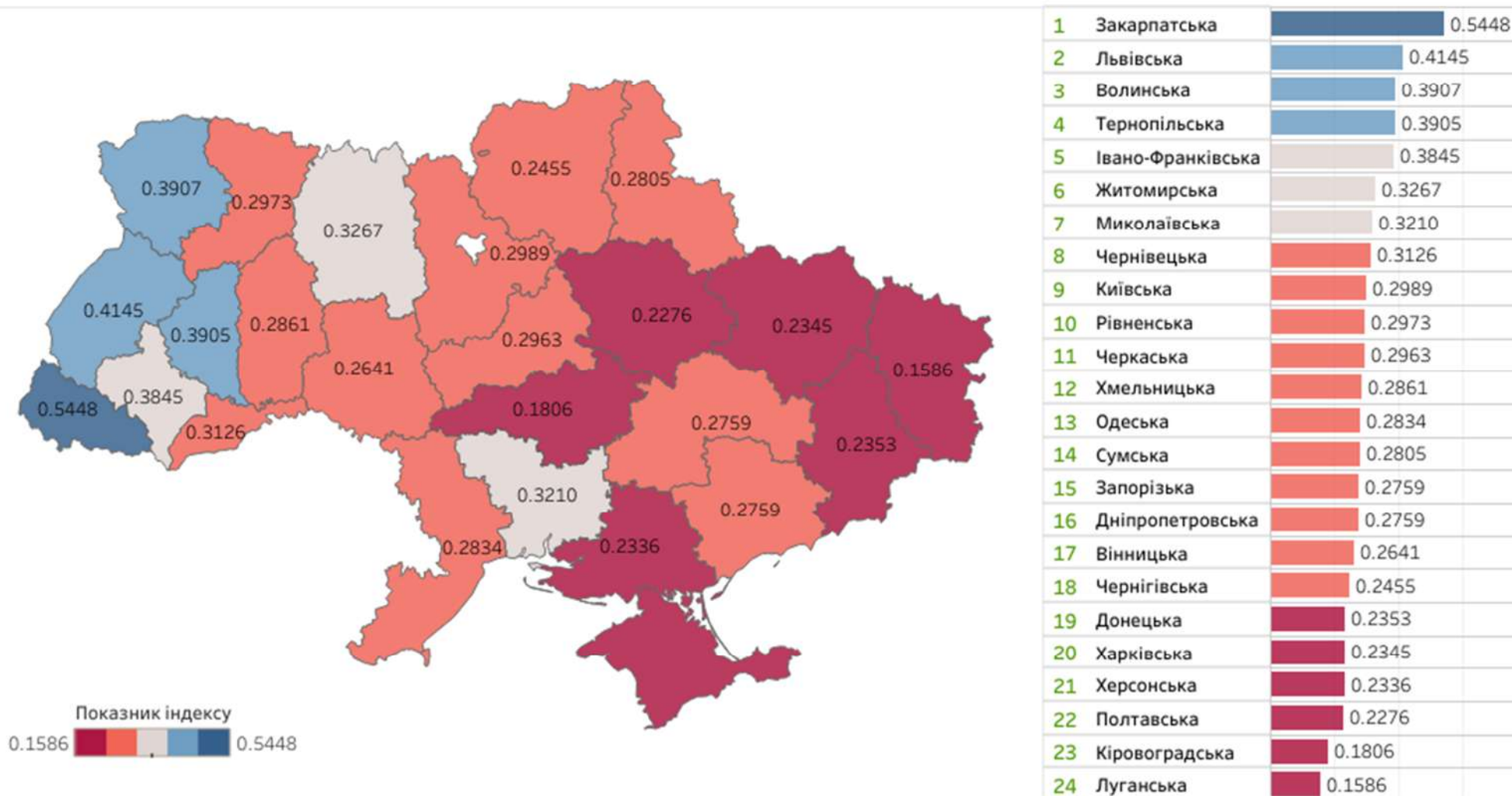
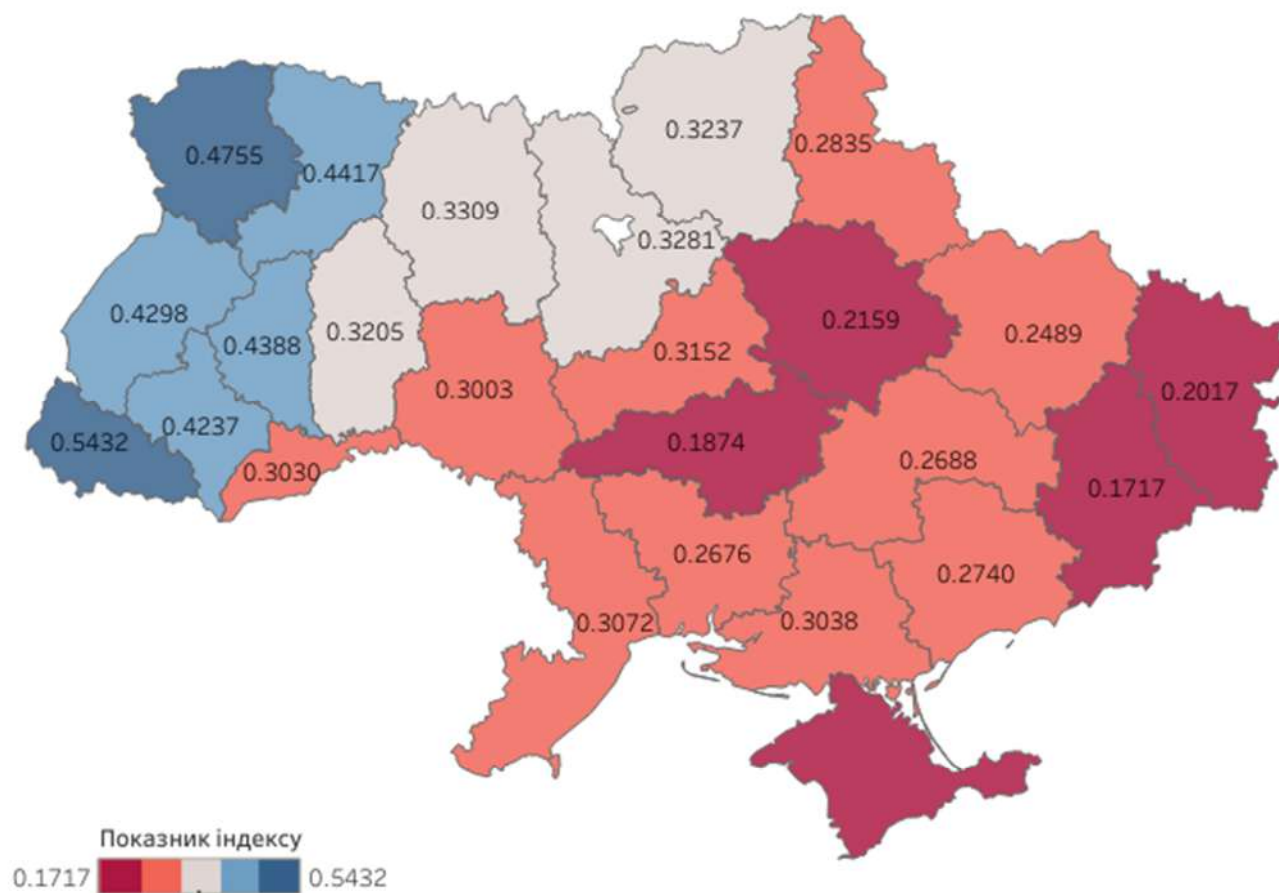

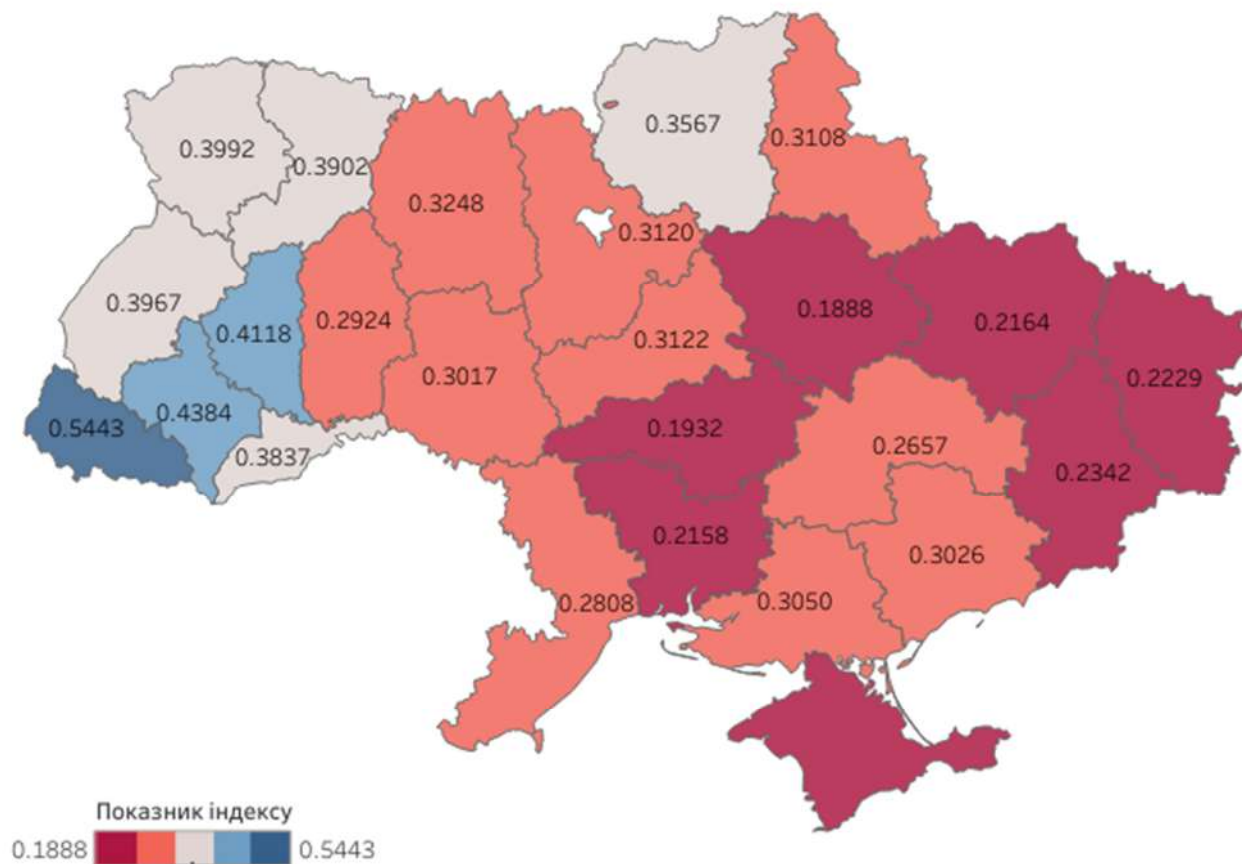
Рис. 2. Карта та рейтинг Євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2015 р.

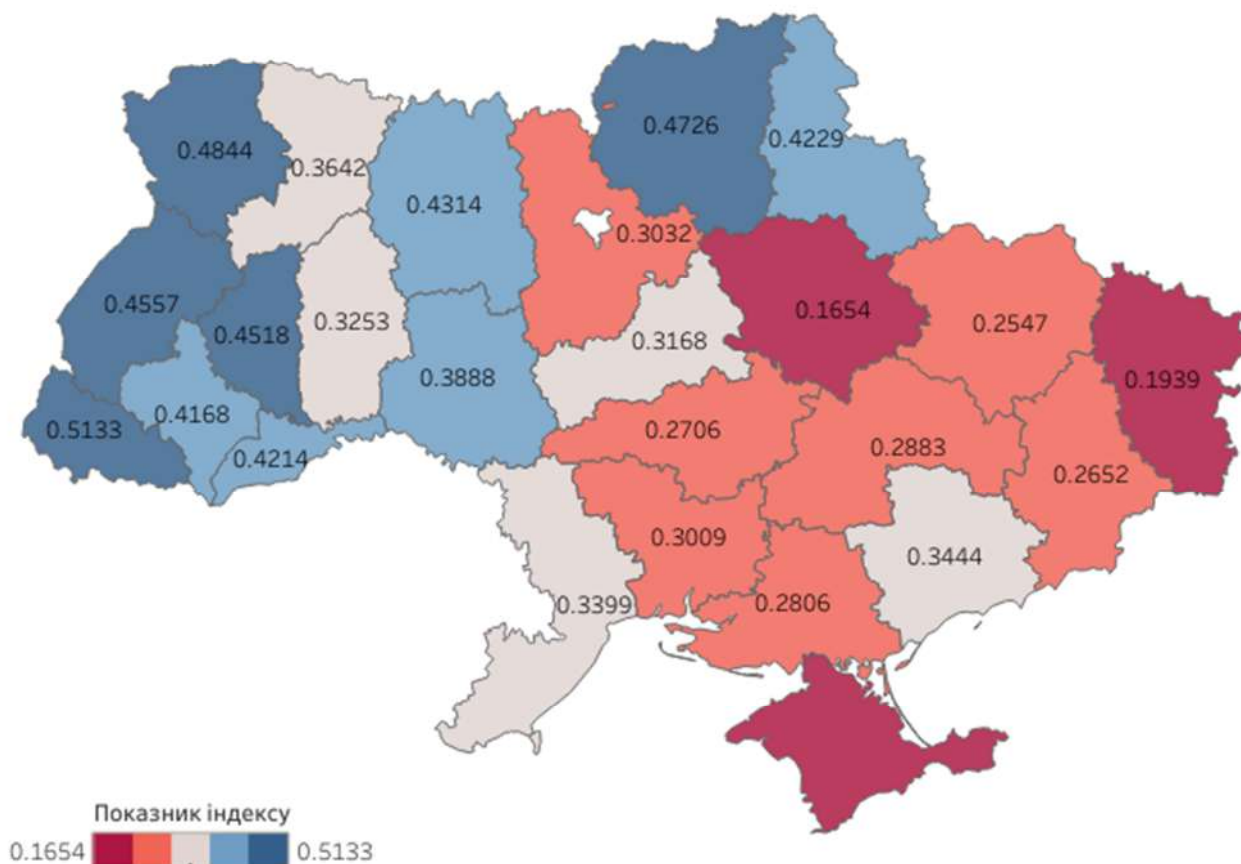
1	Закарпатська	0.5432
2	Волинська	0.4755
3	Рівненська	0.4417
4	Тернопільська	0.4388
5	Львівська	0.4298
6	Івано-Франківська	0.4237
7	Житомирська	0.3309
8	Київська	0.3281
9	Чернігівська	0.3237
10	Хмельницька	0.3205
11	Черкаська	0.3152
12	Одеська	0.3072
13	Херсонська	0.3038
14	Чернівецька	0.3030
15	Вінницька	0.3003
16	Сумська	0.2835
17	Запорізька	0.2740
18	Дніпропетровська	0.2688
19	Миколаївська	0.2676
20	Харківська	0.2489
21	Полтавська	0.2159
22	Луганська	0.2017
23	Кіровоградська	0.1874
24	Донецька	0.1717

Рис. 3. Карта та рейтинг Євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2016 р.

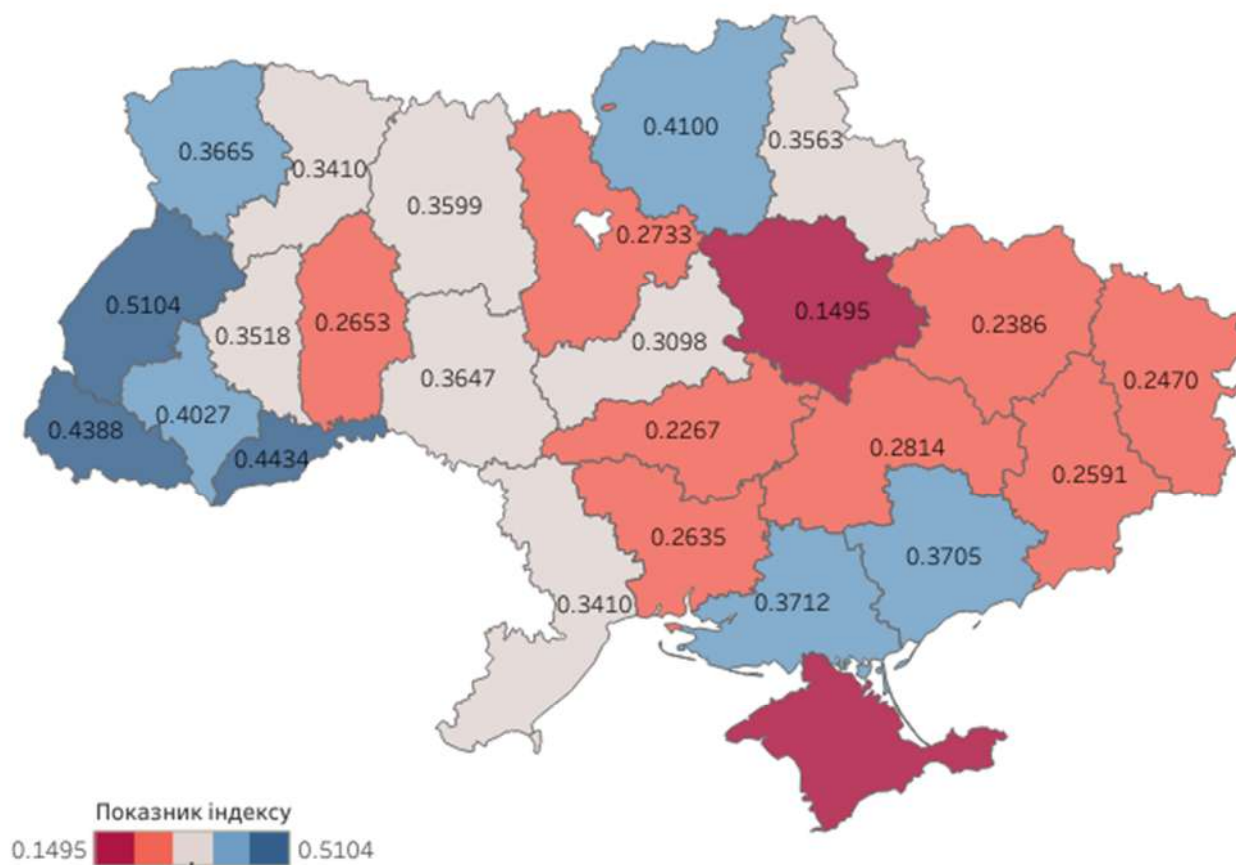
1	Закарпатська	0.5443
2	Івано-Франківська	0.4384
3	Тернопільська	0.4118
4	Волинська	0.3992
5	Львівська	0.3967
6	Рівненська	0.3902
7	Чернівецька	0.3837
8	Чернігівська	0.3567
9	Житомирська	0.3248
10	Черкаська	0.3122
11	Київська	0.3120
12	Сумська	0.3108
13	Херсонська	0.3050
14	Запорізька	0.3026
15	Вінницька	0.3017
16	Хмельницька	0.2924
17	Одеська	0.2808
18	Дніпропетровська	0.2657
19	Донецька	0.2342
20	Луганська	0.2229
21	Харківська	0.2164
22	Миколаївська	0.2158
23	Кіровоградська	0.1932
24	Полтавська	0.1888

Рис. 4. Карта та рейтинг Євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2017 р.

1	Закарпатська	0.5133
2	Волинська	0.4844
3	Чернігівська	0.4726
4	Львівська	0.4557
5	Тернопільська	0.4518
6	Житомирська	0.4314
7	Сумська	0.4229
8	Чернівецька	0.4214
9	Івано-Франківська	0.4168
10	Вінницька	0.3888
11	Рівненська	0.3642
12	Запорізька	0.3444
13	Одеська	0.3399
14	Хмельницька	0.3253
15	Черкаська	0.3168
16	Київська	0.3032
17	Миколаївська	0.3009
18	Дніпропетровська	0.2883
19	Херсонська	0.2806
20	Кіровоградська	0.2706
21	Донецька	0.2652
22	Харківська	0.2547
23	Луганська	0.1939
24	Полтавська	0.1654

Рис. 5. Карта та рейтинг Євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2018 р.

1	Львівська	0.5104
2	Чернівецька	0.4434
3	Закарпатська	0.4388
4	Чернігівська	0.4100
5	Івано-Франківська	0.4027
6	Херсонська	0.3712
7	Запорізька	0.3705
8	Волинська	0.3665
9	Вінницька	0.3647
10	Житомирська	0.3599
11	Сумська	0.3563
12	Тернопільська	0.3518
13	Одеська	0.3410
14	Рівненська	0.3410
15	Черкаська	0.3098
16	Дніпропетровська	0.2814
17	Київська	0.2733
18	Хмельницька	0.2653
19	Миколаївська	0.2635
20	Донецька	0.2591
21	Луганська	0.2470
22	Харківська	0.2386
23	Кіровоградська	0.2267
24	Полтавська	0.1495

Рис. 6. Карта та рейтинг Євроінтеграційного економічного поступу областей України у 2019 р.

Розділ II. Обласні профілі євроінтеграційного економічного поступу у 2014 – 2019 рр.

ІЄЕП

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Загалом динаміку Індексу євроінтеграційного економічного поступу Вінницької області можна охарактеризувати як нерівномірну.

У 2014 р. регіон посів 7 місце в рейтингу із значенням ІЄЕП₂₀₁₄=0,3329. Проте вже наступного року падіння Індексу на 21% перемістило регіон на 17 позицію. При цьому рейтингові оцінки обох субіндексів не зазнали кардинальних змін: за глибиною торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС Вінницька область у 2015 році, як і у попередньому, залишилася на 19 місці, хоча за показником інституційної підтримки євроінтеграційного поступу поступилася 5-ма позиціями, посівши 8 місце.

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Вінницької області протягом п'яти років нерівномірно зростає в середньому на 1,8% щороку. За підсумками 2019 р. регіон посів 9 місце в рейтингу областей за ІЄЕП.

Протягом трьох наступних років ІЄП області мав позитивну динаміку, однак перевищити рівень 2014 р. вдалося лише у 2018 р. За 2015-2018 рр. Індекс євроінтеграційного економічного поступу Вінницької області збільшився майже у півтора рази (+47%). Це дало можливість Вінниччині за підсумками 2018 р. досягти 10 місця у рейтингу ІЄП. За відсутності у цей період прогресу у рейтингуванні області за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (19 місце у 2015 р. та 18 у 2018 р.) приріст ІЄП забезпечувався переважно зростанням Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. Так, з 2015 р. по 2018 р. цей показник збільшився в 1,89 рази, досягнувши за підсумками 2018 р. першої позиції серед областей України.

У 2019 р. порівняно із 2018 р. Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС зріс на 20%, додавши 6 позицій у рейтингу (13 місце у 2019 р.), а Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу навпаки втратив більше третини свого значення (-38%) та опинився на 6 місці. У підсумку зростання першого субіндексу дозволило Вінницькій області у 2019 р. піднятися на одну сходинку у рейтингу регіонів, посівши 9 місце із значенням $ІЄП_{2014}=0,3647$.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду найбільший позитивний вплив на ІЄП Вінницької області здійснювали (1) показники інституційної підтримки євроінтеграційного поступу та (2) показники, що відображають динаміку торгівлі з ЄС.

Так, за показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом всього періоду дослідження Вінницька область входила в десятку кращих, посідаючи останні три роки 3 місце. Високі рейтингові позиції регіон мав і за показниками, що характеризують проєкти, реалізовані на регіональному рівні у рамках програм технічної допомоги, секторальної бюджетної підтримки, фінансової допомоги ЄС: «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні» (2018 р. – 1 місце, 2019 р. – 5 місце) та «2.4. Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону» (2018 р. – 4 місце, 2019 р. – 8 місце).

Друга група показників, яка сприяла високим рейтинговим оцінкам області за ІЄП, об'єднує індикатори оцінки динаміки експорту та імпорту регіону до ЄС. Але їх вплив різнився по роках. Так, протягом 2015-2017 рр. за показником «1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» Вінниччина займала 1-4 місця, а у 2019 р. рейтинг області за даним показником впав до 12 позиції. За показником «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» ситуація була протилежною: у 2016 р. та 2017 р. його рейтинг мав менші значення (10 і 14 місця відповідно), а у 2019 р. суттєво підвищився (3 місце). Ще одним показником, що позитивно впливав на ІЄП області, також є індикатор, що пов'язаний із експортним потенціалом регіону – «1.12. Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів». Область стабільно посідала 2-6 місця за цим показником, виключенням став лише 2018 р. (16 місце).

На противагу позитивному впливу на ІЄП Вінницької області показників динаміки експортно-імпортних операцій з країнами ЄС, питоми показники торговельної взаємодії регіону з ЄС обмежували рейтингові оцінки Індексу. Так, стабільно низькі рейтинги протягом всього періоду дослідження Вінниччина займала за показниками «1.3. Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту послуг з регіону, %» (19-22 місця) та «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» (17-21 місця). Ще два показники зі згаданої групи протягом 2014-2019 рр. хоч і дещо поліпшили свої рейтинги, однак продовжували стримувати рейтинг ІЄП регіону: «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС» (2014 р. – 23 місце, 2019 р. – 16 місце); «1.7. Частка експорту з регіону до ЄС у ВРП» (2014 р. – 21 місце, 2019 р. – 15 місце).

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в Житомирській області змінювався по роках нерівномірно. Протягом 2014-2015 рр. за цим показником Вінниччина посідала 4-5 місця в рейтингу областей, у 2016-2017 рр. – 16 місце та у 2018-2019 рр. – 11. На зміцнення позицій регіону в останні роки суттєво вплинуло відображення в стратегічних документах різних аспектів діяльності та розвитку Єврорегіону «Дністер».

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду залишався одним з ключових чинників, що сприяли підвищенню значення ІЄП Вінниччини. Останні три роки рейтинг області за цим показником незмінний (3 місце). Високі значення показника пояснюються як достатньою кількістю економічних заходів євроінтеграційного характеру в щорічних програмах економічного і соціального розвитку Вінницької області, так і наявністю в регіоні

додаткових цільових програм, що містять завдання за тематикою економічної інтеграції з ЄС. Це, зокрема, «Програма розвитку міжнародного та транскордонного співробітництва Вінницької області на 2016 - 2020 роки», «Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва Вінницької області на період до 2020 року» та «Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2017-2020 роки».

Рекомендації

Проведений аналіз показує, що ключовим джерелом підвищення Індексу євроінтеграційного економічного поступу Вінницької області залишається поглиблення торговельної співпраці регіону з країнами Європейського Союзу. Позитивна динаміка експорту в ЄС та імпорту європейських товарів та послуг, крім безпосереднього позитивного впливу на зростання ІСЄП, сприятиме вищим рейтинговим оцінкам за низкою питомих показників торговельно-економічного співробітництва, що додатково підвищуватиме рейтинг області. Аналогічний кумулятивний ефект матиме і збереження позитивних тенденцій 2019 р. щодо інвестиційної співпраці з ЄС.

Важливе значення має подальше нарощування проєктної співпраці області з ЄС у рамках програм технічної допомоги, секторальної бюджетної підтримки, фінансової допомоги ЄС.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Вінницькій обласній державній адміністрації та Вінницькій обласній раді:

- продовжити практику широкого включення в стратегічні документи та цільові програми області питань розвитку економічних євроінтеграційних процесів в регіоні;
- розробити на обласному рівні механізми фінансування пріоритетних євроінтеграційних проєктів з урахуванням можливостей залучення коштів програм технічної допомоги, секторальної бюджетної підтримки, фінансової допомоги ЄС, а також можливостей співфінансування проєктів в рамках Єврорегіону «Дністер».

Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької ОДА:

- при розробці планів реалізації регіональної стратегії збільшувати кількість економічних проєктів євроінтеграційного характеру;
- при розробці цільових програм та планів їх реалізації активно включати компоненти, спрямовані на зміцнення експортного потенціалу регіону, зокрема, щодо виходу регіонального бізнесу на європейські ринки, а також залучення в область європейських інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату;
- розширювати діяльність Єврорегіону «Дністер» за рахунок збільшення кількості транскордонних проєктів економічного спрямування.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається розробка, інтеграція у регіональну систему планування та реалізація цільової програми підтримки експортерів Вінницької області. Цей документ має містити практичні та інформаційні заходи, спрямовані на посилення спроможності регіонального бізнесу виходити на європейські ринки та нарощувати обсяги торгівлі завдяки використанню переваг ПВЗВТ. Результатом має стати зростання кількості експортерів Вінниччини, збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, в т.ч. з країнами ЄС, поліпшення торговельного балансу регіону, широке впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції.

Історії успіху

ФОРМУЛА ВІД ХМІЛЬНИЦЬКОГО ЗАВОДУ «МОЛОЧНИЙ ВІЗИТ»: БЕРЕМО УКРАЇНСЬКЕ МОЛОКО, ДОДАЄМО ЄВРОПЕЙСКУ ЯКІСТЬ І ОТРИМУЄМО РЕЦЕПТ УСПІХУ

Резюме. Висока конкуренція на українському ринку молочної продукції змушує регіональних виробників шукати нові ринки збуту та пропонувати покупцям продукцію кращої якості. Тому для багатьох переробних підприємств реалізація Угоди про асоціацію та дія Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі стала ключовим чинником нарощування конкурентних переваг. Так, Хмільницький завод сухого знежиреного молока «Молочний візит» з Вінниччини, впровадивши стандарти ЄС на виробництві, відкрив для себе нові ринки збуту не тільки в Україні, але й у ЄС.

Проблема. Європейська система безпечності продукції є досить складною. Одним з ключових факторів, які характеризують безпечність продукції на ринках ЄС, є дотримання вимог Директиви 2002/99/ЄС, що, серед іншого, передбачає запровадження вимог ISO 22000:2005, IDT «Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга». Цей стандарт поєднує принципи системи HACCP і кроки її застосування,

[фото – Продукція заводу «Молочний візит»]*
Джерело фото: <https://ua.all.biz/svr-tverdyj-gollandskij-dstu-6003-2008-q1613884>

розроблені та узагальнені Codex Alimentarius.³ Пройти досить складний і витратний шлях сертифікації виробництва та продукції було серйозним викликом для регіональних виробників харчових продуктів.

Реформа. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС започаткувало тектонічні зміни в українському законодавстві. Великий масив законотворчої роботи було виконано у сфері забезпечення якості харчових продуктів. Так, були розроблені та прийняті закони України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» та «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», які стимулювали українських

виробників інвестувати кошти в програми безпечності своєї продукції.⁴

Результат. Підприємство «Молочний візит» для приведення у відповідність до законодавства ЄС процедур виробництва, переробки, розповсюдження та ввезення продуктів тваринного походження, призначених для споживання людиною, розробило та впровадило системи управління безпечністю відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001-2009 «Системи управління якістю. Вимоги» та системи управління безпечністю харчових продуктів на основі принципів HACCP (ДСТУ 4161-2003 «Системи управління безпечністю харчових продуктів», ДСТУ ISO 22000:2007 «Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга»; забезпечило належну якість та екологічну чистоту сировини; використовувало тільки натуральні продукти; та застосовувало сучасне і нове технологічне обладнання.

Асортимент молочної продукції «Молочний Візит» був розширений і включав в себе масло солодковершкове, кисломолочну продукцію, сухе знежирене молоко, тверді, напівтверді сири («Подільський», «Гауда» «Голландський», «Буковинський», «Королівський», «Курортний» і т.п.).

Підприємство отримало дозвіл на експорт молочної продукції до країн ЄС і здійснює експорт до Республіки Білорусь, Литовської Республіки та Йорданії.

Стале економічне становище підприємства дозволяє йому будувати сирний цех та реконструювати існуючий тепловий вузол. Частина коштів реінвестується в інші прибуткові бізнеси, зокрема у будівництво нового лікувально-оздоровчого санаторію у м.Хмільник.¹

ПРАТ «МОГИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД»: БЕЗПЕЧНІСТЬ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ВЕКТОР РОЗВИТКУ

[фото – ТМ «Дари ланів»]*
Джерело фото: <http://darylaniv.ua/ua/>

Резюме. Основною властивістю конкурентоспроможності є те, що вона показує, наскільки ефективно працює компанія для задоволення потреб своїх споживачів порівняно з компаніями-конкурентами на ринку. Ключовим є забезпечення належної якості за прийнятну ціну. ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» – це ще одне підприємство, що вдало скористалося можливостями, наданими реалізацією Угоди про асоціацію з ЄС та дією ПВЗВТ. Впровадження системи безпечності харчових продуктів, яка була реалізована товариством, та використання безмитних умов торгівлі з ЄС дозволило зберегти конкурентоспроможність власних товарів та започаткувати випуск продукції для різних відомих компаній/брендів з України, США, Німеччини, Литви, Латвії, Ізраїлю, Білорусі та Молдови.⁵

Проблема. Конкурентоспроможність підприємства та його продукції формується багатьма чинниками. Але ключовою залишається якість. Особливо важливим аспектом якості є у сфері виробництва продуктів харчування, адже від цього залежить здоров'я людей та якість їх життя. Сучасні тенденції свідчать, що споживач на насиченому ринку продуктів віддає перевагу екологічно безпечним та корисним товарам. І вміти задовольнити ці потреби, використовуючи застарілі технології та системи якості, навряд чи вдасться.

Реформа. Гармонізація українського законодавства з європейським у рамках імплементації Угоди про асоціацію сформувала чітку програму дій стосовно запровадження системи безпечності харчових

³ Хмільницький завод «Молочний візит» завдяки системі HACCP зберіг лідерство на ринку переробки молока у Вінницькій області - <https://sfero.org.ua/proekty/hmilnytskyj-zavod-molochnyi-vizyt-zavdyaky-systemi-nassr-zberig-liderstvo-na-rynku-pererobky-moloka-u-vinnytskoyi-oblasti/>

⁴ Історії успіху реформ. Збірка / За заг. ред. Ірини Коссе; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К.: 2019. – 260 с. – С. 42.

⁵ «Гарантована безпечність харчової продукції» – девіз ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» - <https://sfero.org.ua/proekty/garantovana-bezpechnist-harchovoyi-produktsiyi-deviz-prat-mogiliv-podilskyj-konservnyi-zavod/>

продуктів. Внесення змін до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» унаслідок імплементації Угоди про асоціацію України з ЄС спонукало підприємства впроваджувати системи контролю якості своєї продукції.⁶

Результат. Вже багато років поспіль ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» визнається одним із лідерів серед плодопереробних підприємств Вінницької області. Підприємство має багатолітній досвід виробництва консервованих продуктів і спеціалізується на виробництві соків та овочевої консервації з 1999 року.

Реформування діяльності заводу полягало у забезпеченні підприємства якісною сировиною, забезпеченні належного зберігання сировини, належних технологічних умов виробництва, навчання персоналу та дотримання ним належних гігієнічних вимог та у запровадженні системи безпечності продукції та контролю у критичних контрольних точках (НАССР).

Завдяки відпрацьованому механізму співпраці, компанія налагодила виробництво продукції високої якості та забезпечила постійний контроль усього процесу – від замовлення упаковки, сировини, виробництва товару й до постачання на склад готової продукції.

«Для Могилів-Подільського консервного заводу є надзвичайно важливим не лише виробляти якісну та безпечну продукцію, а й застосовувати інші способи підвищення конкурентоспроможності своєї продукції на ринку, зокрема, належні європейські виробничі практики», – повідомляє керівник ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» Брайченко Богдана.

На сьогодні ПрАТ «Могилів-Подільський консервний завод» постійно здійснює випуск продукції для різних відомих компаній/брендів з України, США, Німеччини, Литви, Латвії, Ізраїлю, Білорусі та Молдови.¹

ЯК ЗРОБИТИ ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ДЖЕРЕЛОМ РОЗВИТКУ – ІСТОРІЯ ТОВ «СУБЕКОН»

[фото – Молодняк свиней]*

Джерело фото: <https://sfero.org.ua/proekty/istoriya-uspihu-tov-subekon/>

Резюме. Впровадження європейських стандартів у тваринництві – це не тільки додаткові витрати для виробників. ТОВ «Субекон», впроваджуючи європейські підходи у тваринництві, не тільки вирішило поточні проблеми товариства, але й започаткувало нові напрями діяльності – рослинництво та виробництво біогазу. Вирішуючи проблему утилізації відходів, ТОВ «Субекон» збудувало сучасну біогазову станцію, яка дозволяє переробляти відходи виробництва у високоякісні органічні добрива, а також забезпечити необхідну кількість біогазу для опалення власних приміщень взимку. А вже завдяки

власним органічним добривам започаткувало вирощування органічної продукції. Все це дало можливість створити понад 30 робочих місць у селищі Сутиски на Вінниччині.⁷

Проблема. Традиційні способи ведення бізнесу у тваринництві, які до недавнього часу були поширені в Україні, мали низку обмежень, які не дозволяли ані виробляти продукцію належної якості, ані вести екологічно безпечну діяльність.

Реформа. Реалізація угоди про асоціацію з ЄС поставила перед українськими виробниками завдання впровадження європейських підходів до виробництва та застосування нових підходів у поводженні з відходами. З травня 2016 року набрав чинності Закон України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною», яким чітко визначено категорії відходів та обов'язкові способи їх утилізації, зокрема, шляхом перероблення на органічні добрива, компостування або перетворення у біогаз. Запровадження європейських стандартів якості та безпечності продукції спонукало вітчизняних бізнесменів до оновлення виробництва, що дозволило суттєво підвищити якість і безпечність продуктів, відкрило нові можливості для розвитку.

Результат. ТОВ «Субекон», засноване у 2014 році, спеціалізувалося на вирощуванні свиней та розпочинало свою роботу із 50 свиноматок. На певному етапі підприємство постало перед двома проблемами: контрольоване збільшення поголів'я худоби та утилізація відходів. Підприємством була реалізована програма розвитку, пов'язана, зокрема, із тісною співпрацею з європейськими партнерами і запровадженням європейських вимог у сфері поводження з відходами, а також європейських стандартів якості та безпечності продукції.¹

На сьогодні весь ремонтний молодняк закуповується із європейських свинокомплексів, що дало змогу зменшити відсоток шпикі в тушах, тим самим збільшивши якість м'яса. Реалізація проводиться в живій вазі великим м'ясопереробним підприємством Вінниччини. Тут створено вже понад 30 робочих місць. Проблему відходів вирішили за рахунок будівництва сучасної біогазової станції, яка щорічно переробляє 20 тисяч тонн відходів свиноферми. Біогаз дозволяє опалювати свинарники у холодну пору

⁶ Історії успіху реформ. Збірка / За заг. ред. Ірини Коссе; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К. : 2019. – 260 с. – С. 40.

⁷ Історія успіху ТОВ «Субекон» - <https://sfero.org.ua/proekty/istoriya-uspihu-tov-subekon/>

року та отримувати органічне добриво. Тепер замість витрат на утилізацію гною підприємство отримало прибутки та започаткувало новий напрямок діяльності – органічне тваринництво, добрива для якого виготовляють самі. Для цього було засновано ТОВ «Органік-Д», яке вирощує органічну сільгосппродукцію.

Отже, переробка відходів дозволила свинофермі отримувати газ для опалення, а агрофермі – 20 000 тонн високоякісного органічного добрива – дигестату. «Дигестат максимально природно поліпшує показники гумусового шару та властивості врожаю, – констатує Вадим Кричковський, директор ТОВ «Органік-Д». – Ми вирощуємо від 5 до 8 тисяч тонн продукції в рік, зокрема, органічні моркву, картоплю, буряк, цибулю і капусту, які готові купувати в Арабських Еміратах та Англії».

Одним словом, ТОВ «Субекон» з ТОВ «Органік-Д» стають піонерами, законодавцями «моди» у районі з виробництва екологічно чистої органічної сільськогосподарської продукції.¹

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ

ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Динаміка була нестабільною та декілька разів змінювала свій характер з позитивного на негативний. Зокрема, у 2014-2016 роках значення ІЄЕП зросло з 0,2909 до 0,4755. У 2017-му показник Індексу зменшився, у порівнянні з попереднім роком, і становив – 0,3992. У 2018 ІЄЕП знову зріс до 0,4844. Це був максимальний показник за досліджуваний період. У 2019-му значення Індексу пішло на спад та становило – 0,3665.

Відповідно до динаміки ІЄЕП Волині протягом 2014-2019 років мінялися й позиції області у рейтингу регіонів. Зокрема, 2014 р. – дванадцяте місце; 2015 р. – третє місце. Таке різке підвищення у рейтингу було зумовлене покращенням Субіндексу інституційної підтримки. Його значення зросло з 0,0514 (2014 р.) до 0,3048 (регіон потрапив з останнього на шосте місце в загальному рейтингу); 2016 р. – друге; 2017 р. – четверте; 2018 р. – друге; 2019 р. – восьме. Знову ж таки, причина такого спаду – це зменшення

значення Субіндексу інституційної підтримки з 0,3116 (2018 р.) до 0,1271 (регіон потрапив з десятого на двадцять перше місце в рейтингу регіонів).

Протягом досліджуваного періоду показник Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків Волинської області з ЄС стало потрапляв до першої п'ятірки рейтингу. Так, у 2014 та 2015 роках – четверте місце; у 2016 році – перше місце; 2017 рік – п'яте. На таке падіння в позиціях рейтингу вплинули кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів і показники середньорічного темпу зростання експорту регіону до країн ЄС та імпорту регіону до країн ЄС; 2018 рік – третє; 2019 рік – четверте.

Як зазначалося, саме показники Субіндексу підтримки євроінтеграційного поступу визначально впливали на динаміку ІЄП Волинської області. Це добре помітно по зміні місць регіону у рейтингу протягом досліджуваного періоду. Зокрема, 2014 рік – двадцять четверте місце, 2015 рік – шосте, 2016 рік – сьоме. Такі різкі коливання у рейтингу відбулися завдяки зміні показників 2.1, 2.3, 2.4, 2.5; 2017 рік – дев'яте; 2018 рік – десяте; 2019 рік – двадцять перше місце. На це вплинули показники рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції та 2.4, 2.5, що свідчить про відсутність довгострокової візії та послідовності у відповідних складових стратегій регіонального розвитку.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Серед показників, що займають найвище місце в рейтингу регіонів, є:

- питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону (2014 – 2019). Високий рейтинг цього показника зумовлений прикордонним положенням Волині. Зокрема, сусідством з Польщею;
- кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» (2014, 2016, 2017, 2019 роки). Високе значення цього показника пов'язане із порівняно низькою кількістю звернень суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці;
- питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону (2014, 2015 роки). Як і у випадку з питоною вагою експорту послуг, високий рейтинг цього показника зумовлений прикордонним положенням Волині;
- питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення (2015 рік). Саме в цьому році для Волині була надана найбільша сума коштів за весь досліджуваний період;
- кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів (2016-2019 рр.). Високий рейтинг зумовлений збільшенням кількості суб'єктів господарювання, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС;
- коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС (протягом всіх років). Високий рейтинг цього показника зумовлений зростанням імпорту з країн ЄС до регіону та експортом з регіону до країн ЄС;
- кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів та кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні, відносно чисельності населення регіону (у 2015-2018 рр.). Щодо першого показника, то саме в цьому році спостерігається найбільша кількість схвалених експортерів на Волині за досліджуваний період.

У 2014-2019 роках році серед показників, що займають найнижче місце в рейтингу, є:

- коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС (2014-2016 та 2018 роки). Низький рейтинг цього показника зумовлений відсутністю або малим обсягом прямих інвестицій з ЄС в регіон;
- рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (2014-2019 роки). У Стратегії розвитку Волинської області згадки, що стосуються підтримки економічних процесів, – це загальні фрази, що не зобов'язують до жодних дій. Запланованих заходів у цьому напрямку відносно мало. Саме тому й значення відповідного показника є низьким;
- рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (2014-2017 роки). Значення цього показника у вищевказаний період було рівним нулю. Це зумовлено відсутністю оприлюднених документів на офіційному сайті ОДА;
- темп зростання експорту регіону до країн ЄС (2017-2019 рр.). Його рейтинг для Волині (18, 21, 18 місця) зумовлений високими вихідними показниками торговельних зв'язків з ЄС, які фіксувалися ще до початку євроінтеграційного зближення у торгівлі в силу територіальної близькості до ЄС та відповідно помірно на фоні інших областей динамікою;

- середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС (2019 рік) та індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (2017 рік). На низьке місце першого згаданого показника в рейтингу (двадцять друге місце) вплинула негативна динаміка сукупного імпорту до регіону з ЄС (у середньому імпорт зменшувався на 1% щороку протягом 2017-2019 рр.). Щодо індексу інформаційної підтримки, то його низьке значення зумовлене зменшенням інформаційних матеріалів на тему економічних процесів євроінтеграції на сайті Волинської ОДА.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміку показника 2.1 можна аналізувати з 2015 по 2019 роки. Адаже документів, які б дозволили провести належний аналіз в 2014 році, у вільному доступі немає. Не було надано релевантної інформації і у відповідь на запит на публічну інформацію з боку Волинської ОДА. Значення показника 2.1 у 2015 р. було 0,0668. У 2016 значення показника залишалося майже незмінним – 0,0669. Далі значення рівня стратегічної інституційної підтримки йде на спад: 2017 – 0,0663, 2018 – 0,0314, 2019 – 0,0313.

Щодо показника 2.2, то з 2014 по 2015 роки через брак необхідних для аналізу документів виміряти його значення за методикою проекту не видається можливим. У 2018 та 2019 значення рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції було однакове – 0,1389.

У 2014 році, враховуючи нульове значення показника 2.1, Волинь разом із іншими областями, де цей показник аналогічний, зайняла шістнадцяте місце в рейтингу, у 2015 – десяте, у 2016 та 2017 – дев'яте. Найбільш прослідковується євроінтеграційний вектор у сферах туризму та сільського господарства. Про це свідчать відносно більша, у порівнянні з іншими сферами, кількість потенційно можливих сфер реалізації проектів євроінтеграційного характеру та обсяг фактичного фінансування проектів євроінтеграційного характеру: у 2018 область посіла шістнадцяте місце, а у 2019 – п'ятнадцяте місце.

Таке падіння в рейтингу зумовлене зменшенням кількості потенційно можливих сфер реалізації проектів євроінтеграційного характеру та скороченням фінансування проектів євроінтеграційного характеру у 2018-2019 роках.

Через нульове значення показника 2.2. Волинь займала у 2014 та 2015 роках дев'ятнадцяте місце; у 2016 – двадцять друге; у 2016 – двадцять третє місце. У 2018 та 2019 роках область зайняла (відповідно) п'яте і шосте місця. Найбільш прослідковується євроінтеграційний вектор у сферах міжнародного та транскордонного співробітництва.

Рекомендації

1. Задля підвищення коефіцієнту інвестиційної відкритості регіону рекомендується створити профільну обласну програму, де б були визначені чіткі цілі, завдання та заходи задля збільшення прямих інвестицій з ЄС в регіон (*Департамент зовнішніх зносин, залучення інвестицій та з питань туризму і курортів Волинської ОДА, Волинська обласна рада*);

2. Також необхідно збільшити кількість штатних працівників Управління інвестицій туризму та курортів. Наразі там працює лише одна людина, яка опікується всіма напрямками. Задля ефективної роботи в залученні інвестицій до регіону має бути мінімум два працівника, які займатимуться виключно цією роботою (*голова Волинської ОДА, Департамент зовнішніх зносин, залучення інвестицій та з питань туризму і курортів Волинської ОДА*);

3. Внесення змін до чинної Стратегії розвитку області у частині операційних завдань та заходів, спрямованих на євроінтеграційний економічний розвиток регіону (*Управління економічного розвитку та торгівлі Волинської ОДА, Волинська обласна рада*);

4. Збільшення кількості заходів, спрямованих на євроінтеграційний економічний розвиток Волині в обласних профільних програмах (*Управління економічного розвитку та торгівлі Волинської ОДА, Волинська обласна рада*);

5. Збільшення кількості публікацій на тему євроінтеграційного економічного розвитку області на офіційному веб-ресурсі Волинської ОДА (*Управління інформаційної політики та цифрової трансформації Волинської ОДА*).

Історії успіху

«СТАРИЙ ПОРИЦЬК»: ВІД СТАРОГО КОЛГОСПУ ДО ОДНІЄЇ З НАЙКРАЩИХ ОРГАНІЧНИХ ФЕРМ УКРАЇНИ

Джерело фото:

<https://www.facebook.com/symakarta/>

Резюме. Попри високий попит на органічну продукцію в ЄС та можливості для вирощування її в Україні, виходити на експорт ризикували тільки поодинокі виробники. Решту лякали європейські вимоги до якості сировини та маркування продукції, а високі митні ставки унеможлилювали конкуренцію з постачальниками з третіх країн. Умови ПВЗВТ укупі з євроінтеграційними реформами органічного виробництва дали суттєвий поштовх до нарощування експортного потенціалу вітчизняних виробників органіки. Чудовим прикладом успішного виходу на європейські ринки показує ТОВ «Старий Прицицьк» з Волинської області.

Опис проблеми. Донедавна виробництвом органічної продукції в Україні займалися надзвичайно мало

підприємств. Значно легше і дешевше вирощувати продукцію, використовуючи нітратні добрива, засоби захисту рослин та інші хімічні речовини, ніж застосовуючи органічні технології. Мотивацій виробляти органічний продукт для європейських ринків, які такої продукції потребують, тривалий час не було.

Реформа. У рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом почала діяти ПВЗВТ. Одним із важливих кроків запровадження такої зони стала масштабна гармонізація українських законів, єдина стандартизація норм, що діють в ЄС у прямих і опосередкованих сферах торгівлі. Впровадження зони передбачало також і митну лібералізацію. Більше того, з 2 серпня 2019 року набув чинності Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». На виконання вимог цього закону органічна продукція, сертифікована в Україні, буде повністю відповідати європейським стандартам.

Результат. У 2010 р. старе майно колишнього колгоспу, завдяки інвестиціям виходця із того ж села, перетворилося у одну із найкращих органічних ферм України – ТОВ «Старий Прицицьк». Спочатку упродовж шести років господарство продукувало лише сировину – молоко. З 2017 року тут відкрили першу у Західній Україні органічну сироварню. Від сироварні господарство розширило напрямки з вирощування зернових культур і навіть виготовлення меду.

Ферма володіє двома швейцарськими сертифікатами «Органік стандарт» та «Біофіс». Це дає підприємству можливість маркувати продукцію як органічний продукт, який вироблено у відповідності до органічних стандартів Європейського Союзу. Нині продукція «Старого Прицицька» реалізується у мережах супермаркетів України та закордону. Зернові культури підприємство продає у країни ЄС. Зокрема льон, гречку і безглютенову пшеницю – до Швейцарії. За рахунок цього підприємство добре заробляє і має кошти на розвиток.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАНДАРТ – УКРАЇНСЬКИЙ ВИРОБНИК

Джерело фото:

<https://www.eustandard.com.pl/uk>

Резюме. До підписання Угоди про асоціацію підприємства з металообробки мали багато бар'єрів, що перешкоджали їм виходити на ринки Європи. Складні та вартісні процеси сертифікації виробництва укупі з ввізними митами знижували конкурентоспроможність української продукції на ринку ЄС. Лібералізація торгівлі, що розпочалася з набуттям чинності Угоди, дала поштовх українським виробникам освоювати ринок ЄС та успішно конкурувати навіть з місцевими підприємствами. Одним і успішних експортерів до ЄС стало ТЗОВ «Євросталь», що на Волині.

Проблема. Наявність обтяжливого ввізного мита у країні ЄС стримувало численні підприємства у сфері металообробки виходити на європейський ринок. Крім того, дестимулювали

розвиток цього напряму послуг особливості законодавства, різна якість виробництва та його складність, проблематичність комунікацій з іноземними партнерами.

Реформа. Європейська сторона значною мірою лібералізувала митний режим для більшості українських товарів ще у квітні 2014 року в режимі автономних торговельних преференцій: відразу були повністю скасовані ввізні мита ЄС для 94,7% українських промислових товарів, в тому числі і для експорту металопродукції. Це допомогло вийти профільним підприємствам на нові ринки. За результатами січня-жовтня 2019 року обсяги зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС у

порівнянні з аналогічним періодом 2018 року збільшилися на 7,1%. Експорт зріс на 6,1%, а імпорт на 7,9%. Україна виходить на ринок ЄС з новими товарами, серед яких все більшу частку починають займати товари з високим ступенем обробки.

Результат. ТЗОВ «Євросталь» (м. Ківерці, Волинська область) – гарний приклад української компанії, яка заміщає ряд конкурентів у країнах ЄС (Польща, Німеччина, Скандинавія). Підприємство є дочірньою компанією фірми «Євростандарт груп», яка з 2008 року працює на ринку виробництва металокопункцій та надання зварювальних послуг у Польщі. Компанія пропонує готові металокопункції для складів чи виробництв, також виготовляє індивідуальні металокопункції для конкретного замовника. В рамках Угоди про асоціацію зниження ввізного мита дозволило компанії відкрити нові виробничі потужності в Україні, адже питання додаткового оподаткування товару з України було знято. Нині підприємство вільно ввозить на ринок ЄС готові товари, рівноцінно конкурує із подібними підприємствами у ближніх до України країнах ЄС або ж стає їх субпідрядниками. Усі працівники компанії – українці. Варто додати, що стандарти якості підприємства витримуються згідно вимог ринку. Так, замовниками послуг ТЗОВ «Євросталь» стали польські підприємства Gdańska Stocznia Remontowa S.A., Ремпродекс, Золлер, ДЖІ СІ Енерджі. Нині ведуться перемовини про співпрацю з німецькими та скандинавськими партнерами.

ІГРАШКИ, ЯКІ МАНДРУЮТЬ ЄВРОПОЮ

Джерело фото: <https://www.tigres.ua/>

Резюме. Впродовж тривалого часу виробники м'яких іграшок в Україні "вдовольнялися" внутрішнім ринком збуту, не ризикуючи вкладати кошти в стандартизацію європейського зразка та натикаючись на бар'єри у вигляді ввізних мит. Угода про асоціацію між Україною та ЄС зрушила реформи, які допомогли відомому українському виробнику м'яких іграшок «Тигрес» вийти на нові ринки та збільшити виробництво.

Проблема. І хоча бажання вийти за кордони було, та все ж бар'єри, якими були високі митні ставки та стандарти якості, змушували виробників відкладати таку перспективу розвитку на потім. Варто зауважити, що поруч був дуже зручний та не такий вимогливий ринок у Росії. Втім, військове вторгнення

східного сусіда на територію України закрило цей ринок для українського "іграшкового бізнесу".

Реформа. Завдяки скасуванню ввізних мит на 97% українських товарів, серед яких і іграшки, європейський ринок став привабливішим для українського бізнесу. Посприяла ситуації і Росія, яка ввела 10% ввізного мита на такий тип товару для України, що стало економічно необґрунтовано й не вигідно для вітчизняного виробника. Усі обставини ринку вказували на необхідну переорієнтацію експорту виробництва, що й успішно відбулося. З вересня 2018 року було внесено зміни та прийнято Технічний регламент безпеки іграшок, створений на основі 48ї Директиви ЄС. Це дозволило українським виробникам вийти на один і той самий стандарт якості із європейськими конкурентами. До прикладу, тепер склад матеріалів виробу, інформація про якість і відповідність повинна бути заявлена на етикетці продукту. Важливо, що ті виробники, які вийшли на європейський рівень і стандартизували виробництво, продукують речі тієї ж якості для українського покупця.

Результат. Одним із найбільших вітчизняних виробників іграшок, що експортується до Європейського Союзу, є волинське підприємство «Тигрес», яке розташоване у селі Липини Луцького району Волинської області. Компанія перебуває на ринку 22 роки. Військові дії на Сході України і паралельно впровадження зони вільної торгівлі із ЄС спонукали підприємство переорієнтуватися на нові європейські ринки. Найбільш переконливою обставиною для підприємства стало скасування ввізного мита. І хоча це не високі цифри (мова йде про 5-7%), вихід на великий і багатий європейський ринок прогнозував хороші перспективи заробітку і розвитку. Окрім цього лібералізація у торгово-економічних відносинах України та ЄС дозволила підприємству легше формувати логістику та сприяла пошуку нових партнерів за кордоном. У результаті в 2019 році підприємство збільшило експорт до Європи на 70%.

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ

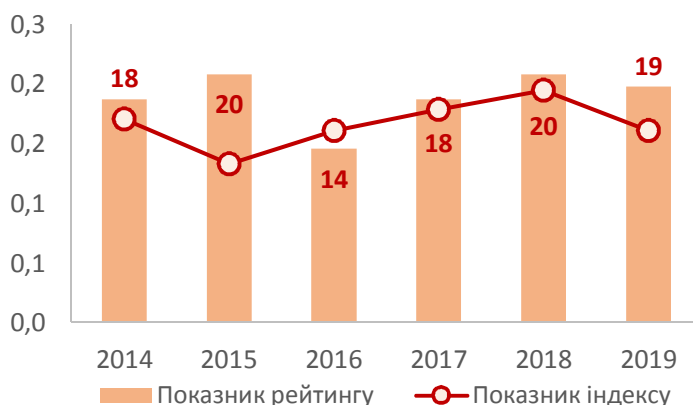
ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в Дніпропетровській області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Протягом п'яти років Індекс євроінтеграційного економічного поступу Дніпропетровщини знизився. За підсумками 2019 р. регіон посів 16 місце у рейтингу областей за ІЄЕП, тобто погіршив на 3 сходинки свою позицію у порівнянні із 2014 р.

Найвище значення і найбільший приріст Індексу були зафіксовані у 2018 році, коли узагальнюючий показник ($ІЄЕП_{2018}=0,2883$) перевищив рівень 2014 року на 0,7% та на 8% - рівень попереднього року. У 2019 році, порівняно із піковим значенням 2018 року, відбулося незначне скорочення на 3,7%. Разом з тим рівень 2019 року перевищив річні значення, отримані протягом 2015-2017 рр., хоча й не досяг показників 2014 р. Зростання рейтингу Дніпропетровської області за ІЄЕП відбувалося лише у 2018 р., натомість падіння тривало з 2014 по 2017 рр. і відновилося у 2019 р.

В рамках досліджуваного періоду найнижчу позицію у рейтингу регіонів за ІЄЕП – 18 місце – Дніпропетровська область займала протягом 2016-2018 р., хоча за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС регіон покращив свою позицію з 18 до 15, а за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу – з 20 тільки до 19. Найкраще значення показник Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС регіон отримав у 2014 р., що

відповідало 8 позиції у рейтингу. Найкраще значення показника за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу Дніпропетровщина отримала у 2016 р., що відповідало 14 позиції.

Протягом 2014-2016 рр. за рахунок зменшення рейтингових оцінок за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (з 8 до 18 місця) рейтинг Дніпропетровщини за ІЄП суттєво зменшився з 13 місця (у 2014 р.) до 18 у (2016 р.). Показниками, які мали найвищі значення, були: коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС; індекс проникнення імпорту з ЄС; рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

У 2015 р. показниками у складі СТЕЗ з найменшими значеннями були: кількість схвалених експортерів та індекс інвестиційної відкритості регіону ЄС. За Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу прогашними позиціями виступали: (1) кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону, (2) питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення, (3) рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

У 2017 р. Дніпропетровська область отримала найнижчу позицію (18) за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків. Вирішальний вплив на скорочення субіндексу мало стабільно низьке значення показника коефіцієнту інвестиційної відкритості регіону для ЄС, зменшення показників середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС, порівняно з іншими регіонами, кількості схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів.

Протягом 2018-2019 рр. за рахунок підвищення рейтингових оцінок за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (до 15 місця) рейтинг Дніпропетровщини за ІЄП суттєво підвищився – з 18 у 2018 р. до 16 місця у 2019 р. Зростання Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків за цей період відбулося завдяки поліпшенню показників більшості складових, а саме: (1) коефіцієнту інвестиційної відкритості регіону для ЄС, (2) частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, (4) питомої ваги експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, (5) питомої ваги експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, (6) середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС.

У 2017 р. Дніпропетровщина досягла мінімального показника за ІЄП (0,2657). Натомість у 2018 р. області вдалося досягти максимального показника за ІЄП (0,2883) за п'ятирічний період. У 2019 р., порівняно із 2018 р., відбулося зменшення показника за ІЄП до рівня (0,2814). При цьому у 2019 р. відбулися позитивні зміни у рейтингу регіону за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу і відбулося його просування з 20 до 19 позиції. Позитивний вплив також мало збереження Дніпропетровщиною 15 позиції у рейтингу за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків, що дозволило підвищити позиції області за ІЄП до 16 місця.

Ріст Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу відбувався за рахунок росту єдиного показника – рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Це стало свідченням зміни пріоритетних напрямів та збільшення кількості заходів у стратегічних документах та цільових програмах.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Найбільш позитивний вплив на ІЄП Дніпропетровської області впродовж досліджуваного періоду мали економічні показники динаміки поглиблення торговельної та інвестиційної співпраці з ЄС, які в щорічних рейтингах займали стабільно високі позиції. Зокрема, це «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС», «Індекс проникнення імпорту з ЄС».

У свою чергу сталий розвиток взаємодії з європейськими ринками сприяв позитивній динаміці економічних показників, а саме: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону», «Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону», «Частка експорту з регіону до ЄС». Відтак, до ключових факторів, які мали позитивний вплив на динаміку ІЄП Дніпропетровської області протягом 2014-2019 рр., стали: нарощування обсягів торгівлі з європейськими країнами та залучення інвестицій з ЄС.

Протягом усього досліджуваного періоду залишалися незмінними фактори, які стримували позитивну динаміку Дніпропетровщини в ІЄП. Економічними чинниками, які суттєво вплинули на низьку рейтингову оцінку, стали такі показники: «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону», «Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС», «Індекс

внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС», «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів». Варто зауважити, що саме ці показники характеризують специфіку промисловості Дніпропетровської області, її географічного положення й віддаленості від кордонів з країнами ЄС.

Серед складових інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Дніпропетровської області, які мали позитивний вплив на рейтинг, були показники «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», а також «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону». Однак за показником «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону» відбувалося поступове погіршення, що негативно впливало на динаміку ІЄП.

Отримані результати є логічним відображенням традиційної орієнтованості області на торгівлю та інші види економічної співпраці з Російською Федерацією. Брак стратегічного бачення інституційної підтримки процесів євроінтеграційного економічного поступу регіону не дозволив істотно пом'якшити та пришвидшити адаптацію до нових зовнішньополітичних реалій. З позитивних моментів можна відмітити збільшення кількості заходів, спрямованих на забезпечення економічної інтеграції з ЄС, у регіональних цільових програмах та Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 р.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» Дніпропетровської області протягом досліджуваного періоду має в більшій мірі стабільний характер: протягом 2015-2017 рр. його рівень залишався стабільним (до 0,0095), а лише починаючи з 2018 р. збільшився у понад 4,3 рази (до 0,0417).

Показник «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» у Дніпропетровській області протягом 2014-2017 років показував зростання з 0,026 і наступне досягнення максимального піку наприкінці періоду зі значенням 0,157. Однак у 2018 р. відбулося падіння за цим показником до рівня 0,134. У 2019 р. відбулося зростання значення показника до рівня 0,151, що є меншим за значення 2016 р. – 0,155.

Рейтинг Дніпропетровської області за показником «Рівень стратегічної інституційної підтримки» протягом досліджуваного періоду мав позитивну динаміку та коливався від 23 місця у 2017 р. до 13 у 2018 р. У 2019 р. за цим показником регіон посів 12 місце, покращивши цей показник у порівнянні із нульовим значенням та 16 місцем у 2014 р.

За показником «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду відбулось відчутне поліпшення рейтингових позицій регіону: з 12 і 13 місць у 2014 р. та 2015 р. до 6 і 4 місць у 2018 р. та 2019 р. відповідно.

Причиною таких змін стало збільшення у 2018-2019 рр. заходів, що відповідають компоненту європейської інтеграції у планах заходів з реалізації Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року, а також привернення в останні роки уваги до економічної складової євроінтеграційного поступу в інформаційному супроводі діяльності обласної влади. Прикладом позитивної практики стали заходи, проведені в межах Програми розвитку міжнародного співробітництва, євроінтеграційних процесів та формування позитивного іміджу Дніпропетровської області.

Рекомендації

З метою посилення позицій Дніпропетровської області в рейтингу регіонів за ІЄП доцільно зосередити зусилля в сфері з максимальним потенціалом для зміцнення інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Одним з провідних напрямів, що дозволить забезпечити системні зміни й суттєве покращення показників ІЄП, є збільшення кількості профільних заходів в межах регіональних програм з відповідним відображенням в системи стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС та належний інформаційний супровід взаємодії області з Європою, особливо в економічній сфері.

Найбільш вагомим чинником посилення ІЄП регіону є безпосереднє поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами, збільшення частки експорту продукції до країн-членів ЄС.

Важливим є збереження темпів приросту торгівлі з ЄС, росту обсягу залучених європейських інвестицій, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Дніпропетровській обласній раді:

- забезпечити належну реалізацію розроблених Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період 2021 – 2027 роки та Плану заходів на 2021 – 2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період 2021 – 2027 роки;
- визначити середньострокові пріоритетні напрями інноваційної та експортної діяльності з метою збільшення частки експорту продукції до країн-членів ЄС.

Дніпропетровській обласній державній адміністрації:

- передбачити включення в регіональні програми євроінтеграційного компоненту з акцентом на посилення економічної взаємодії Дніпропетровської області з ЄС у таких сферах: металургійна промисловість, сільськогосподарське виробництво, туризм;
- забезпечити інформування мешканців області про результати імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т. ч. ПВЗВТ, оприлюднення звітів про виконання Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період 2021 – 2027 та відповідного плану заходів, про виконання цільових регіональних програм.

Департаменту економічного розвитку Дніпропетровської ОДА:

- створити та забезпечити функціонування офісу європейської інтеграції у Дніпропетровській області;
- забезпечити доповнення Плану заходів на 2021 – 2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період 2021 – 2027 роки проектами, які спрямовані на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів, яким надано право експорту харчової продукції до країн ЄС;
- розробити та організувати виконання регіональних цільових програм, метою яких є розвиток галузей та сфер економіки області, що забезпечують збільшення експортного потенціалу регіону;
- сприяти участі підприємств та організацій області у виставково-ярмаркових заходах для посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки й посилення торгового співробітництва з ЄС;
- забезпечити реалізацію на території області державної політики у сферах зовнішньоекономічного, міжрегіонального співробітництва та інвестиційної діяльності, розвитку й підтримки малого і середнього бізнесу, споживчого ринку, туризму, ресторанного господарства, освітніх заходів щодо впровадження на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції.

Департаменту масових комунікацій Дніпропетровської ОДА:

- забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, сприяти збільшенню в обласному інформаційному просторі інформації про історії успіху регіонального бізнесу на європейських ринках, переваги впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;
- ініціювати, проводити та підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку регіонального бізнесу в питаннях взаємодії з європейським ринками;
- створити базу та забезпечити поширення історій успіху регіонального бізнесу на зовнішніх ринках, популяризації позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейський ринок.

Управлінню зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської ОДА:

- сприяти розвитку міжнародного співробітництва у галузі економіки, екологічної безпеки, охорони здоров'я, науки, освіти, культури, туризму, фізкультури і спорту та інших сфер суспільного життя;

– забезпечити активізацію зовнішньоекономічних зв'язків, проведення комунікативних заходів, ознайомчих візитів, виставково-ярмаркових та інших заходів для реалізації державної зовнішньої політики в частині інтеграції України у світову економіку, розширення співробітництва з ЄС;

– розробити проєкт регіональної цільової програми для підвищення рівня ефективності зовнішньоекономічної діяльності та інвестиційної привабливості, поліпшення структури експорту та імпорту товарів, сприяння розвитку експортного потенціалу області, міжнародної виставкової діяльності, сприяння сертифікації продукції та виробництв, проведення тренінгів для суб'єктів господарської діяльності, забезпечення консультаційного супроводу та навчання підприємств, які планують вихід на європейський ринок.

Історії успіху

КОМПАНІЯ «МІРОПЛАСТ»: ЄВРОПЕЙСЬКА ЯКІСТЬ ЯК БАЗИС ЗРОСТАННЯ БІЗНЕСУ І ДЕРЖАВИ

[фото – Офіс компанії «Міропласт»]*
*Джерело фото: <https://miroplast.com>

Резюме. Вийти українському виробнику на європейський ринок до впровадження реформи технічного регулювання було досить складним завданням, що було під силу тільки досить потужним виробникам. Реформування системи технічного регулювання в Україні після підписання Угоди про асоціацію з ЄС дозволила ТОВ «Міропласт» провести сертифікацію свого виробництва та продукції і розширити ринки збуту у європейському напрямку. Підприємство активно пропагує ідею впровадження європейських стандартів, зараз у лабораторії ТОВ «Міропласт» виробники вікон та дверей з ПВХ-профілю, а також забудовники можуть провести тести

конструкцій на відповідність вимогам стандарту EN й перевірити відповідність конструкцій базовим вимогам, прийнятим у ЄС.

Проблема. Невідповідність національного законодавства європейському в питанні сертифікації виробництв та продуктів створювала відчутні перепони для виходу на місткі світові ринки. А без ефективного експорту важко динамічно розвивати бізнес, адже доступ на зовнішні ринки дає приріст продаж та прибутків.

Реформа. Потужним позитивним ефектом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС став перехід нашої держави на міжнародні технічні регламенти, визнані в ЄС, що дозволило знизити нетарифні бар'єри в торгівлі і покращити доступ українських виробників не тільки на європейський ринок, але й на ринки багатьох інших країн.

Певним негативним наслідком стало збільшення витрат виробників на адаптацію до нових стандартів, переоснащення виробництва, проведення тестувань продукції та сертифікацію виробництва. Однак, незважаючи на тривалий перехідний період, передбачений Угодою про асоціацію, провідні виробники України вже перейшли на нові стандарти та сприяли їх розробці і затвердженню на державному рівні.

Результат. ТОВ «Міропласт» – один із найбільших виробників ПВХ профілю для вікон і дверей в Україні – почало свою роботу у 2006 році у м. Дніпро. У 2012 році компанія подвоїла виробничі потужності, а на сьогоднішній день виробництво є одним з найсучасніших та швидкісних у Європі. Протягом 2012 та 2013 років ТОВ «Міропласт» отримало відзнаки «Експортер року в Україні». Протягом 2017-2019 компанія входить до ТОП-експортерів Дніпропетровської області.

Такі успіхи товариства пов'язані із цілеспрямованою роботою щодо забезпечення високої якості продукції. У 2011 році в компанії впровадили систему менеджменту якості та отримали сертифікат відповідності ДСТУ ISO 9001:2009 (УкрСЕПРО). У 2016 р. компанія отримала системний паспорт ift Rosenheim на вікна з профілю WDS 8 SERIES. У 2017 р. на підприємстві впроваджено систему екологічного менеджменту на підприємстві ISO 14001:2015. У вересні 2018 р. компанія «Міропласт» є одним із засновників громадської спілки «Українська асоціація виробників віконних систем та пов'язаних будівельних продуктів», одним із завдань якої є імплементація європейських стандартів у галузі виробництва вікон та дверей в Україні.

Із початком імплементації Угоди про асоціацію з ЄС компанія «Міропласт» почала активно брати участь у профільних виставкових заходах як в Україні, так і за кордоном.

Наразі «Міропласт» очолює список вітчизняних виробників ПВХ-профілю за обсягом виготовленої продукції, перевершивши показники найближчого конкурента майже в 2 рази. Крім лідерства серед виробників, компанія «Міропласт» посіла перше місце серед українських експортерів ПВХ-профілю. У 2019 році компанія експортувала продукцію до 13 країн, серед яких країни СНД, Балканські країни, Італія, Південна Корея та Перу.

У 2020 р. ТОВ «Міропласт» відкрило власну лабораторію і відтепер може проводити тести вікон та входних дверей на показники повітропроникності, водонепроникності та опору вітровим навантаженням як для власних виробів, так і інших виробників. Тести проводяться на стенді WINDOORTESTER, який був сертифікований у Європі.

ОРГАНІЧНА ФІЛОСОФІЯ ЯК СТИЛЬ ЖИТТЯ

[фото – Органічна малина]*
*Джерело фото: <https://litsa.com.ua/47772/>

Резюме. Попит на органічні продукти в ЄС перевищує виробництво, наприклад на ягоди, майже у вісім разів. Після набуття в Україні чинності закону «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» перспективний європейський ринок став доступнішим для українських агровиробників. У виграші опинились господарства, що вже накопичили досвід органічного землеробства і після початку дії закону отримали додатковий поштовх для розвитку. Так, ТОВ «Двіпа» з Магдалинівського району Дніпропетровщини більше 15 років вирощує органічні пшеницю, малину, суницю, порічку, насіння щириці (рос. – «амарант»), а зараз щороку відправляє в ЄС 100 тонн зернових і до 60 тонн ягід.

Проблема. Тривалий час в Україні питання виробництва та маркування органічної продукції не були законодавчо врегульовані. Споживач не мав гарантій, що український товар з позначкою «Еко», «Біо», «Натуральне» виготовлений без застосування «хімії».

Реформа. 2 серпня 2019 року в Україні набув чинності Закон «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», прийнятий в рамках реалізації Україною євроінтеграційних зобов'язань. Він адаптує правові основи українського органічного землеробства до законодавства ЄС. За новим законом за підробку «органічної продукції» передбачені вагомні штрафи.⁸

Результат. «За великим рахунком, органічне землеробство почало розвиватися другого серпня, коли вступив в силу закон про органічну продукцію. Тоді з'явилося законодавче поле, в якому можуть розвиватися українські «органіки», – каже керівник ТОВ «Двіпа» Юрій Танцюра.⁹ Товариство на 100% органічна компанія, розташована у Національному природному парку на березі Орла, Магдалинівського району Дніпровської області, має 150 гектарів сертифікованих органічних родовищ, вирощує ягоди (малину, полуницю, смородину), кукурудзу, жито, спельту.

Нещодавно компанія почала пропонувати трендовий продукт – сублімовані ягоди, сублімовані йогурти, порошки із ягід та овочів, насіння і масло щириці. З таким асортиментом ТОВ «Двіпа» взяло участь у міжнародній виставці BIOFACH 2020 та викликало інтерес з боку байерів.

Вся органічна продукція товариства має сертифікат «Органік стандарт» і реалізується під ТМ Ахімса. Філософія Ахімса – це поведінка та образ дій, при яких першою вимогою є не нанести шкоди – ненасильство, і, в першу чергу, ненасильство над природою. Юрій Танцюра підкреслює, що тим садівникам, які планують розвивати органічний напрям, перш за все, необхідно усвідомити, що органічне виробництво – це не технології як такі. Це філософія виробництва, світогляд і стиль життя.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ДЕЛІКАТЕСИ ВИРОЩУЮТЬ У СЕЛІ НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ

[фото – Вирощування равликів]*
*Джерело фото:
https://www.dnipro.libr.dp.ua/Ravlykova_Ferma

Резюме. Запровадження Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі з ЄС дало українським аграріям нові можливості розвитку. У виграші опинилися сільські громади, де підприємці повною мірою використали переваги відкритого доступу на європейський ринок та не побоялися опанувати нові екзотичні для України види виробництва. Так, фермерське господарство «Здравлик» з с. Гречане вирішило зайнятися вирощуванням равликів для ринку ЄС. У підсумку зиск отримали не тільки фермери, але й місцеві мешканці, громада – половину прибутку фермерське господарство направляє на

⁸ Історії успіху реформ. Збірка / За заг. ред. Ірини Коссе; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К.: 2019. – 260 с. – С. 149.

⁹ Как «органіки» подтягивают нашу економіку – <https://litsa.com.ua/47772/>

допомогу вимушено переміщеним особам, сприяє інтеграції біженців, а ще допомагає розвивати село¹⁰.

Проблема. Тривалий час процедури державного контролю в Україні за харчовими продуктами не відповідали європейським та несли корупційні та адміністративні ризики. Через це українська аграрна продукція мала обмежений доступ до європейського ринку, а агровиробників, які намагалися сертифікувати свою продукцію відповідно до європейської моделі системи гарантування безпеки та якості продуктів харчування, очікували додаткові організаційні та фінансові витрати.

Реформа. 20 вересня 2015 року набув чинності Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». Зазначений закон передбачає впровадження в Україні європейської моделі системи гарантування безпеки та якості продуктів харчування, що базується на процедурах HACCP. Нова державна політика зобов'язала підприємців до впровадження такої системи, що відкрило європейські ринки для вітчизняних виробників.¹¹

Результат. Реформа системи контролю безпечності харчової продукції розширила можливості українським підприємцям для виходу на ринок ЄС. Це має сприяти збільшенню експорту до Євросоюзу та загального покращення економічного стану нашої країни.¹² Яскравим прикладом використання переваг, що відкрилися українським агровиробникам після підписання Угоди про асоціацію та запровадження європейських підходів до безпечності та якості харчових продуктів, є фермерське господарство «Здравлик» з с. Гречане, що на Дніпропетровщині. Налагодивши «равликове» виробництво на принципах HACCP, фермери отримали можливість реалізовувати свою продукцію до ЄС.

Плановий обсяг виробництва «Здравлик» – 20 тонн равлика на рік. Приблизно 95% виробництва експортується до країн Прибалтики. Звідти посередники розповсюджують равликів по Європейському Союзу. Ферма виробляє перероблену продукцію – засолену равликову ікру, що також відповідає стандарту якості ISO 22000.²

Фермерське господарство «Здравлик» як соціальне підприємство половину прибутку витрачає на допомогу вимушено переміщеним особам, сприяє розбудові особистого равликового агробізнесу. Спільно з Асоціацією «Равлик України» фермери розробили та впровадили навчальну програму з равликівництва. Всі бажаючі приєднатись до елітного італійського аграрного бізнесу можуть ознайомитись з технологією інтенсивного вирощування середземноморського равлика та придбати стартове маточне стадо равлика української репродукції.¹³

Тож, «Здравлик» допомагає не лише собі, а й розвиває село, підтримуючи громаду.

¹⁰ Равлик-здравлик: на Дніпропетровщині розводять українську репродукцію Великого середземноморського равлика – <https://agroday.com.ua/2019/08/21/ravlyk-zdravlyk-na-dnioproetrovshhyni-rozvodyat-ukrayinsku-reproduktsiyu-velykogo-seredzemnomorskogo-ravlyka/>

¹¹ Історії успіху реформ. Збірка / За заг. ред. Ірини Коссе; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К. : 2019. – 260 с. – С. 115.

¹² Сільські фермери Гречаного налагодили експорт до Євросоюзу равликів – <https://litsa.com.ua/47540/>

¹³ Фермерське господарство «Здравлик»: гастрономічний туризм на Петриківщині – https://www.dnipro.libra.dp.ua/Ravlykova_Ferma

ІЄЕП

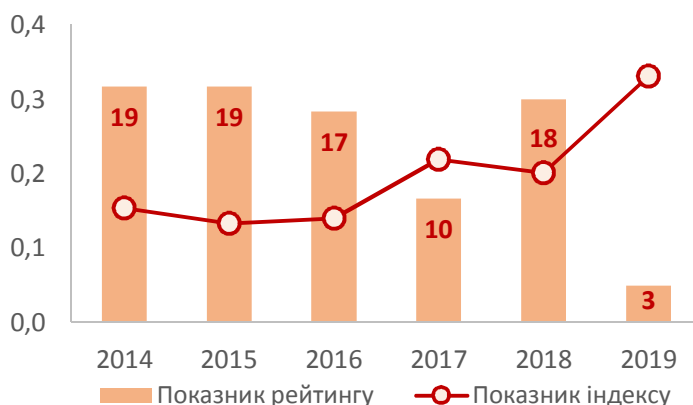
ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Щорічне вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу дозволяє оцінити рівень зв'язків, які формуються між економікою регіону з економікою країн Євросоюзу. І тут чітко прослідковується не лише динаміка спаду та зростання по роках, а й позиція Донецького регіону в структурі економічних відносин з ЄС.

Розглянемо спочатку безпосередньо динаміку Індексу євроінтеграційного економічного поступу в Донецькій області за 6 останніх років. Якщо в 2014 році ІЄЕП становив 0,2408, то вже наступного року знизився до 0,2353, а в 2016 році був найменшим – 0,1717, що характеризує спад в економічних відносинах регіону та ЄС. Тільки з 2017 року негативна тенденція почала вирівнюватися, спочатку наздогнавши показники 2014 року. А потім показавши ріст в 2019 році – показник склав 0,2591. І хоча для області це свідчить про налагодження торговельних зв'язків, то у порівнянні з усією Україною має слабші позиції: Донеччина була на 19 місці з 24 досліджуваних областей в 2014 році та опустилася до 20 місця в 2019 році. Тобто говорити про значне просування за євроінтеграційним напрямом не доводиться, коли більша частина країни більш активно нарощує торговельні зв'язки з країнами ЄС.

Автономні торговельні преференції були запроваджені ЄС для України в 2014 році. Але Донеччина до цього була неготова – Донецька область серед 24 досліджуваних областей опинилася на 19 позиції з

показником Індексу євроінтеграційного економічного поступу в 0,2408. Незважаючи на значну кількість виробничих підприємств, продукція яких могла бути конкурентоспроможною на європейському ринку, Донеччина перебуває в аутсайдерах, посідаючи то 19 місце в рейтингу в 2014 році, то 20 позицію – в 2019 році.

Місцеві підприємства мають потенціал для того, щоб поглиблювати торговельно-економічні зв'язки з Євросоюзом та покращувати інституційне середовище для імплементації реформ, зокрема пов'язаних з розширенням ринків збуту та зоною вільної торгівлі з ЄС. Чому ж тоді Донецька область знаходиться більше в кінці рейтингу? Насамперед, причиною можна вважати військові дії на Донбасі. Адже в 2014 році, коли були запроваджені автономні торговельні преференції з ЄС, підприємства на Донеччині не те, що не думали про збут своєї продукції в країні Євросоюзу, а й намагалися зберегти або вивезти виробничі потужності з території збройного конфлікту. Багато розвинених підприємств втратили ще один цінний ресурс – кваліфіковані кадри. Адже співробітники виїжджали за межі області і це уповільнювало економічний розвиток на Донеччині. Як наслідок, в 2016 році Донеччина опустилася на останнє 24-е місце в загальнонаціональному рейтингу за Індексом євроінтеграційного економічного поступу зі значенням показника 0,1717. В тому ж 2016 році Донеччину «рятував» Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу – тут Донецька область зайняла 17 позицію. Тобто на тлі низької кількості безпосередньо економічних контрактів з країнами ЄС, почало розвиватися інституційне середовище для реалізації проєвропейських реформ у торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні.

Як бачимо з рівня показників, до 2019 року ситуація трохи змінилася. На це вплинула зокрема грантова підтримка від міжнародних організацій, яка дозволила створити нові підприємства та робочі місця, а також деяка стабілізація збройного конфлікту. Проте місцеві органи влади все ж недостатньо уваги приділяють підтримці локального бізнесу задля розширення його ринків збуту. І це одна з причин, через яку, маючи значний торговельно-економічний потенціал, Донецька область залишається на низькій позиції.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Розглядаючи сильні та слабкі сторони Донецької області в структурі Індексу євроінтеграційного поступу, слід звернутися до значень окремих індикаторів та місця Донеччини в загальнонаціональному рейтингу економічної інтеграції. Зокрема, слід відмітити, що позиції в діапазоні 19-24 в рейтингу Донецька область отримала за такими показниками, як «1.2. Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону» (28% в 2014 році та 14,8% в 2019 році), «1.3 Частка експорту послуг до ЄС» (39% у 2014 р., 15% у 2019 р.), «1.4. Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону» (52% в 2014 році та 44% в 2019 році), «1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» (-6% протягом 2012-2014 років та +2% протягом 2017-2019 років), «1.10. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» (0,2408 в 2014 році та 0,1405 в 2019 році).

В протизвагу цьому з 1 по 5 місця в рейтингу Донеччина отримала за наступними показниками: «1.7. Частка експорту з регіону до ЄС» (28% в 2014 році та 30% в 2019 році), «1.13. Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (92% в 2014 році та 96% в 2019 році). До речі останній показник вивів Донеччину на 1 місце в національному рейтингу у 2019 році. При цьому хоча й частка накопичених інвестицій в області зросла, це означає, що більшість інвестицій в Донецькій області накопичено нерезидентами з ЄС, а не місцевими підприємствами.

Також дуже суттєво змінився показник «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС». Якщо в 2014 році Донецька область була на п'ятому місці зі значенням 0,1975, то на шостий рік досліджуваного періоду показник склав 0,0743, а це вже 20 місце в загальнонаціональному рейтингу, що відображає різке скорочення частки імпорту з ЄС у задоволенні внутрішнього попиту регіону.

Відтепер розглянемо можливі фактори, які привели до таких показників рейтингу та загального невисокого рівня Донецької області в структурі національного рейтингу:

- в першу чергу послаблення торговельно-економічних зв'язків області з Європейським Союзом викликано збройним конфліктом, який в 2014 році мав гостру фазу, а до 2019 року трохи стабілізувався, проте все одно має місце, що негативно позначається, в першу чергу, на створенні та розвитку малого, середнього та великого бізнесу і, як наслідок, на торговельно-економічних відносинах;
- недостатня інституційна підтримка європейської економічної інтеграції, зокрема нестача організованих та проведених органами місцевої влади заходів з економічних питань виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;

- проте простежується зростання кількості проектів в рамках програм ЄС, які реалізуються у Донецькій області.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

При розгляді стратегічної та цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції можемо дослідити рівень розвитку цих процесів в Донецькій області.

Якщо в 2014 році значення показника рівня стратегічної інституційної підтримки в Донецькій області складало 0,0448, і це відповідало 11 позиції в загальному рейтингу, то за наступні роки ситуація значно змінилася. Вже в 2015 році значення показника склало 0,1286, що означало переміщення на 6 позицію в рейтингу. А у 2017 р. цей показник по Донецькій області у 2017 році мав значення 0,3762, що дало Донеччині змогу переміститися на третє місце в загальному рейтингу. У 2018-2019 роках динаміка показників інституційної підтримки Донецької області різко погіршилася. У 2019 р. Донецька область зі значенням показника 0,0952 посіла 10 місце в національному рейтингу серед 24 областей.

Розглянемо, які чинники могли вплинути на подібну ситуацію. Це, зокрема, компоненти програм Донецької облдержадміністрації, яка поставила в переліку задач сприяти виходу підприємств регіону на ринки Європейського Союзу, Азії та інші міжнародні ринки, сприяти сертифікації продукції, запровадженню стандартів, установленню тісної взаємодії з науковими установами і центрами країн СНД і ЄС, у тому числі з метою участі наукових установ і бізнесу в міжнародних науково-технічних проєктах і програмах, наближенню показників енергоефективності економіки регіону до рівня країн ЄС тощо.

Якщо розглядати рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції на Донеччині, то з 2014 по 2016 роки цей показник був нульовим. Тобто на той момент фактично не враховувався євроінтеграційний вектор у системі цільових орієнтирів економічного розвитку Донецької території. Іншими словами – місцева влада не включала в програми заходи, в яких враховано вектор європейської інтеграції, або ж кількість таких заходів була надзвичайно низькою, у порівнянні до загальної кількості заходів впроваджених програм.

Проте в 2017 році ситуація стала поступово покращуватися – рівень цільової інституційної підтримки на Донеччині вже становив 0,0083, що відповідало 22 позиції з 24 областей. В 2019 році показник становив вже 0,0705, що дозволило Донецькій області переміститися на 14 місце в національному рейтингу. До позитивних зрушень можна віднести впровадження сучасних підходів до стратегічного планування регіонального розвитку на Донеччині, у тому числі з урахуванням практик ЄС. Зокрема, у планах заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку Донецької області передбачалося впровадження сучасних методів менеджменту та проведення навчань з проєктного менеджменту для представників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Більш змістовно розглянемо, як саме місцева влада сприяла або ж не надавала належної підтримки задля стратегічного та цільового розвитку Донецької області. Зокрема, з 2014 по 2016 рік включно у потенційно можливі сфери реалізації проєктів не були включені аспекти на підтримку економічних процесів європейської інтеграції. А саме: в Регіональну програму розвитку малого і середнього підприємництва в Донецькій області на 2013-2014 роки, в Регіональну програму розвитку малого і середнього підприємництва в Донецькій області на 2015 - 2016 роки, в Програму розвитку туризму в Донецькій області на 2016-2018 роки не були включені заходи, які б сприяли встановленню економічних відносин з Євросоюзом і, відповідно, покращенню Індексу євроінтеграційного поступу. І лише з 2017 року в програмах з'являються аспекти залучення суб'єктів малого і середнього підприємництва до участі у навчальних програмах (стажуванні) у країнах ЄС, навчальних виїзних сесіях у містах України тощо.

Рекомендації

Підсумовуючи, слід визначити, що Донецька область має значний економічний потенціал та здатна конкурувати на ринках Європейського Союзу, тим самим збільшуючи експорт продукції, покращуючи економіку регіону та країни в цілому. Проте можна визначити ряд рекомендацій для забезпечення позитивної динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу на Донеччині:

1. *Керівництву Донецької ОДА:* удосконалити обласний план заходів, враховуючи Стратегію розвитку Донецької області та потреби і специфіку регіону.
2. *Департаменту внутрішньої та інформаційної політики:* забезпечити постійне оновлення інформації на офіційному веб-сайті та у ЗМІ стосовно реалізації політики євроінтеграції, наявних грантових пропозицій та можливостей, реалізації поточних проєктів та звітів.

3. Департаменту інвестиційно-інноваційного розвитку і зовнішніх відносин, а також іншим підрозділам Донецької ОДА: вивчити інвестиційний та економічний потенціал області, проаналізувати тенденції торговельно-економічних відносин, розробити план налагодження взаємовигідних та виробничих відносин в розрізі діяльності провідних підприємств регіону з країнами ЄС; з'ясувати можливості, організувати навчальні поїздки та впроваджувати роботу щодо налагодження зв'язків з відповідними адміністративно-територіальними підрозділами країн Європейського Союзу, зокрема робити акцент на впровадженні інноваційного виробництва, створення ІТ-кластерів, розвитку сільського господарства, розвитку туризму тощо.

Історії успіху

«КРАМТЕХЦЕНТР»: «ТРЕБА НЕ КОНКУРОВАТИ, А СПІВПРАЦЮВАТИ З ЄС»

Джерело фото: <https://kramtehtsentr-ua.all.biz/>

Резюме. Через військові дії на Сході України багато промислових об'єктів України було зруйновано, інші втратили налагоджені канали й ринки збуту, інвестиційна активність була зведена нанівець. Завдяки євроінтеграційному вибору України постраждали від збройного конфлікту підприємства Донбасу не лише отримали економічні гранти, але й можливість переймати передовий технологічний досвід. Серед бенефіціарів євроінтеграції – краматорське підприємство «Крамтехцентр», що отримало підтримку в модернізації виробництва. А початок зони вільної торгівлі з ЄС надав можливість виходу на європейські ринки.

Проблема. В Донецькій області є достатня кількість підприємств з великими виробничими потужностями. Проте внаслідок збройного конфлікту на Сході України та складної політичної ситуації інвестори неохоче вкладають кошти у модернізацію виробництва. Внаслідок цього промислові об'єкти занепадають, а верстати опиняються на приймальнях металобрухту.

Реформа. Свого часу саме євроінтеграційний вибір призвів до початку військових дій на Донбасі. Підтримуючи прагнення України долучитися до європейського вектору розвитку, міжнародні організації запровадили ряд програм для відновлення втраченого виробничого потенціалу, відбудови та модернізації діючих потужностей. Крім того, підписання Угоди про асоціацію / ПВЗВТ дозволило лібералізувати українським виробникам доступ на ринок ЄС, дало поштовх до підвищення стандартів якості, розширення номенклатури товарів, поліпшення структури вітчизняного експорту у бік зменшення сировинної складової та збільшення частки високотехнологічних товарів з високою долею доданої вартості. Завдяки цьому промислові підприємства на Сході України отримують другий шанс та реконструюють власне виробництво.

Результат. Науково-виробниче машинобудівне підприємство ТОВ «НВП Крамтехцентр» було створено в Краматорську ще в 2000 році. Тоді спеціалісти підприємства буквально самотужки відтворювали матеріально-технічне оснащення: деякі верстати знаходили буквально на базах металобрухту, замінювали комплектуючі, вузли, шліфували станини. Вдосконалити роботу вдалося після початку збройного конфлікту завдяки економічній грантовій підтримці ПРООН – «Крамтехцентр» просив 680 тисяч гривень, хоча за умовами проекту можна було отримати максимум 225 тисяч гривень. Тому підприємство витратило кошти на числове програмне управління, а найбільш трудомісткі та витратні деталі виготовили власноруч. Отже така реконструкція та модернізація токарних, шліфувальних, розточувальних і координатно-розточувальних станків дозволила налагодити випуск складних високоточних деталей.

Зараз «Крамтехцентр» працює як на внутрішній ринок, так і на зовнішній, експортуючи технічне обладнання в ЄС. Важливо, що в компанії працюють не лише над технічним удосконаленням, а й над підвищенням продуктивності праці. У 2015 році обсяги виробництва збільшилися в півтора рази, а в 2016 році – в 2 рази по відношенню до попереднього року. І динаміка зростання, а, відповідно, й каналів збуту покращується з року в рік.

«АРТЕМСІЛЬ» ЕКСПОРТУЄ ПРОДУКЦІЮ В 17 КРАЇН СВІТУ

Резюме. Збройний конфлікт на Сході України призвів до втрати великого та звичного для багатьох українських виробників ринку збуту. Переорієнтація на інші ринки, наприклад ринок ЄС, була ускладнена через невідповідність стандартів якості та безпеки продукції вимог. Вимоги до запровадження визнаної у ЄС системи гарантування безпеки та якості продуктів харчування, передбачені УА, дозволили багатьом підприємствам налагодити експорт у західному напрямку. Серед них і державне підприємство «Артемсіль», якому впровадження високих стандартів якості дозволило

не тільки пережити втрату східного напрямку експорту та економічну кризу, але й налагодити поставки продукції в ЄС.

Джерело фото:
<http://www.artyomsalt.com>

Проблема. Збройний конфлікт на Сході України впливає на економічний стан регіону та перешкоджає вільній торгівлі з країнами ЄС. У зоні його впливу перебувають і ряд стратегічно важливих для вітчизняної промисловості підприємств, наприклад «Артемсіль». У разі втрати чи закриття підприємства сіль для споживання та промисловості необхідно було б імпортувати. Суттєво покращити фінансовий стан підприємства могла переорієнтація на інші ринки, зокрема ЄС. Але непрозорість та обтяжливість українських процедур контролю за безпечністю харчових продуктів були в числі основних перепон для виготовлення продукції європейської якості. Додаткові перепони для конкурентоспроможного експорту створювали й ввізні мита та бюрократична тяганина у ході митного оформлення.

Реформа. Виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС передбачає дотримання низки нововведень, які ведуть до покращення безпечності та якості харчових продуктів. Задля цього на підприємстві впроваджені міжнародні стандарти управління якістю та безпекою ISO 9001:2015, ISO 22000:2005 (НАССР). Для контролю якості на копальневих та центральній лабораторіях встановлено сучасне вимірювальне обладнання.

Результат. «Артемсіль» – підприємство з давньою історією, яке випускає продукцію не лише для харчової промисловості, але й для технічних цілей. Невдовзі після початку збройного конфлікту в 2015 році «Артемсіль» вдалося переорієнтуватися із закритого, віднині російського, на європейський ринок. Наразі на підприємстві працюють над таким пріоритетним напрямком виробництва, як випуск збагаченої солі. В асортименті є також соляні брикети, соляні блоки, йодована сіль, сіль для ванн. Одним словом, за вимогою споживача на «Артемсіль» можуть підготувати продукцію за необхідним гранулометричним та хімічним складом. Перехід на європейську систему контролю за якістю і безпечністю продукції дозволив підприємству утричі збільшити обсяги експорту продукції в країни Європейського Союзу і зберегти обсяги видобутку солі на рівні 2014 року. Суттєво зріс експорт до Польщі – на 85%, Сербії – на 22%, Прибалтики – на 17%. Наразі експорт здійснюється в 17 країн, у тому числі 14 країн ЄС, та повністю покриває внутрішні потреби України. На підприємстві налагоджено взаємодію фахівців маркетингу із замовниками та споживачами щодо вивчення ринку. Систематично проводиться моніторинг ринкового попиту при виборі сектора ринку, визначаються потреби в продукції підприємства; здійснюється розробка і проведення рекламних кампаній; постійно вдосконалюється фірмовий стиль продукції¹⁴. Все це спрямоване на подальше розширення географії експорту українського виробника, а європейські стандарти якості відкривають перед ним широкий горизонт.

ЯК ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ СПРИЯЄ ЕКОЛОГІЧНІЙ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Джерело фото:
<https://ilyichsteel.metinvestholding.com/ru>

Резюме. Через екологічно застарілі технології більшість українських промислових об'єктів чинить руйнівний вплив на довкілля, негативно впливає на здоров'я населення. Крім того, низька енергоефективність та перевищення викидів небезпечних речовин у довкілля є джерелом втрат значних сум коштів для суб'єктів господарювання. Європейська інтеграція не тільки відкриває ринки якісній промисловій продукції українського виробництва, але й передбачає впровадження екологічно відповідального підходу до ведення підприємницької діяльності. Комплексний підхід до управління виробництвом та розуміння необхідності реновацій крупного промислового підприємства – це шлях до процвітання. Як

наслідок, стали виготовляти нові види металопродукції для 8 країн світу. Загалом же «Метінвест» експортує свою продукцію у більш ніж 80 країн світу, в тому числі і в Євросоюз.

Проблема. Більшість промислових підприємств зі значними потужностями на Сході України не займаються капітальним реінвестуванням. Оскільки вартість енергоресурсів постійно зростає, а рівень енергоспоживання в Україні до 2 разів вищий середнього у світі, в собівартості промислової продукції лівова частка – це витрати на енергоносії. Як результат – зниження обсягів виробництва, втрата вигідних замовлень та скорочення чисельності штату.

¹⁴<https://www.facebook.com/ArtyomsaltUkraine/>

Реформа. Нещодавно ЄС прийняв так звану «Зелену Угоду» – нову стратегію економічного зростання як відповідь на глобальні виклики, з якими сьогодні стикається ЄС. Україна вже заявила про підтримку стратегії та зацікавленість приєднатись до її реалізації¹⁵. Також це означає, що принаймні у середньостроковій перспективі українським виробникам промислової продукції доведеться рахуватися з європейськими вимогами до екологічності виробництва для продовження та розширення контрактів зі споживачами з ЄС.

Результат. Усвідомлюючи вимоги часу, ПАТ «ММК ім. Ілліча», що на Донеччині, запустив найбільший за всю історію незалежної України інвестиційний проєкт реконструкції аглофабрики. На першому етапі заплановано встановлення нового пило-газоочисного обладнання для агломашин. Група «Метінвест» підписала договір з італійською компанією Termokimik Corporation, провідним виробником обладнання для промислових підприємств в сфері охорони навколишнього середовища. Загальні інвестиції в проєкт складуть близько 220 млн доларів. І ця модернізація та реконструкція аглофабрики дозволить підприємству досягти міжнародних екологічних стандартів щодо викидів пилу і оксиду сірки.

Модернізація виробництва проводиться не тільки в цьому напрямку. На маріупольських металургійних комбінатах Групи «Метінвест» виконали 21 капітальний ремонт промислового обладнання, а також освоїли 16 нових видів металопродукції для 8 країн світу. Інвестиції в модернізацію обладнання склали 331 млн грн. Також на маріупольських меткомбінатах розробили і почали виготовляти нові види металопродукції. Вдала реконструкція для досягнення показників енергозбереження дозволяє представляти на експорт продукцію за більш вигідними конкурентними цінами. А це поставки у більш ніж 80 країн світу із значною часткою продаж у ЄС. І це повністю європейський підхід.

¹⁵ <https://rpr.org.ua/news/yak-ukraina-vykonuie-uhodu-pro-asotsiatsiiu-z-yes/>

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ

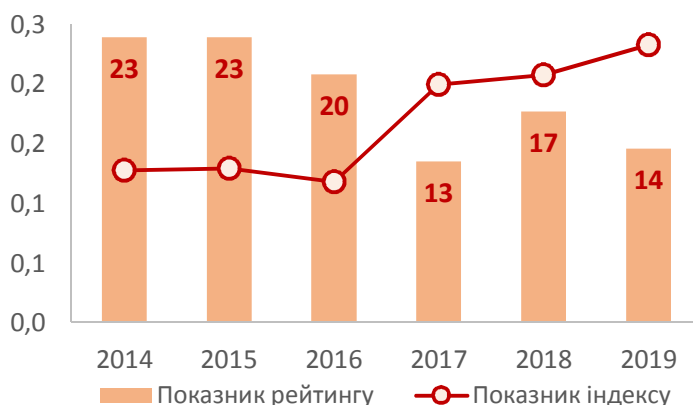
ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Найвище значення і найбільший приріст Індексу були зафіксовані у 2018 році, коли узагальнюючий показник ($ІЄЕП_{2018}=0,4314$) перевищив рівень попереднього року на третину. У 2019 році порівняно із піковим значенням 2018 відбулося скорочення, однак рівень 2019 року перевищив річні значення 2014-2017 рр., зберігаючи загальний тренд до зростання.

Найнижчу позицію у рейтингу регіонів за ІЄЕП – 21 місце – Житомирська область займала у 2014 р. При цьому за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС регіон мав 11 позицію, а за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу тільки 23 місце.

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Житомирщини протягом п'яти років зріс у півтора рази.

За підсумками 2019 р. регіон посів 10 місце в рейтингу областей за ІЄЕП, поліпшивши свою позицію з 2014 р. на 11 сходинок.

Протягом 2015-2016 рр. за рахунок підвищення рейтингових оцінок за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (до 5 і 7 місць відповідно) рейтинг Житомирщини за ІЄП суттєво підвищився – до 6 місця у 2015 р. та 7 у 2016 р. Ріст Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків за цей період відбувся завдяки приросту більшості складових, зокрема, через нарощування (1) питомої ваги експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону, (2) середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС, (3) індексу внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС, (4) індексу інвестиційної відкритості регіону для ЕС. При цьому рейтинг за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу залишався сталим.

У 2017 р. попри позитивні зміни у рейтингуванні регіону за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (рейтинг за цим субіндексом за рік виріс з 20 до 13 позиції), скорочення на 2 позиції рейтингу за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків спричинило зниження позиції області за ІЄП до 9 місця. Вирішальний вплив на скорочення субіндексу спричинило зменшення до нуля значень наступних показників: (1) кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів та (2) індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС. Ріст Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу відбувався за рахунок росту практично всіх складових, серед яких найбільшу динаміку продемонстрував показник питомого обсягу фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні.

2018 року в рейтингу регіонів за Індексом євроінтеграційного економічного поступу Житомирська область піднялась на три сходинки та посіла 6 місце. Це відбулось виключно за рахунок посилення рейтингової позиції регіону за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (+5 сходинок), де на сукупний показник значно вплинуло зростання (1) кількості схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів та (2) індексу інвестиційної відкритості регіону для ЄС. За Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу Житомирщина навпаки спустилася на чотири сходинки, посівши лише 17 місце. При цьому в структурі субіндексу падіння відбулося лише за двома складовими: (1) питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні та (2) індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону.

У 2019 р. область втратила відразу 4 позиції у рейтингу ІЄП, опинившись на 10 місці. Причиною стало скорочення Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, за яким регіон втратив відразу 5 позицій у рейтингу і опинився на 9 місці. Водночас на три сходинки зміцнилася позиція області в рейтингу за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (14 місце). В структурі субіндексів найбільші скорочення показників припали на (1) кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів, (2) індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС та (3) питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону. Найбільший приріст серед структурних складових субіндексів відбувся по (1) питомому обсягу фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні та (2) питомій вазі імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду найбільш позитивний вплив на ІЄП Житомирської області здійснювали економічні показники динаміки поглиблення торговельної та інвестиційно співпраці з ЄС, які в щорічних рейтингах займали стабільно високі позиції. Це, передусім, «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС», «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» та «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення». Сталий розвиток взаємодії з європейськими ринками, в свою чергу, сприяв позитивній динаміці питомих економічних показників, таких як «1.1. Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «1.7. Частка експорту з регіону до ЄС у ВРП», «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС», «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС». Отже, ключовими процесами, що позитивно впливали на динаміку ІЄП Житомирської області протягом 2014-2019 рр., були нарощування обсягів торгівлі з європейськими країнами, залучення інвестицій з ЄС та технічної допомоги Європейського Союзу.

Фактори, що стримували динаміку ІЄП, протягом всього досліджуваного періоду були практично незмінні. Серед економічних чинників стабільними володарями низьких рейтингових оцінок були показники «1.4. Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону» та «1.15. Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону», що відображають специфіку географічного положення області. Серед складових інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Житомирської області щорічно низькі рейтинги отримували показники «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» та «2.1. Рівень стратегічної

інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», що свідчить про низьке врахування питань економічної інтеграції з ЄС у стратегічних та операційних документах розвитку області.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» Житомирської області протягом досліджуваного періоду має дворівневий характер: протягом 2015-2017 рр. його рівень залишався стабільним (0,039), а починаючи з 2018 р. – скоротився майже вдвічі (до 0,019).

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Житомирській області протягом 2014-2019 років мав стабільні значення та протягом останніх чотирьох років коливався в межах 0,0282-0,0287.

Рейтинг Житомирської області за показником «2.1 Рівень стратегічної інституційної підтримки» протягом досліджуваного періоду був стабільно низьким та коливався від 15 місця у 2015 р. до 19 у 2018 р. У 2019 р. за цим показником регіон посів 18 місце. Щорічні зміни не перевищували двох позицій.

За показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду відбулось відчутне скорочення рейтингових позицій регіону: від 15 і 14 місць у 2014 р. та 2015 р до 18 і 20 місць у 2018 р. та 2019 р. відповідно.

Причиною таких змін стала відсутність у 2018-2019 рр. компоненту європейської інтеграції у планах заходів з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року, а також зниження в останні роки уваги до економічної складової євроінтеграційного поступу в інформаційному супроводі діяльності обласної влади.

Рекомендації

Значний резерв посилення позицій Житомирської області в рейтингу регіонів по ІЄП зосереджено в сфері зміцнення інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Ключовим в цій сфері має стати більш широке відображення в системи стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС та належний інформаційний супровід взаємодії області з Європою, в т.ч. в економічній сфері.

Іншим вагомим чинником посилення ІЄП регіону є безпосереднє поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами. Важливим є збереження додатних темпів приросту торгівлі з ЄС, росту обсягу залучених європейських інвестицій, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Житомирській обласній державній адміністрації та Житомирській обласній раді:

- забезпечити на сталій основі включення в стратегічні документи області на операційному рівні євроінтеграційного компоненту з акцентом на посилення економічної взаємодії регіону з ЄС;
- включати питання реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т.ч. ПВЗВТ, при розробці цільових регіональних програм розвитку.

Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської ОДА:

- забезпечити включення в План реалізації на 2021-2023 роки Стратегії регіонального розвитку заходів / проектів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів, в т.ч. харчових продуктів;
- передбачати в щорічних програмах економічного та соціального розвитку Житомирської області, обласних програмах залучення інвестицій, розвитку МСП, інших аналогічних документах компоненти зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС, посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, сприяння впровадженню на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції;
- продовжувати роботу із залучення в область європейських інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату.

Управлінню інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Житомирської ОДА:

– забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, сприяти збільшенню в обласному інформаційному просторі інформації про історії успіху регіонального бізнесу на європейських ринках, переваги впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;

– ініціювати, проводити та підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку регіонального бізнесу в питаннях взаємодії з європейськими ринками.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається розробка, інтеграція у регіональну систему планування та реалізація обласної програми стимулювання експорту, основними завданнями якої мають стати:

– збереження сталих позитивних приростів зовнішньої торгівлі області із забезпеченням позитивного зовнішньоторговельного сальдо;

– збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами, в структурі ЗЕД регіону;

– розширення кількості підприємств області, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС та світу;

– сприяння у впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції;

– поширення історій успіху регіонального бізнесу щодо роботи на зовнішніх ринках, передача позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейських ринки.

Історії успіху

БАРАНІВСЬКА ГРОМАДА: КОЛИ ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО СТАЄ СТРАТЕГІЄЮ РОЗВИТКУ

[Логотип Баранівської ОТГ]

Джерело фото: <http://otg.mrada-baranivka.gov.ua>

Резюме. Для багатьох новостворених об'єднаних територіальних громад постає ключове питання: як забезпечити сталий розвиток? В Баранівській ОТГ вирішили якісно попрацювати над стратегією громади, об'єктивно оцінивши свої сильні сторони та зовнішні можливості. І прийшли до досить оригінального висновку – майбутнє громади за органічним виробництвом! Є земля, яка може бути сертифікована як органічна, є досвід вирощування органічної продукції, і є дуже привабливий та місткий європейський ринок, доступ на який українські аграрії отримали після підписання Угоди про асоціацію.

Проблема. Реалізація реформи децентралізації, яка називається найбільш успішною в Україні, дала місцевим громадам можливість самим розпоряджатися власними

ресурсами. Але водночас і поставила завдання наповнювати місцеві бюджети. Для більшості громад, які є переважно сільськими, пошук джерел бюджетних доходів є однією з ключових проблем.

Реформа. Реалізація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, дія Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі надали українським сільгоспвиробникам чи не найбільші можливості для розвитку, відкривши для якісної продукції європейський ринок. Найбільший зиск отримали підприємства і громади, які готові до розвитку саме органічного агровиробництва. Підтримка з боку держави процесів сертифікації органічної продукції додали привабливості цьому напрямку агробізнесу, запропонувавши сільським громадам нові можливості розвитку.

Результат. Створена наприкінці 2016 року Баранівська ОТГ почала свою роботу з ретельного вивчення потенціалу території та пошуку можливостей розвитку. Було вирішено зробити ставку на «органічний» філософії: органічний бізнес, органічна спільнота громадян, органічне співжиття з довкіллям та партнерство місцевої влади з громадою і бізнесом¹⁶. Знадобився і позитивний досвід місцевих органічних виробників, які після виходу на європейські ринки демонстрували стрімкі темпи розвитку, і готова до сертифікації за органічними стандартами земля. Зрештою «органічність» заклали як ключову ідею всієї стратегії розвитку громади, визначивши стратегічне бачення майбутнього ОТГ як «органічного простору щедрої ПРИРОДИ, активних ГРОМАДЯН, інновацій та органічного ВИРОБНИЦТВА». І почали його реалізовувати, створюючи кластер органічних агровиробників. Точками росту виступили вже існуючі та успішні ТОВ «Органік-Мілк» та ПП «Галекс Агро». Були створені комунальна установа «Агенція місцевого органічного розвитку – АМОР»,¹⁷ яка протягом 2019 року залучила до місцевого

¹⁶ Стратегія розвитку Баранівської міської об'єднаної територіальної громади до 2020 року - http://otg.mrada-baranivka.gov.ua/images/doc_super/2017-2020strategia.pdf

¹⁷ Комунальна установа «Агенція місцевого органічного розвитку – АМОР» - <https://otg.mrada-baranivka.gov.ua/index.php/2018-04-16-21-24-06/2405-komunalna-ustanova-ahentsiia-mistsevoho-orhanichnoho-rozvytku-amor-2>

бюджету більше 1,5 млн грн, та «Молодіжний кластер органічного бізнесу Баранівської міської ОТГ». В громаді активно працюють над створенням різноспрямованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Стратегічне позиціонування Баранівської громади як «органічного простору» разом із «чистими» земельними ділянками дозволили залучити саме органічних виробників на територію громади. Таким прикладом є ТОВ «Альфабет Агро», яке заклало у північній частині ОТГ плантацію органічної полуниці (площею 16 га). У результаті, понад 80 місцевих мешканців були задіяні як сезонні працівники на посадці, обробці та зборі урожаю. Так, кількість компаній, що займаються виробництвом органічної продукції на території ОТГ, за 2019 рік зросла з двох до шести. А кількість працюючих в органічному секторі зросла до 433 (плюс 93 сезонних працівника), в тому числі 146 молоді (з них 37 – сезонних). Масштабні інвестиції в межах Баранівської громади планує ТОВ «Кусто Агро», яке вже вклало у розвиток ягідного органічного бізнесу на території Баранівської ОТГ приблизно \$1 млн.¹⁸

Отже, стратегічне фокусування на «органічній» філософії, що стало можливим після відкриття європейських ринків в рамках Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, дало потужний поштовх для розвитку Баранівської громади та принесло відчутні результати, забезпечивши і зростання доходів бюджету, і зайнятість населення, і підвищення соціальних стандартів.

ЖИТОМИРСЬКІ АГРАРІЇ В АВАНГАРДІ ОРГАНІЧНОГО РУХУ УКРАЇНИ

[фото – Вільний випас корів]*

*Джерело фото: <https://galeks-agro.com/photo/>

Резюме. Органічний ринок в Україні постійно розвивається. Завдяки розмірам країни, географічному положенню, близькості до потенційних міжнародних покупців та поширеним родючим чорноземам, Україна має сприятливі умови для органічного сільськогосподарства. Повною мірою реалізувати цей потенціал дозволяє реалізація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. В останні роки Україна стала важливим постачальником органічної продукції на західні ринки. Одним з піонерів, чинним лідером та популяризатором філософії органічного господарювання в Україні є ПП «Галекс-Агро» з Житомирщини. Засноване у 2008 році, підприємство пройшло довгий і складний шлях,

створивши вертикально інтегровану структуру підприємств, які випускають широкий спектр сертифікованої органічної продукції, 75% якої експортується.

Проблема. Порівняно із традиційним агробізнесом витрати на виробництво органічної продукції вищі. До вартості додаються більші ціни на сировину, витрати на сертифікацію та додаткові витрати на підготовку виробництва та документацію. Все це збільшує вартість в середньому на 15-30%, а в окремих випадках – і на 50%¹⁹. Попри готовність українців переходити на споживання корисних органічних продуктів, рівень платоспроможності населення не сприяє розвитку органічного господарювання. То ж доступ до містких ринків з усталеними традиціями споживання органічної продукції є одним з ключових чинників сталого розвитку цього напрямку аграрного бізнесу.

Реформа. Підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між ЄС та Україною та початок дії у 2016 році Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі відкрили нові можливості для вітчизняних аграріїв. Виробники продуктів харчування отримали безмитний доступ до європейського ринку. Зменшення торговельних бар'єрів та державна підтримка у просуванні експорту дозволили Україні зайняти у 2019 році друге місце (зі 123 країн) з експорту органічної продукції в ЄС (10%). Загальний обсяг експорту нашої «органіки» у 2019 році сягнув майже 190 млн дол. США²⁰. Належним чином сертифікована відповідно до європейських стандартів продукція відкриває українським аграріям також ринки інших країн. Як наслідок, в Україні спостерігається бурхливий розвиток органічного бізнесу, який активно переходить від реалізації сировинних позицій до продажу готових продуктів.

Результат. Одним з піонерів органічного руху в Україні є «Галекс-Агро» з м. Новоград-Волинський Житомирської області, яке з 2008 року спеціалізується на виробництві органічної сільськогосподарської продукції. Підприємству довелося першим проходити через процедури сертифікації. З 2014 р. уся лінія продукції сертифікована, діяльність підприємства контролюється єдиним незалежним українським органом із сертифікації органічного виробництва. Нині у розпорядженні підприємства є 8750 га сертифікованої землі²¹. Наразі ПП «Галекс-Агро» є інтеграцією кількох підприємств (ТОВ «Органік

¹⁸ Як розвинути партнерство між агровиробниками і територіальною громадою? - <http://kustoagro.com/yak-rozvinuti-partnerstvo-mizh-agrovirobnikami-i-teritorialnoyu-gromadovu/>

¹⁹ «Чому так дорого?»: що таке органічні продукти й чи дійсно вони кращі за звичайні – <https://www.the-village.com.ua/village/food/food-guide/299237-organichni-produkti-scho-tse-oznachae>

²⁰ Внутрішній ринок органічної продукції України, експорт та імпорт за 2019 рік – <https://agropolit.com/infographics/view/95>

²¹ Перша органічна імперія України з'явилася на Житомирщині – <http://www.indivisibleukraine.in.ua/ekonomika/109-pershe-orhanichna-imperiia-ukrainy-ziavylasia-na-zhytomyrshchyni>

Мілк», ТОВ «Органічний м'ясний продукт») і має вертикальну структуру — від землеробства до виробництва молочних і м'ясних продуктів. Компанія володіє молокозаводом потужністю 30 тонн на добу, а також обробляє 8,5 га екологічно чистих земель. Підприємство входить до числа лідерів компаній-експортерів органічної продукції в Україні, з 2018 року займає друге місце в рейтингу органічних компаній України. Продукція «Галекс-Агро» успішно експортується до Швейцарії, Німеччини, Угорщини, Нідерландів, Італії та Великобританії.

В ЄВРОПІ ПРАСУЮТЬ ПО-ЖИТОМИРСЬКІ!

[фото – Виставковий стенд «Євроголд Індестріз ЛТД»]*
*Джерело фото: <https://eurogold-industries.com>

Резюме. Угода про асоціацію з Європейським Союзом відкриває нові можливості для українського бізнесу. У першу чергу ринок ЄС — це понад 500 мільйонів потенційних покупців, і чимало виробників з Житомирської області вже пропонують їм свою продукцію. Високі стандарти європейського ринку спонукають українські підприємства переоснащувати виробництва, від чого виграє і вітчизняний споживач. 17 років тому в Україну приїхали два австрійські підприємці, які поставили собі амбітну мету – збудувати в Україні підприємство, здатне завоювати своєю продукцією європейський ринок. На сьогодні кожна десята

прасувальна дошка, яка продається в торговельних мережах ЄС, виробляється на житомирському підприємстві «Євроголд Індестріз ЛТД»²².

Проблема. Тривалий час розвиток експорту в Україні ускладнювався значними бюрократичними та корупційними перепонами. Навіть за умови наявності на європейському ринку сталого попиту на якісну продукцію, вироблену в Україні, виробники та експортери стикалися із складними процедурами при оформленні вантажів та проходженні митних процедур. Значною проблемою було відшкодування експортного ПДВ. Це не тільки «вимивало» обігові кошти бізнесу, але й створювало передумови для корупційного тиску на бізнес.

Реформа. З підписанням Угоди про асоціацію в Україні стартував процес реформування митниці. Ключовим у цій реформі стало перезавантаження системи взаємодії платників податків і державних органів. Запровадження концепції «Єдиного вікна» стало важливим антикорупційним кроком, який мінімізує людський фактор і зменшує можливості для «ручного» втручання під час проведення митних процедур. Цей механізм стимулює контролюючі органи до переходу на європейський підхід здійснення митного контролю.

На загальному тлі реформ відбулись суттєві зміни відносин між платниками податків та податковими органами. Поширення прозорості та усунення чинників, що провокують корупцію, усунули низку бар'єрів розвитку зовнішньої торгівлі. І найбільш позитивно згадуваним експортерами є запровадження системи автоматичного відшкодування ПДВ.

Результат. Підприємство «Євроголд Індестріз» почало свою діяльність у 2002 році. Від початку всю свою продукцію постачали в Європу та як ніхто розуміли проблеми митного оформлення та повернення ПДВ. «Менталітет держслужбовців був абсолютно нам невідомим. Ми переживали такі події, про які ніколи не могли подумати. Ми були здивовані, наскільки мало сприяння ми мали від держави, як нам заважали розвиватися... Нам заважали працювати, хотіли грошей та нажитися на наших зусиллях, — каже Нільс Гроліч, співзасновник компанії. — Потрібно визнати, що за останні роки ситуація змінилася докорінно. Наразі державний апарат майже досяг західноєвропейського рівня»²³. Реформи в Україні створюють сприятливий бізнес-клімат в Україні, і «Євроголд Індестріз» — це одне з підтверджень. Підприємство є найбільшим в Європі виробником прасувальної дошки і одним з найбільших експортерів Житомирської області. Частка експорту в загальному обсязі реалізації становить 84%, а споживачами продукції підприємства є мешканці 28 країн світу. Нільс Гроліч та його партнери вірять у подальший розвиток свого бізнесу в Україні та налаштований працювати на далеку перспективу.

²² «Yes, ЕС!» на Житомир.info: що підприємці області екпортують в ЄС та як житомирські прасувальні дошки підкорюють європейський ринок» - https://www.zhitomir.info/news_176783.html

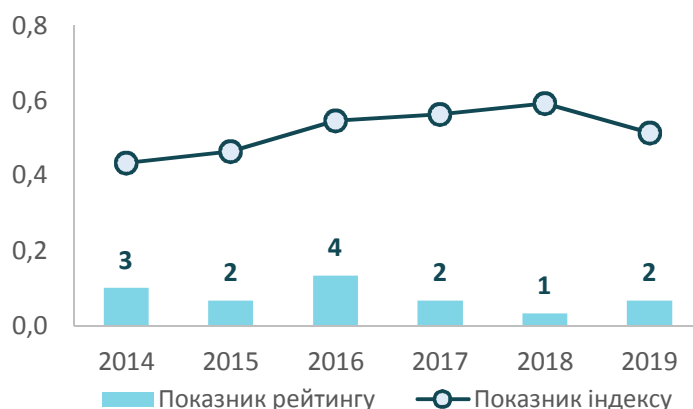
²³ Від прасувальної до серфінгової дошки: історія успіху житомирського підприємства Eurogold Industries — https://www.youtube.com/watch?v=qqiHEH2P144&feature=share&fbclid=IwAR2mrgIN5HHjNB1UY0y3TpnNnTfJPUEqfAkz-1n_5R5b65ZEiLGVsZ8ZKY

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ

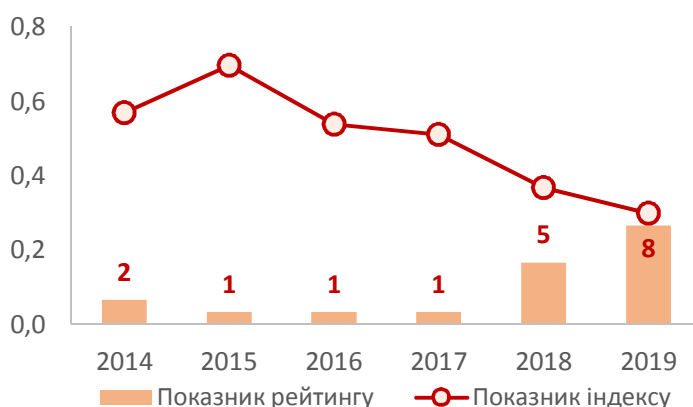
ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Закарпатська область протягом 2014-2019 років за рейтингом Індексу євроінтеграційного економічного поступу завжди входила до трійки лідерів, а протягом 2015-2018 років область посідала 1 місце, що робить її беззаперечним лідером по даному показнику протягом досліджуваного періоду.

За підсумками 2019 р. рейтинг регіону за ІЄЕП знизився до 3 місця (найнижчий для області рейтинг за досліджуваний період), що було обумовлене відносно різким падінням значення Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

Стрімке зниження рейтингу області за СІПЕР почалося у 2018 році, коли регіон посів 5 місце, спустившись з 1 місця на чотири сходинки нижче, порівняно з 2017 роком. У 2019 році рейтинг регіону за даним субіндексом знизився ще на 3 позиції – таким чином область посіла найнижче за весь досліджуваний період 8 місце. До 2018 року область займала лідерські позиції у рейтингу за СІПЕР (2 місце – у 2014 році та 1 місце – у 2015-2017 роках).

Таке різке падіння значення Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу у 2018 році пояснюється різким падінням рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів

євроінтеграції (показник 2.1) майже на 85%, а також зниженням рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (показник 2.2) на 20%.

Показник	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Значення ІЄП	0,4808	0,5448	0,5432	0,5443	0,5133	0,4388
Місце в рейтингу за ІЄП	2	1	1	1	1	3
Значення СТЕЗ*	0,4330	0,4638	0,5465	0,5628	0,5920	0,5137
Місце в рейтингу за СТЕЗ	3	2	4	2	1	2
Значення Сіпер**	0,5695	0,6952	0,5373	0,5099	0,3672	0,2996
Місце в рейтингу за Сіпер	2	1	1	1	5	8

* Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС

** Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу

Подальше зниження рейтингу регіону за даним субіндексом та значення цього показника у 2019 році пов'язане зі зменшенням значень показників індексу інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (показник 2.3) на 17% та рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (показник 2.1) на 7% (слід зазначити, що даний показник має найбільшу вагу у структурі субіндексу). Рейтинг області за показником 2.1 також знизився з 1 у 2017 році до 4 у 2019 році місяця.

Динаміка значень Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС в цілому була позитивною протягом досліджуваного періоду – до 2018 року, коли область посіла перше місце у рейтингу за даним показником (одноразово за весь період). У 2019 році значення показника дещо знизилося, що призвело до переміщення регіону у рейтингу за даним показником на 2 позицію.

Найнижчою для Закарпатської області позицією у рейтингу за СТЕЗ протягом досліджуваного періоду стала 4 сходинка у 2016 році, незважаючи на позитивну динаміку значень даного субіндексу. Це пояснюється посиленням позицій інших регіонів в даному контексті.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду до переліку сильних та слабких сторін регіону в структурі ІЄП регіону входили як показники інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, так і показники, що відображають динаміку торгівлі з ЄС.

При цьому перелік показників глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, які являли собою сильні сторони області, є ширшим за перелік показників – сильних сторін зі складу Сіпер. Такі показники займали найвищі місця серед інших для Закарпатської області індикаторів в рейтингу регіонів у кожному році в рамках досліджуваного періоду. До них відносяться індикатори експорту та імпорту у торгівлі з ЄС:

- «1.1. Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом всього досліджуваного періоду);
- «1.3. Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, %» (2 місце протягом 2014-2017 років та 3 позиція протягом 2018-2019 років в загальноукраїнському рейтингу регіонів);
- «1.7. Частка експорту з регіону до ЄС» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом всього досліджуваного періоду);
- «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом всього досліджуваного періоду);
- «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом всього досліджуваного періоду, крім 2015 року, коли регіон зайняв 2 позицію за даним показником).

До показників – сильних сторін інституційної підтримки євроінтеграційного поступу регіону відносяться:

- «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом 2014-2017 років);
- «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (1 місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів протягом 2015-2019 років);
- «2.3. Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону» (2 місце у 2015, 2019 роках та 3 позиція у 2018 році в загальноукраїнському рейтингу регіонів).

Серед показників, що обмежували рейтингові позиції області за ІСЄП, займаючи найнижчі місця в рейтингу серед регіонів, протягом досліджуваного періоду найчастіше перебували:

- Індикатори експорту та імпорту у торгівлі з ЄС:
 - «1.4. Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону, %» (12, 13, 14 місця в рейтингу регіонів у 2015-2016, 2018, 2019 роках відповідно);
 - «1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (за останні три роки)» (24, 15, 15, 19 місця в рейтингу областей у 2014, 2015, 2018, 2019 роках відповідно);
 - «1.11. Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів» (показник мав нульове значення протягом всього досліджуваного періоду).

Серед негативних тенденцій також слід відмітити падіння рейтингу регіону до 21 позиції за показником «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту до регіону з країн ЄС» у 2019 році.

- Індикатори, що характеризують інвестиційну активність:
 - «1.13. Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (рейтинг регіону за даним показником коливався від 14 до 19 позиції протягом 2014-2018 років);
 - «1.14. Коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС» (показник мав нульове значення у 2014, 2015, 2018 роках; у 2017 році за даним показником регіон перебував на 11 позиції у загальноукраїнському рейтингу);
- Індикатори інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції:
 - «2.4. Кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону» (показник мав нульове значення у 2016, 2017, 2018 роках; у 2019 році за даним показником регіон перебував на 17 позиції у загальноукраїнському рейтингу);
 - «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення» (показник мав нульове значення у 2016, 2017, 2018 роках);
 - «2.6. Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (2 та 3 позиції в загальноукраїнському рейтингу регіонів у 2017 та 2019 роках відповідно, що є негативним фактором для рейтингу за загальним Індексом, оскільки даний індикатор носить дестимулюючий характер).

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка рівня стратегічної інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Закарпатської області (показник 2.1) була нерівномірною протягом досліджуваного періоду. Абсолютне значення даного показника стрімко зросло у 2016 році, що пояснюється різким зростанням обсягу фактично виділених коштів на економічні проекти (в рамках стратегії регіонального розвитку), які мають цілі, заходи чи результати, орієнтовані на підтримку європейської інтеграції, при чому фактичний обсяг коштів значно перевищував обсяг запланованих коштів. У свою чергу стрімке падіння абсолютного значення показника 2.1 у 2017 році також пов'язане із різким зменшенням обсягу фактично виділених коштів на економічні проекти, що мають цілі, заходи чи результати, орієнтовані на підтримку європейської інтеграції.

Проте коливання абсолютних значень показника не вплинули на рейтинг області за рівнем стратегічної інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу: протягом 2015-2017 років регіон займав 1 місце у рейтингу серед всіх областей. Головним фактором для утримання лідерської позиції стало значне переважання фактично виділеного обсягу коштів на економічні проекти з компонентами європейської інтеграції над запланованим.

Ситуація змінилася на протилежну у 2018-2019 роках: чергове стрімке падіння обсягу фактично виділених коштів на економічні проекти з компонентами європейської інтеграції та невиконання плану

фінансування таких проектів призвело до зниження рейтингу регіону за рівнем стратегічної інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу до 5 позиції серед інших областей (таку позицію регіон займав у 2018 та 2019 роках). Хоча кількість проектів при цьому зросла.

Динаміка рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в Закарпатській області не виділялася різкими змінами абсолютного значення показника 2.2 протягом 2015-2019 років. До цього періоду у 2014 році його значення було значно меншим через відсутність цільових програм розвитку співробітництва між Закарпатською областю та адміністративно-територіальними одиницями сусідніх країн-членів ЄС. В цьому році область посіла 4 сходинку у рейтингу областей за показником 2.1.

З 2015 року у переліку цільових програм області економічного характеру з'явилися наступні програми співробітництва із сусідніми регіонами країн ЄС:

- програми спільних дій Закарпатської обласної державної адміністрації (ЗОДА), Закарпатської обласної ради (ЗОР) та Пряшівського самоврядного краю (ПСК);
- програми розвитку співробітництва між Закарпатською обласною радою (Україна), Закарпатською ОДА (Україна) та Загальними Зборами області Саболч-Сатмар-Берег (Угорщина);
- програми розвитку співробітництва між Закарпатською областю (Україна) та областю Боршод-Абауй-Земплен (Угорщина);
- програма спільних дій між Закарпатською областю (Україна) та Підкарпатським воєводством (Республіка Польща).

Поява таких програмних документів дозволила вивести Закарпатський регіон на 1 сходинку в рейтингу областей за рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції: таку позицію регіон займав кожного року у період з 2015 по 2019 рік.

Високі рейтинги області забезпечувалися також наявністю євроінтеграційних компонентів у цільових програмах області, спрямованих на розвиток транскордонного співробітництва, розвиток туризму та забезпечення економічного і соціального розвитку регіону (переважно у частині залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги, підтримки агропромислового комплексу, розвитку малого та середнього підприємництва).

Рекомендації

За результатами проведеного дослідження Закарпатська область є лідером за рейтингом Індексу євроінтеграційного економічного поступу протягом досліджуваного періоду (його більшу частину область посідала 1-ше місце за даним показником у загальноукраїнському рейтингу).

Така ситуація є закономірною, оскільки протягом останніх років (в т. ч. охоплених даним дослідженням) область визнається лідером за часткою експорту товарів до ЄС та регіоном з високим інвестиційним потенціалом.

Проте розрахунок певних показників у структурі Індексу (найбільш показові наведено нижче) дозволяє виявити «вікна можливостей» для підвищення євроінтеграційного економічного потенціалу області та збільшення значення ІСЄП задля утримання лідерських позицій серед інших регіонів.

В першу чергу це стосується середньорічного темпу (розраховується за три роки перед звітним) зростання експорту регіону до країн ЄС (показник 1.5), за яким станом на 2019 рік регіон займав 19 місце в рейтингу областей, та кількості суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів (показник 1.11, який мав нульове значення протягом всього досліджуваного періоду).

Останній показник стосується груп харчової продукції, яка для експорту має відповідати вимогам ЄС (підприємства-експортери мають отримати спеціальний дозвіл) та користується попитом серед європейських споживачів: м'ясо птиці та зайцеподібних, фарш, м'ясні заготовки та механічно відокремлене м'ясо, м'ясні продукти, рибні продукти, сире молоко, молочні продукти, молозиво та продукти на основі молозива, яйця та яєчні продукти, жаб'ячі лапки та равлики, оброблені шлунки, сечовий міхур та кишечник, колаген.

Для підвищення рейтингу даних показників *Закарпатській обласній державній адміністрації, Департаменту економічного та регіонального розвитку, торгівлі, залучення інвестицій,*

забезпечення виконання державних програм та контролю за їх виконанням облдержадміністрації, Управлінню єврорегіональної співпраці облдержадміністрації рекомендується:

1) передбачити збільшення кількості заходів/проектів, спрямованих на зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС та посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, в таких стратегічних документах та цільових програмах, як:

- План заходів із реалізації у 2021 – 2023 роках Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років;

- Програма соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2021 рік (та подібні програми на подальші роки);

- Програма формування позитивного міжнародного інвестиційного іміджу та залучення іноземних інвестицій у Закарпатську область на 2021 – 2025 роки;

- Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Закарпатській області на 2021 – 2023 роки;

- цільові програми підвищення конкурентоспроможності Закарпатської області на період після 2020 року;

- інші подібні документи;

2) розробити та інтегрувати у регіональну систему планування обласну цільову програму стимулювання експорту, спрямовану на розширення експортної євроінтеграційної географії та залучення підприємств до торговельної співпраці з країнами ЄС, основними завданнями якої мають стати:

– збереження сталих позитивних приростів зовнішньої торгівлі області із забезпеченням позитивного зовнішньоторговельного сальдо;

– збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами в структурі зовнішньоекономічної діяльності регіону;

– розширення кількості підприємств області, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС та світу;

– сприяння у впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції;

– поширення історій успіху регіонального бізнесу щодо роботи на зовнішніх ринках, передача позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейських ринки;

3) створити та популяризувати спеціальний інформаційний веб-ресурс для експортерів, імпортерів та зовнішніх інвесторів області під егідою облдержадміністрації з метою їх інформаційної підтримки та промоції регіону;

4) розробити додаткові механізми підтримки регіональних товаровиробників, орієнтованих на торгівлю з країнами ЄС, що передбачатимуть часткове відшкодування вартості витрат, пов'язаних з проведенням робіт з оцінки відповідності виробленої продукції вимогам директив Євросоюзу та технічним вимогам європейських країн, а також забезпечуватимуть часткове відшкодування витрат підприємств області на участь у виставково-ярмаркових заходах в країнах ЄС та на загальноєвропейському рівні;

5) розглянути можливість створення обласного центру допомоги регіональному бізнесу для виходу на європейський ринок (основні функції: навчання, компенсація відсотків за кредитами).

Вищенаведені рекомендації також сприятимуть покращенню індикаторів, що характеризують інвестиційну активність регіону у структурі ІЄП: частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області (показник 1.13); коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС (показник 1.14).

Водночас проблемним показником у структурі ІЄП регіону є кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону (показник 2.6). За даним індикатором регіон посів 3 позицію в загальноукраїнському рейтингу регіонів 2019 році відповідно, що є негативним фактором для рейтингу за загальним Індексом. Значення та рейтинг показника вказують на наявність корупційних ризиків при здійсненні експортно-імпортних операцій при перетині товарами кордону з ЄС. З великою ймовірністю, це в свою чергу негативно вплинуло на динаміку показника 1.4, що характеризує питому вагу імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону (за даним індикатором регіон посідав 13 та 14 місця в рейтингу областей у 2018 та 2019 роках відповідно).

Серед негативних тенденцій також слід відмітити падіння рейтингу регіону до 21 позиції за показником «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» у 2019 році. У зв'язку з наведеним станом справ *Закарпатській обласній державній адміністрації* рекомендується розпочати спільну координацію діяльності та взаємодію із *Закарпатською митницею Державної фіскальної служби України* для розробки покрокового плану дій для зменшення корупційних ризиків у розрізі зон діяльності митниці у регіоні з його подальшим оприлюдненням.

Історії успіху

«ГУЦУЛЬСЬКА ОВЕЧА БРИНДЗЯ»: ЯК ЗОБОВ'ЯЗАННЯ СТАЛО ЧИННИКОМ РОЗВИТКУ

[фото – Гуцульська овеча бриндзя]*

*Джерело фото: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2531525-spravzna-guculska-brindza-aku-viznae-evropa.html>

Резюме. Географічне зазначення — це знак, що наноситься на продукт і посвідчує його високу якість, довгу традицію виробництва й особливий зв'язок із територією, де його виготовляють. Завдяки цьому виробники продукції з маркою географічного зазначення можуть захищати свої права і збільшувати ринок збуту, а споживачі, купуючи такий продукт, отримують гарантовану якість зі специфічними регіональними характеристиками.

Географічні зазначення свого часу допомогли здобути світову славу таким регіональним продуктам, як шампанське, коньяк, сири рокфор чи пармезан тощо. Гуцульська бриндзя стала першим таким продуктом із маркою географічного зазначення в Україні.²⁴

Проблема. Механізм захищених географічних зазначень активно використовує Європейський Союз. Його суть полягає

в тому, що певні бренди товарів «резервуються» за територіями, де їх виготовляють, що має гарантувати їхні якості, зумовлені характерними для територій природними умовами чи людським фактором. Відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС Україна з 2026 року має відмовитися від використання географічних зазначень «Шампань», «Коньяк», «Мадера», з 2023 року – від «Фети» та «Пармезану».²⁵

Реформа. Закон, який дозволяє запроваджувати географічні зазначення в Україні, був підписаний президентом 9 жовтня 2019 року. Реєстрація географічних зазначень в Україні означатиме, що вони автоматично охоронятимуться і в Європі. Досвід Європи показує, що такий захист у результаті призводив до зростання продажів таких товарів. Очікується, що в Україні це також спрацює.²

Результат. Сир «Гуцульська овеча бриндзя» став першим українським товаром, який отримав свідоцтво про реєстрацію географічного зазначення. Його видало Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського розвитку України 11 листопада 2019 року. «Гуцульська овеча бриндзя» – це перше українське географічне зазначення, що відповідає всім європейським вимогам до реєстрації і має право на визнання в ЄС. Це бринза, яка виготовляється на літніх високогірних полонинах з гірського овечого молока відповідно до традицій, що беруть свій початок в Карпатах ще з XV століття. Зона її виробництва охоплює Закарпаття, Івано-Франківську та частину Чернівецької області.²

«Основна ідея географічного зазначення, – каже Бен Крістіан Хелл, керівник сектора сільського господарства Представництва Європейського Союзу в Україні, – це, по-перше, захистити сам продукт і назву з прив'язкою до первинної території, де його виробляють. А по-друге, власне, це дасть можливість створити для цього продукту додаткову вартість — дасть можливість виробникам заробляти більше. Наприклад, у Франції, коли ми промаркували сир “лайоль”, за кілька років кількість виробників із десятка сягнула 50, а ціна на сир зросла у 10 разів. Така ж слава чекає і бриндзю. Відтепер, коли мова йтиме про гуцульську бриндзю, матимемо на увазі лише той продукт, який виробляється виключно на полонині 700 м над рівнем моря 120 днів на рік. Все інше — то все інше, але не бриндзя», – каже Бен Крістіан Хелл.¹

Що це дасть місцевим жителям? Виведе цей продукт як на національний, так і європейський ринок, дозволить створити додану вартість. Сир зможуть збувати як гуцульський “сувенір” не лише в Карпатах, тим самим, приваблюючи туди більше туристів. Відтак, люди сподіваються, що в майбутньому, виготовлення бринзи стане прибутковішим, збільшиться поголів'я овець і більше людей захоче цим займатися.²⁶

²⁴ Гуцульська бриндзя, яку визнає Європа – <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2531525-spravzna-guculska-brindza-aku-viznae-evropa.html>

²⁵ «Гуцульська овеча бриндзя» стала першим українським географічно захищеним брендом – https://zaxid.net/gutsulska_ovecha_brindzya_stala_pershim_ukrayinskim_geografichno_zahishhenim_brendom_n1494298

²⁶ Гуцульщина: як стати чабаном і навчити європейців любити бриндзю – <https://www.segodnya.ua/ua/regions/lvov/guculshchina-kak-stat-chabanom-i-nauchit-evropeycev-lyubit-bryndzyu-1329630.html>

СМАК НА ЕКСПОРТ: ЕКОЛОГІЧНІ КАРПАТСЬКІ ПРОДУКТИ ПІДКОРЮЮТЬ ЄВРОПУ

[фото – Напій з цвіту акації]*
*Джерело фото:
<https://carpaty-enjoy.ua>

Резюме. Угода про асоціацію з Європейським Союзом відкрила для українських виробників харчових продуктів нові можливості розвитку. Так, дія Поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі з ЄС дозволила вітчизняним підприємцям постачати свою продукцію до країн Європи без митних бар'єрів. А це місткий та платоспроможний ринок, за який варто боротися.

У вигазі опинилися ті виробники харчових продуктів, які фокусувалися на якості та натуральності, що користуються значною прихильністю споживачів у ЄС. Зробивши ставку на неповторність Карпат та ексклюзив, ТОВ «Джерела Карпат» з м. Перечин на Закарпатті вдалося опанувати європейський ринок і отримати нові можливості для розвитку.

Проблема. На вітчизняному ринку виробників продуктів харчування панує жорстка конкуренція. Окрім потужних міжнародних та регіональних гравців в кожному регіоні присутня велика кількість малих місцевих підприємств, що борються за споживача на досить насиченому ринку. В цій ситуації

гостро стоїть питання пошуку нових ніш та територій збуту, які здатні забезпечити бізнесу не тільки виживання, але й розвиток.

Реформа. У 2014 році Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом. Ця угода передбачала створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, що нівелювала 97% тарифів на українські товари, а середній тариф на вітчизняний експорт знизився з 7,5% до 0,5%.²⁷ У вересні 2015 року набув чинності Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», яким в Україні впроваджувалася європейська модель системи гарантування безпеки та якості продуктів харчування. Таким чином, національні виробники, які погодилися на впровадження такої моделі, отримали можливість постачати свою продукцію на європейські ринки та ринки країн, що визнають європейські сертифікати якості і безпечності.

Результат. ТОВ «Джерела Карпат» спеціалізується на виготовленні соків, джемів, морсів та овочевої консервації під ТМ «Карпати Насолоджуйся» і для цього ретельно відбирає плоди, що попередньо були вирощені в екологічно чистій карпатській зоні. Спочатку товариства продукція реалізовувалася винятково на українському ринку. Однак менеджери компанії зауважили, що в один момент більшість українських підприємств харчової та переробної промисловості почали також орієнтуватися (а дехто повністю переорієнтувався) на ринок Європи. Тоді закарпатський виробник напоїв та консервації також замислився над експортом.

«Після підписання Угоди про асоціацію і початку дії зони вільної торгівлі з ЄС запрацювали пільгові умови, які дозволяють не сплачувати мито... І саме після цього двері відкрилися, і ми почали працювати на експорт до ЄС, – каже керівник відділу продажів ТОВ «Джерела Карпат» Сергій Гецько. – Із самого початку ми встановили для себе правило: жодних компромісів із якістю, із консервантами чи барвниками. Наш принцип роботи вкладений у позиціонування бренду: преміальні продукти, вирощені в чистих Карпатах. Коли ми кажемо преміальні – розуміємо делікатес, щось смачне, дуже якісне і екологічно чисте. Таким чином хочемо показати світу, що Україна – це не тільки заробітчани, чорноземи і Чорнобиль. Хочемо довести, що ми можемо виготовляти достойні продукти і просувати їх за межами України».

Нині підприємство експортує близько половини виготовленого обсягу. Делікатеси під брендом «Carpaty Enjoy» можна купити в Чехії, Німеччині, Латвії, Польщі та Угорщині. Крім ЄС, продукти компанії також присутні на азіяському (Азербайджан), африканському (Уганда) і північноамериканському (Панама) ринках.²⁸

«ДИКА ВОДА ЗАКАРПАТТЯ» ПІДКОРЮЄ ЄВРОПЕЙСЬКІ РИНКИ

Резюме. Угода про асоціацію з Європейським Союзом відкрила нові можливості експорту для України. Українські виробники вийшли на ринок країн ЄС, і закарпатський завод мінеральної води «Крайна» один з них. Підприємство добуває якісну мінеральну воду з джерела, що пройшло відповідну сертифікацію і включене до Європейського реєстру натуральних мінеральних вод.

Проблема. Вимогливість ринку ЄС та складні процедурні питання сформували у представників малого та середнього бізнесу упереджене ставлення до експорту як низки ризиків, потенційні втрати від яких перебивають очікувані вигоди. У підприємницьких колах побутує думка, що вийти на ринок ЄС під силу тільки великим, потужним компаніям, які не один рік ретельно готувалися до цього.¹

²⁷ Історії успіху реформ. Збірка / За заг. ред. Ірини Коссе; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К. : 2019. – 260 с. – С. 117.

²⁸ Смак Карпат – на експорт. Історія успіху бренду «Карпати Насолоджуйся» – <http://ekonomika.ko.net.ua/?p=11400>

закарпатська Крайна

[фото – ТМ Крайна]*

*Джерело фото: <https://krayna.net>

Реформа. Тимчасове застосування ПВЗВТ розпочалося 1 січня 2016 року. Однак уже у квітні 2014 року ЄС запровадив для України автономні торговельні преференції, щоб підтримати її економіку в період кризи. Крім торговельного режиму ПВЗВТ, українські експортери мали змогу продавати товари в ЄС у рамках Генеральної системи преференцій протягом ще двох років. Це забезпечило суттєву лібералізацію доступу на європейський ринок для багатьох українських товарів, підвищуючи їхню конкурентоспроможність порівняно з конкурентами з третіх країн.²⁹

Результат. Завод мінеральної води «Крайна» освоїв джерело, яке знаходиться в курортній зоні між містами Ужгород і Мукачево. Підприємство видобуває якісну мінеральну воду в місцевості, екологічна чистота якої є загальновідомим фактом. Вода з артезіанської свердловини виходить на поверхню під природним тиском

(без насосів), що забезпечує збереження її природної структури. Але цього замало для європейського споживача. Щоб відкрити собі шлях на ринок ЄС ТОВ «А.М.В. – Карпати», що є власником ТМ «Крайна», провело процедуру в рамках європейського законодавства щодо включення свого родовища в реєстр натуральних мінеральних вод ЄС.

Товариство звернулося до сертифікованої лабораторії Угорщини, спеціалісти якої протягом року вивчали родовище і властивості води. Вони дали свій висновок, на основі якого вода «Крайна» була визнана натуральною мінеральною водою, що повністю відповідає критеріям європейського законодавства. Це дозволило експортувати воду без всяких проблем і без додаткової сертифікації на території Європейського Союзу.

На сьогоднішній день приблизно 30% продукції заводу мінеральної води «Крайна» реалізується на території України, інша продукція відправляється на експорт споживачам у Словаччині, Угорщині, Чехії, Німеччині, США та Канаді.

Збереження, розумне і раціональне використання природних ресурсів, підвищення економічної та екологічної ефективності, інтеграції природоохоронних політик, а також більшої продуктивності у результаті застосування сучасних технологій передбачене Главою 6 економічної складової Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Тому, закарпатське підприємство хоч і намагається відповідати світовим стандартам якості та бути присутнім на європейському ринку, збалансовано видобуває мінеральну воду і дбає про довкілля.³⁰

²⁹ Історії успіху реформ. Збірка / За заг. ред. Ірини Коссе; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К. : 2019. – 260 с. – С. 125.

³⁰ Закарпатські виробники мінеральної води виходять на європейський ринок – <https://uzhinform.com/golovne/zakarpatski-virobniki-mineralno%D1%97-vodi-vixodyat-na-yevropejskij-rinok.html>

ІЄЕП

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

За останні шість років в Запорізькій області динаміка показників рівня економічної взаємодії з Європейським Союзом та створення умов для розгортання євроінтеграційних процесів в торговельно-економічній сфері відрізнялася істотними коливаннями. Серед 24 регіонів України, за результатами щорічного аналізу динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу, Запорізька область займала посередні позиції. У 2019 році Запорізька область з даним показником на рівні 0,3705 увійшла в першу десятку в рейтингу вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу і зайняла 7 місце. Негативна динаміка спостерігалася у 2015-2016 роках, коли Запорізька область займала 15 та 17 позиції в рейтингу, зі значенням показників 0,2759 та 0,2740 відповідно. Всі шість років Запорізька область ніколи не опускалася нижче сімнадцятої позиції в рейтингу.

Одинадцятую позицію в рейтингу вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу посіла Запорізька область у 2014 році, коли ЄС запровадив для України автономні торговельні преференції, але економічна частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ще не набула чинності. У 2015-2016 роках відбулося стрімке падіння області в рейтингу на 15 та 17 місця відповідно. В наступні три роки (2017, 2018, 2019) ситуація поступово змінювалася на краще, Запорізька область зайняла 14, 12 та 7

місця в рейтингу відповідно. Таким чином можемо відзначити в цілому позитивну динаміку регіону в цьому напрямку.

Протягом шести років відбувалися незначні коливання показників інтенсивності та обсягу торговельно-економічних відносин Запорізької області (Субіндекс глибини торговельно-економічних зв'язків з ЄС), але простежувалася тенденція зростання показника, відповідно рейтингу Запорізької області. Так з 16-того місця у 2014 році область поступово піднялася на 11-те місце у 2019 році, демонструючи покращення торговельно-економічних відносин з ЄС. Натомість, починаючи з 2015 року по 2017 рік, показник Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу по Запорізькій області повільно знижувався, втрачаючи кожного року 1-2 сходинки. Основною причиною зниження рейтингу стали незадовільні показники якості інституційного середовища, необхідного для реалізації проєвропейських реформ в торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні. У 2018-2019 роках ситуація змінилася на краще і область зайняла 11 та 7 місця відповідно, на що вплинуло забезпечення місцевими органами публічної адміністрації належного інформаційно-консультаційного супроводу політики економічної інтеграції Запорізької області в ЄС, залучення зацікавлених осіб, організацій та інституцій.

В розрізі конкретних показників, що не дали змоги регіону вийти на лідируючі позиції, протягом шести років є показники експорту товарів та послуг регіону до країн ЄС та імпорту товарів і послуг з країн ЄС, що свідчить про незадовільний рівень економічного співробітництва регіону з ЄС.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

У 2014 році найбільш сильними сторонами Запорізької області, що впливали на загальну оцінку рівня економічної інтеграції області в ЄС, були інформаційна підтримка економічного вектору та цільова інституційна підтримка економічних процесів євроінтеграції регіону. Місцевими органами влади проведена плідна робота щодо інформування населення з питання співпраці України з ЄС, проводилися заходи пов'язані з економічною тематикою євроінтеграції, здійснювалося інформування виробників про експортування товарів до ЄС. У складі заходів прийнятих регіональних програм велику частку займали заходи, в яких враховано вектор євроінтеграції. Також, велику роль зіграв вихід на ринок ЄС з харчовою продукцією тваринництва 2-х суб'єктів господарювання, які отримали право експорту своєї продукції до ЄС. Тоді як слабкі сторони проявилися в недостатньому супроводі саме економічного вектору європейської інтеграції, що відобразилося на показниках питомої ваги експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, імпорту товарів та послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону, а також незначній частці накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в Запорізьку область у загальному обсязі накопичених в регіоні інвестицій.

У 2015 році сильною стороною Запорізької області стало збільшення темпу зростання експорту до країн ЄС, коефіцієнту інвестиційної відкритості регіону для ЄС, індексу проникнення імпорту з ЄС, частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, індексу інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону, кількості суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС. Це свідчить про врахування при стратегічному плануванні розвитку регіону євроінтеграційного вектору та здійснення його інформаційної підтримки. Натомість слабкою стороною залишилися показники питомої ваги експорту послуг до країн ЄС, імпорту послуг та товарів з країн ЄС.

У 2016 році по Запорізькій області серед сильних сторін були показники грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону, середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС, частки експорту з регіону до ЄС. Також у цьому році трьом суб'єктам господарювання надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС. Стабільно низькими залишилися показники імпорту послуг та товарів з країн ЄС, питомої ваги експорту послуг та товарів до країн ЄС. До них додалась статистика звернень фізичних та юридичних осіб на антикорупційний сервіс «Пульс» в розрізі зон діяльності митниць в Запорізькій області, що може свідчити про негативний вплив людського чинника на митні процедури.

У 2017 році суттєво покращилася ситуація в області зі станом інвестиційної відкритості регіону для ЄС, інформаційною підтримкою економічного вектору європейської інтеграції регіону, накопиченням прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області. Стабільно низькими залишилися показники імпорту послуг з країн ЄС, питомої ваги експорту послуг та товарів до країн ЄС. Поряд з цим знизився середньорічний темп зростання експорту Запорізького регіону до країн ЄС.

У 2018 році найбільш позитивними залишилися ті ж самі показники, що були у минулому році. Стабільно низьким залишається рівень забезпечення вільного доступу імпорту послуг та імпорту товарів з країн ЄС до Запорізького регіону, експорту товарів та послуг з регіону до країн ЄС.

У 2019 році Запорізька область посіла 3 місце за показниками кількості схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні. Перевагою використання цього статусу є те, що для отримання тарифних преференцій український експортер товару без оформлення сертифіката з перевезення форми EUR.1 самостійно визначає та декларує походження товарів на комерційних/товаросупровідних документах, що дозволяє прискорити процедуру експорту товару. Високі позиції займала область за інформаційною підтримкою економічних процесів євроінтеграції регіону, збільшилась кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні, частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області. Стабільно низьким залишається рівень забезпечення вільного доступу імпорту послуг та імпорту товарів з країн ЄС до Запорізького регіону, експорту товарів та послуг з регіону до країн ЄС.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Великий вплив на підсумкові результати Індексу євроінтеграційного економічного поступу Запорізької області протягом досліджуваного періоду мали зусилля місцевих органів публічної адміністрації щодо врахування євроінтеграційних економічних пріоритетів у ході стратегічного планування розвитку регіону, як на рівні загальних цілей, так і на рівні операційних завдань і заходів. Майже усі розроблені протягом 2014-2019 років документи стратегічного розвитку Запорізької області націлені на використання можливостей Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з огляду на існуючий економіко-географічний та інфраструктурно-логістичний потенціал області. На показниках Індексу євроінтеграційного економічного поступу Запорізької області негативно відобразилося територіальна близькість регіону до зони бойових дій на Сході України.

За показниками рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції з боку обласної влади Запорізька область демонструє середні показники по Україні. На початку дослідження в 2014 році Запорізька область посіла 13 місце (значення 0,0233). Тоді як у 2015 році рейтинг області з показником 0,0121 стрімко знизився до 19 місця. Починаючи з 2016 року по 2019 рік, рейтинг Запорізького регіону поступово зростає з 14 сходинки до 6 відповідно. Найкраща ситуація склалася у 2019 році зі значенням показника 0,1607. Ситуація з показниками обумовлена невеликою кількістю напрямів, що підтримують економічні процеси євроінтеграції у стратегічних документах регіону по відношенню до загальної кількості напрямів. Тобто їх частка не є значною у співвідношенні до надто великої кількості стратегічних пріоритетів економічного спрямування в програмних документах області. Крім того, причиною помірних результатів є низький відсоток освоєння коштів у порівнянні з очікуваним фінансуванням.

За показниками рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Запорізька область також демонструє середні показники по Україні. На початку дослідження в 2014 році Запорізька область посіла 7 місце (значення показника 0,0685) – це був кращий результат регіону за досліджуваний період. У 2015-2019 роках рейтинг Запорізької області коливався між 11 та 13 сходинками. Винятком був 2017 рік, коли рейтинг Запорізької області знизився до 15 позиції з показником врахування євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку територій 0,0619.

Починаючи з 2014 року Запорізька область включала в свої стратегічні пріоритети підтримку економічних процесів європейської інтеграції. Так, у 2014 році серед 43 економічних напрямів тільки один стосувався євроінтеграції – сприяння впровадженню систем управління якістю на малих підприємствах з урахуванням вимог міжнародних стандартів серії ISO 9000, ISO 14000, HACCP. До Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 року не було включено жодного компонента щодо підтримки економічних процесів євроінтеграції. Відповідно кошти на здійснення заходів не передбачалися. Через це інтегральний індекс стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Запорізької області склав 0,0233 (13 позиція в рейтингу). Показник цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіону в 2014 році становив 0,0685 (7 позиція), що було спричинено кількістю економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках Програми соціально-економічного та культурного розвитку Запорізької області на 2014 рік, Стратегії залучення інвестицій в економіку Запорізької області на 2009-2015рр., Комплексної програми розвитку малого і середнього підприємництва в Запорізькій області на 2013-2014 рр. Пріоритети склалися за напрямками експорту, співпраці з ЄС, інвестицій, підтримки малого і середнього бізнесу.

В 2015 році показники 2.1 та 2.2 стрімко знизилися в рейтингу до 19 та 11 позицій відповідно (з відповідними значеннями 0,0121 та 0,0480). До стратегічних пріоритетів підтримки економічних процесів

європейської інтеграції було включено два заходи – надання інформаційної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності та сільськогосподарським товаровиробникам щодо впровадження стандартів ISO та сертифікатів ЄС в регіоні. До пріоритетів стратегії регіонального розвитку області так і не було включено заходи євроінтеграційної спрямованості, фінансування не здійснювалося. Суттєве падіння рейтингу в 2015 р. за показником цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіону відбулося через недостатню вагомість заходів, в яких враховано вектор євроінтеграції, в економічних цільових програмах регіону. Пріоритети за напрямками залишилися незмінними.

В 2016 році позиції регіону за показником 2.1 покращилися і регіон посів 14 місце у рейтингу з показником 0,0472. Стратегічні пріоритети підтримки економічних процесів європейської інтеграції в регіоні залишилися такими самими, як і у 2015 році. До пріоритетів стратегії регіонального розвитку області було включено заходи євроінтеграційної спрямованості: створення Центру підтримки експорту малих та середніх підприємств та Створення Кластеру культури і подієвого туризму «АРТ-ПРОСТІР» на території Запорізької області. Кошти на здійснення євроінтеграційних заходів не виділялися. За показником цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіону область посіла 12-те місце. Перелік цільових програм, що враховували євроінтеграційний економічний вектор, поповнився Програмою розвитку міжнародної діяльності та залучення інвестицій в економіку Запорізької області.

В 2017 році регіон піднявся до 13 місця в рейтингу за показником 2.1 (значення показника 0,0503). Стратегічні пріоритети підтримки економічних процесів європейської інтеграції в регіоні залишилися незмінними. Пріоритети Стратегії регіонального розвитку області щодо євроінтеграційної спрямованості залишилися такими як у попередньому році, але почалося використання передбачених коштів. У 2017 році було використано 0,9% до плану. У 2017 році склався найгірший рейтинг регіону за показником цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Регіон посів 15 місце (значення показника 0,0619), на що вплинуло зменшення кількості економічних цільових програм, відповідно кількості заходів в них стосовно євроінтеграційного вектору. Залишився напрям підтримки малого і середнього бізнесу.

У 2018 році регіон піднявся до 10-го місця в рейтингу за показником 2.1 (значення показника 0,0553). Стратегічні пріоритети підтримки економічних процесів європейської інтеграції в регіоні залишилися такими самими, як і у 2015-2017 роках. Пріоритети стратегії регіонального розвитку області щодо євроінтеграційної спрямованості відповідали тим, що встановлювалися у 2016-2017 роках, але поступово збільшувався обсяг використання коштів. У 2018 році було використано 2,4% до плану. Підвищення рейтингу відбулося через збільшення кількості компонентів євроінтеграції у плані заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку. Найбільше прослідковується євроінтеграційний вектор в інвестиційній діяльності, підтримці малого і середнього бізнесу, експортній діяльності, туризмі. За показником цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіон посів 13 місце у рейтингу (значення показника 0,0684). Кількість заходів стосовно євроінтеграційного вектору збільшилась і склала 8,8% від загальної кількості заходів, за напрямками інвестиційної діяльності та експорту.

У 2019 році регіон посів 7 місце в рейтингу за показником 2.1 (значення показника 0,1607) – найкращий результат за останні шість років. При тому, що стратегічні пріоритети підтримки економічних процесів європейської інтеграції в регіоні залишилися такими самими, як і у 2015-2018 роках, було збільшено до 5 кількість компонентів євроінтеграційної спрямованості у плані заходів з реалізації Стратегії регіонального розвитку. Найбільше прослідковується євроінтеграційний вектор в інвестиційній діяльності, підтримці малого і середнього бізнесу, експортній діяльності, туризмі. Суттєво збільшився обсяг використаних коштів. У 2019 р. він склав 22,8% до плану. За показником цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіон залишився на 13-ому місці у рейтингу (значення показника 0,0743). Кількість заходів стосовно євроінтеграційного вектору склала 5,7% від загальної кількості заходів.

Рекомендації

За підсумками вище сказаного для покращення рейтингу регіону місцевим органам влади необхідно покращити роботу в напрямку торговельно-економічних зв'язків з ЄС, сприяти вільному доступу товарів та послуг регіону до країн ЄС та навпаки – з країн ЄС до регіону.

Відповідним органам влади рекомендується:

Управлінню зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності Запорізької обласної державної адміністрації:

- провести детальний аналіз ситуації, що склалася на сьогоднішній день в регіоні в напрямку торговельно-економічних зв'язків з ЄС;
- розробити дієві заходи щодо її покращення, з урахуванням специфіки регіону та його потреб.

Департаменту економічного розвитку і торгівлі Запорізької облдержадміністрації:

- провести роботу щодо визначення пріоритетних галузей та залучення провідних підприємств регіону для налагодження взаємовигідних економічних та виробничих відносин області з ЄС;
- забезпечити проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів для малого і середнього бізнесу щодо можливостей експорту до ЄС та дотримання вимог безпеки і якості продукції.

Запорізькій обласній державній адміністрації спільно з Головним управлінням Держпродспоживслужби в Запорізькій області:

- забезпечити максимальне впровадження Міжнародної системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних пунктах (НАССР — Hazard Analysis and Critical Control Points) для досягнення безпечності харчових продуктів вироблених в регіоні, що сприятиме виходу регіональної продукції на ринки ЄС.

Запорізькій обласній державній адміністрації в планові стратегічні документи регіону, в регіональні програми економічної спрямованості слід включати лише конкретні заходи щодо реалізації євроінтеграційного вектору в обсязі, реальному для їх виконання. У звітах щодо виконання регіональних програм економічної спрямованості слід вказувати виконання по кожному заходу окремо із зазначенням планового та фактично використаного обсягу коштів.

Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації слід організувати бюджетний процес таким чином, щоб забезпечити реальними коштами виконання пріоритетних заходів програм економічної спрямованості.

Історії успіху

ЗАПОРІЗЬКІ ЕКСПОРТЕРИ ПРЯМУЮТЬ НА РИНОК ЄС

[фото – Центр підтримки експорту м.Запоріжжя]*

*Джерело фото:

<https://www.cci.zp.ua/110-uncategorised/5365-tsentr-pidtrimki-eksportu>

Резюме. Для виходу на один із найбільших ринків світу – ринок ЄС – запорізьким експортерам необхідно пройти нелегкий шлях – адаптуватися до європейських стандартів та вимог до якості харчових товарів. Угода про асоціацію / ПВЗВТ, попри наявність існуючих квот на певні види продукції, дозволила поступово знизити ставки ввізного мита, що відкрило для запорізьких експортерів нові можливості. Як показує досвід Запорізької області, вітчизняним виробникам потрібна підтримка не лише у технічних питаннях стандартизації, але у просуванні продукції на зовнішні ринки. Саме з цією метою і було створено Центр підтримки експорту м. Запоріжжя, який успішно підтримує регіональних виробників, що бажають освоювати ринок ЄС.

Проблема. До початку дії Угоди про асоціацію освоєння одного з найбільших, найпотужніших та найбільш захищених ринків світу – ринку ЄС – було справжнім викликом навіть для потужних виробників з досвідом зовнішньоекономічної діяльності. Українська продукція поступалася європейській принаймні на величину ввізного мита. Зважаючи на

відмінності в європейських та українських стандартах якості та безпечності, експерименти з новинками продукції могли коштувати підприємству суттєвих витрат. Крім того, кожна країна ЄС мала своє ставлення до українських виробників і не завжди позитивне. Перед Запорізькою областю гостро стало питання підтримки експортерів, розроблення заходів, що допоможуть вийти на ринок ЄС та ефективно працювати.

Реформа. Починаючи з 2016 р. між Україною та ЄС запрацював безмитний режим. Однак, для того, щоб у повній мірі скористатися перевагами від торговельної лібералізації з ЄС, вітчизняним виробникам необхідно підтвердити відповідність продукції високим стандартам ЄС. Для запобігання потраплянню недоброякісної продукції на стіл споживача, був прийнятий Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». Це дало змогу адаптувати законодавство України та Євросоюзу у сфері безпечності харчового виробництва. Однак техніко-технологічна підготовка виробництва до вимог ЄС ще не гарантує успішного просування на цьому висококонкурентному ринку.

Результат. З метою надання покрокової допомоги запорізьким експортерам у здійсненні експорту до ЄС Запорізькою торгово-промисловою палатою та Агенцією регіонального розвитку Запорізької області

у 2018 році засновано Центр підтримки експорту м. Запоріжжя. Підприємці, які займаються виробничою діяльністю, мають змогу отримати інформаційно-консультаційний супровід щодо необхідних умов та процедур для експорту продукції на ринок ЄС. За рахунок бюджетних коштів створено бізнес-акселератор, сфокусований на експортоорієнтованих МСП при Запорізькій торгово-промисловій палаті. Для підтримки регіональних виробників при виході на ринок ЄС Центром було проведено ряд тренінгів та семінарів, виставкових заходів, забезпечено сприяння їх участі у міжнародній виставці сільського господарства, тваринництва та садівництва Agribex м.Брюссель, Бельгія. За підсумками IV Міжнародного інвестиційного форуму «InCo Forum Integration & Cooperation», який пройшов у м.Запоріжжя, підписано міжнародну угоду між Проектом Міжнародного Торгового Центру «Сприяння виходу МСП плодоовочевого сектору на зовнішні ринки та включення їх у ланцюжки доданої вартості» та Запорізькою торгово-промисловою палатою, а також 17 угод про співпрацю.

ЗАПОРІЗЬКІ КОНДИТЕРСЬКІ ВИРОБИ ПІДКОРЮЮТЬ РИНОК ЄС

[фото – Смачне та корисне печиво Запорізького хлібокомбінату №1]*

*Джерело фото:

<https://www.inform.zp.ua/snowball/eksport-v-es-kak-zaporozhskie-konditerskie-izdeliya-popadayut-na-polki-evropeitsev/>

Резюме. Передумовою виходу на ринок ЄС кондитерських виробів є дотримання європейських стандартів та вимог до якості харчових товарів. УА/ПВЗВТ, попри наявність існуючих квот на певні види продукції, дозволила знизити ставки ввізного мита.

ПАТ «Запорізький хлібокомбінат №1», яке входить в групу компаній «Хлібодар», успішно скористалося перевагами Угоди та стабільно нарощує обсяги експорту кондитерських виробів на європейський ринок.

Проблема. Для українських експортерів освоєння вимогливого ринку ЄС може вважатися своєрідним тестом на конкурентоспроможність, який донедавна пройти могли лише найдосвідченіші підприємства.

Але й їм було складно змагатися з європейськими виробниками, захищеними ввізними митами, та дешевшими аналогами з третіх країн. Брак комунікації між бізнес-структурами ЄС та України укупі з випадками недобросовісної поведінки останні формували подекуди переджене ставлення до українських експортерів.

Особлива недовіра до українського товаровиробника була з боку споживачів Німеччини. Попри спроможність вітчизняних підприємств виготовляти якісну продукцію, Україну часто сприймають як виробника недорогого товару.

Показовим є приклад кондитерської продукції, що потрапляла на так звану «руську полицю» в крамницях ЄС як товар орієнтований на іммігрантів. Поступово, завдяки натуральним інгредієнтам та смаковим властивостям смаколики з України почали завойовувати більшу аудиторію споживачів. Але, успішні приклади є радше поодинокими і вітчизняним виробникам необхідно докласти багато зусиль, щоб змінити цю ситуацію.

Реформа. Починаючи з 2016 р. між Україною та ЄС запрацював безмитний режим. На певні товарні позиції кондитерських виробів ставки зменшені з 10% до 0%, що сприяло подальшому нарощуванню постачання продукції на ринки у країни ЄС. Однак, для того, щоб у повній мірі скористатися перевагами від торгівельної лібералізації з ЄС, виробникам кондитерських виробів необхідно було підтвердити відповідність продукції високим стандартам ЄС.

Для запобігання потраплянню недоброякісної продукції на стіл споживача, був прийнятий Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». У рамках цього документу впроваджено Міжнародну систему аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках. За довгий термін використання в ЄС ця система довела свою ефективність.

Результат. ПАТ «Запорізький хлібокомбінат №1» випускає кондитерські вироби з натуральним складом. Прагнучи вийти на ринок ЄС, підприємство пройшло сертифікацію за стандартами НАССР. В Європі спочатку не розуміли кондитерський продукт запорізького виробника (пряники, печиво, сухарі, сушки). Йому довелося завойовувати партнерів та ринок ЄС.

Завдяки відмінним смаковим якість та натуральному складу вироби ПАТ «Запорізький хлібокомбінат №1» вже можна побачити у Швеції, Іспанії, Німеччині, Греції, Польщі³¹. Частка експорту товарів ПАТ «Запорізький хлібокомбінат №1» складає майже 30%, з них майже 70% – до країн Європейського Союзу. Оскільки деякі торговельні мережі ЄС вимагають більш складної сертифікації продукції, хлібокомбінат проводить підготовчу роботу для освоєння нових каналів збуту продукції в ЄС.

³¹ Експорт в ЄС: як Запорізькі кондитерські вироби потрапляють на полиці європейцям – 2 серпня 2018-

<https://www.inform.zp.ua/snowball/eksport-v-es-kak-zaporozhskie-konditerskie-izdeliya-popadayut-na-polki-evropeitsev/>

ЗАПОРІЗЬКИЙ ВИРОБНИК РИБНИХ ПРОДУКТІВ ПІДКОРЮЄ РИНОК ЄС

[фото – Одна ланка у великому ланцюзі виробництва рибної продукції. Компанія Klion Group]*

*Джерело фото:

<https://kliongroup.com/uk/proizvodstvo-klion-group/>

Резюме. Вихід на ринок ЄС – трудомісткий процес приведення виробництва до високих вимог якості та безпеки, особливо якщо це стосується харчової продукції. Крім того, що продукція повинна відповідати вимогам європейського ринку, вона ще повинна бути до нього адаптована. Угода про асоціацію та вільну торгівлю, попри наявність існуючих квот на певні види продукції, повільно знизила ставки ввізного мита, що сприяло подальшому нарощуванню постачання продукції на ринки у країни ЄС. Запорізький виробник рибних продуктів успішно скористався перевагами Угоди та стабільно нарощує обсяги експорту рибних продуктів на європейський ринок.

Проблема. Ринок ЄС є привабливим для товаровиробників з усього світу, у тому числі й українських. Але попри територіальну близькість експорт вітчизняних продуктів харчування, передовсім тваринного походження, наштовхувався на тарифні й нетарифні бар'єри. Навіть та продукція, що відповідала високим вимогам ЄС, була у

програшних позиціях за ціновим чинником щонайменше на величину ввізного мита.

Понад те, продукція що користується попитом в Україні та ЄС часто різниться за смаковими характеристиками, сформованими соціально-культурними особливостями. Це вимагає різних підходів до підбору продуктів на експорт. Іншими словами, адаптація українських продуктів харчування до збуту на ринку ЄС та власне вихід на нього є ресурсовитратним процесом, вигоди якого донедавна відчутно нівелювалися через неконкурентоспроможну ціну.

Реформа. Поглиблена і всеосяжна зона вільної торгівлі з ЄС почала діяти з 1 січня 2016 р., що відкрило для українського бізнесу нові можливості. Зона вільної торгівлі передбачає зменшення або повне зняття ставок мита і тарифів на більшу частину товарів у взаємній торгівлі. Перевагу скористатися преференційними ставками мита при розмитненні вантажу надає сертифікат EUR.1 Відповідно до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів» з 2017 р. НАССР повинно бути запроваджено на всіх підприємствах, де виробляють харчові продукти. Також з 1 січня 2016 р. запроваджено інститут уповноваженого експортера, що забезпечило спрощення та прискорення експортних операцій товарів до країн ЄС.

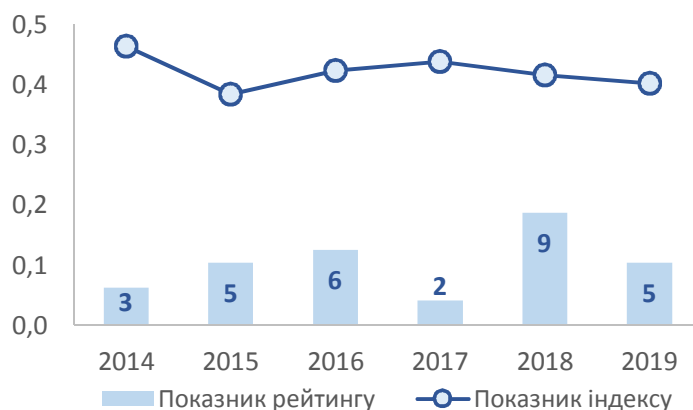
Результат. Запорізький виробник рибних продуктів (торгові марки TM Veladis, TM Bla Bla Fish) поставив амбітну мету – завоювати довіру потенційних клієнтів з ЄС до своєї продукції. Для цього було здійснено ряд важливих кроків. Спочатку здійснено сертифікацію за стандартами НАССР, а у 2016 р. виробничий комплекс компанії отримав Єврономер.

В 2017 р. Klion Group дебютувала на крупній світовій виставці рибної індустрії Seafood Expo Global в м. Брюссель, Бельгія. Там були оформлені перші експортні контракти на поставку продукції торгової марки TM Veladis. Виробничі потужності Компанії забезпечують випуск понад 200 найменувань або 800 тонн готової продукції в місяць. Наразі торгові марки компанії можна зустріти в торгових мережах багатьох країн Європи, і з кожним роком географія діяльності розширюється³².

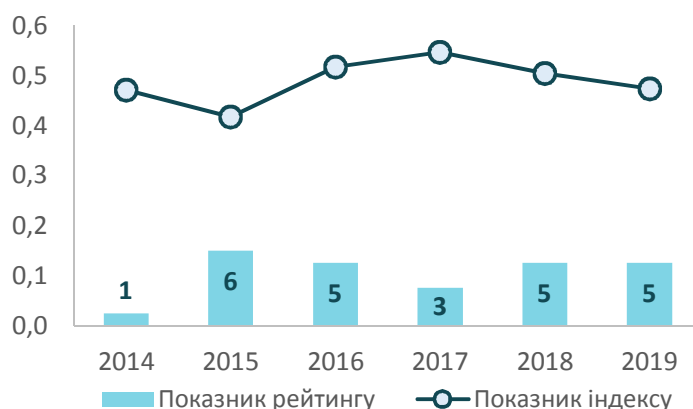
³² <https://kliongroup.com/uk/prodazha/export/>

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

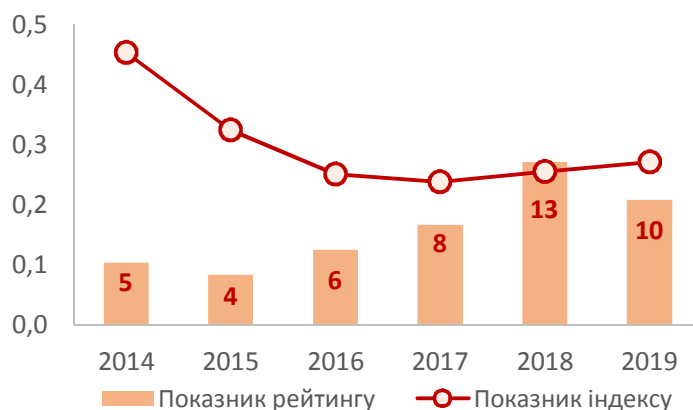
ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

За аналізований період, а саме шість років, динаміка Індексу євроінтеграційного поступу Івано-Франківської області коливалася, про що свідчить аналіз статистичних даних. В ході дослідження та аналізу ІЄЕП, 2015 рік виявився найбільшим несприятливим для області за показниками торгівельно-економічної діяльності за європейським вектором розвитку. Найвищі показники область мала у 2014 році, посівши лідируючі позиції у рейтингу. За період з 2016 по 2019 роки відбувалися значні коливання у розвитку європейського поступу, однак це не стало перешкодою для входження в десятку областей за СТЕЗ.

З 2014 року Україна остаточно затвердила курс на європейську інтеграцію, що відобразилося у відповідних параметрах аналізованих областей. З 2014 по 2019 роки показники ІЄЕП по Івано-Франківській області показують тенденції коливання, в 2014 році область посідала 3 позицію з показником 0,4642; в 2015 році – 5 позицію з показником 0,3845; в 2016 році – 6 позицію з показником 0,4237; в 2017 році – 2 позицію з показником 0,4384; в 2018 році – 9 позицію з показником 0,4168; в 2019 р. – 5 позицію з показником 0,4027. Як свідчить аналіз даних, найкращий період розвитку для регіону – 2014 та 2017 роки, несприятливим виявився 2018 рік, в якому область посіла 9 місце в загальноукраїнському дослідженні.

В 2014 році Івано-Франківська область посідала 1 місце в рейтингу за СТЕЗ серед усіх аналізованих областей, однак у 2015 році відбулося стрімке падіння до 6 місця в рейтингу. Це відбулося через зниження відразу трьох показників: «1.3. Питомої ваги експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону», «1.13. Частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій», «1.14. Індексу інвестиційної відкритості регіону для ЄС». В 2017 році область піднялася на 3 сходинку рейтингу. У 2016 р., 2018 р. та 2019 р. область трималася на 5 позиції рейтингу. Основними факторами коливання показників по Івано-Франківській області стали: недостатня залученість фахівців у сфері/галузі експортно-імпоротної діяльності; брак аналітично-консультаційної підтримки суб'єктів господарювання, що здійснюють експортно-імпорتنу діяльність; відсутність ґрунтового аналізу зарубіжного досвіду, на основі країн, які пройшли підготовчий етап вступу до ЄС; складний доступ до інфраструктури оцінювання якості продукції, що готується до експорту в ЄС.

В ході дослідження та аналізу виявлено, що органи влади та місцевого самоврядування недостатньо уваги приділяли оновленню інформації щодо заходів з впровадження/імплементції окремих положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Інформації на сайті ОДА було не достатньо для забезпечення мешканців краю, суб'єктів господарювання, громадських і просвітницьких організацій актуальною інформацією про можливості, які дає Угода про Асоціацію.

В 2014 та 2015 роках Івано-Франківська область входила в 5 областей за СІП, оскільки в зазначений період в області реалізовувалася значна кількість проєктів ЄС. У 2017 році період реалізації багатьох з них завершувався, тож позиції області за СІП знизилися до 8 місця, а у 2018 році – до 13 місця. Фактично це був період звітування та підготовчої фази для нових проєктних ініціатив. Вже у 2019 році із початком реалізації нових проєктів МТД область піднялася на 7 місце за відносним показником кількості проєктів ЄС та 8 місце за показником їх питомого фінансування.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Аналізовані показники свідчать про те, що Івано-Франківська область займала лідируючі (перші) позиції у 2014 році за показниками: «1.14 Коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС», «2.4 Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону». Івано-Франківська область брала активну участь у спільних операційних програмах прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства 2014–2020. За даними ОДА найбільша кількість проєктів в області реалізовувалась у 2014-2015 р. (7 та 6 відповідно), істотно знизившись у наступні роки (2 у 2017-2019 рр.).

Проєкти реалізовувалися у сферах: розвитку малого та середнього підприємництва; розвитку інвестиційного потенціалу; розвитку туристичної галузі; органічного виробництва. Це дозволило забезпечити інформаційно-консультаційну та технічну підтримку суб'єктів підприємницької діяльності, сприяло розвитку знань та навичок ведення бізнесу за європейськими стандартами, формуванню якісно нового бачення шляхів розвитку області. Ймовірно, що саме це сприяло посиленню позицій області за такими показниками, як «1.5 Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» та «1.13 Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» у 2017 р. У 2018 році область посіла перше місце з показником «1.4 Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону». Аналіз показників діяльності по Івано-Франківщині засвідчив, що в області є потенціал для розвитку.

Крім лідируючих позицій, Івано-Франківська область займала також і низькі позиції в рейтингу: область опинилася два рази на 22 місці – у 2014 році за показником «1.6 Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» та 2019 році по показнику «1.13 Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області», що свідчить про те, що інвестиційний клімат області зазнав змін, зокрема через незацікавленість інвесторів вкладати кошти в область. В 2018-2019 рр. різко знизився показник «2.1 Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», де Івано-Франківська область посіла 23 місце (нульове значення). Негативні тенденції області у 2018 році, коли вона посіла 14 місце за показником «1.2 Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону», свідчать про коливання загальних товарних обсягів експорту та імпорту, неврахування виробничо-фінансових можливостей суб'єктів господарювання змін та стану кон'юнктури на світовому товарному ринку. Декілька років поспіль на нульовій позначці знаходився показник «Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів» (2014-2015 рр.). Нульові значення Індексу інвестиційної відкритості регіону для ЄС з 2015 р. свідчать про гостру необхідність посилювати інвестиційну привабливість регіону для європейських інвесторів.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Однією із перешкод прогресивним зрушенням в економічній системі регіону виступала пасивність представників органів влади у забезпеченні належної інституційної підтримки у питаннях розгортання процесів, передбачених Угодою про Асоціацію, на регіональному рівні. Відповідно вони не враховувались ані в стратегічних, ані оперативних документах регіонального розвитку. Як свідчать аналітичні дані, рівень інституційної підтримки був на досить низькому рівні через зменшення кількості потенційно можливих сфер реалізації проєктів, в яких прописана підтримка економічних процесів європейської інтеграції та невключення компонентної складової «європейська інтеграція» до цілей, заходів чи результатів економічних проєктів у межах плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку.

В рамках впровадження регіональних цільових програм в області реалізовувалися заходи у сфері енергоефективності та енергозбереження, удосконалення управління регіональним розвитком, розвитку сільських територій, покращення освітньої та медичної інфраструктури, забезпечення екологічної безпеки. Однак жоден з них не враховував євроінтеграційну складову.

Аналізуючи показники в період з 2014 по 2019 роки, слід зауважити, що показник 2.1 мав тенденцію до коливання: в 2014 році область посідала 14 місце в рейтингу, в 2016-2017 роках 8 місце, а в 2018 та 2019 роках область займає 23 місце (нульове значення показника). В даний період в області проводилися заходи та реалізація проєктів, орієнтованих на підтримку європейської інтеграції, адже транскордонне співробітництво – це важливий інструмент у вирішенні актуальних питань розвитку на регіональному рівні, його активізація визначена одним з пріоритетних напрямків діяльності в області. При цьому, особлива увага приділяється налагодженню ефективного співробітництва між місцевими органами влади, міжнародними партнерами та громадою краю з метою сталого соціально-економічного розвитку регіону. У 2015 році область за показником 2.2 посіла 19 місце (нульове значення), в інші аналізовані періоди, область утримувалась на 9 позиції, слід зауважити, що у 2019 році Івано-Франківщина посіла 7 сходинку в рейтингу. Головними факторами цього зрушення стали залучення та ефективне використання коштів МТД в області, в рамках яких передбачено проведення низки заходів з налагодження активного діалогу із представниками громадських організацій – активними учасниками проєктної діяльності, залучення коштів місцевих бюджетів для їх співфінансування та налагодження співпраці із іноземними партнерами задля поглиблення транскордонного співробітництва.

Рекомендації

В період з 2014 по 2019 роки Івано-Франківська область функціонувала і розвивалася в активній динаміці, про що свідчать показники. Як показав аналіз показників, Івано-Франківській області необхідно звернути увагу на «Інвестиційну відкритість регіону». Рекомендуємо створити сприятливі умови для інвестора, пропонувати та реалізовувати інвестиційні проєкти; бути відкритими до діалогу між всіма зацікавленими сторонами; попрацювати над брендом області; залучати висококласних спеціалістів з залучення інвестицій, також мотивувати і задіювати до навчання власних фахівців (використовуючи наявний людський ресурс), що дозволить зменшити залежність від зовнішніх ресурсів.

Для втілення рекомендацій в життя необхідно залучити дві структури, а саме *Департамент економічного розвитку, промисловості та інфраструктури та Управління міжнародного співробітництва, євроінтеграції, туризму та інвестицій*, для того, щоб спільними зусиллями:

- здійснювати/проводити онлайн інформування населення, суб'єктів господарювання, організації громадянського суспільства в частині Угоди про асоціацію;
- проводити постійний моніторинг щодо ефективної імплементації УА в області;
- постійно оновлювати/наповнювати сайти Івано-Франківської ОДА та Івано-Франківської ОР щодо реалізації політики області у сфері імплементації Угоди про асоціацію;
- проводити навчання для фахівців та зустрічі з експертами щодо вивчення основних потреб суб'єктів господарювання, які не дають можливості для діяльності у сфері експортної-імпоротної діяльності; залучення інвестицій; реалізації нових проєктів та планів.

З 2021 року Івано-Франківщина розпочне впроваджувати в життя Стратегію розвитку Івано-Франківської області на період 2021-2027 роки, розроблено і затверджено план заходів з реалізації стратегії на вказаний період в якому передбачено перелік конкретних заходів, проєктів та програм щодо посилення інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. З 2021 року область, як і вся Україна, входить в нові умови функціонування, в яких євроінтеграційний поступ є базовою/головною складовою, і Угода про Асоціацію мала б вийти в області на перший план.

Джерело фото: <http://www.technoktoys.com>

Резюме. Завоювання ринку ЄС завжди було для українських виробників складним завданням як з технічної точки зору, так і з позицій цінової конкурентоспроможності. УА / ПВЗВТ відкрила простіший шлях на європейський ринок українським виробникам, серед яких «Інтелком»³³ – одна з провідних компаній у сфері виробництва дитячих пластмасових іграшок під торгівельною маркою «Технок».

Проблема. До початку дії УА / ПВЗВТ вихід на вимогливий ринок ЄС був для українських виробників промислової продукції складним завданням. Навіть при досягненні відповідності продукції стандартам якості ЄС вона програвала за ціновим фактором європейським аналогам принаймні на суму ввізного мита. Крім того, конкурувати доводилося з дешевою продукцією з третіх країн.

Реформа. Для українського бізнесу правила, зазначені в УА, означають не тільки значні трансформації, покращення роботи, сертифікацію та величезний обсяг нової інформації. Для підприємств, що розвивають експорт, проєвропейські реформи несуть додаткові вигоди. Так, для виробників пластмасових іграшок з України ввізне мито було знижено до нуля, тоді як для експортерів з третіх країн воно становить близько 5%.

Результат. Компанія «Інтелком», що на Івано-Франківщині, працює для того, щоб виготовляти для дітей безпечні, прості для розуміння та водночас цікаві іграшки, які б допомагали малюкам розвиватися. Освоювати зовнішні ринки компанія почала ще у 2002 р. Пізніше було прийнято рішення вийти на ринок ЄС. Оскільки ринок ЄС відрізняється від українського чи пострадянського вищим рівнем «брендоорієнтованості», важливо було запропонувати високоякісні ліцензійні іграшки з українським ім'ям. Перші вироби визначили головні принципи компанії – створення дитячої іграшки, яка відповідає всім вимогам стандартів якості та безпеки. Якщо у світі за різні процеси при виробництві одного товару часто відповідають різні компанії, то на «Інтелкомі» працюють і свої дизайнери з конструкторами, і прес-форми самі виготовляють, і технічну документацію – все від ідеї до готового товару. Компанія відрізняється від інших тим, що не займається копірайтингом³⁴. Саме цим вона переконливо показала, що є надійним і гідним партнером, максимально застрахованим від збиткових форс-мажорів.

У 2016 р. компанія вперше представила свою продукцію на міжнародній виставці Spielwarenmesse, яка щорічно проходить в м. Нюрнберг (Німеччина), та зареєструвала торговий знак «Технок» в ЄС. Всі іграшки ТМ «Технок» сертифіковані в Україні та ЄС. Випробовування для Європи проводились в авторитетній організації TÜV і отримали високу оцінку безпеки. Продукція «Інтелком» отримала схвальні відгуки багатьох сімей у різних країнах світу. Перевагою, у першу чергу, став новий підхід до якості товарів. На підприємстві чітко дотримуються вимог законодавства щодо безпечності пластикових іграшок. Європейський ринок є більш вимогливим та більш конкурентним. Щоб забезпечувати кращу якість, на підприємстві використовують лише екологічні види пластмаси. Суворо забороняється використовувати перероблену пластмасу, як часом буває з дешевими китайськими іграшками. Добре розроблена стратегія та ретельне вивчення європейського ринку дозволило вийти на експорт до Угорщини, Словаччини, Польщі, Литви, Латвії, Естонії³⁵.

КРУАСАНИ ФІРМИ «ЛІГОС» СМАКУЮТЬ ЯК СПРАВЖНІ ФРАНЦУЗЬКІ

Резюме. Вихід на ринок ЄС для українських експортерів завжди був не лише витратною справою, але і складним шляхом приведення виробництва у відповідність до високих стандартів безпеки та специфічних вимог до якості. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС / ПВЗВТ надало поштовх вітчизняним виробникам шукати нові підприємницькі рішення, оптимізувати процеси виробництва та просування продукції, завойовуючи тим самим нові ніші серед європейських споживачів. Серед успішних прикладів розширення ринків збуту за сприяння проєвропейських реформ – провідний український виробник хлібобулочних смаколиків «Лігос» з Івано-Франківської області.

Проблема. Донедавна експорт українських продуктів харчування до країн ЄС стримувався не лише проблемами із дотриманням високих стандартів безпеки продукції, але складнощами з пошуку ринків збуту внаслідок високої цінової конкуренції з боку як європейських виробників, так і виробників з третіх країн.

³³ <http://www.technoktoys.com/ua/about/>

³⁴ <https://kurs.if.ua/articles/yak-im-vdaietsya-igrashky-frankivskogo-vyrobnyka-prodayutsya-u-ievropeyskykh-merezhah-magazyniv-43889.html/>

³⁵ <http://gk-press.if.ua/biznes-u-yes-znaity-vlasnu-nishu/>

Джерело фото: <https://www.liqos.ua/>

Реформа. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС зробило європейський ринок “ближчим” з точки зору можливостей налагодження бізнес-контактів, самостійного вивчення ринку через скасування візових обмежень. Отримання актуальної інформації щодо бажаних якостей продукції укупі з проєвропейськими реформами у сфері безпеки продуктів харчування дозволило багатьом виробникам – досвідченим експортерам забезпечити інтерес до своєї продукції та розширити традиційні ринки збуту. Нарощуванню експорту сприяло і зниження мита на українську продукцію та лібералізація митного оформлення.

Результат. Компанія «Лігос» починала як виробник хлібобулочних виробів у 1997 р., а нині є виробником круасанів № 1 в Україні³⁶. Продукція прикарпатських виробників відповідає

світовим стандартам сертифікації для виробників продуктів харчування. Маючи амбітні плани щодо експорту, команда «Лігос» ретельно планувала створення окремої експортної лінійки товарів. І вже у 2016 р. «Лігос» підписала експортні контракти з кількома країнами та здійснила перші експортні поставки спеціалізованої продукції. Завдяки досвіду, набутому впродовж 2017 та 2018 років, у компанії почали впроваджувати актуальні практичні кейси та ефективні експортні рішення для утвердження національного виробника на експортному ринку країн світу. У 2019 році підприємство розпочало впроваджувати свої успішні новаторські проєкти, створювати нові смаки, а також нові види свого фірмового продукту.

Після підписання Угоди про асоціацію експорт круасанів та печива «Лігос» зріс на 60%³⁷. Вона дозволила спростити процес експорту і відкрила бізнесу нові можливості. Вдосконалюючи принципи роботи, якість виробництва та пакування, стандартизацію ведення бізнесу, компанія досягла світового стандарту сертифікації IFS (International Food Standard) спеціалізованої продукції. Нині круасани компанії «Лігос» завоювали визнання і довіру споживачів не тільки України, але і Європейського Союзу: Німеччини, Нідерландів, Швеції. Компанія сприймає збільшення кількості сертифікатів як умову та ознаку покращення якості продукції. Це дозволяє їй розвиватися не тільки на території України, а й стати вагомим бізнес-гравцем за її межами у перспективі.

ПРОДУКТИ ПРИКАРПАТТЯ ЗАВОЙОВУЮТЬ ЄВРОПЕЙСЬКІ РИНКИ

Джерело фото: <https://avangardco.ua/>

Резюме. Шлях до європейського ринку готує для українських виробників багато випробувань, адже створити якісний продукт – це тільки половина справи, важливо також завоювати довіру та навчитися вести діловий діалог з іноземними компаніями. Угода про асоціацію, зокрема в частині ПВЗВТ, допомогла українським виробникам яєць та яєчних продуктів стати більш конкурентоспроможними на ринку ЄС за ціновими характеристиками. Все більше українських виробників підтверджують високу якість продукції та нарощують експорт до ЄС. Серед них і прикарпатський агрохолдинг «Авангард».

Проблема. Українські товари харчування, зокрема яйця та яєчні продукти, конкурентні та затребувані на зовнішньому ринку. Але шлях до експорту на ринок ЄС є тернистим. Потрібно не тільки довести незалежним експертам якість продукції, але й знайти своє місце на

висококонкурентному європейському ринку. ЄС забезпечує підтримку своїм агровиробникам, тож конкурувати за ціновими параметрами, враховуючи ввізне мито та супутні транспортні витрати, було нелегким завданням.

Реформа. Угода про асоціацію з ЄС дає безліч можливостей для національних виробників харчових продуктів, однак, і вимагає від них дотримання європейських стандартів якості, адже система контролю якості в ЄС базується на принципі «від лану до столу». Підприємства, які постачають харчову продукцію на європейські ринки, аналізують небезпечні фактори, проводячи контроль у критичних точках (НАССР). Дотримання даної системи дозволяє підприємствам виходити на європейські ринки, тому що (НАССР) є інтегрованою в законодавство ЄС. Зниження мит на українські продукти харчування для українських експортерів дозволяє їм отримати конкурентні переваги на європейському ринку порівняно із постачальниками з третіх країн. А сертифікат EUR. 1 спрощує процедуру перетину товаром кордону.

Результат. AVANGARDCO IPL – одна з найбільших агропромислових компаній України, що

³⁶ <https://gk-press.if.ua/biznes-u-yes-znajty-vlasnu-nishu/>

³⁷ <https://gk-press.if.ua/eksport-v-yevropu-vdoskonalyuye-biznes/>

спеціалізується на виробництві яєць і яєчних продуктів³⁸. Історія агрохолдингу розпочалася в 2003 році з придбання птахофабрики неподалік від Івано-Франківська. На сьогодні до складу підприємства входить 19 птахофабрик, 2 птахокомплекси з виробництва яєць повного циклу, 6 комбикормових заводів, 3 склади тривалого зберігання яєць, завод «Імперово-Фудз» з виробничою потужністю переробки до 6 млн. яєць на день³⁹.

Перший експорт продукції компанія здійснила в 2009 році, а вже в 2017 продала на експорт 558 млн яєць та 2 561 тонн сухих яєчних продуктів в 37 країн світу. Отримати дозвіл на експорт столових яєць до ЄС вдалося тільки у 2018 р. Переваги для компанії очевидні. За перші шість місяців 2019 року «Авангард» збільшив експорт яєць на 164%. При цьому експортна виручка агрохолдингу зросла на 57% і склала \$ 44,8 млн.

Дозвіл на експорт столових яєць в ЄС не тільки відкрив перед «Авангардом» нові можливості, а й підтвердив, що компанія виробляє продукцію високої якості, яка відповідає суворим стандартам, встановленим в ЄС⁴⁰. Секрет успіху «Авангарду» в тому, що вдалося знайти власну нішу та якісно її наповнити. Виробничий цикл підприємства є вертикально інтегрованим, що сприяє зниженню виробничих витрат і дозволяє контролювати якість продукції на кожному етапі виробничого процесу. А експорт значно допоміг розвитку компанії, адже це не тільки збільшило продажі та отримати валютну виручку, але і дозволило диверсифікувати ринки збуту та створити робочі місця. Але компанія не планує зупинятися на досягнутому. У планах – три ключові напрямки розвитку: зростання продажів, робота над довгостроковими відносинами з іноземними партнерами та збереження високої якості продукції.

³⁸ <https://avangardco.ua/nasha-dijalnist/>

³⁹ <https://gk-press.if.ua/biznes-u-yes-znaity-vlasnu-nishu/>

⁴⁰ <https://latifundist.com/novosti/38970-avangard-poluchil-razreshenie-na-eksport-yaits-klasa-a-v-es>

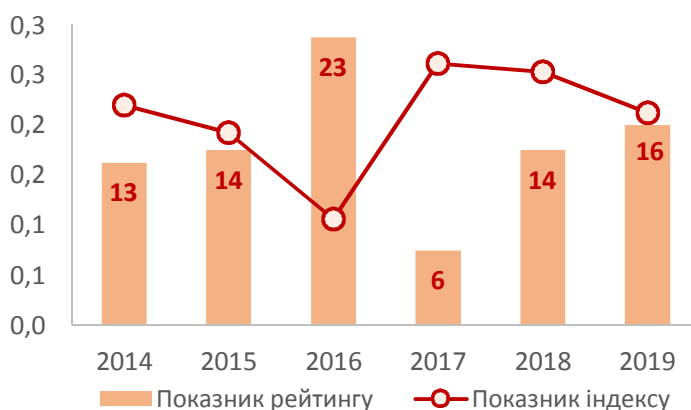
ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в Київській області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Протягом 2014-2015 рр. динаміка Індексу євроінтеграційного економічного поступу Київської області мала низхідну тенденцію. Найвище значення ІЄЕП було зафіксовано у 2014 році (0,3449), яке досягнуло мінімуму у 2019 році (0,2733). Відповідні зміни відбулися і у рейтингових позиціях регіону: якщо у 2014 р. Київська область займала 6 місце, то у 2019 р. рейтинг сягнув лише 17 місця.

Таке падіння зумовлювалось як істотним зниженням Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, так і нестабільністю (що здебільшого мала негативний напрям динаміки) Субіндексу інституційної підтримки. Найбільш різке несприятливе зрушення за Субіндексом торговельно-економічних зв'язків відбулося у 2017 р. (з 6 місця на 14 місце).

Подібний негативний вплив на ІЄЕП не зміг нівелювати навіть істотний прорив за Субіндексом інституційної підтримки – з 23 до 6 місця. У наступні роки позиції області за СТЕЗ продовжували послаблюватися (до 16 місця у 2018 р. та до 19 місця у 2019 р.). Негативний ефект підсилюється падінням СІП (до 14 місця у 2018 р. та до 16 – у 2019 р.).

Стосовно сильних та слабких сторін в структурі ІЄП Київської області за період 2014-2019 рр. – найвищі показники були за індикаторами, які належать до Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, а саме:

– «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС». За цим показником Київська область незмінно входила у ТОП-5 регіонів України, що свідчить про високий рівень відкритості регіональної економіки для торгівлі з ЄС;

– «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС». Судячи зі стабільно високих позицій у рейтингу, імпорт з ЄС користується значним попитом серед промислових споживачів та населення. Протягом 2014-2019 р. він забезпечував не менше п'ятої частини внутрішнього регіонального попиту;

– «1.11. Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів». Той факт, що протягом досліджуваного періоду в області функціонували такі підприємства, свідчить про готовність промислових потужностей регіону випускати харчову продукцію, що відповідає вимогам ЄС та користується попитом серед європейських споживачів. В різні роки експортери регіону постачали в ЄС яйця та яєчні продукти (ТОВ «IN FOOD»), молочні продукти (ТОВ «ЛАСУНКА», ТОВ «Молочний дім», ТОВ «СНЕК ДЕ ФРОМАЖ Україна», ТОВ HAPPY BELLY FACTORY»), заморожені м'ясопродукти (м'ясопереробний завод «Легко» МХП), рибні продукти (ТОВ-СРП «ОСЕТР», ТОВ «Дальриба»), яйця та яєчні продукти (ТОВ «Овостар»), равликів (ФГ «Агроравлик», ПП «КОРНИЙ ДІМ «БЕСТЕР»). Водночас у загальній кількості підприємств їх частка не є високою у порівнянні з регіонами у ТОП-10.

Загалом динаміка цих індикаторів вказує на зростання ролі ЄС у зовнішній торгівлі Київської області.

Найслабкіші позиції Київської області формувалися такими показниками, як:

– «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону з країн ЄС». Невисокі місця у рейтингу область здобула через від'ємну динаміку імпорту. Протягом 2014-2019 рр. його значення скорочувалося в середньому на 3%. Це відрізняється від загального тренду нарощування імпорту з ЄС в більшості областей України.

– «1.15. Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону». Зважаючи, що за цим індикатором область незмінно посідала останнє місце у рейтингу, можна говорити про найменший рівень інтегрованості трудових ресурсів регіону у економіку ЄС. Це зумовлено близькістю до столиці з усіма відповідними можливостями для працевлаштування, які є достатньо привабливими для мешканців області, навіть порівняно з умовами роботи в ЄС.

Опис тенденції підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» Київської області протягом досліджуваного періоду мала нестабільний характер: у 2014 показник був на рівні 0,083. У 2015 значення даного показника зросло майже у 4 рази – до 0,356. У 2016 році відбулося падіння значення даного показника в 1,5 рази – до 0,203. У 2017 році спостерігається зростання до 0,427, що є найвищим значенням показника протягом досліджуваного періоду.

За показником 2.1 у 2014 році Київська область посідала 9 місце. У 2015 році відбувся прорив на 6 сходинок до 3 місця. Протягом двох наступних років Київська область показувала стабільно високий показник: 2016 – 3 місце; 2017 – 2 місце. У 2018 році відбувся різкий обвал рейтингу на 19 позицій до 21-го місця, яке і збереглося у 2019 році.

Причинами цього стали відсутність у 2018-2019 рр. компоненту європейської інтеграції в Стратегії регіонального Київської області на період до 2020 року та у планах заходів з її реалізації. Крім того відбулося зниження в останні роки уваги до економічної складової та інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу в інформаційному супроводі діяльності обласної влади.

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Київській області протягом 2014-2019 коливався від мінімального у 2016 році (0,01) до максимального у 2019 році (0,039). У 2018 цей показник був на рівні 0,014. Відтак, за цим показником Київська область стабільно демонструвала низький рейтинг. Протягом досліджуваного періоду відбувалося поступове скорочення рейтингових позицій регіону: 13 місце у 2014 році, у 2015 році – 16; у 2016 році – 20; у 2017 та 2018 роках – 21 місце; у 2019 році рейтинг піднявся на три позиції до 18 місця. Загалом у переліку цільових програм області євроінтеграційна компонента представлена слабо або взагалі відсутня.

Рекомендації

Київська область, як пристолічний регіон має усі передумови для підвищення власного рейтингу за Індексом європейського економічного поступу. Для цього необхідно проводити роботу за двома напрямками:

- посилювати стратегічне бачення євроінтеграційної компоненти інституційної підтримки з боку місцевих органів влади з подальшим розгортанням у конкретних проєктних ініціативах та заходах у межах релевантних цільових програм регіонального розвитку (перш за все, орієнтованих на залучення європейських інвестицій в регіон);
- сприяти глибшій інтеграції економіки області з ЄС шляхом зміцнення вертикальних коопераційних зв'язків українських підприємців з європейськими партнерами (в першу чергу – МСП), підвищення поінформованості малого та середнього бізнесу про можливості, які відкриває Угода про асоціацію та ПВЗВТ.

Виходячи з вище сказаного, пропонується наступне:

1) Київській обласній державній адміністрації та Київській обласній раді:

- при написанні стратегічних документів області вкрай важливе включення до них євроінтеграційного компоненту при плануванні розвитку економіки області;
- на постійній основі включати питання реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т.ч. ПВЗВТ, при розробці цільових регіональних програм розвитку;

2) Департаменту економіки та цифровізації Київської обласної державної адміністрації:

- проводити роботу по поліпшенню інвестиційного клімату в області та залученню європейських інвестицій;
- розробити обласні програми розвитку малого та середнього підприємництва в області з продуктом, що є конкурентоздатним на європейських ринках збуту, а до існуючих програм додати євроінтеграційний компонент;

3) Управлінню комунікацій Київської обласної державної адміністрації:

- висвітлювати роботу Київської ОДА та Київської обласної ради по напрямку інституційної підтримки економічної співпраці області з країнами ЄС;
- на постійній основі висвітлювати економічну співпрацю області з країнами ЄС, особливо історії успіху підприємців області по цьому напрямку;
- проводити різноманітні заходи, на яких слід ознайомлювати підприємців області з можливостями, які дають Угода про асоціацію та ПВЗВТ.

Історії успіху

ВІТЧИЗНЯНА ОРГАНІЧНА ЛОХИНА В ПЕРШІЙ РІК ПРОДАЖУ ПОТРАПИЛА НА ПОЛИЦІ LIDL

[фото – продукція СВК «ЯГІДКИ»]*
*Джерело фото: <https://bigblue.com.ua>

Резюме. Експорт якісних ягід створює для українських фермерів додаткові переваги для активного інвестування у рослинництво, зокрема, ягідництво. Тарифна лібералізація, що відбулася після підписання Угоди про асоціацію, відкрила для вітчизняних рослинників європейські ринки, які, доповнюючи збут в Україні, відкривають нові можливості розвитку не тільки для агробізнесу, але й для сільських територій. Використовуючи вигоди ПВЗВТ, опановуючи органічні технології вирощування ягід та активно просуваючи свою продукцію, українські фермери демонструють неабиякі успіхи. Наприклад, СВК «Ягідки» з Київщини, власник бренду «BigBlue», у 2009 році не лише вперше з'явилась на українському ринку, а й на полицях мережі супермаркетів Lidl у ЄС.

Проблема. Клімат та наявні сільськогосподарські угіддя створюють в Україні сприятливі умови для органічного землеробства. Аграрії готові виробляти органічну продукцію у щодалі більшому обсязі, використовуючи ці сприятливі умови. Однак, донедавна найпотужнішим стримуючим чинником поставала обмеженість національного ринку органічних товарів. Якісні і корисні продукти харчування мають більшу ціну, що в українських реаліях негативно позначається на споживацьких вподобаннях.

Реформа З початком дії ПВЗВТ, зокрема тарифної лібералізації, багато українських агровиробників отримали преференції в експорті до ЄС над постачальниками з третіх країн та стали спроможними конкурувати за ціною з європейськими фермерами. А прийняття в рамках реалізації Україною євроінтеграційних зобов'язань у 2019 році Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» створило додаткові стимули для розвитку перспективних органічних господарств.

Результат. У 2019 році у BigBlue organic blueberry farm (СВК «Ягідки»), що на Київщині було зібрано перший промисловий урожай органічної лохини – близько 35 тонн. Понад 80% ягід підприємство продало на експорт – одним із покупців була відома європейська мережа Lidl. «Ми відкрили сертифікований органічний розсадник лохини «Органічні Саджанці», до того ж, стали одним із перших господарств, що сертифіковане за стандартом GLOBALG.A.P та Organic Standard одночасно», – каже керуючий партнер та співзасновник підприємства Олег Науменко. – «В Україні ми продавали ягоду по достатньо високій ціні за кілограм, тоді як у Європі звичайна лохина зараз коштує в два, а інколи навіть в чотири рази нижче. Здавалось би, продавши у ЄС, я втратив гроші, але це не зовсім так. Важливо врахувати одну деталь – в Україні низька ємність ринку лохини. У Європі ємність ринку дуже велика, там готові купувати все більше і більше».

Ягоди СВК «Ягідки» продаються в Ірландії, Великобританії, Німеччині, Нідерландах, Естонії, Латвії, Литві та Фінляндії. Кооператив працює не тільки із Lidl – близько 4 тонн ягід було продано через інші європейські торгові мережі.

Протягом найближчого року виробник планує зайняти 20% полиць мережі Lidl під власним «private label». «Це неабиякий успіх!» – розповідає Олег Науменко. – «Адже раніше лохина деяких наших виробників продавалась у Європі, але вказувалось дрібним шрифтом, що країна походження – Україна. А так, щоб саме під власним українським брендом «BigBlue» з Київщини – це буде вперше. Ми розуміємо, наскільки це велика відповідальність, і надалі – все більші вимоги до якості».

КОМПАНІЯ RITO: ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРАГНЕННЯ УКРАЇНИ ВИВОДЯТЬ ВИРОБНИКІВ ОДЯГУ НА НОВИЙ РІВЕНЬ

[фото – продукція компанії RITO]*
*Джерело фото: <https://rito.ua/uk/o-kompanii/>

Резюме. Легка промисловість України ще до поглиблення торгівельної співпраці з ЄС зуміла заявити про себе на європейському ринку. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і початок дії ПВЗВТ тільки розширили можливості вітчизняних компаній легкої промисловості працювати із закордонними партнерами.

Так, 1 січня 2016 р. було скасовано мито на товари та послуги з України, якщо використовується тканина європейських виробників⁴¹. Разом із

скасуванням низки інших митних обмежень це дозволило українським виробникам одягу полегшити взаємодію із європейськими замовниками завдяки значній економії витрат. Компанії RITO, яка спеціалізується на створенні якісного та гарного одягу для жінок, вдалося повною мірою реалізувати переваги зони вільної торгівлі з ЄС, розгорнувши активне просування продукції на ринки країн-членів ЄС.

Проблема. Низька вартість робочої сили та близькість до країн ЄС ще до початку дії ПВЗВТ зумовили інтерес європейського бізнесу до співпраці із галуззю легкої промисловості України. Однак, формат цього співробітництва був обмежений низкою економічних, митних та технічних бар'єрів, що ставили українського виробника в залежність від європейських партнерів, обмежуючи можливості розвитку.

Реформа. В рамках реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і європейські, і українські партнери бізнесу у сфері легкої промисловості отримали можливість скорочення витрат через зменшення митних платежів. Наслідком стало зростання взаємної зацікавленості у співпраці. Додатковим стимулом для національних виробників стало виключення у квітні 2019 р. з переліку машин підвищеної небезпеки обладнання для текстильної та легкої промисловості. У підсумку українські виробники одягу змогли оновити виробничі потужності, що дозволило їм випускати продукцію європейського рівня та впевнено просувати її на ринки ЄС.

⁴¹ «Угода про Асоціацію дала нам більше замовників» – http://old.eu-ua.org/istorii-uspihu/?fbclid=IwAR2WNGNjty_nGjRu5_OWMnlknN64dY6H86M8K3fXisYdQD6v4fq8fSIAR4

Результат. Компанія RITO з Київщини, заснована в 1991 р. з метою створення якісного та гарного одягу для українських жінок, пройшла тривалий шлях. Ще у 1995 р. вона відкрила перший магазин на Подолі, у Києві, у 2000-му завершила будівництво фабрики власного виробництва повного циклу, а зараз фірмовий магазин модного будинку працює в Литві, одяг українського бренду продається в Канаді. У планах – відкриття продажів в Данії, вихід на ринок Великобританії. Значною мірою цьому сприяло спрощення роботи з європейськими партнерами після початку дії Угоди про асоціацію та ПВЗВТ: скасування мита на послуги українських «легковиків» дозволило їм на рівні конкурувати з європейськими виробниками. Ще одним чинником стала, як не дивно, втрата російських ринків. У 2014 р., в розпал українсько-російської війни, російські партнери поставили ультиматум: «Якщо бажаєте продовжувати продавати нам, відмовтеся від позначки «Made in Ukraine» на одязі».

Компанія не погодилася на цю пропозицію й натомість активізувала зусилля задля виходу на інші ринки. І це мало успіх! Наразі 15% продукції компанії RITO йде на експорт, вартість експорту в ЄС становить 1,3 млн гривень. Вихід на ринок ЄС вимагав дотримання найвищих показників якості, тому вся пряжа закупається винятково в Італії.

Зараз компанія створює 6 колекцій одягу на рік, кожна з яких складається з близько 70 моделей. У своїй експортній діяльності компанія RITO створює та популяризує не лише корпоративний бренд, а й позитивний імідж України, а також засвідчує те, що в Україні виробляються товари високої якості.

ТОПОВІ ДЕЛІКАТЕСИ УКРАЇНСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ

[фото – продукція ПП «Ікорний дім «Бестер»]*
*Джерело фото: <https://bester.ua>

Резюме. Для багатьох українських компаній малого та середнього бізнесу вихід на ринок Європейського Союзу став сьогодні єдиним шляхом для подальшого розвитку. Після одностороннього відкриття ЄС своїх ринків стало можливим поставляти продукцію вітчизняних виробників без мит та на рівних конкурувати зі світовими виробниками. Чим і скористалося приватне підприємство «Ікорний дім «Бестер» Київської області, яке займається вирощуванням осетрів і виробництвом чорної ікри преміум-класу.

Проблема. Угода про асоціацію з ЄС передбачає зобов'язання України запровадити належну систему контролю безпечності та якості харчової продукції, здійснити заходи з імплементації в українське законодавство відповідних актів ЄС в частині вимог до

виробництва рибної продукції, умов утримання та перевезення живої риби тощо. Належне виконання цих зобов'язань значно спростить вихід української продукції на європейський ринок, що сприятиме розвитку малого та середнього бізнесу у рибній галузі. Проте ще більш вимогливим європейське законодавство є щодо червонокнижних видів риб, тому їх експорт регламентується СІТЕС – Конвенцією про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Ця продукція дуже складна для експорту. Зокрема, для того, щоб отримати сертифікат EUR.1, потрібно побудувати цех, який відповідає європейським стандартам.

Реформа. Угода про асоціацію з ЄС зобов'язала Україну запровадити належну систему контролю безпечності та якості харчової продукції та здійснити заходи з імплементації в українське законодавство відповідних актів ЄС, зокрема, в частині вимог до виробництва рибної продукції, умов утримання та перевезення живої риби тощо. Така реформа значно спростила вихід української рибної продукції на європейський ринок.

Результат. На початку 2000-років ПП «Ікорний дім «Бестер» (Київська область) вирішив спробувати себе у бізнесі, у якому він би не мав конкурентів в Україні – виготовлення чорної ікри. Так, місцевих конкурентів не було, але і місткість українського ринку обмежена.

За словами Антона Яременка, засновника ПП «Ікорний дім «Бестер», найважчим часом у бізнесі був початок військових дій на Сході України. «Продажі впали в три-чотири рази. Ми почали шукати нові місця для збуту в Україні. Поїхали в регіони, знайшли багато маленьких делікатесних магазинів і стали з ними працювати. Але цього було мало. Так і з'явилася ідея експортувати ікру в Європу», – каже пан Антон. – «Я шукав партнерів в Європі два роки – з 2014-го по 2016-й. Я знайомий з багатьма дипломатами. Зустрічався з людьми, які пов'язані з торгівлею між Україною та Європою, і так крок за кроком вийшов на потрібних людей. У підсумку, знайшов партнерів у Франції. У той час ми орендували цех у хлопців, які займалися червоною ікрою: заходили у вільну зміну і солили свою. Але коли до нас приїхали представники німецької компанії TÜV, яка займається сертифікацією, вони сказали: «Ви ніколи в житті не отримаєте європейський сертифікат на цей цех». Тому ми побудували новий цех за європейськими нормами, на що витратили \$380 тис. Він у нас схожий на операційну – всі ходять в масках, шапочках.» Зрештою зусилля були виправдані – підприємство отримало сертифікат EUR.1.

Першу партію ікри у Францію було продано у 2017 році. Зараз компанія знаходиться на фінальній стадії переговорів з Японією і веде переговори з Канадою та США. «Я впевнений, що експорт українських товарів в ЄС буде активно розвиватися. Багато молодих підприємців сьогодні роблять щось вартісне, цікаве там. Тому контролювати виробництво тут і продавати продукцію там – відмінний варіант», – певен Антон Яременко⁴².

⁴² «Как в Украине делают черную икру и экспортируют ее в ЕС» – <http://surl.li/gkau>

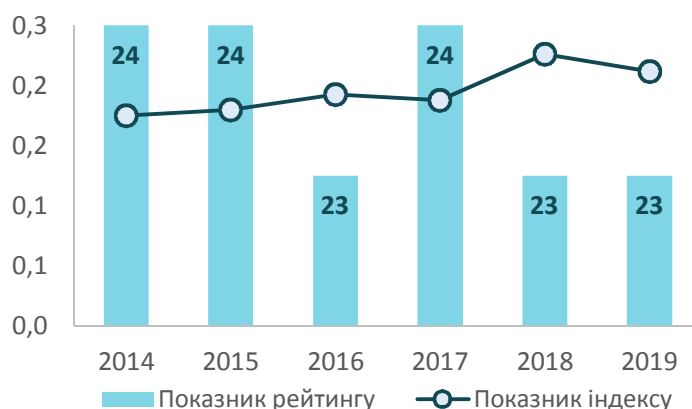

КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ

ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Найвище значення і найбільший приріст Індексу були зафіксовані у 2018 році, коли узагальнюючий показник ($ІЄЕП_{2018}=0,2706$) перевищив рівень попереднього року на 40%. У 2019 році, порівняно із піковим значенням 2018 року, відбулося скорочення, при чому рівень 2019 року ($ІЄЕП_{2019}=0,2267$) був нижчий за річне значення 2014 року ($ІЄЕП_{2014}=0,2439$), хоча і перевищив показник 2015 року, після якого протягом двох років мав місце загальний тренд до зростання значення Індексу, що призвело у 2018 році до поліпшення позиції регіону до 20 місця у загальному рейтингу областей.

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Кіровоградщини протягом п'яти років зменшився. За підсумками 2019 р. регіон посів 23 місце в рейтингу областей за ІЄЕП, погіршивши свою позицію з 2014 р. на 5 сходинок.

Позиція області у рейтингу регіонів завжди була низькою. У 2014 році регіон обіймав 18 сходинку у рейтингу із відносно високим 9 місцем за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу і останнім місцем – за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків. У

наступних періодах, зростання значення показників Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків виявилось недостатнім, і рейтинг області погіршився. Передостаннє 23 місце у 2015 та 2016 роках обумовлені передусім низькими показниками саме Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (24 позиція у 2015 і 23 позиція у 2016) при позитивній динаміці Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу у 2016 році (після падіння до 16 сходинки у 2015 році у 2016 році спостерігалось зростання до 12 позиції).

Найнижчі значення серед усіх регіонів за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків у 2014-2015 рр. найбільшою мірою були обумовлені падінням середньорічного темпу зростання експорту з регіону до країн ЄС (зі 114,24% у 2014 р. до 69,29% у 2015 р.) та зниженням питомої ваги імпорту послуг з країн ЄС до регіону на 12,34% (зі 75,52% у 2014 р. проти 63,18% у 2015 р.).

Нульовий рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (зокрема, через відсутність компоненту європейської інтеграції у цілях, заходах, результатах економічних проєктів у межах новоухваленого плану заходів з реалізації Стратегії розвитку Кіровоградської області 2015-2020) та залучення коштів європейських програм та проєктів визначив падіння у 2015 році Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу до 16 сходинки.

У наступному 2016 році завдяки докладеним зусиллям влади щодо активної інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону рейтинг області за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу зріс до 12 сходинки, проте на загальний рейтинг регіону це суттєво не вплинуло.

Аналогічною була ситуація у 2017 році – рейтинг Кіровоградщини за ІСЄП тримався на 23 місці, при 24 місці за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (значення субіндексу незначно впало з 0,1923 у 2016 році до 0,1877 у 2017 році) та 12 позиції за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

2018 року в рейтингу регіонів за Індексом євроінтеграційного економічного поступу Кіровоградська область піднялась на три сходинки та посіла 20 місце. Зросли значення Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків (хоча рейтинг регіону за цим Субіндексом не змінився – 23 місце) та Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (7 місце у рейтингу регіонів). Ріст Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків у 2018 відбувся завдяки відносно високим показникам окремих складових, зокрема, через нарощування (1) питомої ваги імпорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі імпорту послуг до регіону, (2) частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, (3) індексу інвестиційної відкритості регіону для ЄС. Посилення рейтингової позиції регіону за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу на 5 сходинок у рейтингу відбулось за рахунок достатньо високих (1) рівня стратегічної інституційної підтримки, (2) рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, (3) кількості проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні, при досить низьких показниках (1) рівня інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону та (2) питомого обсягу фінансування у рамках технічної допомоги ЄС.

У 2019 р. область втратила 3 позиції у рейтингу ІСЄП, знову опинившись на 23 місці. Причиною стала відсутність позитивної динаміки Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, за яким регіон утримався на 23 місці, хоча значення Субіндексу зменшилось до 0,2118 (у 2018 році – 0,2261), та послаблення на п'ять сходинок позиції області в рейтингу за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (12 місце). В структурі субіндексів найбільші скорочення показників припали на (1) індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС, (2) середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС, (3) питому вагу імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону та (4) рівень стратегічної інституційної підтримки. Найбільший приріст серед структурних складових субіндексів відбувся по середньорічному темпу зростання експорту регіону до країн ЄС (маючи 23 місце у рейтингу серед регіонів у 2018 році, область посіла першу сходинку у 2019). Позитивна динаміка спостерігалась також по (1) питомій вазі експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону, (2) частці експорту з регіону до ЄС у ВРП, (3) коефіцієнту зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС, (4) кількості проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІСЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду найбільш позитивний вплив на ІСЄП Кіровоградської області здійснювали показники інституційної підтримки. Високі рейтинги у 2014-2019 роках область мала за

показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» та 2.4. «Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону». Натомість позиції за торговельно-економічною складовою залишалися, попри поодинокі прогресивні зрушення, невисокими. Відносно високим на тлі інших індикаторів Кіровоградської області був показник 1.2. «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону». Варто відмітити, що в окремих роках стрімку позитивну тенденцію демонстрували показники «1.5 Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» та «1.6 Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС», втім, низькі показники в інших роках не дозволяють оцінювати нарощування обсягів торгівлі з ЄС як стійку тенденцію.

В той же час регіон має сильні позиції в інституційній підтримці євроінтеграційного поступу.

Фактори, що стримували динаміку ІЄП, протягом всього досліджуваного періоду були практично незмінні. Регіон мав аутсайдерські позиції за більшістю показників СТЕЗ, включаючи: «1.1. Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону»; «1.3. Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту послуг з регіону»; «1.7. Частка експорту з регіону до ЄС у ВВП»; «1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС»; «1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС»; «1.10. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС». Серед економічних чинників стабільно нульове значення мав показник «1.11. Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів», що відображає специфіку структури виробництва області. Також стабільно негативно впливає на стан торгівлі з ЄС і на ІЄП Кіровоградської області показник «1.12 Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів», хоча у 2016 році виробники Кіровоградщини отримували відповідний статус для спрощення та прискорення митного оформлення товарів, що експортуються до країн ЄС.

Серед складових інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Кіровоградської області стабільно нульове значення має показник «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні», що свідчить про недостатні зусилля з боку влади по залученню цього інструмента. Також нульове значення мав показник «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», тобто місцева влада звернула увагу лише нещодавно.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» Кіровоградської області протягом досліджуваного періоду свідчить, що протягом трьох років поспіль (2015-2017 рр.) місцева влада взагалі не враховувала питання економічної інтеграції з ЄС у стратегічному та операційному плануванні розвитку області (значення показника – 0), хоча у стратегічних документах області до 2015 року євроінтеграційний вектор був врахований (2014 – 0,0714). У 2018 р. заходи, що сприяють євроінтеграції, почали з'являтися у стратегічних регіональних документах (значення показника – 0,1310), проте вже у 2019 році значення показника суттєво скоротилось (до 0,019).

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Кіровоградській області протягом 2014-2019 років суттєво не коливався (різниця значень в межах 0,109-0,162), хоча з 2016 року не спостерігається навіть незначного зростання.

Рейтинг Кіровоградської області за показником «2.1 Рівень стратегічної інституційної підтримки» протягом досліджуваного періоду суттєво коливався. Так, обіймаючи у 2014 році 10 позицію, вже у 2015 році через нульові значення показників рейтинг впав до 23 сходинки, а у 2016 – до 24. Поліпшення рейтингу до 7 позиції мало місце у 2018 році, а у 2019 за цим показником регіон посів 19 місце. Такі коливання були обумовлені відсутністю підтримки економічних процесів європейської інтеграції на рівні стратегічних документів: прописаних у потенційно можливих сферах реалізації проєктів. Певна активізація у цьому напрямку спостерігалась у 2018 році, коли область почала витрачати кошти на формування позитивного міжнародного та інвестиційного іміджу області, проте вже у 2019 році фінансування цієї діяльності фактично було припинено.

За показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду відбулось помітне скорочення рейтингових позицій регіону. Від 3 місця у 2014 р. позиція області знизилась до 5 місця у 2015 р., а після покращення на 1 сходинку у 2016 році повернулась на 5 місце у 2017 році – і надалі знижувалась: 7 та 9 місця у 2018 р. та 2019 р. відповідно. Така негативна динаміка, зокрема, є результатом слабкої підтримки євроінтеграційного

економічного поступу: відсутності заходів, що враховують вектор євроінтеграції, у Регіональній програмі розвитку малого та середнього підприємництва на 2016-2018 роки, а також відносно мала кількість економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках інших цільових програм.

Рекомендації

Значний резерв посилення позицій Кіровоградської області в рейтингу регіонів по ІЄП зосереджено в сфері поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами, активізації торговельних відносин та залучення інвестицій з ЄС. Важливим є сприяння приросту торгівлі з ЄС, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки, збільшення експорту послуг до ЄС.

Іншим вагомим чинником посилення ІЄП регіону є безпосереднє зміцнення інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Ключовим в цій сфері має стати ширше відображення в системі стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС, здійснення заходів формування позитивного інвестиційного іміджу області у країнах Європейського Союзу.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Кіровоградській обласній державній адміністрації та Кіровоградській обласній раді:

- при ухваленні та перегляді існуючих стратегічних документів області передбачати на операційному рівні євроінтеграційну компоненту задля посилення економічних зв'язків регіону з країнами ЄС, залучення європейських інвестицій;
- при розробці цільових регіональних програм розвитку включати до діяльності, передбаченої цими програмами, заходи, що сприятимуть реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (в т.ч. ПВЗВТ), залучати проекти технічної допомоги ЄС;
- забезпечити фінансування заходів, спрямованих на формування позитивного міжнародного та інвестиційного іміджу області, розвиток економічних зв'язків з країнами ЄС.

Департаменту економічного розвитку і торгівлі Кіровоградської ОДА:

- забезпечити включення до проєктів регіональних стратегічних документів (зокрема, при перегляді Стратегії розвитку Кіровоградської області та Плану заходів на 2021-2023 роки із реалізації Стратегії розвитку Кіровоградської області на 2021-2027), а також до регіональних цільових програм проєктів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів.
- забезпечити включення до регіональної програми розвитку малого та середнього бізнесу компоненти, спрямовані на зміцнення експортного потенціалу області задля розширення торговельних зв'язків з ЄС, посилення спроможності суб'єктів малого та середнього бізнесу до виходу на європейські ринки, сприяння впровадженню на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції;
- інтенсифікувати роботу щодо підвищення інвестиційної привабливості та відкритості області;
- активізувати інформування суб'єктів підприємництва про можливості експорту товарів і послуг до країн ЄС (проведення систематичних інформаційних заходів, поширення досвіду існуючих експортерів, розповсюдження інформації через веб-ресурси);
- стимулювати започаткування і розвиток на території області високотехнологічних виробництв, у тому числі через розвиток інфраструктури для розвитку малого та середнього бізнесу (бізнес-інкубаторів, технопарків, фондів підтримки підприємництва);
- інтенсифікувати роботу щодо співпраці із працюючими проєктами та програмами ЄС, активізувати використання проєктів технічної допомоги ЄС, ініціювати локальні проєкти, що можуть бути профінансовані в рамках інструментів і програм Євросоюзу, залучати експертний потенціал, доступний у рамках проєктів, фінансованих ЄС.

Управлінню комунікацій з громадськістю та інформаційної діяльності Кіровоградської ОДА:

- забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, співпрацювати з місцевими засобами масової інформації задля поширення в обласному інформаційному просторі історій успіху регіонального бізнесу на європейських ринках, переваг впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;
- забезпечити функціонування, актуалізацію інформації, подальше удосконалення та просування доступних інформаційних ресурсів (як власних веб-сторінок, так і використання сторонніх

спеціалізованих інформаційних майданчиків), що надавали б потенційним інвесторам доступну, актуальну і вичерпну інформацію про інвестиційні можливості в області.

- проводити у співпраці з іншими структурними підрозділами ОДА, суб'єктами бізнесу тощо, а також підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку місцевого бізнесу в питаннях взаємодії з європейським ринками.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається:

- запровадження у програмах заходів, які проводяться в області (Міжнародна агропромислова виставка «AgroExpo», муніципальний інвестиційний форум) окремих заходів спрямованих на поглиблення економічних відносин з країнами ЄС із залученням суб'єктів підприємництва, які мають позитивний досвід;

- розробка та реалізація у рамках існуючих цільових програм проєктів, основними завданнями яких мають стати збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами, в структурі ЗЕД регіону, розширення кількості підприємств області, здатних експортувати до країн ЄС, сприяння у впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції.

Історії успіху

КРОПИВНИЦЬКИЙ UDEN-S ЕКОНОМНО ТА ЕКОЛОГІЧНО ОБІГРІВАЄ ЄВРОПЕЙЦІВ

Джерело фото: www.uden-s.budsvit.ua

Резюме. Обладнання, що його виробляють в Україні, майже не постачалось на ринки країн ЄС через низьку конкурентоспроможність, технічні бар'єри та ввізні мита. Угода про асоціацію Україна-ЄС передбачає лібералізацію торгівлі товарами та послугами, зокрема, тарифну, а з квітня 2014 року ЄС знизив або скасував ввізні мита на велику кількість товарів.

Під зареєстрованою торговою маркою UDEN-S кропивницьке ТОВ «СП Розумний дім» отримали європейський сертифікат CE на металокерамічні та керамогранітні обігрівачі та експортують їх до Болгарії, Чехії, Польщі, Італії, Німеччини та інших країн.

Проблема. Питома вага товарів з високою доданою вартістю у структурі українського експорту постійно знижується, а галузь машинобудування – одна з тих, для кого Угода про асоціацію стала викликом, у тому числі через низьку конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Обладнання, що його виробляють в Україні, переважно постачалось на ринки СНД, і це не створювало жодних передумов для того, щоб модернізувати продукцію і долати технічні бар'єри на шляху до європейського покупця, як і ввізні мита, що удорожчували навіть ту продукцію, яка відповідає європейським нормам.

Реформа. Угода про асоціацію Україна-ЄС передбачає створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС (розділ IV Угоди про асоціацію) та встановлює правила щодо лібералізації торгівлі товарами та послугами, зокрема, тарифну лібералізацію. Вже у квітні 2014 року ЄС запровадив «автономні преференції» для української продукції, внаслідок чого були знижені або скасовані ввізні мита на велику кількість товарів.

Одночасно в Україні відбувається процес ліквідації технічних бар'єрів для доступу на ринок ЄС, впроваджуються технічні регламенти ЄС.

Результат. З 1996 року кропивницька проєктно-монтажна організація ТОВ «СП Розумний дім» займалася продажем і монтажем систем конвекційного (газового та електричного) опалення. З 2006 року змінився напрямок діяльності організації на виробництво енергозберігаючих, ефективних, екологічних та безпечних електричних інфрачервоних (променистих) систем опалення.

Під зареєстрованою торговою маркою UDEN-S ТОВ «СП Розумний дім» випускає 3 широкі лінійки панельних обігрівачів різної потужності (тонкі та елегантні білі; дизайнерські панелі з художнім ручним розписом або з фотодруком; дизайнерські керамогранітні обігрівачі), рушникосушарки, панелі стельового кріплення та металокерамічний теплий плінтус.

У середині приладів – унікальний теплонакопичувач, що виготовляється з екологічно чистої сировини. Завдяки променистій складовій вони здатні обігріти приміщення з використанням удвічі меншої потужності (від 0,5 кВт на 10 м²), ніж, наприклад, конвектори або електророзігрівачі, та працюють усього 5-7 годин на добу⁴³. З 2012 року обігрівачі з Кропивницького поставляються за кордон.

⁴³ <https://uprom.info/spec-news/made-in-ukraine/zrobleno-v-ukrayini-yak-u-kropivnitskomu-viroblyayut-energozberigayuchi-obigrivachi/>

Для виходу на європейський ринок компанія у 2013 році отримала європейський сертифікат СЕ на металокерамічні обігрівачі, а у грудні 2017-го – на керамогранітні, що означає, що вони відповідають усім європейським нормам, директивам та стандартам якості⁴⁴.

Завдяки цьому продукцію UDEN-S купують у Білорусі, Болгарії, Молдові, Чехії, Польщі, Лівані, Італії, Великобританії, Німеччині та інших країнах. Отримання сертифікату СЕ розкриває перед компанією й інші перспективні ринки країн, які підписали договори взаємного визнання протоколів випробувань, знаків відповідності та сертифікатів з ЄС: Канади, США, Австралії, Ізраїлю, Швейцарії.

«КОРОЛІВСЬКИЙ СМАК» КУШТУЮТЬ У ЄС

Джерело фото:
<https://ukurier.gov.ua>, автор О. Крючков

Резюме. Українські продукти харчування донедавна були дуже обмежено представлені на ринку ЄС через невідповідність стандартів Європейського Союзу та українських.

Угода про асоціацію Україна-ЄС передбачає реформу системи контролю за безпечністю харчової продукції через запровадження системи HACCP, що робить українські продукти прийнятними для ринку Європи. Група компаній «Віктор і К» (с. Власівка, Олександрійський (колишня територія Світловодського) район Кіровоградської області) впровадила Систему якості управління безпечністю харчових продуктів HACCP та Стандарти системи менеджменту якості ISO 22000 та успішно експортує продукцію під брендом «Королівський смак».

Проблема. Потужна в Україні галузь харчової промисловості до початку дії Угоди про асоціацію з ЄС

майже не була представлена на європейському та водночас одному з найзахищеніших – європейському ринку. Навіть при ціновій привабливості українського продукту, значною перешкодою була невідповідність українського законодавства стандартам Європейського Союзу.

Реформа. У рамках реформи системи контролю за безпечністю харчової продукції, передбаченої Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, до 2021 року Україна має імплементувати понад 250 актів ЄС. Ухвалений у 2015 році Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» зобов'язує операторів ринку харчових продуктів запроваджувати систему HACCP, яка гарантує безпечність продукції на всьому шляху ланцюжка «від поля до столу» та дозволяє виявити всі критичні точки, які можуть вплинути на безпечність кінцевого продукту. Іншим важливим євроінтеграційним законом є ухвалений у 2018 році Закон України «Про інформацію для споживачів харчових продуктів», який установлює загальні принципи та вимоги щодо інформації про харчові продукти, зокрема, їх маркування, а також обов'язки операторів ринку по доведенню цих даних до споживачів.

Результат. Історія торговельної марки «Королівський смак» розпочалась у 1998 році, коли Віктор Король, засновник малого підприємства, що займалось оптово-роздрібною торгівлею та громадським харчуванням, створив ПП «Віктор і К» і започаткував переробку соняшника та виробництво власних продуктів. У 2002 році з'явився бренд «Королівський смак», трохи згодом – «Кухар Рішельє». Підприємство нарощувало потужності: у 2002 році, коли було зареєстровано торговельну марку «Королівський смак», за зміну випускали 2 тонни майонезу, а зараз за той самий час компанія продукує 30 тонн⁴⁵.

Асортимент продукції постійно поповнюється: крім соняшникової олії та майонезу, ще гірчиця, кетчуп, аджика, томатні соуси і пасти, макаронні вироби, оцет, халва, консервовані овочі тощо. Один з найперспективніших ринків – європейський – товарам «Віктор і К» вдалося опанувати завдяки впровадженню Міжнародної системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках та сертифікації за стандартом системи менеджменту якості ISO 22000⁴⁶.

Сьогодні експортний портфель «Королівського смаку» налічує більше 85 країн і гідне місце у ньому посідають Німеччина, Бельгія, Фінляндія, Литва, Латвія, Естонія, Швеція, Фінляндія, Данія, Бельгія та Нідерланди⁴⁷. Партнером «Королівського смаку» з продажів продуктів харчування в країнах ЄС є литовська дистриб'юторська компанія JSC Alterega⁴⁸.

⁴⁴ <http://www.uden-s.budsvit.ua/news/1257-keramogranitnye-obogrevateli-uden-s-poluchili/>

⁴⁵ <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/pidpriyemec-yakij-stvoryuye-pozitivnij-imidzh-ukra/>

⁴⁶ <http://kingsmak.com.ua/ua/certificates>

⁴⁷ <https://uprom.info/news/ekonomika/biznes/korolivskiy-smak-vivshov-na-rinki-shesti-krayin-iz-vevropi-azivi-ta-afriki/>

⁴⁸ <http://kingsmak.com.ua/ua/partners>

ОРГАНІЧНИЙ МЕД З КІРОВОГРАДЩИНИ

Джерело фото: <https://gastronoma.net>

Резюме. До недавнього часу українська органічна продукція була мало представлена на полицях європейських супермаркетів через недовіру до виробників та відсутність відповідальності за такі дії. У рамках гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС з серпня 2019 року набув чинності Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». ТОВ «Пчелич», розташований у с. Покровському Кропивницького району Кіровоградської області отримало сертифікат Organic Standard, і цим органічним медом ласують у країнах ЄС (Франція, Іспанія, Німеччина, Польща), Великобританії та США.

Проблема. Органічні продукти харчування, що колись викликали лише поблажливу посмішку у пересічного споживача, наразі в Європі є обов'язковою частиною асортименту полиць великих супермаркетів. Перепоною на шляху української органічної продукції до Європи була до недавнього часу непевність щодо того, чи дійсно маркована як «органічна» українська продукція вироблена без використання хімікатів, адже деякі виробники позначали свою продукцію як органічну, не дотримуючись відповідних технологій, а до літа 2019 року українське законодавство дозволяло уникати відповідальності за такі підробки.

Реформа. Зобов'язання України, що містяться в Угоді про асоціацію з ЄС, стосуються вимог до безпеки та якості харчових продуктів і системи державного контролю за дотриманням вимог законодавства про безпеку харчових продуктів, які виробляються та вводяться в обіг на території України. Крім впровадження НАССР, гармонізація українського законодавства стосується також переходу до європейських стандартів у сфері виробництва органічної продукції та ефективного контролю за дотриманням всіх вимог. 2 серпня 2019 року набув чинності Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Цей нормативний акт встановлює правові основи діяльності центральних органів виконавчої влади, суб'єктів ринку органічної продукції та напрями державної політики у цій сфері. За новим законом за підробку «органічної продукції» передбачені вагомні штрафи.

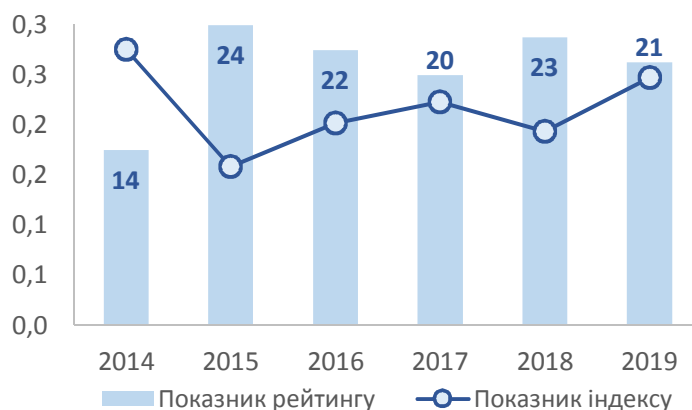
Результат. Справжній успіх для української органічної продукції у європейського споживача обумовлюють два визначальних чинники: якість і ціна. Мед з України є популярним продуктом у країнах ЄС, а тарифні квоти на мед українські компанії використовують за лічені перші дні кожного нового року (наприклад, у 2020 квота була повністю вичерпана вже у 20 числах січня). Але мед, сертифікований, як органічна продукція, безперечно буде більш конкурентоспроможний. ТОВ «Пчелич», розташоване у с. Покровському Кропивницького району Кіровоградської області, – це сучасна промислова пасіка. У 2018 році пасіка пройшла сертифікацію по системі виробництва органічної продукції і отримала сертифікат Organic Standard – єдиного українського органу з сертифікації органічного виробництва, включеного до офіційного переліку сертифікаційних органів, визнаних у Європейському Союзі та Швейцарії.

Отриманий сертифікат підтверджує, що виробництво на пасіці ТОВ «Пчелич», сертифіковане згідно вимог стандарту, еквівалентного до Регламентів ЄС № 834/2007 та №889/2008, за якими діють європейські гравці органічного ринку⁴⁹. Мед ТОВ «Пчелич» продає Медова група – лідер внутрішнього медового ринку в Україні та потужний експортер – до країн ЄС (Франція, Іспанія, Німеччина, Польща), Великобританії та США.

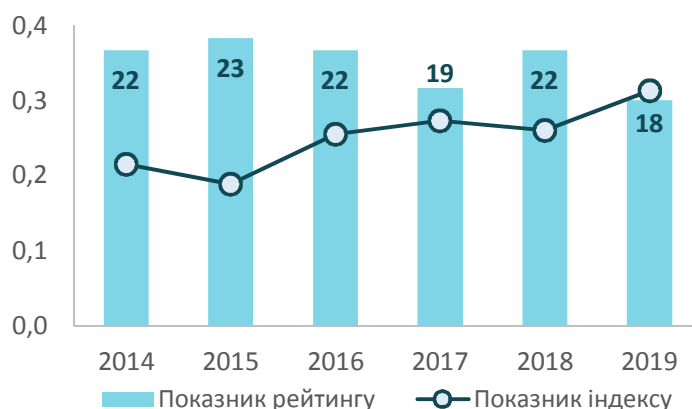
⁴⁹ http://medovagroup.com/assets/PCHELYCH_Certificate_ORGANIC_EU.pdf

ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ

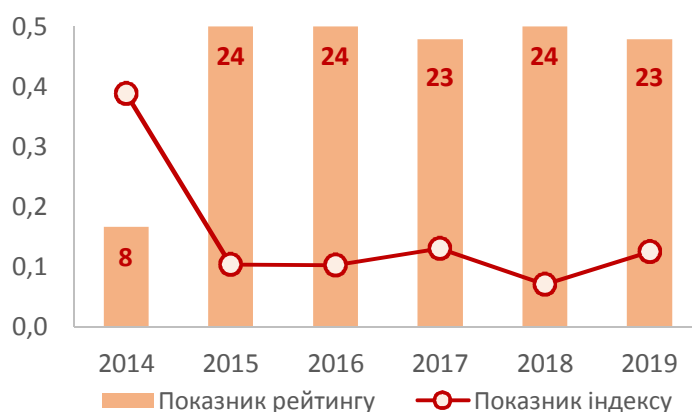
ІЄЄП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Розпочавши у 2014 р. з 14 місця, ІЄЄП Луганської області стрімко знизився у 2015 р. (24 місце) та надалі залишався на найнижчих сходинках рейтингу. Це зумовлено певними фазами конфлікту на сході України, що має суттєвий вплив на розвиток та стан економіки регіону, а також законодавчими актами, що регулюють підприємницьку діяльність. Найнижче значення ІЄЄП (0,1586) було зафіксоване у 2015 р., коли конфлікт на сході України був у найактивнішій своїй фазі, а країна тільки починала переорієнтовуватися на євроінтеграційний вектор. Різкий спад спостерігався одночасно за субіндексами глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС та інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. Швидка переорієнтація регіону на торговельний вектор ЄС ускладнювалася не лише тісними зв'язками з російським ринком, але й безпековими причинами та відповідними логістичними складнощами.

З 2016 року після локалізації конфлікту та його фактичної заморозки, зменшення активних бойових дій та внутрішньої міграції населення розпочалося незначне зростання Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, що зумовило незначне зростання ІЄЄП в регіоні. Проте, через негативну динаміку Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу спостерігається відсутність позитивної динаміки загалом ІЄЄП. 2019 рік показує певну динаміку збільшення ІЄЄП, що

зумовлюється активною діяльністю донорів та партнерів, що підтримують малий та середній бізнес (гранти ПРООН, гранти USAID, гранти MOM, тощо). Загалом, аналізуючи динаміку ІСЄП в інших регіонах України, можна сказати, що Луганська область не зважаючи на конфлікт, суттєво не відрізняється від загальноукраїнської динаміки ІСЄП.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІСЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду найбільш позитивний вплив на ІСЄП Луганської області здійснювали економічні показники динаміки поглиблення торговельної та інвестиційної співпраці з ЄС, які в щорічних рейтингах займали стабільно високі позиції. Це, передусім «1.1 Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «1.10 Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» та «1.13 Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області». Ці показники зумовлені наявною вузькоспеціалізованою промисловою базою та попереднім багаторічним досвідом співпраці галузевих і профільних підприємств з ЄС. Інвестиційний приріст зумовлений входженням до регіону міжнародних партнерів-донорів, метою яких є підвищення економічного зростання регіону та подолання факторів кризи, що викликана конфліктом на сході України.

Фактори, що стримували динаміку ІСЄП, протягом всього досліджуваного періоду були практично незмінні. Серед економічних чинників стабільними володарями низьких рейтингових оцінок були показники «1.2 Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «1.4 Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону» та «1.15 Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону», що відображають стан конфлікту, у якому знаходиться регіон та його логістичну недоступність. Серед інституційних складових, що впливали на євроінтеграційний поступ в регіоні, можна зазначити загальний специфічний політичний статус регіону та створення ВЦА (Військово-Цивільна Адміністрація).

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Починаючи з 2016 року, у динаміці показника «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» спостерігається поступове зростання із незначним спадом у 2019 році (0,0518), проте на загальнонаціональному рівні, цей показник залишається доволі низьким у порівнянні з іншими регіонами.

На законодавчому рівні органи влади Луганської області передбачили всі фактори законодавчої підтримки економічних процесів європейської інтеграції у найважливіших сферах, що впливають на розвиток та економічну привабливість регіону в цілому. Проте, фактичне виконання передбачених на загальнообласному рівні етапів щодо економічного розвитку не було проведено через обмеження, викликані конфліктом. Так, приміром, розвиток туризму та рекреації, що передбачений в стратегії розвитку області загальмований через безпекові питання. Також відповідно до географічного розташування області та багаторічного економічного сусідства з РФ практично всю економіку регіону було налаштовано на ринки СНД, за умови втрати таких ринків область могла би трансформувати продаж товарів та послуг на ринки ЄС, але через нерозвинену, знищену, призупинену логістичну доступність наразі така можливість втрачена для більшості підприємств регіону. Вирішення цього питання є стратегічно значущим не лише для влади та підприємств області, а й для України загалом. Позитивна динаміка щодо вирішення цього питання спостерігається з 2019 року (відкриття залізничного сполучення з деякими населеними пунктами області), проте без суттєвих загальноукраїнських законодавчих рішень щодо питання логістичної доступності області ситуація буде незмінна.

Наявність на території області офіційних представництв найвагоміших міжнародних агенцій спонукає місцеву владу включати до розроблюваних стратегічних програм проекти, що спрямовані на підтримку економічних процесів європейської інтеграції. Проте внутрішнього фінансування на розвиток цих проектів та програм бюджетування області не передбачає та спирається лише на грантову та технічну допомогу від організацій міжнародних партнерів. На рівні прогнозування та поетапного плану роботи щодо економічних процесів євроінтеграції, програмні документи органів влади доволі стратегічно-структуровані, виважені та дієві в умовах конфлікту.

Рекомендації

Значний резерв посилення позицій Луганської області в рейтингу регіонів по ІСЄП зосереджено в сфері зміцнення інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Ключовим в цій сфері має стати більш широке відображення в системі стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС та належний інформаційний супровід взаємодії області з Європою, в т.ч. в економічній сфері.

Іншим вагомим чинником посилення ІСЄП регіону є безпосереднє поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами. Важливим є збереження додатних темпів приросту торгівлі з ЄС, росту обсягу залучених європейських інвестицій, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Луганській Військово-Цивільній Адміністрації:

- забезпечити на сталій основі включення в стратегічні документи області на операційному рівні євроінтеграційного компоненту з акцентом на посилення економічної взаємодії регіону з ЄС;
- включати питання реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т.ч. ПВЗВТ, при розробці цільових регіональних програм розвитку;
- збільшити бюджетування заходів, що спрямовані на розвиток євроінтеграційного поступу в регіоні, спираючись не лише на технічну допомогу міжнародних партнерів-донорів;
- проводити навчальні, освітні інформаційні заходи щодо поширення інформації спрямованої на розвиток євроінтеграційної економічної привабливості для новостворених та існуючих ОТГ.

Департаменту економічного розвитку та зовнішньоекономічної діяльності, Департаменту агропромислового розвитку, Управлінню промисловості, транспорту та зв'язку Луганської ВЦА:

- забезпечити включення в План заходів на 2021-2023 роки з реалізації проектів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів, в т.ч. харчових продуктів;
- передбачати в щорічних програмах економічного та соціального розвитку Луганської області, обласних програмах залучення інвестицій, розвитку МСП, інших аналогічних документах компоненти зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС, посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, сприяння впровадженню на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції;
- продовжувати роботу із залучення в область європейських інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату;
- продовжувати лобювати на загальнонаціональному рівні інтереси області щодо транспортної - логістичної інфраструктури регіону, що впливає на розвиток регіону загалом.

Управлінню інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Луганської ВЦА:

- забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, сприяти збільшенню в обласному інформаційному просторі інформації про історії успіху регіонального бізнесу на європейських ринках, переваги впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;
- ініціювати, проводити та підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку регіонального бізнесу в питаннях взаємодії з європейськими ринками;
- створити практику вузькогалузевого менторства для підприємців області з позитивним прикладом бізнесу, що вже має євроінтеграційної співпраці.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається розробка, інтеграція у регіональну систему планування та реалізація обласної програми стимулювання експорту, основними завданнями якої мають стати:

- збереження сталих позитивних приростів зовнішньої торгівлі області із забезпеченням позитивного зовнішньоторговельного сальдо;
- збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами, в структурі ЗЕД регіону;
- розширення кількості підприємств області, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС та світу;

– сприяння у впровадженні європейських стандартів безпеки та якості продукції;

– поширення історій успіху регіонального бізнесу щодо роботи на зовнішніх ринках, передача позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейських ринки.

Історії успіху

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ЛУГАНСЬКИХ ТОМАТІВ – ШЛЯХ НА НОВІ РИНКИ

Джерело фото: https://profile.ru/wp-content/uploads/2019/10/shutterstock_1345751843-1200x675.jpg

Резюме. Після початку військових дій у 2014 році через порушення маршрутів транспортування та падіння попиту на продукцію, індивідуальна фермерська діяльність у Станично-Луганській громаді стала неможливою. Об'єднання у кооператив на фоні реформи децентралізації дозволило збільшити обсяги виробництва, здійснити сертифікацію продуктів та налагодити доставку томатів черрі до столичних супермаркетів. А відкриття ринку ЄС, що розпочалося після початку дії ПВЗВТ, робить його досяжним і привабливим для луганських виробників.

Проблема. Луганська область має сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування овочів. Піщаний ґрунт, близькість річки та лісу створюють особливий мікроклімат для вирощування полуниці, томатів. До війни більшість урожаю місцеві фермери продавали на оптовому ринку у Луганську. Але

з початком бойових дій ці маршрути порушилися. Попит на овочі впав. Виробники були змушені продавати їх за безцінь або ж везти до найближчого оптового ринку, за 125 км по бездоріжжю. Віддаленість ринку збуту та висока вартість транспортування потребували об'єднання індивідуальних виробників у кооперативи.

Реформа. У рамках УА між Україною та ЄС з 1 січня 2016 р. почала діяти ПВЗВТ. Нею передбачено відкриття доступу до ринків ЄС для українських виробників: понад 95% всіх товарних позицій за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) стали для України з митом 0%, однак близько 4% залишились в системі тарифного регулювання. Результатом цих заходів лібералізації торгівлі стало зростання експорту сільськогосподарської та харчової продукції до ЄС протягом 2016-2018 рр.

Проевропейські реформи в Україні також формують ряд можливостей для виготовлення та продажу на ринки ЄС якісних готових та органічних продуктів харчування. В цьому контексті можна зазначити дві вагомні складові цього процесу. По-перше, це впровадження Міжнародної системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках (НАССР), що затверджено Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів» та доповнена рядом інших законодавчих актів. По-друге, це вдосконалення правових засад органічного виробництва в Україні та їх адаптація до відповідного законодавства ЄС, що почалося із набуттям чинності Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Україна продовжує підтримувати впровадження європейських реформ та вже запровадила податкові пільги для ведення органічного виробництва. Діє Державна програма по харчуванню органічними продуктами в закладах освіти, впроваджується іміджева, інформаційна та фінансова підтримка стимулювання попиту на органічну продукцію, запроваджуються заходи сприяння кооперації виробників органіки.

Результат. Отримавши консультації фахівців щодо актуальності та особливостей удосконалення технології виробництва продукції, луганський кооператив вирішив замінити зазвичай вирощувані томати та огірки на томати черрі. Зараз такі томати у кооперативі вирощують за голландською технологією. Кооператив провів чималу кількість аналізів та отримав сертифікати на свою продукцію. Завдяки донорській допомозі була налагоджена логістика, що дозволила доставляти продукцію до столиці. У планах членів кооперативу отримати сертифікати НАССР та Органік, щоб поставляти свою продукцію до країн ЄС.

НА ЛУГАНЩИНІ НА ЛІНІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ ШИЮТЬ ЕЛЕГАНТНІ СУКНІ Й БЛУЗКИ ДЛЯ КРАЇН ЄС

Резюме. Через військові дії промислові об'єкти Сходу України зазнали економічних та матеріальних втрат, зіштовхнулися зі значними збоями у внутрішній роботі підприємств, втратили налагоджені зовнішні зв'язки. Завдяки євроінтеграційному курсу країни було отримано не лише економічні гранти на розвиток і відновлення підприємств, а й можливість отримати передовий технологічний досвід європейських держав. Завдяки реформам, передбаченим УА, багато підприємств отримали поштовх

впроваджувати європейські стандарти якості. А спрощена процедура експорту полегшила вихід на ринки ЄС. Серед бенефіціарів євроінтеграції – підприємство з Луганщини «Попаснянський швейний цех», що отримало підтримку у модернізації виробництва, налаштувало випуск одягу високої якості, нарощує продажі до ЄС.

Джерело фото:

<https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/entrepreneurship-support/big-stories-of-small-businesses.html>

вітчизняної продукції, її якості, а також сприяє покращенню структури експорту у бік зменшення сировинної складової та збільшення частки високотехнологічних товарів з високою долею доданої вартості.

Результат. Підприємства України та, зокрема, Луганської області, де менеджмент розуміє та вивчає вимоги стандартів якості постачання товарів в країни ЄС, тільки розвиваються. На Сході, в умовах військового конфлікту, такі підприємства стимулюються та підтримуються через грантові програми. Так, наприклад, підприємство «Попаснянський швейний цех» отримало грант на створення робочих місць на суму понад 300 тисяч гривень через Програму розвитку ООН, за результатами якого було створено 10 робочих місць.

Паралельно ведеться робота щодо створення гідних умов для персоналу, щоб забезпечити майстрів гідною зарплатнею. Підприємству вдалося побудувати спеціальний навчальний цех, створити якісні умови для роботи персоналу. Додатково розробляються соціальні пакети для працюючих кадрів за прикладами країн ЄС, зокрема Польщі.

Незважаючи на складну ситуацію на Сході та розташування підприємства прямо на «лінії розмежування», жіночий (сукні, блузи, брюки, юбки) і дитячий одяг місцевого виробництва (м. Попасне Луганської області) користується попитом у французьких замовників. Висока якість продукції приваблює європейських клієнтів, які формують замовлення на сучасні моделі одягу з урахуванням ресурсних можливостей підприємства. Співпраця з європейськими клієнтами, міжнародна грантова підтримка та лібералізація торгівлі на фоні європейської інтеграції спонукають виробника розширювати виробництво, модернізувати устаткування для розширення асортименту продукції. Адже саме якісна продукція користується попитом на ринках країн ЄС.

ФРУКТОВІ ТА ОВОЧЕВІ ЧІПСИ СІЛЬСЬКИХ ВИРОБНИКІВ ЛУГАНЩИНИ ПЛАНУЄТЬСЯ ПРОДАВАТИ В ЄС

Джерело фото:

<https://bizshid.com/news/727-moda-na-zdorove-kharchuvannya-na-luganshchini-vigotovlyayut-eko-chipsi>

Резюме. З початком бойових дій на Сході України багато людей були змушені полишити своє звичне місце проживання та шукати нові джерела доходів, у тому числі шляхом освоєння незвичної для себе підприємницької діяльності. УА / ПВЗВТ дозволила лібералізувати торгівлю між Україною та країнами ЄС, а також стимулює нарощування експорту продукції з вищою доданою вартістю. Особливим попитом там користуються нішеві продукти харчування (для здорового чи дієтичного харчування, продукція без цукру і т.п.). Підприємець з Луганщини, що переїхав як внутрішньо переміщена особа під час конфлікту на Сході, почав виробництво овочевих та фруктових чіпсів за європейськими стандартами якості і вже планує продавати свій товар на ринки країн ЄС.

Проблема. З початком бойових дій на Сході багато людей втратили роботу та домівку. Внутрішньо переміщеним особам доводиться адаптуватися до нових реалій та часто освоювати нові для себе види економічної активності, зокрема у сільській місцевості. Але не

всі розуміють, що краще заробляти можна на продуктах з вищою доданою вартістю. Селяни віддають фермерам свої ділянки у пів гектара під зернові, соняшник, які виснажують землю, та на цьому заробляють зовсім небагато.

Реформа. У рамках УА між Україною та ЄС з 1 січня 2016 р. почала діяти ПВЗВТ. Нею передбачається відкриття доступу до ринків ЄС для українських виробників: понад 95% всіх товарних позицій за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності стали для України з митом 0%, однак близько 4% залишились в системі тарифного регулювання. Результатом цих заходів лібералізації торгівлі стало зростання експорту сільськогосподарської та харчової продукції до ЄС протягом 2016-2018 рр. Проевропейські реформи в Україні також формують ряд можливостей для виготовлення та продажу на ринки ЄС якісних готових продуктів харчування. Це передусім впровадження Міжнародної системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках (НАССР), що сприяє дотриманню виробниками високих, визнаних у ЄС, стандартів безпеки продукції.

Результат. Андрій Жуков переїхав до села Булавинівка, що на Луганщині, як внутрішньо переміщена особа під час конфлікту на Сході у 2014 р. Виготовляти сушені фрукти – чіпси з яблук, слив, інших фруктів – почав, щоб обмежити вживання солодоців своїми дітьми. Потім до такої переробки додав і овочі, придбав за рахунок гранту невелику сушильну машину. Завдяки грамотній організації технологічного процесу, впровадженню європейських стандартів якості, продукцією зацікавився європейський замовник. Пробна партія сушених помідорів, перцю та яблук влаштувала партнера із Прибалтики. І наразі ведуться перемовини щодо поставок більших об'ємів продукції. Для формування достатніх партій Андрій працює над створенням кооперативу разом ще з чотирма родинами у селі. Його досвід переконує, що якісна переробка аграрної продукції відкриває європейські ринки для збуту, місцеве населення може реалізувати свій потенціал і в Україні, працюючи на своїй землі, змінюючи якість виробництва та життя.

ІЄЕП

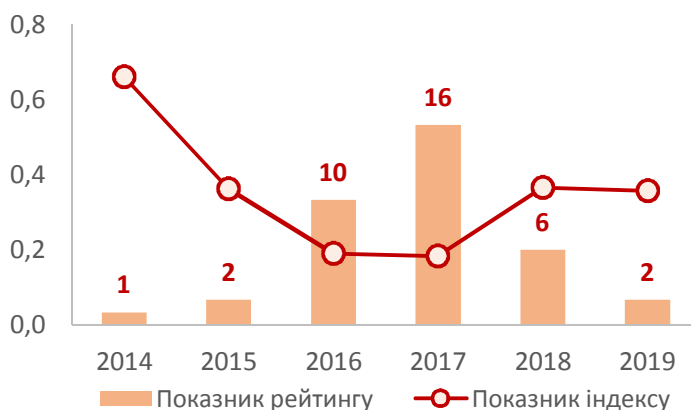
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Протягом останніх шести років Львівська область демонструє високий рівень економічної взаємодії з Європейським Союзом та зростання спроможності у створенні сприятливих умов для розгортання євроінтеграційних процесів в торговельно-економічній сфері. За результатами щорічного вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу Львівщина залишається одним з небагатьох регіонів, що стабільно утримує лідерські позиції за сукупним показником економічної інтеграції в ЄС. В 2014 році і в 2019 році Львівська область очолювала рейтинг Індексу євроінтеграційного економічного поступу з показниками 0,5019 і 0,5104 відповідно. Натомість деяка негативна динаміка спостерігалася в 2016 і 2017 роках, коли Львівщина займала 5 позицію в рейтингу з показниками 0,4298 і 0,3967 відповідно. Разом з тим область всі ці роки ніколи не опускалася нижче п'ятої позиції в рейтингу.

Вже в 2014 році, коли ЄС запровадив для України автономні торговельні преференції, але економічна частина Угода про асоціацію між Україною та ЄС ще не набула чинності, Львівщина посіла першу позицію в рейтингу вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу. В 2015 році Львівська область утримувала високе друге місце в рейтингу. Наступні два роки (2016 і 2017) ситуація найбільш відчутно змінилася і регіон продемонстрував лише п'ятий результат серед усіх областей.

На фоні збереження високих інтегрованих показників інтенсивності та обсягу торговельно-економічних відносин Львівської області з ЄС (Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС) суттєве падіння насамперед відбулося за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу – з 2 на 10 місце у 2016 році і на 16 місце у 2017 році. Основною причиною короткострокового зниження рейтингу Львівщини стали незадовільні показники якості інституційного середовища необхідного для реалізації проєвропейських реформ в торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні. В 2019 році ситуація знову покращилася і Львівська область очолила загальний рейтинг.

В розрізі конкретних показників падіння рейтингу в 2016 році було зумовлене інертністю місцевих органів публічної адміністрації щодо оновлення плану заходів з імплементації економічно орієнтованих положень Угоди про асоціацію, забезпечення належного інформаційно-консультаційного супроводу політики економічної інтеграції Львівщини в ЄС та, що найважливіше, залучення широкого кола зацікавлених осіб, організацій та інституцій (бізнесу, посадовців та депутатів ОТГ, неурядових організацій) до процесу планування, реалізації і моніторингу цієї політики. Натомість відновлення максимальної інвестиційної відкритості в поєднанні зі зростанням економічного співробітництва регіону з ЄС (1-ше місце за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків) спричинили повернення Львівщини на перше місце в загальному рейтингу.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

В 2014 році найбільш сильними сторонами Львівщини, що давали ключові порівняльні переваги і впливали на загальну оцінку рівня економічної інтеграції Львівської області в ЄС, були значні обсяги фінансування у рамках технічної допомоги ЄС. У 2014 році в області реалізовувалось 5 проєктів економічного спрямування у рамках міжнародної технічної допомоги, загальна вартість яких склала понад 5 млн доларів США. Також важливими факторами були питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту Львівщини і високий рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Тоді як слабкі сторони проявлялися в недостатній інформаційній підтримці і супроводі саме економічного вектору європейської інтеграції, а також незначній частці накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в Львівську область у загальному обсязі накопичених в регіоні інвестицій.

В 2015 році поряд з активним використанням різноманітних джерел фінансування в рамках тематичних програм Євросоюзу та програм міжнародної технічної допомоги сильною стороною Львівщини був високий рівень внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС. Також в цей проміжок часу фіксувалася позитивна статистика звернень фізичних та юридичних осіб на антикорупційний сервіс «Пульс» в розріз зон діяльності митниць в Львівській області, що свідчило про дієвість політики зі спрощення та гармонізації митних процедур. Натомість основним викликом стало сповільнення темпів зростання імпорту регіону до країн ЄС (за останні три роки).

В 2016 році традиційно сильні сторони Львівщини в структурі Індексу євроінтеграційного економічного поступу зберігали свою актуальність, однак зменшилася кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізовувалися в регіоні. Стабільно низькими були позиції Львівщини за якістю інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону.

В 2017 році суттєво погіршилася ситуація з станом інвестиційної відкритості регіону для ЄС (за цим показником регіон зайняв 17 позицію), а також не спостерігалось прогресу у залученні фінансування в рамках міжнародних програм технічної допомоги. Разом з тим, зросла питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту Львівської області і в цілому покращився товарообіг з ЄС.

В 2018 році Львівська область демонструвала високі показники забезпечення вільного доступу товарів та послуг з регіону до країн Європейського Союзу, а також імпорту з ЄС. Найслабшими сторонами Львівщини в рейтингу була порівняно незначна кількість схвалених (уповноважених) митними органами експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні. Перевагою використання цього статусу є те, що для отримання тарифних преференцій український експортер товару без оформлення сертифіката з перевезення форми EUR.1 самостійно визначає та декларує походження товарів на комерційних/товаросупровідних документах, що дозволяє прискорити процедуру експорту товару.

В 2019 році лідерство Львівської області в загальному рейтингу було обумовлене багатьма взаємопов'язаними факторами, ключовими з яких став високий коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС (1-ша позиція серед усіх регіонів), зростання експорту товарів на ринку ЄС, а також кількості проєктів в рамках програм ЄС, які реалізуються у Львівській області. Найслабшим місцем, як і

в попередні роки, залишається інформаційне забезпечення та супровід економічного вектору європейської інтеграції регіону.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Ключовий вплив на підсумкові результати Індексу євроінтеграційного економічного поступу Львівської області протягом усього часу вимірювання мали зусилля місцевих органів публічної адміністрації щодо врахування євроінтеграційних економічних пріоритетів у ході стратегічного планування розвитку регіону – як на рівні загальних цілей, так і на рівні операційних завдань і заходів. Усі розроблені протягом останніх 6 років документи стратегічного розвитку Львівської області безпосередньо націлені на використання можливостей Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з огляду на існуючий економіко-географічний та інфраструктурно-логістичний потенціал Львівщини.

Тому за показником рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції з боку обласної влади Львівщина демонструє стабільно високі позиції, хоча й не належить до регіонів лідерів. На початку дослідження в 2014 році Львівська область посіла 5-му позицію за цим показником (значення 0,1522), найкращою ситуація була в 2018 році (показник 0,1905 і 4-та позиція). Тоді як в 2019 році Львівська область з показником 0,1346 перебувала на 7-му місці. Це зумовлено тим, що хоча кількість євроінтеграційних пріоритетів і проектів є співмірною чи навіть більшою, ніж в регіонів лідерів – їх частка не є настільки значною у співвідношенні до надто великої кількості стратегічних пріоритетів економічного спрямування в програмних документах Львівської області. А саме таке співвідношення є вирішальним критерієм оцінювання. Крім того, причиною не найвищих результатів регіону є надмірний обсяг очікуваного фінансування на євроінтеграційні економічні проекти, повноцінне виконання якого на практиці важко забезпечити не вдаючись до відмови від реалізації певної кількості тематичних пріоритетів.

За показниками рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (на рівні цільових програм, а не лише стратегій) Львівська область теж належить до регіонів лідерів, займаючи в різні роки позиції між 2 (із субіндексом 0,1111 у 2014 році) і 6 (із субіндексом 0,1344 у 2017 році) місцями. Винятком був 2018 рік, коли показник врахування євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку територій найбільше склав лише 0,1029 і це була 11 позиція в рейтингу. Але в 2019 році сприятлива динаміка вирівнялася, повернувшись до рівня 0,1458 (5 позиція).

Вже в 2014 році Львівська область в своїх стратегічних пріоритетах відводила важливу роль саме економічним процесам європейської інтеграції. В Стратегії розвитку Львівської області до 2015 року містилося 17 відповідних цілей із 71. Ключовий блок тем стосувався інвестиційної політики і включав в себе створення “єдиного офісу” обслуговування інвесторів, розробку інформаційно-технічних пропозицій щодо інвестиційних можливостей регіону, створення умов для відкриття торговельних представництв відомих фірм та нових дипломатичних представництв іноземних держав. Іншими важливими напрямками був розвиток орієнтованого на європейські ринки малого та середнього підприємництва (створення бізнес інкубаторів, спільних підприємств із виробництва молочної та м'ясної продукції), транскордонне співробітництво (підтримка діяльності євро регіонів та інфраструктури прикордонного співробітництва), а також визначення і підтримка тих галузей місцевої економіки, які мають найвищий інноваційний потенціал і міжнародну конкурентоспроможність. Завдяки цьому інтегральний індекс стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Львівської області складав 0,1522 (5 позиція в рейтингу). Показник цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіону в 2014 році становив 0,1111 (2 позиція), що було спричинено відносно великою кількістю економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках Регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції Львівської області на 2012 – 2014 роки.

В 2015 році суттєвих позитивних змін в рейтингу показників 2.1 і 2.2 не відбулося, адже це був останній рік дії попереднього 7-річного циклу стратегічного планування, в рамках якого ключові програмні пріоритети залишалися незмінними, а спосіб та обсяг їх щорічного фінансування особливо не переглядався. Показник 2.1 знизився до рівня 0,1007 (8-ма позиція), а показник 2.2 дещо виріс до рівня 0,1188 (4-та позиція).

В 2016 році на рівні стратегічних пріоритетів євроінтеграційний вектор розвитку так само домінував в таких економічних сферах як транскордонна співпраця, інвестиції та туризм (показник 2.1 становив 0,1007, 7-ма позиція). Однак в аспекті цільової інституційної підтримки цих напрямків відбувся деякий прогрес завдяки активізації і проведенню цілого комплексу заходів в рамках Регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2015 – 2018 роки (показник 2.2 становив 0,2304 – 3 позиція).

В 2017 і в 2018 роках відбулося значне зростання показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (0,1686 і 5 позиція у 2017; 0,1905 і 4 позиція у 2018) завдяки розширенню переліку та включення 26 економічних цілей євроінтеграційного спрямування до плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку на цей період. Ключовими тематичними сферами стали транскордонне співробітництво (зокрема налагодження українсько-польської співпраці, підтримка діяльності об'єднань «Карпатський Єврорегіон» та «Буг», співфінансування проектів міжнародної технічної допомоги), туризм та охорона культурної спадщини, а також розвиток кластеру енергоефективності та відновлювальної енергетики Львівщини.

В 2019 році з індексом 0,1346 стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Львівська область посідала 7 позицію, демонструючи до цього нестабільні тенденції та відповідні коливання у рейтингу. Ключовими факторами досягнутого результату є задовільний, порівняно з попередніми роками, рівень фактичного фінансування проектів орієнтованих на підтримку європейської інтеграції (33% від запланованого обсягу), а до пріоритетних тематик, крім туризму і охорони культурної спадщини, додалися розвиток органічного землеробства та виробництво органічних продуктів харчування орієнтованих на ринок ЄС, а також підтримка індустриальних парків, як джерела європейських інвестицій.

Рекомендації

Департаменту міжнародної технічної допомоги та міжнародного співробітництва ОДА:

- здійснити перегляд та оновлення обласного плану заходів щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- запровадити систематичний моніторинг прогресу щодо виконання регіонального плану заходів щодо імплементації Угоди про асоціацію, включаючи моніторинг ефективності впровадження нових інструментів та програм;
- спільно з профільними громадськими організаціями підготувати пакет проектних пропозицій в рамках підготовки Макрорегіональної стратегії ЄС для Карпатського регіону.

Департаменту економічної політики ОДА:

- ініціювати проведення регулярних (квартальних) консультацій на міжсекторальній основі (влада-бізнес-громадськість-ЗМІ) щодо напрацювання та реалізації спільних ініціатив щодо використання економічних можливостей Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС;
- забезпечити проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів для малого та середнього бізнесу щодо можливостей експорту до ЄС та дотримання вимог безпеки і якості продукції.

Департаменту внутрішньої та інформаційної політики ОДА:

- забезпечити систематичне наповнення та оновлення інформації щодо реалізації політики євроінтеграції у Львівській області, зокрема щодо імплементації Угоди про асоціацію (програмних звітів, реалізацію поточних проектів та ініціатив) на офіційному веб-сайті Львівської ОДА та у ЗМІ.

Історія успіху

ЛЬВІВСЬКЕ КОРИННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ХЛІБА: ЕКСПОРТНА ІСТОРІЯ УСПІХУ «КОМПАНІЇ ЕНЗИМ»

Джерело фото:
https://zik.ua/news/2016/11/04/kompaniya_enzym_otrymala_vidznaku_zelene_misto_lviv_ekologichnyy_985669

Резюме. До моменту підписання Угоди про асоціацію українські виробники харчової продукції були обмежені вітчизняним ринком – від чого економічно втрачав не лише сам бізнес, але й українські споживачі, які часто отримували продукцію нижчої якості, ніж покупці в ЄС. Гармонізація законодавств України та Євросоюзу у сфері безпечності харчового виробництва, яка розпочалася в 2014 році і тривала в кілька етапів стимулювала українські підприємства перейти на Систему аналізу небезпек і контролю (регулювання) в критичних точках – НАССР. Це автоматично підвищило конкурентоспроможність українських виробників і дозволило таким компаніям як «Ензим» – найбільшому виробнику хлібопекарських дріжджів в Україні – активно адаптуватися до європейського ринку.

Проблема. Для успішного виходу на міжнародний (європейський) ринок ключовим викликом для українських компаній, які працюють

в сфері харчових технологій стало забезпечення якості сировини з контролем усіх етапів виробництва. Йдеться не лише про продаж, а й сервісне обслуговування – починаючи від супроводження тестування продукції в клієнта, маркет-турів для вивчення потреб і попиту клієнтів, рішення для покращення роботи клієнтів, стабільність якості та поставок, маркетингова підтримка. Для вирішення цієї проблеми одним із обов'язкових завдань є дотримання вимог європейських стандартів щодо якості та безпечності продуктів, контролю в критичних контрольних точках завдяки Системі якості управління безпечністю харчових продуктів НАССР та Стандартам системи менеджменту якості ISO 22000.

Реформа. Внаслідок імплементації Угоди про асоціацію з ЄС Україна прийняла закон «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» (2017 р.), який запровадив контроль якості сировини. Такі зміни вимагають запровадження на підприємстві структури, яка дозволяє контролювати всі етапи процесу виробництва продукції. До цього в Україні діяла застаріла система забезпечення якості харчової продукції, яка перевіряла лише якість готової продукції. При імплементації Угоди про асоціацію Україна стала запроваджувати європейські стандарти простежуваності походження харчових продуктів на кожному етапі їх виробництва.

Результат. Ще в 2007 році «Компанія Ензим» отримала сертифікат ISO 22000. А вже в 2017 підприємство отримало сертифікат FSSC 22000, який має жорсткіші вимоги, але одночасно дає більші можливості для розвитку продажів в Європі. Це сертифікати, за якими стоїть ціла система норм та правил, яких вимагають міжнародні великі мережі та великі дистриб'ютори, чи виробники хліба в усьому світі. Саме тому продукція компанії стала конкурентною альтернативою міжнародним брендам. Сьогодні «Ензим» забезпечує значну частку українського ринку, 60% продукції йде на внутрішній ринок. 40% – це експорт. Підприємство постачає дріжджі у 14 європейських країн, зокрема в Бельгію, Польщу, Чехію, Хорватію, Болгарію, Нідерланди, Німеччину, Словаччину. Продукція, призначена для України і Європи, виготовлена за однією технологією, на одному заводі. Якість продукції всюди на найвищому рівні, незважаючи на географію. При цьому експортний ринок має свої бренди, які були розроблені для найкращого розуміння, адаптації та впізнаваності на ринку. Так, наприклад, у Польщі компанія започаткувала проект з дрібною фасовкою пресованих дріжджів під торговою маркою «Drozdze Lwowskie». Ринок Європи ЄС дуже динамічний, а пекарі вимогливі до товару, який готові замовляти. Тому завоювати довіру європейських клієнтів дуже важко, а втратити – легко. Сьогодні конкурентами «Ензиму» є потужні міжнародні компанії, такі як Lesaffre, Lallemand, Ракмауа, АВ Mauri. І щоб успішно конкурувати з ними, слід вибудовувати чітку стратегію і демонструвати високі стандарти виробництва.

ЯК ВИЙТИ НА РИНОК ЄС: ІСТОРІЯ УСПІХУ ЛЬВІВСЬКОГО ПЕЧИВА

Джерело фото:

http://tvoemisto.tv/exclusive/yak_vyyty_na_rynok_yes_istoriya_uspihu_lvivskogo_pechiva_77449.html

Резюме. Кондитерська фабрика «Ярич» розпочала виробництво печива під власною торговельною маркою Yarych ще у 2010 році, і в 2014 році вдалося налагодити експорт до Польщі, але повноцінно вийти і конкурувати на європейському ринку підприємство змогло лише після 2016 року.

Внаслідок вступу в дію Угоди про асоціацію, зокрема умов Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, українські виробники печива отримали преференції при експорті товарів в ЄС (ввізне мито зменшилося з 10% до 0%). Це дозволило таким компаніям як «Ярич», продукція яких відповідає вимогам якості ЄС, конкурувати на європейському ринку під власною торговою маркою, не шукаючи складних способів розмитнення продукції через створення підприємств в країнах ЄС.

Проблема. Виробників, що відповідають міжнародним стандартам в Україні дуже мало і всього декілька компаній мають європейський сертифікат IFS (заснований на принципах ISO 9001 та НАССР). Раніше українські компанії не дуже прагнули отримати цей сертифікат через відсутність формальних законодавчих вимог і не готовність нести додаткові витрати на удосконалення виробництва і покращення управлінських процесів. Ті ж підприємства, які завчасно впровадили цей сертифікат, не могли повноцінно скористатися його перевагами через наявність високих мит на експорт своєї продукції до ЄС.

Реформа. З 2016 року після набрання чинності Угоди про асоціацію / ПВЗВТ для українських виробників печива (печиво солодке сухе) ставка ввізного мита з України в країни ЄС зменшилася з 10% до 0%, тоді як для інших країн вона складає 9%. Тим самим українські підприємства отримали унікальні можливості для нарощування експорту на європейський ринок. Також 20 вересня 2015 року набув чинності Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», яким передбачалося впровадження в Україні європейської моделі системи гарантування безпеки і якості продуктів харчування, що базується на процедурах НАССР. А в 2017 році прийнято Закон «Про

державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», яким запроваджено контроль якості сировини. Лише компанії, які впровадили європейську систему сертифікації можуть скористатися усіма перевагами тарифної лібералізації з ЄС.

Результат. Вихід на європейський ринок на фабриці «Ярич» почали планувати з 2011-го року, і згодом першим закордонним ринком, на якому з'явилася продукція компанії, стала Польща. Для спрощення логістики фабрика навіть створила власне підприємство у Польщі, з допомогою якого відбувалося розмитнення продукції, а керівником призначили поляка. Щоб працювати на території ЄС, фабрика пройшла сертифікацію за європейськими стандартами (International Food Standard, IFS).

Стандарт IFS забезпечує комплексні вимоги по організації виробництва харчових продуктів, гігієни, здійсненні технологічних процесів, компетентності персоналу, єдині критерії для оцінки можливості виробників харчових продуктів виробляти і поставляти безпечні продукти у відповідність з їх специфікацією і законодавчими вимогами.

Першим системним клієнтом КФ «Ярич» став польський супермаркет «Carrefour», для якого фабрика виробляє новий вид печива «Petit-Beurre» під їхньою торговою маркою. На вимогу польських партнерів довелося дещо змінити технологію виробництва печива, зокрема, температуру випікання, тоді як сам продукт створювався приблизно з однакової сировини.

Більше року пішло на те, щоб технологія виробництва максимально відповідала вимогам клієнтів. Коли «Auchan» про це дізнався, то вирішив теж співпрацювати з «Ярич», бо їхня продукція вже була перевірена іншим супермаркетом з європейськими стандартами.

Однак реальні можливості для експорту своєї продукції в ЄС під власною торговою маркою (а не private label) з'явилися лише після скасування 10% мита на ввезення печива до ЄС, внаслідок введення ПВЗВТ. В 2018 році компанія домовилася про експорт печива під торговою маркою Yaguch в Нідерланди, а також ведуться переговори з Німеччиною.

«КОРМОТЕХ»: ЄВРОПЕЙСЬКІ КЛІЄНТИ ДИВУЮТЬСЯ, ЩО ЦЕ ПРОДУКТ З УКРАЇНИ

Джерело фото:

<https://agroday.com.ua/2018/03/16/sobachyj-raj-yak-lvivski-drizhdzhi-pidnyalysya-do-nebes-kormovogo-biznesu-ch-3/>

Резюме. До моменту вступу в дію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС українським виробникам кормів для тварин європейський ринок був значно менш доступним порівняно з російським напрямком торгівлі.

Умови ПВЗВТ дозволили українським виробникам стати більш конкурентоспроможними на європейському ринку та розглядати даний вектор експорту як стратегічний. Серед компаній, що скористалися перевагами євроінтеграції – ТОВ «Кормотех» (Kormotech LLC), яка розпочала експансію на європейський ринок, пропонуючи європейським замовникам якісну і сертифіковану продукцію на вигідних для себе умовах.

Проблема. Попри сприятливі логістичні можливості ведення бізнесу з прикордонними до України країнами ЄС, українські підприємства не були готові на рівних конкурувати з європейськими компаніями.

Ключова проблема полягала в жорсткіших і організаційно складних європейських вимогах щодо якості та безпеки продуктів. Але навіть отримання відповідних сертифікатів залишало українських виробників в нерівних умовах з конкурентами з огляду на наявність імпорتنих та експортних мит, які застосовував Європейський Союз. Натомість, в рамках діючих міждержавних угод про вільну торгівлю з країнами СНД, Грузією, Македонією для українських виробників кормів діяли преференції у вигляді звільнення від сплати ввізного мита при експорті.

Тому навіть ті українські підприємства, які поступово проникали на ринок ЄС, з огляду на існуючі обмеження, не розглядали цей ринок як стратегічний.

Реформа. Відповідно до умов ПВЗВТ між Україною та ЄС, починаючи з 1 січня 2016 року, на продукти, що використовуються для годівлі тварин (готові корми для тварин) було введено ставку ввізного мита, що дорівнює 0%. Це дозволило українським виробникам на рівних конкурувати не лише на внутрішньому, але і на європейському ринку зі значно потужнішими компаніями (транснаціональними корпораціями), які вже тривалий час домінували в цій сфері. Крім того, підписана Угода про зону вільної торгівлі з ЄС створило стимули для українських компаній не лише здійснювати експорт сировини, товарів і послуг, але й створювати власні виробничі потужності в країнах Європейського Союзу, де їх розглядають як потенційних інвесторів.

Придбання активів в країнах ЄС в перспективі дозволить українським компаніям розширювати масштаб збуту продукції, не обмежуючись рамками встановлених квот на експорт продукції.

Результат. Компанія «Кормотех» з Львівської області свій перший завод з виготовлення сухих кормів побудувала ще у 2003 році і перших десять років діяльності орієнтувалася на внутрішній ринок та такі країни, як Росія, Грузія Білорусь, Молдова, Казахстан. Після закриття російського ринку внаслідок

збройної агресії РФ і набрання чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, підприємство повністю переорієнтувалося на європейський ринок (Францію, Словенію, Фінляндію, Велику Британію, Нідерланди, Польщу, Словаччину, країни Балтії).

Введення у 2016 році 0% ввізного мита до ЄС на корми для тварин створило унікальні можливості для нарощування виробництва. Реалізувати це завдання було значно простіше з огляду на наявність сертифікатів ISO 22 000 та FSSC 22 000 2011 (з присвоєнням Єврономеру), що вказують на відповідність усього асортименту продукції компанії законодавчим вимогам якості ЄС.

У 2018 році в компанії зрозуміли, що присутності на полицях магазинів за кордоном замало, потрібна суттєва конкурентна перевага у швидкості доставки своєї продукції. Тому ухвалили рішення будувати ще один виробничий майданчик у Литві і в 2020 році завершили будівництво заводу з виробництва мокрих кормів.

Сьогодні «Кормотех» – лідер українського ринку за обсягами реалізації продукції та наразі займає 34% ринку. Компанія входить до топ-30 виробників кормів у Європі з оборотом 52 млн доларів. 20% усіх продажів здійснюються закордоном.

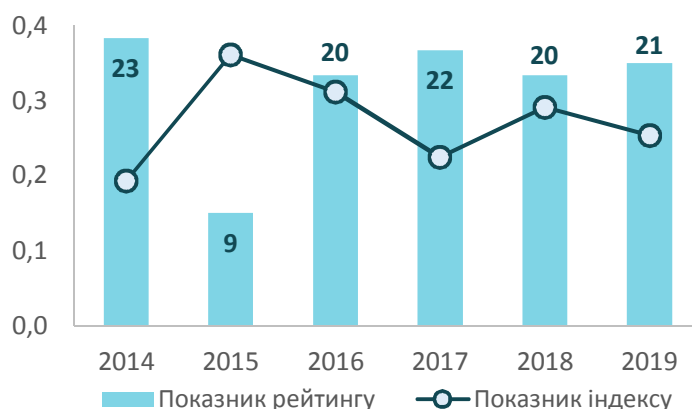

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

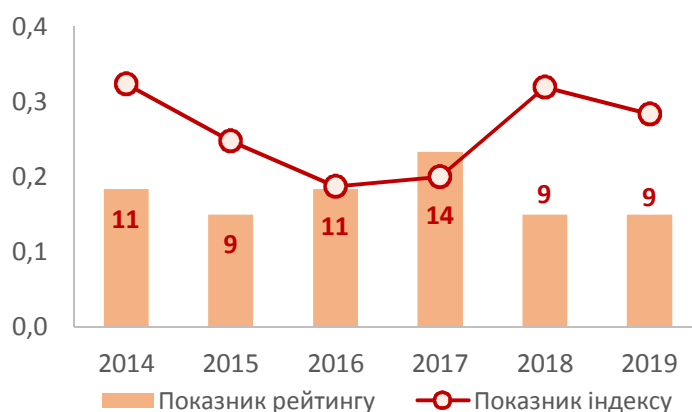
ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Протягом останніх шести років Миколаївська область демонструє низький рівень економічної взаємодії з Європейським Союзом та спроможності у створенні сприятливих умов для підтримки євроінтеграційних процесів в торгівельно-економічній сфері. За результатами щорічного вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу Миколаївщина займає стабільно низькі позиції за сукупним показником економічної інтеграції в ЄС. У 2014 р. Миколаївська область займала 20 місце у загальнонаціональному рейтингу, залишившись майже на такому ж рівні і в 2019 році (19 місце), з показниками 0,2382 та 0,2635 відповідно. Найгірший показник – 22 місце був зафіксований у 2017 році з показником 0,2158. Деяка позитивна динаміка спостерігалась у 2015 році, коли Миколаївщина зайняла 7 місце з показником 0,3210. Втім, незважаючи на такі «рейтингові стрибки», позиція Миколаївської області залишилась незмінною.

У 2014 році, коли ЄС запровадив автономні преференції для України, Миколаївщина посіла 20 місце в рейтингу вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу. У 2015 році область піднялась до 7 місця. У 2016-2017 рр. рейтинг області почав стрімко падати і регіон посів 19 та 22 місця відповідно. У 2018 році області вдалось підвищити свій рейтинг до 17 позиції. Проте, у 2019 році Миколаївщина знову посіла нижче 19 місце серед усіх областей України. При цьому, на фоні низьких інтегрованих

показників інтенсивності та обсягу торгівельно-економічних відносин Миколаївської області з ЄС (Субіндекс глибини торгівельно-економічних взаємозв'язків), регіон займає відносно непогані позиції за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

Стрімке покращення результатів у 2015 році було пов'язане зі зростанням євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку територій у порівнянні з 2014 роком. Однак, у 2016 році відбулось суттєве падіння рейтингу області, що було зумовлено падінням показників торгівельно-економічних взаємозв'язків між регіоном та ЄС.

Починаючи з 2018 року позиція області стала покращуватись, передусім за рахунок зростання рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в регіоні. Втім, незважаючи на незначну позитивну динаміку, показники регіону можна охарактеризувати як «стабільно низькі». Таким чином, Миколаївщини опинилась на 19 місці у загальнонаціональному рейтингу.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІСЄП регіону

Не зважаючи на те, що у 2014 році найбільш сильною стороною Миколаївщини був показник євроінтеграційного вектору стратегічного планування розвитку регіону (2 місце), за інтегральним показником торговельно-економічних зв'язків область знаходилась на передостанньому місці у загальнонаціональному рейтингу (23 місце). На підсумкову оцінку рівня економічної інтеграції Миколаївської області в ЄС вплинула відсутність: суб'єктів господарювання, яким надано право експорту продукції, що відповідає вимогам ЄС та користується попитом серед європейських споживачів; схвалених (уповноважених) митними органами експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні; прямих інвестицій з ЄС в регіон.

У 2015 році поряд з активною підтримкою євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку території Миколаївська область увійшла до трійки лідерів за показниками: середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС (3 місце); індексу проникнення імпорту з ЄС (1 місце); кількості схвалених (уповноважених) митними органами експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні (2 місце). Натомість, найслабшим місцем залишались обсяги експорту товарів/послуг з регіону до ЄС, внутрішньогалузева торгівля з ЄС, відсутність проектів та фінансування у рамках технічної допомоги ЄС.

У 2016 році у Миколаївському регіоні збільшився середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (2 місце) за рахунок збільшення схвалених (уповноважених) митними органами експортерів у попередньому році. При цьому, традиційно слабкими сторонами залишились питома вага експорту/імпорту товарів до/з країн ЄС та питома вага експорту послуг до країн ЄС, значно знизився рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (з 2 місця у попередньому році до 10 місця у 2016 р.).

У 2017 році на фоні негативної динаміки за більшістю показників у регіоні суттєво зростає індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС (рейтинг змінюється з «0» до 10 позиції) та одночасно покращується інформаційна підтримка економічного вектору європейської інтеграції регіону з боку владних інституцій. У той же час спостерігалась позитивна динаміка звернень фізичних та юридичних осіб на антикорупційний сервіс «Пульс» (6 звернень) у розрізі зон діяльності митниці у регіоні. Натомість, основним викликом стало сповільнення середньорічного темпу зростання експорту/імпорту регіону до/з країн ЄС.

На тлі сповільнення середньорічного темпу зростання імпорту регіону з країн ЄС Миколаївська область зберігала високі показники проникнення імпорту з ЄС. Разом з тим з 2015 року регіон займав незмінну 5 позицію у рейтингу за часткою грошових переказів фізичних осіб з ЄС.

У 2019 році, незважаючи на відносно високий рівень задекларованої інституційної підтримки, погіршення показників глибини торгівельно-економічних зв'язків значно вплинули на інтегральний показник євроінтеграційного поступу області. Відтак, було виявлено значущі диспропорції у переважанні імпорту над експортом, що вплинуло на збалансованість у торгівельних відносинах між Україною та ЄС. Найслабшим місцем, як і в попередні роки, залишились питома вага експорту/імпорту товарів та послуг до/з ЄС та сповільнення середньорічного темпу зростання експорту регіону до країн ЄС.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Починаючи з 2014 року, місцевими органами публічної адміністрації було створено вигідне середовище для реалізації проєвропейських реформ у торгівельно-економічній сфері та управлінні цим процесом на регіональному рівні. Протягом 2014-2019 років Миколаївська область, незважаючи на низькі

показники за Субіндексом глибини торгівельно-економічних зав'язків з ЄС, демонструвала відносно непоганий результат за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу регіону (з 11 місця у 2014 р. до 9 місця у 2019 р. у загальнонаціональному рейтингу). Цьому сприяло врахування євроінтеграційних пріоритетів у ході стратегічного планування розвитку регіону як на рівні загальних цілей, так і на рівні операційних завдань і заходів.

За показником рівня стратегічної інституційної підтримки (2.1.) найкращий результат був зафіксований на початку дослідження (2014 р.), коли Миколаївщина посіла 2 місце з показником 0,1765. Протягом 2015-2017 рр. місце області стабільно утримувалось на 4 позиції з показниками 0,2180, 0,2017 та 0,1905 відповідно. У 2018 та 2019 роках регіон посів 3 та 2 місце відповідно з показниками 0,2313 та 0,2310 відповідно. Такі результати були зумовлені високою підтримкою економічних процесів та включенням компонентів європейської інтеграції до потенційно можливих сфер реалізації проєктів, цілей/заходів/результатів у межах плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку.

За показником рівня цільової інституційної підтримки (2.2) (на рівні цільових програм, а не стратегій), Миколаївська область продемонструвала певну нестабільність. Показники коливались від повної відсутності заходів, в яких враховано вектор європейської політики (показник «0» у 2014 р.) до 2 місця (показник 0,1607 у 2015 р.). При цьому, починаючи з 2016 році, рейтинг області почав стрімко падати: 10 місце у 2016 р. (показник 0,1164), 12 місце у 2017 р. (показник 0,0884), 22 місце у 2018 р. (показник 0,0135) та 17 місце у 2019 р. (показник 0,0403).

Незважаючи на те, що у 2014 р. Миколаївщина в своїх стратегічних пріоритетах мала лише три пункти у межах Стратегії розвитку області до 2015 року, де прописана підтримка економічних процесів європейської інтеграції, область входила до п'ятірки лідерів за показником 2.1. (2 місце з показником 0,1607). До основних сфер розвитку відносились: робота з розбудови та модернізації інфраструктури національного та загальноєвропейського значення, сприяння інвестиційної привабливості регіону, реструктуризація виробничих потужностей підприємства відповідно до стандартів Європейського Союзу («Миколаївський глиноземний завод»), збільшення обсягів виробництва експортної та імпортозамінної продукції, сприяння всебічному розвитку спільних підприємств, виробничої кооперації з підприємствами країн Європейського Союзу та інших держав. При цьому, рейтинг регіону за показником 2.2. відповідав значенню «0», що можна пояснити відсутністю заходів, в яких було враховано вектор європейської інтеграції у межах визначених цільових програм області.

З 2015 по 2019 рр. Миколаївщина демонструвала стабільно високі показники за рівнем інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, не залишаючи п'ятірку лідерів. Це було зумовлено тим, що у Стратегії Миколаївської області до 2020 року, було розширено потенційно можливі сфери реалізації євроінтеграційної політики. Зокрема, це стосувалось: підтримки та стимулювання євроінтеграції малого та середнього бізнесу області; сприяння виходу продукції товаровиробників області на нові міжнародні ринки (у тому числі країн ЄС); участі у програмах ЄС та сприяння залученню коштів міжнародної технічної допомоги для соціально-економічного розвитку області; надання інформаційної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності щодо впровадження стандартів ISO, систем управління якістю, технічних регламентів ЄС; розробки та впровадження стратегічної моделі євроінтеграції представників малого і середнього бізнесу Миколаївської області; створення єдиного центру по роботі з грантовими програмами, у тому числі з пошуку, надання консультацій, супроводу та розробки пакета відповідних документів; сприяння функціонуванню і впровадження сучасних систем управління технологічними процесами якості та екології відповідно до стандартів ЄС.

У 2015 р. за показником рівня цільової інституційної підтримки, порівняно з 2014 роком, позиція регіону зросла від «0» до 2 місця (з показником 0,1607) у загальнонаціональному рейтингу. В аспекті цільової інституційної підтримки відбувся деяких прогрес завдяки комплексу заходів у межах Програми економічного соціального розвитку Миколаївської області на 2015-2017 роки «Миколаївщина – 2017» та Програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2015-2016 роки. Зокрема, це стосувалось реалізації ряду інвестиційних проєктів: модернізація та розширення молочнотоварної ферми за європейськими стандартами ТзДВ «Південний колос»; реконструкція свинокомплексу за європейськими стандартами ПП «Думітраш»; будівництво комбікормового заводу за євростандартами (Арбузинський район); будівництво свинокомплексу за європейськими стандартами. Також, у межах плану заходів було окреслено такі цілі: сприяння залученню коштів міжнародної технічної допомоги для соціально-економічного розвитку області та участь у програмах Європейського Союзу; освіта представників малого та середнього бізнесу моделі EFQM (Європейського фонду управління якістю).

Втім, з 2016 відбулось значне падіння рівня цільової інституційної підтримки. Така динаміка зберіглась до 2018 р. включно та була обумовлена: повною відсутністю заходів у рамках Програми розвитку малого та середнього 2017-2018 рр.; слабкою підтримкою у межах Програми розвитку туризму та курортів у Миколаївській області на 2016-2020 роки; відсутністю підтримки євроінтеграційного поступу області у

ряді інших цільових програм; суттєвою різницею між фактичним та запланованим фінансуванням проєктів євроінтеграційного характеру.

У 2019 році рейтинг області піднявся до 17 місця (з показником 0,0403), демонструючи відповідне зростання рівня цільової інституційної підтримки. Це відбулось як за рахунок цілей у межах розбудови інфраструктурних об'єктів (будівництво пляжної зони міста Очаків європейської якості), так і за рахунок визначення економічних заходів євроінтеграційного характеру у межах Програми розвитку малого та середнього підприємництва на 2019-2020 рр.

Рекомендації

Департаменту економічного розвитку та регіональної політики ОДА:

- здійснити перегляд та оновлення обласного плану заходів щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- запровадити систематичний моніторинг щодо виконання регіонального плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію, включаючи моніторинг ефективності впровадження нових інструментів та програм;
- ініціювати проведення регулярних (квартальних) чотирьох сторонніх консультацій (влада-бізнес-громадськість-ЗМІ) щодо напрацювання та реалізації спільних ініціатив стосовно використання економічних можливостей Угоди про Асоціацію та ЄС;
- забезпечити проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів для малого та середнього бізнесу щодо можливостей експорту до ЄС та дотримання вимог безпеки і якості продукції;
- у рамках ініціативи «Інвестиційні можливості Миколаївщини» активізувати діяльність регіону у напрямку створення нових об'єктів інфраструктури для розвитку малого та середнього бізнесу.

Управлінню інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю ОДА:

- забезпечити систематичне наповнення та оновлення інформації щодо реалізації політики євроінтеграції у Миколаївській області, зокрема щодо імплементації Угоди про асоціацію (програмних звітів, реалізацію поточних проєктів, ініціатив тощо) на офіційному сайті Миколаївської ОДА та у ЗМІ;
- оновити/виробити нові канали взаємодії з представниками бізнес-кіл. Зокрема, розглянути створення спеціальної платформи/додатку з метою покращення комунікативної складової між інституціями та підприємцями регіону;
- активізувати та лобювати роботу у напрямку залучення до програм, що фінансуються за рахунок ЄС, представників бізнес-кіл, фахових ВНЗ області, широкого кола зацікавлених осіб.

Історії успіху

ТМ «СТОДОЛА»: ВІТЧИЗНЯНА КОНСЕРВОВАНА ЕКЗОТИКА

Джерело фото:
<http://agroportal.ua/publishing/lichnyi-vzglyad/vopros-mesyatsa-pochemu-agrarii-idut-v-politiku/>

Резюме. Сьогодні проблема з ринками збуту вітчизняної органічної продукції є одним із викликів для українських підприємців. Водночас, Україна є однією з перших континентальних країн-постачальників органічної продукції на ринок ЄС. Угода про асоціацію створила сприятливий контекст для освоєння цього ринку дрібними виробниками. За підтримки професійних урядових інституцій малі підприємства вже сьогодні відкривають собі «вікно» до Європи, серед яких і первомайський виробник ТМ «Стодола».

Проблема. За даними дослідження ринку органічної плодоовочевої продукції, 68% органічних фермерів мають проблеми зі збутом. Тому, на сьогоднішній день метою багатьох виробників органіки є вихід на ринок ЄС. Найбільше сприяння у розширенні географії експорту здійснює Офіс з просування експорту (далі – Офіс), який орієнтує виробника на якісну

підготовку на вимогливому ринку та пошуку європейських партнерів.

Реформа. Для виходу вітчизняного виробника органіки на ринок ЄС було створено (2018 р.) спеціальну інституцію при Міністерстві економічного розвитку – «Офіс з просування експорту». Сьогодні це – самостійна державна установа, що пропонує українським виробникам допомогу у виході на зовнішні

ринки. Разом з тим, Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» було впроваджено Міжнародну систему аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках. На підтримку експортерів діє також Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», який вдосконалює правові засади органічного виробництва в Україні та адаптує їх до відповідного законодавства ЄС⁵⁰.

Результат. Невелике переробне підприємство ТМ «Стодола» у м. Первомайську (Миколаївська обл.) спеціалізується на органічному виробництві консервів з екзотичних овочів: консервовані бебі-овочі, екзотика (мелотрія, бамія) італійська джардінєра, французький рататуй, американський реліш тощо. Це – унікальне виробництво, що не має аналогів на внутрішньому ринку. Але, враховуючи низьку купівельну спроможність та нерозуміння особливостей такого товару серед вітчизняних покупців, метою виробника є вихід на зовнішній ринок. У 2018 р. первомайське господарство почало проходити сертифікацію продукції за європейськими стандартами та вимогами до органічної продукції, розпочало запуск нового консервного цеху, що відповідає НАССР⁵¹. Допомогу у просуванні своєї продукції підприємство отримало і від Офісу з просування експорту. У складі офіційної української торговельної місії, ТМ «Стодола» увійшла до десятку компаній, обраних на конкурсних засадах як перспективних для німецького ринку⁵². На момент 2019 р. її експорт складав лише 1-2% від виробництва. Але, враховуючи те, що саме європейський клієнт готовий сплачувати за «органіку», компанія вже сьогодні має попередні домовленості з двома німецькими дистриб'ютерами⁴.

ЗРОБЛЕНО У ПЕРВОМАЙСЬКУ (MADE IN PERVOMAISK)

Джерело фото: <http://www.santa-ukraine.com.ua/>

Резюме. До початку дії Угоди про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, європейські замовники сплачували 10-12% податку на послуги від українських підприємств. З 1 січня 2016 р. було скасовано мито на товари та послуги з України, якщо використовується тканина європейського виробника⁵³. Така економія значно полегшила взаємодію між європейськими замовниками та вітчизняними виробниками. Приклад первомайського підприємства ПрАТ «Санта Україна» демонструє, що європейська інтеграція суттєво підвищує конкурентоспроможність українських послуг з пошиття одягу, які користуються попитом серед провідних європейських брендів.

Проблема. Географічна близькість до країн ЄС зумовлює інтерес великих європейських компаній до України. Це дозволяє вітчизняному виробнику виконувати замовлення оперативніше, ніж азіатські конкуренти. Але ще донедавна застаріле обладнання та низький рівень кваліфікації кадрів (пов'язаний з трудовою міграцією працівників), зумовлювало неготовність підприємства конкурувати з великими експортерами швейної продукції. Разом з тим, податок на послуги від українських підприємств робили продукцію у зазначеному сегменті неконкурентоспроможною.

Реформа. 1 січня 2016 р. набрала чинності Угода про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. У рамках Угоди, були позбавлені мита обидві сторони економічного процесу. У результаті, європейському виробникові стало вигідно співпрацювати з українськими підприємствами⁵⁴. На додаток, у 2018 р. приймаються зміни до Податкового кодексу, які дозволили підприємствам галузі розбивати платежі ПДВ за імпортоване обладнання до 24 місяців. У квітні 2019 р. обладнання для текстильної та легкої промисловості виключають з переліку машин підвищеної небезпеки⁵⁵. Все це сприяло тому, що оснащення більшості українських фабрик, які працювали за давальницькою схемою стали відповідати європейському рівню.

Результат. Швейному підприємству ПрАТ «Санта Україна» вдалося пройти 75-ти річний шлях від радянського швейного цеху до фабрики, яка шиє для відомих європейських брендів. Початок Угоди про асоціацію значно спростив співпрацю з європейськими партнерами. Скасування мита на послуги

⁵⁰ Від експорту сировини до експорту нішевих продуктів харчування: можливості Угоди про асоціацію. Історії успіху Чернігівської, Сумської та Черкаської областей/ упоряд. Т. Зосименко. – Чернігів: Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень, 2019. – 24 с.

⁵¹ Фермер на Николаевщине выращивает странные для Украины овощи – 01 сентября 2019. - <http://agroportal.ua/news/novosti-kompanii/fermer-na-nikolaevshchine-vyrashchivaet-strannye-dlya-ukrainy-ovoshchi/>

⁵² Людмила Лебедь. «Стодола Щира Їжа»: Чудо-консервация за которую соревнуются украинские и французские магазин премиум класса - <http://brandstory.com.ua/stodola-shhira-%D1%97zha-chudo-konservaciya-za-kotoruyu-sorevnuyutsya-ukrainskie-i-francuzskie-magazin-premium-klassa/>

⁵³ «Угода про асоціацію дала нам більше замовників», – директор Ужгородської швейної фабрики – 11.04.2017. - http://old.eu-ua.org/istorii-uspihu/?fbclid=IwAR2WNGNjty_nGiRu5_0WMnIknN64dY6H86M8K3fXjsYdQD6v4fq8fSIAR4

⁵⁴ «Угода про асоціацію дала нам більше замовників», – директор Ужгородської швейної фабрики – 11.04.2017. - http://old.eu-ua.org/istorii-uspihu/?fbclid=IwAR2WNGNjty_nGiRu5_0WMnIknN64dY6H86M8K3fXjsYdQD6v4fq8fSIAR4

⁵⁵ Як зробити так, щоб замовниками послуг стали європейські бренди – 12 липня 2019. - <http://otg.cn.ua/2019/07/12/news-vlada/yak-zrobyty-tak-shhob-zamovnykamy-poslug-staly-yevropejski-brendy/>

фабрики дозволило у рівній мірі конкурувати з європейськими країнами-виробниками. Враховуючи те, що майже 97% від об'єму виробництва складають послуги з виготовлення одягу на давальницьких умовах для експорту, дохід від реалізації продукції на момент 2019 р. у порівнянні з 2014 р. зріс майже у 2,5 рази (від 19368 грн до 36405 грн)⁵⁶. Сьогодні фабрика співпрацює із всесвітньо відомими європейськими компаніями та виготовляє одяг високої європейської якості. Висококваліфіковані кадри та сучасне високотехнологічне устаткування забезпечують успішне виконання замовлень провідних брендів Італії, Нідерландів, Німеччини, Польщі, США, Франції⁵⁷.

У ЦАРИНІ ТОМАТІВ

Джерело фото:
<https://www.inagro.ua/uk/main/>

Резюме. Передумовою виходу на ринок ЄС органічної продукції є дотримання великої кількості стандартів. Крім того, до початку дії поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі українським виробникам томатної пасти доводилось конкурувати на ринку ЄС з рядом інших країн. Угода про асоціацію, попри наявність існуючих квот на певні види продукції, дала непоганий старт для подальшого нарощування постачання виробництва на ринки у країни ЄС⁵⁸. Разом з тим, євроінтеграційні реформи сприяли доступу українських підприємств до додаткового фінансування. Компанія «Агроф'южн», що випускає органічну продукцію ТМ «Інагро», успішно скористалася вищезазначеними перевагами та стабільно нарощує обсяги томатної продукції на європейському ринку.

Проблема. Для того, щоб органічна продукція могла вийти на зовнішній ринок, виробнику необхідно сертифікувати товар згідно визначених міжнародних стандартів. Зокрема, органічні стандарти зумовлюють те, що для експорту продукції на ринок ЄС повинна бути проведена її сертифікація згідно з постановами про органічне виробництво. Крім того, недосконале вітчизняне законодавство та зловживання на товарах такими префіксами як «органік», «еко», «біо» тощо сприяли тому, що на ринок ЄС потрапляла «органіка» низької якості. У результаті довіра до українського виробника стрімко падала. Добросовісним експортерам органічної продукції доводилось здійснювати додаткові огляди та нести витрати на лабораторні аналізи для підтвердження статусу «органік».

Реформа. Починаючи з 2016 р. між Україною та ЄС запрацював безмитний режим. Проте, незважаючи на низький обсяг квот на продукцію та великі тарифи на поставки цієї продукції поза межами цих квот, лібералізація зовнішньої торгівлі з європейськими країнами дала непоганий старт для подальшого нарощування постачання томатної продукції до ринків у країни ЄС⁵⁹. Для запобігання потраплянню недоброякісної продукції на стіл споживача, був прийнятий Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». У рамках цього документу впроваджено систему НАССР. Пізніше на підтримку експортерів прийняли Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»⁶⁰ (2018 р.).

Результат. Сьогодні на території Миколаївської області (с. Шевченкове та м. Снігурівка) працюють два томатопереробних комплекси. Зміщення вектору торгівлі в сторону європейського ринку сприяло тому, що ЄБРР у березні 2017 р. було виділено \$15 млн кредиту для фінансування компанії «Агроф'южн». На отримані кошти профінансовано будівництво третього Східного заводу з переробки томатів (м. Снігурівка). У травні того ж року КМУ було схвалено надання фінансування у розмірі \$23 млн з боку Європейського інвестиційного банку компанії «Органік сістемс» (Agrofusion Group). Вказані кошти були направлені на запуск нового цеху з переробки томатів у Миколаївській області⁶¹. У 2017 р. цикл органічного вирощування томатів та томатної пасти ТМ «Інагро» було сертифіковано згідно стандарту з органічного виробництва та переробки⁶². Сьогодні органічна продукція ТМ «Інагро» представлена у 44 країнах світу, зокрема, і в країнах ЄС.

⁵⁶ Річна інформація про емітента - <http://www.santa-ukraine.com.ua/richna-informatsiya-pro-imitenta>

⁵⁷ Бондар В. «Санта Україна, або Важкий шлях первомайських «легковиків» //Голос України. - 23 червня 2015. - <http://www.golos.com.ua/article/256268>

⁵⁸ Украинская томатная паста набирает популярности в ЕС – 2 апреля 2019 –

<http://agroportal.ua/news/ukraina/ukrainskaya-tomatnaya-pasta-nabiraet-populyarnosti-v-es/>

⁵⁹ Украинская томатная паста набирает популярности в ЕС – 2 апреля 2019 - <http://agroportal.ua/news/ukraina/ukrainskaya-tomatnaya-pasta-nabiraet-populyarnosti-v-es/>

⁶⁰ Від експорту сировини до експорту нішевих продуктів харчування: можливості Угоди про асоціацію. Історії успіху Чернігівської, Сумської та Черкаської областей/ упоряд. Т. Зосименко. – Чернігів: Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень, 2019. – 24 с.

⁶¹ <https://latifundist.com/kompanii/415-agrofusion>

⁶² Agrofusion может экспортировать томатную пасту в Японию – она соответствует японским стандартам – 18.04.2018 - <https://inshe.tv/nikolaev/2018-04-18/325498/>

ІЄЕП

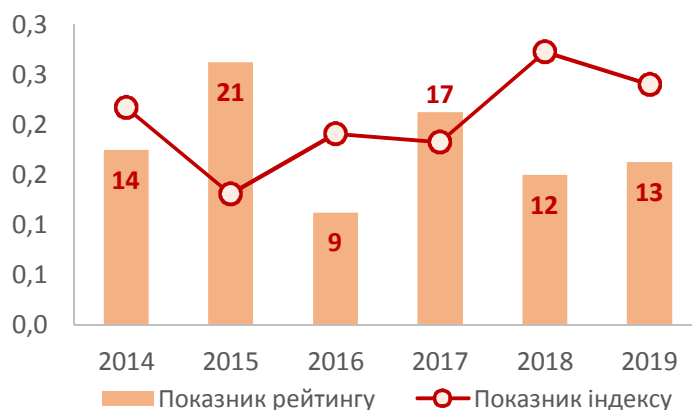
ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Розвиток ІЄЕП Одеської області протягом 2014-2019 років можна умовно поділити на два періоди: перший – 2014-2017 роки, коли значення відповідного Індексу коливалось в межах 0,28-0,32, та другий – 2018-2019 роки, коли значення показника досягли відмітки в 0,34.

Незважаючи на деякий прогрес в зростанні самого Індексу, відносно інших областей України Одеська область майже не просунулась в загальнонаціональному рейтингу протягом досліджуваного періоду. На тлі падіння в рейтингу з 9 по 17 місце в 2014-2017 роках, 13 місце в 2018-2019 роках – доволі гарний знак, втім такий прогрес не є достатнім з огляду на стратегічне розташування області та її зовнішньоекономічний потенціал.

Загалом, рейтинг Одеської області за Індексом євроінтеграційного економічного поступу регіону в 2014-2019 роках погіршився на 4 сходинки, якщо в 2014 році Одещина займала 9 місце в рейтингу, то вже в 2015 році вона спустилася до 13 місця, яке з невеликими відхиленнями займає й по теперішній час. Загалом, ІЄЕП для Одеської області приймав такі значення: 9, 13, 12, 17, 13, 13 в 2014-2019 рр. відповідно.

Загальне падіння в рейтингу було забезпечене передусім погіршенням Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (за цим показником область спустилася з 7 на 12 місце протягом періоду спостереження). Відповідне падіння не було компенсоване прогресом з боку інституційної підтримки (рейтинг області за відповідним субіндексом виріс тільки на 1 позицію – з 14 до 13 місця в рейтингу). Відповідні рейтингові оцінки субіндексів дорівнювали 7,8,13,15,12,12 місцю в 2014-2019 рр. для Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС та 14,22,9,17,12, 13 місцям в 2014-2019 рр. для Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

Розглядаючи причини погіршення економічної складової торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, серед основних можна виділити скорочення питомої ваги імпорту товарів з ЄС в загальному обсязі імпорту, відповідної питомої ваги експорту та імпорту послуг з ЄС. Також варто зазначити, що по більшості складових Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС спостерігалось скорочення значень відповідних показників, а там, де в абсолютних термінах спостерігалось зростання (наприклад, «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС», «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП2014», «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС», «Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС»), воно було недостатнім в порівнянні з прогресом інших областей, що призводило до зменшення складових загального рейтингу.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

В 2014 році найвище місце Одеської області в рейтингу регіонів займали такі показники як: «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП2014», «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (1 місце в рейтингу) та «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (3-є місце в рейтингу).

Як бачимо, відповідні рейтингові місця були забезпечені особистими діями окремих суб'єктів господарювання, тільки фактичне зазначення цільових аспектів в програмних документах свідчить на користь прояву уваги зі сторони урядових інституцій.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (20 позиція в рейтингу 2014 року), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону» (22-е місце), «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (16-е місце, нульове значення). Нульові значення в окремі роки спостерігались також за показниками: «Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів»; «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС»; «Кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону»; «Питомий обсяг фінансування у рамках допомоги ЄС у регіоні».

З огляду на зазначене, Одеська область не користується підвищеною увагою з боку інвесторів з ЄС, їх частка в загальному обсязі залишається низькою. Причиною цього є відсутність цікавих об'єктів для інвестування, яка в тому числі не компенсована активними діями місцевих органів влади в напрямку підвищення інвестиційної привабливості регіону.

В 2015 році найвище місце в рейтингу регіонів займали такі показники Одеської області, як: «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом» (6-е місце), «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП2014» (1-е місце), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (4-е місце).

В 2015 році на доданок до показників 2014-го року, за якими Одеська область займає найкращі для себе позиції, з'явилася відносна кількість суб'єктів господарювання з правом на експорт продукції харчової промисловості до ЄС, це сталося в тому числі за рахунок пришвидшення роботи з її сертифікації.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС (за останні три роки)» (22-е місце), «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону» (19-е місце), «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС» (нульове значення) та «Кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону».

(нульове значення), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону» (21-е місце).

Як бачимо, відсутність змін в діяльності місцевих органів влади при відносно менших успіхах Одещини у встановленні зовнішньоекономічних стосунків з країнами ЄС призвело до того, що область суттєво поступається іншим регіонам країни, які втім мають значно менші потужності для економічної співпраці в принципі.

Варто зазначати, що в абсолютному виразі в 2015 році суттєво зменшилися зовнішньоторговельний обіг області з країнами ЄС в принципі в порівнянні з 2014 роком. Це спричинено агресією Росії на Сході країни та в Криму, що зменшило відповідні потоки товарів та послуг.

В 2016 році найвище місце в рейтингу регіонів займали такі показники як: «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС, %» (6-е місце), «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП2014» (1-е місце), «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (2-е місце).

В 2016 році активізувалася робота в напрямку цільової підтримки економічних процесів інтеграції. Незважаючи на поступове скорочення інвестування з боку країн ЄС, регрес в інших сферах Одещини, скорочення ВРП виражене в дол.США та відносно менші обсяги відповідного інвестування в інших регіонах призвели до того, що показник інвестиційної відкритості регіону для ЄС посів почесне 6 місце серед всіх областей України.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС», «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області», «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (всі – 22 місце), «Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів» (23-е місце), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону» (20-е місце).

Незважаючи на деякі дії влади Одещини в напрямку євроінтеграції, за економічними показниками Одещина займає дуже скромні останні місця. Загалом в 2016 році обсяги експорту в цілому продовжували скорочуватись.

В 2017 році найвище місце в рейтингу регіонів займали такі показники Одещини, як: «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП2014» (1-е місце), «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (2-е місце), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (6-е місце).

Як бачимо, історично визначені найвищі позиції в рейтингах окремих показників, залишаються майже незмінними рік від року.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів» (нульове значення), «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (всі 21 місце), «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (за останні три роки)» (24-е місце), «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (23-е місце).

З прикрою стабільністю Одеська область продовжує демонструвати одні з найгірших результатів і в економічній частині. Природа причин та сама, втім, незважаючи на початок відновлення зовнішньої торгівлі з країнами ЄС у 2017 році, відповідний прогрес є недостатнім задля посідання вищих місць в загальнонаціональному рейтингу.

В 2018 році найвище місце в рейтингу регіонів займали такі показники як: «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП2014», «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (обидва – 1 місце), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн

ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом» (5-е місце), «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (4-е місце).

В 2018 році знову на авангард виходять «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом», забезпечене появою 1-го уповноваженого експортера, та «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» за рахунок збільшення цільових програм та кількості відповідних заходів євроінтеграційного спрямування в них.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону» та «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (обидва 20 місце), «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону» (21-е місце), «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (за останні три роки)» (22-е місце), «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (23-е місце).

За найгіршими показниками ситуація в 2018 році майже не відрізняється від попередніх років. В 2018 році тільки за показником експорту товарів Одеська область повернулася до значень 2014 року.

В 2019 році найвище місце в рейтингу регіонів займали такі показники, як: «Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП», «Кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону» (обидва 1 місце), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону» (2-е місце), «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС» (5-е місце).

2019 рік ознаменувався відносним прогресом з огляду на процес іноземного інвестування, так за «Індексом інвестиційної відкритості регіону для ЄС» Одеська область зайняла 5 місце. Історично високе місце області за показником грошових переказів забезпечене, в тому числі, за рахунок зростання відповідних обсягів рік від року починаючи з 2014р.

Найнижчими виявилися рейтингові позиції за такими показниками, як: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» (всі – 22 місце), «Частка експорту з регіону до ЄС у ВРП» (19 місце), «Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів» (нульове значення) та «Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (20 місце).

Як і в інші роки, Одещина відстає від інших областей в термінах зовнішньоекономічного співробітництва, більше того, в 2019 році зменшився загальний обсяг експорту товарів до країн ЄС в порівнянні з 2018р. і скотився до показників 2016 року, що негайно відобразилося в зменшенні відповідного рейтингу.

Динаміка складових ІЄП Одеської області в 2014-2019 рр.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1.1.	18	19	22	21	20	22
1.2.	18	19	22	21	21	22
1.3.	16	17	14	17	15	16
1.4.	12	15	14	17	18	17
1.5.	12	12	16	24	22	22
1.6.	12	22	22	18	18	9
1.7.	9	7	13	15	18	19
1.8.	9	10	15	16	19	18
1.9.	8	10	12	14	16	18
1.10.	17	15	13	12	9	9
1.11.	5	6	9	10	5	7
1.12.	2	4	23	15	17	16
1.13.	20	18	22	23	23	21
1.14.	2	12	6	17	10	5
1.15.	1	1	1	1	1	1
2.1.	16	18	22	21	20	20
2.2.	1	7	2	2	4	8
2.3.	22	21	20	15	7	9
2.4.	11	12	10	13	1	1
2.5.	9	10	8	12	9	9
2.6.	3	4	7	6	1	2

Підсумовуючи отримані результати, за економічної складової прогресу найкращі результати спостерігаються за показниками, пов'язаними з фінансовими аспектами взаємовідносин з ЄС, ця ситуація залишається майже незмінною з 2014 років та несе в собі певні ризики подальшому розвитку відносин з ЄС.

Водночас, варто зазначити, що в середньому за складовими інституційної підтримки євроінтеграції Одещина демонструє більш однорідні та високі результати. Причиною цього є транскордонне розташування області та відносно активне ведення підприємництва в регіоні. Єдине виключення із загального спостереження – рівень стратегічної інституційної підтримки, що вимірюється, в тому числі, включенням відповідних позицій в стратегічні документи області, запланованих проектів, фінансування останніх за тематикою ЄС.

Якщо найкращі результати мали змішану природу, то найгірші результати пов'язані переважно з зовнішньою торгівлею товарами та послугами. Так, Одеська область демонструє найгірші результати в рейтингу серед регіонів за такими показниками, як: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону», «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС». За всіма цими показниками Одещина займає 22 місце. Ці ж сторони були відносно слабшими в Одеській області і в 2014 році. Лідерство за цими показниками історично належать західним областям України. Навіть інші області України, які раніше не демонстрували особливого прогресу за цим показником (Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Сумська), нарощували відповідні значення. Водночас, Одещина виявилася неконкурентоспроможною, найімовірніше, за галузевою структурою виробництва, і відповідно неспроможною до ефективної торгівлі з країнами ЄС.

Відповідно, співробітництво Одеської області з ЄС характеризується глибинними системними недоліками, виправлення яких неможливе без ретельної роботи в цьому напрямку, в тому числі зі сторони відповідних інституцій.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Щодо прогресу в сфері інституційної підтримки євроінтеграційного поступу Одеської області, то, розглядаючи її дві складові «Рівень стратегічної інституційної підтримки» та «Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», протягом 2014-2019 років перша залишалася майже незмінною (відповідне значення становило 0,0145) та відносно низькою в порівнянні з іншими областями – місця в рейтингу Одеської області за цим показником: 19 (нуль), 18, 22, 21, 20, 20 протягом 2014-2019 рр. За другою складовою відбулося незначне зростання з 0,1129 до 0,1227 протягом періоду спостереження зі значними сплесками у 2016 та 2017 роках. За цією складовою Одещина вже була вище за середні показники по Україні, займаючи 1,7, 2, 2, 4, 8 місця відповідно в 2014-2019 рр.

Як бачимо, рейтинг Одеської області за показником рівня стратегічної інституційної підтримки був одним із найнижчих в Україні (не вище 19-20 місць протягом 2014-2019 років). Суттєве погіршення відбулося з боку рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, за яким Одеська область спустилася з 1 на 8 місце протягом відповідного періоду.

Погіршення позицій Одещини за першим показником відбулося за рахунок суттєвого скорочення (майже в 10 разів) кількості проектів з європейською тематикою та обсягів їх фінансування. Це пов'язане з тим, що закінчилися старі проекти, а нові не з'явилися (в тому числі будівництво автошляху міжнародного значення Одеса-Рені).

За показником рівня цільової підтримки в абсолютному значенні відбулося навіть покращення в порівнянні з 2014 роком, зростала кількість цільових програм, а також кількість потенційно можливих заходів економічного спрямування в їх межах (найкращими були зведені показники 2018 року). Відповідно погіршення в рейтингу Одеської області за цим показником, можна пояснити тільки більш швидким прогресом інших областей в цій сфері.

Відносно високе місце Одещини за показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» забезпечене значною кількістю запланованих заходів, в яких враховано вектор європейської інтеграції, по відношенню до загальної кількості заходів в межах таких програм, як: Програма СЕР Одеської області на 2019 р.; Програма розвитку туризму і курортів Одеської області на 2017-2020 рр.; Програма розвитку МСБ 2017-2020 рр.; Програма залучення зовнішніх ресурсів та розвитку міжнародної діяльності Одеської області на 2018-2020 роки.

Відносно низьке місце Одещини за показником «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки» забезпечене малою кількістю потенційно можливих сфер реалізації проектів євроінтеграційного характеру, недостатністю проектів євроінтеграційного характеру в рамках потенційно можливих сфер реалізації проектів євроінтеграційного характеру, недостатністю фактичного фінансування проектів євроінтеграційного характеру.

Рекомендації

Проведений аналіз свідчить про недостатнє використання потенціалу євроінтеграції Одеської області та існування численних диспропорцій в змістовних складових цього системного процесу.

Серед найбільш важливим диспропорцій є недостатність інституційної підтримки євроінтеграції, що негативно впливає як на Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, який є квінтесенцією та узагальненням такої підтримки, так і на результативність за суто економічними складовими Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС.

Другою диспропорцією є фінансіалізація економічних відносин Одеської області та ЄС та імпортозаміщення. Додаткова асиметричність відповідних потоків наочно показана на прикладі таких показників, як: кількість переказів з ЄС, частка накопичених інвестицій нерезидентів в області, тощо.

Проведений аналіз тільки підтверджує загальні висновки щодо стану реформ у напрямку євроінтеграційного економічного поступу Одеської області.

З огляду на вищенаведене, задля підтримки євроінтеграційного економічного поступу Одеської області можуть бути запропоновані наступні напрями діяльності для Одеської обласної державної адміністрації:

1. *Департаменту економічної політики та стратегічного планування* забезпечити наявність в завданнях до відповідних стратегічних цілей євроінтеграційного вектору в Стратегії соціально-економічного розвитку Одеської області на наступні періоди, а також перегляд існуючої Стратегії розвитку; наявність в цілях планів та інших програмних документах області євроінтеграційної складової, розробити Програму розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області на наступні роки, передбачити в ній наявність євроінтеграційної складової у вигляді цілей, заходів та ін.

2. *Департаменту інвестицій, міжнародного та міжрегіонального співробітництва* передбачити залучення іноземних інвестицій з країн ЄС, в тому числі шляхом проведення виставок, ярмарок та ін., які презентують Одещину, бізнес-потенціал області, потенційні об'єкти для інвестування, забезпечення присутності на таких виставках представників малого та середнього бізнесу, інформації про них тощо, видання відповідних брошур та іншої продукції, забезпечення її наявності в електронному вигляді; розробку проектів інвестиційного співробітництва в великих інфраструктурних проектах, транскордонного співробітництва з країнами ЄС; забезпечити наявність та поширення інформації щодо грантових конкурсів, виявлення зацікавленості з боку ЄС.

3. *Департаменту освіти і науки* впровадити освітні заходи на базі установ освіти різних рівнів, присвячені дням Європи, європейської тематики; розробити разом з Департаментом інвестицій, міжнародного та міжрегіонального співробітництва навчально-розважальні та інші програми, які висвітлюють можливості економічної співпраці з країнами ЄС, створення євро-освітнянських хабів для підприємств Одещини спільно з ВНЗ регіонів, контроль за поширенням відповідних заходів по всій території області.

4. *Управлінню туризму, рекреації та курортів* розробити Програму розвитку туристично-рекреаційної галузі Одещини на наступні періоди, передбачити в ній наявність євроінтеграційної складової у вигляді цілей, заходів і т.ін.

5. *Управлінню комунікацій та інформаційної політики* зміцнити інформаційну підтримку процесів євроінтеграції, в тому числі за рахунок співпраці з Департаментом економічної політики та стратегічного планування, Департаментом інвестицій, міжнародного та міжрегіонального співробітництва, Департаментом освіти і науки шляхом забезпечення поширення відповідних інформаційних матеріалів управлінь та департаментів; стимулювати поширення інформації відповідних розпорядників інформації з країн ЄС.

6. *Управлінню аграрної політики* забезпечити перегляд Програми розвитку агропромислового комплексу Одеської області на 2019-2023 роки «Аграрна Одещина» шляхом укріплення євроінтеграційної складової.

7. Координаційній раді з питань сприяння розвитку громадянського суспільства забезпечити сприяння розробленню проектів (програм), спрямованих на вирішення актуальних проблем розвитку громадянського суспільства в області, для участі в конкурсах (зокрема, конкурсу ДФРР, конкурсу проектів, які можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу тощо).

8. Департаменту фінансів забезпечити пріоритетне фінансування відповідних євроінтеграційних складових передбачених в програмах, стратегіях, планах дій інших Департаментів та Управлінь, тощо.

Серед конкретних заходів/проектів/програм пропонується:

- розробити Стратегію диверсифікації структури зовнішньої торгівлі товарами та послугами;
- в межах Програми розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області розробити позиції щодо стимулювання мікро-бізнесу за рахунок отримання грошових переказів, отримання грантів та іншої грошової допомоги з країн ЄС;
- розробити регіональну Програму з реалізації просвітницької діяльності щодо економічної складової ЗВТ Україна-ЄС для всіх суб'єктів економічної діяльності, НГО та органів влади; сформувати відповідні офіси Євроінтеграції та бізнес-освіти;
- забезпечити розробку Стратегії транскордонного співробітництва Одеської області, особливе місце передбачити для розвитку спільних програм з туризму, логістичних ланцюгів, екологічним проектам, проектам з розвитку малого та середнього підприємництва, розвитку великих промислових транскордонних кластерів;
- передбачити продовження участі Одеської області в програмах транскордонного співробітництва з країнами ЄС.

Історії успіху

ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ СПОЖИВАЧІВ: ДОСВІД ОДЕСЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО МАЙДАНЧИКА

Джерело фото:

<https://www.pochatok.od.ua/ru/o-nas>

Резюме. Питання забезпечення безпеки продажів продуктів харчування в умовах зростаючої конкуренції з боку великих торговельних мереж є наріжним каменем для дрібних сільгоспвиробників в Україні. В рамках Угоди про асоціацію з ЄС українські підприємства почали впроваджувати систему контролю за безпечністю європейського рівня. Серед них ТОВ «Е-трейд Інвест» з Одеської області, якому вдалося створити торговельний майданчик європейського рівня безпеки для продажу фермерської продукції місцевих виробників.

Проблема. В м.Одеса функціонує близько семи великих ринків продовольчої продукції. Деякі з них було утворено стихійно протягом останніх десяти років, ті ж, що мають

тривалішу історію свого існування, теж зіткнулися з браком дієвих інструментів для забезпечення безпеки харчової продукції для споживача внаслідок застарілих інструментів перевірок та обмеженого кола об'єктів контролю. Відсутність контролю за умовами зберігання продукції, ставлення до переробки відходів, прибирання торгових приміщень тощо несуть загрози для здоров'я, унеможливаючи дотримання стандартів якості обслуговування.

Реформа. Відповідно до зобов'язань в рамках УА між Україною та ЄС щодо запобігання споживанню недоброякісної продукції населенням, підвищення безпеки харчової продукції, був розроблений та прийнятий Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». Також було внесено зміни до Вимог №590 затверджені наказом Мінагрополітики від 01.10.2012 р. «Вимоги щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур», заснованих на принципах Системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР). Система НАССР, яка здобула визнання та довела свою ефективність в країнах ЄС, стала обов'язковою до кінцевого впровадження операторами ринку з 20.09.2019 р.

Результат. ТОВ «Е-трейд Інвест» з Одеської області займається наданням в оренду й експлуатацію орендованого та власного майна, яке використовується в діяльності, пов'язаній з харчовою продукцією. Усвідомлюючи виклики часу, керівництвом підприємства було прийнято рішення щодо впровадження європейської політики управління безпечністю харчових продуктів з акцентом на її дистрибуції. На основі гуртово-роздрібного ринку «Початок» було вирішено створити безпечний майданчик для торгівлі

продукцією харчування: фруктами та овочами, рибою, моллюсками, напоями та іншим. Для цього було вирішено розробити та запровадити план НАССР⁶³. В результаті продавці ринку і його покупці отримали можливість відстежувати якість доставленої продукції, збільшуючи тим самим рівень продажів. Відповідно до впровадженої системи контроль може здійснюватися на будь-якому етапі: виробництві, зберіганні, реалізації продукції, що дозволяє запобігти виникненню небезпечних ситуацій, в тому числі на стороні виробника. На ринку було забезпечено умови для зберігання продукції, встановлено місткі морозильні камери, декілька разів на день проводиться прибирання та дезінфекція, проводиться боротьба зі шкідниками, що позитивно впливає на зберігання продукції і, таким чином, сприяє її продажам, що особливо важливо для сільськогосподарських виробників та фермерських господарств, які реалізують свою продукцію на ринку. Оскільки продукція перевіряється державним інспектором, а лабораторні дослідження продукції є обов'язковими, знімається питання анонімності продавця, підвищується персональна відповідальність за безпеку харчової продукції, що, в свою чергу, є позитивним фактором для кінцевого споживача.

ОДЕСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО ВИРОБЛЯЄ ОРГАНІЧНУ ОЛІЮ

Джерело фото:

https://organico.od.ua/about_us

Резюме. Ринок ЄС є високоємним та привабливим для українських виробників органіки, однак навіть на фоні зниження митних тарифів проходження процедур сертифікації у відповідності до стандартів ЄС залишається істотною перешкодою для експорту. Реформи у сфері органічного виробництва, передбачені УА, формують сприятливе середовище для розбудови цього перспективного напряму агровиробництва в Україні. ТОВ «Каспер» вирішило пройти європейську сертифікацію виробництва органічної продукції на своєму підприємстві і наразі пропонує олію віджату без використання хімічних домішок та речовин.

Проблема. Виснаження сільськогосподарських земель внаслідок нераціонального використання, в тому числі надмірної хімізації сільськогосподарського виробництва, поставило під удар перспективи розвитку цілої галузі. Зниження якості земель миттєво відображається на

скороченні рівня конкурентоспроможності продукції національних виробників як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Розуміючи важливість якісного раціону харчування для здоров'я населення, у багатьох країнах світу, зокрема ЄС, відбувся зсув у споживчих вподобаннях населення у бік органічної продукції. ЄС є одним з найбільших ринків споживання органічної продукції. Відносно близьке розташування робить його особливо привабливим для українських виробників органічної продукції. Однак відсутність в Україні системи гарантування належної якості таких виробів донедавна підірвала репутацію вітчизняних виробників на європейському ринку та формувала простір для зловживань термінами "органік", "біо", "еко".

Реформа. Питання зовнішньоторговельного обігу товарами, в тому числі сільськогосподарською продукцією, між Україною та ЄС, перш за все, регулюється вимогами тексту про ПВЗВТ Україна-ЄС та відповідними пов'язаними зобов'язаннями, що їх на себе взяла Україна, щодо адаптації національного законодавства. Серед основних досягнень євроінтеграційних реформ – прийнятий у 2015 році Закон «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», а також Закон «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» 2018 р. Окрім вимог до вирощування органічної продукції, її маркування тощо, останній містить вимоги щодо органічної переробки продукції. Так, перероблена органічна продукція має бути виготовленою з органічної сировини за узгодженими технологіями та стандартами, на окремій виробничій лінії. У готовому продукті не має бути більше одного інгредієнту перехідного періоду, а контроль відповідності нормам має проводитися на кожному етапі виробничого процесу.

Результат. Одещина має найбільші площі сертифікованих органічних земель (102 тис. га), 18 підприємств мають сертифікати виробництва органічної продукції, ще 10 знаходяться на перехідній стадії підготовки до процедури сертифікації. Одне з сертифікованих підприємств Одещини – ТОВ «Каспер» – вирішило запропонувати на ринок безумовну альтернативу олії, що підпадає хімічній обробці, як основу здорового харчування. В 2012 році компанія виконала вимоги та була сертифікована як органічна відповідно до Стандарту згідно вимог Постанови Ради (ЄС) 834/2007, 889/2008. Наразі ТОВ «Каспер» є одним з провідних виробників органічної соняшникової олії під ТМ «ORGANICO», яка є основним продуктом компанії. Компанія має блок обробки, сертифікований відповідно до ISO 22000, розташований біля Одеси. Оскільки виробництво органічної соняшникової олії в Україні стрімко розвивається, фірма «Каспер» очікує розширення своєї експортної діяльності в найближчі роки. Наразі підприємство активно задовольняє внутрішній попит на якісну продукцію та є учасником різноманітних

⁶³ <https://www.pochatok.od.ua/ru/rynok-pochatok-vnedril-standarty-xassp>

виставок та ярмарків закордоном. Додатковою перевагою нарощування органічного землеробства є збереження якості, родючості земель, на яких вирощується відповідна продукція.

ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО ПІДПРИЄМНИЦТВА В «START-UP УНІВЕРСИТЕТ»

Джерело фото:

<https://startupuniversity.od.ua/>

Резюме. Питання залучення молоді до малого та середнього підприємництва набуває особливої актуальності в Одеському регіоні. Проєкт «START-UP Університет», підготовлений у рамках Стратегічного плану дій голови Одеської ОДА, отримав підтримку від ЄС, що дозволило створити платформу для консультування з питань створення, реєстрації та ведення бізнесу, а також пошуку інвесторів для молодих новаторів. У результаті функціонування платформи вже наприкінці 2019 року близько 17 проєктів отримали пропозиції про партнерство та інвестиції.

Проблема. Питання працевлаштування молоді продовжує бути проблемою в Одеському регіоні, зважаючи на обмежене коло сфер та галузей, де майбутні випускники фахових установ та ВНЗ можуть використати набуті знання та навички. Сфера послуг продовжує займати лідируючі позиції, подеколи пропонуючи робочі місця, які не потребують спеціальних фахових

компетенцій. Це, в свою чергу, поступово веде до руйнування людського капіталу. Стимулювання підприємницької діяльності ще зі студентської лави є запорукою успішного працевлаштування та розвитку економіки регіону.

Реформа. Згідно з програмними документами Одеської обласної державної адміністрації удосконалення навичок і компетенцій підприємств, зокрема малих та середніх, необхідних для участі у міжнародній торгівлі, є одним з основаних стратегічних завдань. Відповідно до розпорядження голови Одеської обласної державної адміністрації від 29.08.2019 №2043/А-2109 «Про делегування повноважень на виконання бюджетної програми КПКВК 2751270 «Підтримка регіональної політики України» в Одеській області виконується проєкт секторальної підтримки ЄС «START-UP Університет». Проєкт був розроблений силами Одеського національного економічного університету. Метою проєкту стало надання молоді бізнес-консультацій та проведення освітніх тренінгів для підвищення ефективності підприємницької діяльності на території регіону. У межах проєкту було заплановано проведення серії тренінгів для молоді за окремими напрямками створення та ведення бізнесу як в самому ВНЗ, так і в таких районних центрах як Ізмаїл, Подольськ, Роздільна, Балта.

Результат. Вже за осінній семестр (жовтень-листопад) 2019 року в Startup University було сформовано 9 груп для підготовки стартап-проєктів загальною чисельністю 185 осіб.

Результатом стала розробка 37 стартап-проєктів, які були представлені 10 експертам (бізнесменам, інвесторам, фахівцям) в ході дводенного стартап-баттла. В результаті експертами були відзначені 17 проєктів, які, окрім цінних призів, отримали пропозиції про партнерство та інвестиції. Таким чином, було забезпечено досягнення мети встановлення партнерства між вищими навчальними закладами та реальним сектором економіки.

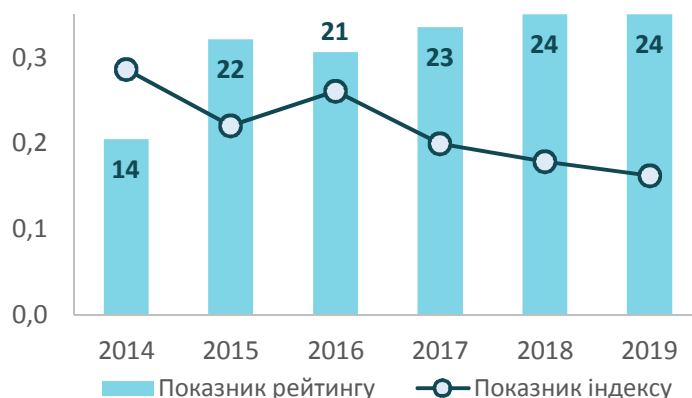

ІЄЕП

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Найвище значення Індексу було зафіксоване на початку досліджуваного періоду у 2014 році, коли узагальнюючий показник ІЄЕП₂₀₁₄ становив 0,2491. У подальшому цей показник поступово зменшувався від 5 до 12 % щорічно. Найбільше зменшення на 12,58% та 12,38% було відповідно у 2016 та 2017 роках. Найменше зменшення Індексу (на 5,15%) відбулося у 2015 році. Таким чином за весь досліджуваний період узагальнюючий показник ІЄЕП з 17 місця відкотився на останню 24 позицію серед усіх регіонів України. У 2019 році показник ІЄЕП₂₀₁₉ склав 0,1495, зменшившись на 39,97% у порівнянні з 2014 роком. У порівнянні з середнім по Україні показником ІЄЕП₂₀₁₉ Полтавщини більш ніж уполовину нижчий.

Динаміка Індексу євроінтеграційного економічного поступу Полтавської області має стійку і однозначну тенденцію до зниження. Протягом п'яти років Індекс євроінтеграційного економічного поступу Полтавщини впав на 40 %.

Падіння Індексу євроінтеграційного економічного поступу регіону за весь період відповідає загальній тенденції зменшення обох субіндексів: як Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС, так і Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

За Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС Полтавський регіон зайняв останнє 24 місце у рейтингу. За досліджувані роки він зменшився з 0,2856 до 0,1621 (на 43%) і впав на 10 позицій (з 14 на 24 позицію). Це відбулося завдяки комплексу негативних факторів. Суттєво зменшилась питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону та дещо зменшилась питома вага імпорту послуг. Відповідно дещо сповільнився середньорічний темп зростання імпорту регіону та коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з країнами ЄС. Поступово зменшувався індекс проникнення імпорту з ЄС. Починаючи з 2014 року, індекс частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області зменшився на 10%, а коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону у 2014 р., 2016 р. та 2018 р. мав нульові значення.

Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу також зменшився на 31% (з 0,1821 до 0,1263), впавши на 5 позицій – з 17 на 22. Якщо за кількістю звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону область завжди була однією з найгірших (22 і 24 позиції відповідно), то рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції з максимального у 2015-2016 роках впав у ≈ 15 разів (2 \rightarrow 22 позиція), а рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції з 2015 року впав у 2,7 рази.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Найліпшими показниками в структурі ІЄП у 2014 році були: індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС (1 місце рейтингу), середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС (3 місце) та частка експорту з регіону до ЄС у ВРП (8 місце).

Найгіршими показниками в структурі ІЄП у 2014 році були: питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону, частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП2014.

У 2015 році сильними сторонами в структурі ІЄП були: індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС, середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС та рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

Найгіршими показниками в структурі ІЄП у 2015 році були: питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону, кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП2014.

Найвище місце в рейтингу серед регіонів у 2016 році займали: питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону, питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону, рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

Слабкими сторонами в структурі ІЄП регіону у 2016 році були: питома вага експорту послуг до країн ЄС в загальному обсязі експорту послуг до регіону, кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП2014.

Найліпшими показниками в структурі ІЄП у 2017 році були: середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (7 місце) та питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону (9 місце). Найбільша частка припадала на імпорт фінансових (76339,9 тис.\$) та ділових послуг (16840,5 тис.\$). Серед сильних сторін області виділялись також: рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону.

Найгіршими показниками в структурі ІЄП у 2017 році були: частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, показник грошових

переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП2014, різко зменшився середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС.

Сильними сторонами в структурі ІЄЕП у 2018 році були: питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону, індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону, середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС.

Найгіршими показниками в структурі ІЄЕП у 2018 році були: частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП2014, рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону.

2019 рік став найгіршим за всю історію дослідження. Практично всі показники європейського розвитку країни зменшилися у порівнянні з іншими регіонами. Незважаючи на те, що індекс інформаційної підтримки підвищився (5 місце), до позитивних змін можна зарахувати тільки підвищення кількості суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів. На 12 місці була питома вага експорту товарів до країн ЄС в загальному обсязі експорту товарів до регіону.

В той же час у 2019 році відбулося різке погіршення більшості інших показників ІЄЕП. Практично 10 з них опинилися на останніх передостанніх місцях у загальному регіональному рейтингу. Різко зменшилася питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону, частка експорту з регіону до ЄС у ВРП, середньорічний темп зростання як експорту так і імпорту з регіону до країн ЄС, коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС, індекс проникнення імпорту з ЄС. Традиційно на останніх місцях у рейтингу залишились частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП2014. Суттєво скоротився рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (значення індикатора знизилася на 33%), але на фоні гіршої динаміки інших регіонів це дозволило Полтавській області переміститися на 22 місце.

Треба відмітити, що за такими показниками як частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону у % до ВРП2014 та кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону, Полтавська область протягом досліджуваного періоду займала останні та передостанні місця і на ці показники необхідно звернути особливу увагу.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» Полтавської області протягом досліджуваного періоду: протягом 2015-2016 рр. його рівень залишався найвищим (0,506-0,456), але у 2018 році скоротився (до 0,033).

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Полтавській області протягом 2016-2017 років залишався стабільним: 0,024-0,0026. Найвищий показник було зафіксовано у 2017 році (0,033). У період 2018-2019 рр. відбулося зниження його значення, яке коливалося в межах 0,009-0,011.

Рейтинг Полтавської області за показником «2.1 Рівень стратегічної інституційної підтримки» протягом досліджуваного періоду зазнавав істотних коливань: від 2 місця у 2015-2016 рр. до 15-го у 2018 р. У 2019 р. за цим показником регіон посів 14 місце.

За показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду відбулось відчутне скорочення рейтингових позицій регіону: від 17 і 15 місць у 2014 та 2015 роках до 18 місця у 2016-2017 роках. У 2018 р. та 2019 р. область посіла 23 та 22 місця відповідно.

Причиною таких хаотичних змін стала відсутність цілісного бачення євроінтеграційної підтримки у 2017-2019 рр., що знайшло відображення у плані заходів з реалізації Стратегії розвитку Полтавської області на період до 2020 року. Свою роль зіграли і низький рівень залучення зовнішньої допомоги Європейського Союзу.

Рекомендації

Рейтинг по Полтавській області в загальному рейтингу регіонів, починаючи з 2017 по 2019 роки, погіршився через низький рівень інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, підготовки та нарощування міжнародної технічної допомоги та подовження процесів інтеграції з Європейським Союзом. Ключовим в цій сфері має стати більш широке відображення в системі стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС з метою представлення та роз'яснення роботи з інструментами зовнішньої допомоги Європейського Союзу, а також участь в нових проектах ЄС в економічній сфері.

Іншим вагомим чинником посилення ІСЕР регіону є безпосереднє поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами. Важливим є збереження додатних темпів приросту торгівлі з ЄС, росту обсягу залучених європейських інвестицій, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Полтавській обласній державній адміністрації та Полтавській обласній раді:

- забезпечити на сталій основі включення в стратегічні документи області на операційному рівні євроінтеграційного компоненту з акцентом на посилення економічної взаємодії регіону з ЄС, роботу з інструментами зовнішньої допомоги Європейського Союзу, участь в нових проектах ЄС;
- поширювати інформацію про інвестиційну привабливість регіону, нарощування міжнародної технічної допомоги та подовження процесів інтеграції з Європейським Союзом;
- включати питання реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т.ч. ПВЗВТ, при розробці цільових регіональних програм розвитку;
- сприяти диверсифікації ринків збуту промислової продукції області, збільшенню присутності на ринку ЄС.

Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Полтавської ОДА:

- забезпечити включення в План заходів на 2021-2023 роки з реалізації обласної стратегії проектів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів, в т.ч. харчових продуктів;
- передбачати в щорічних програмах економічного та соціального розвитку області, обласних програмах залучення інвестицій, розвитку МСП, інших аналогічних документах компоненти зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС, посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, сприяння впровадженню на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції;
- забезпечити нарощення економічного потенціалу аграрних підприємств, в тому числі за рахунок розвитку органічного виробництва та підвищення продуктивності рослинництва і тваринництва;
- продовжувати роботу із залучення в область європейських інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату;
- залучати міжнародну технічну допомогу у роботу туристичної галузі області.

Управлінню інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської ОДА:

- забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, сприяти збільшенню в обласному інформаційному просторі інформації про історії успіху регіонального бізнесу на європейських ринках, переваги впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;
- ініціювати, проводити та підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку регіонального бізнесу в питаннях взаємодії з європейськими ринками.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається розробка, інтеграція у регіональну систему планування та реалізація обласної програми стимулювання експорту, основними завданнями якої мають стати:

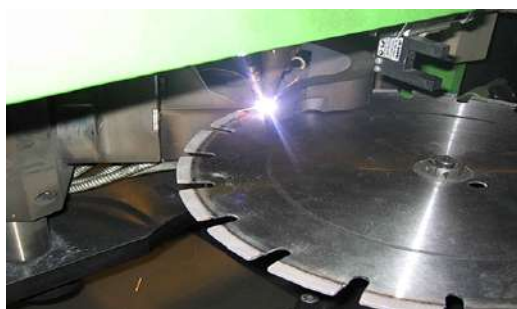
- збереження сталих позитивних приростів зовнішньої торгівлі області із забезпеченням позитивного зовнішньоторговельного сальдо;
- збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами, в структурі ЗЕД регіону;
- розширення кількості підприємств області, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС та світу;

- збільшення виробництва органічної продукції за рахунок компенсації затрат виробника на проведення сертифікації виробництва (сировини, продукції) з метою забезпечення її конкурентоздатності на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- стимулювання впровадження інноваційних технологій виробництва органічної продукції та переробки високоякісних і безпечних сільськогосподарських продуктів;
- інформаційна підтримка товаровиробників області щодо здійснення та розвитку зовнішньоекономічної діяльності;
- посилення роботи в підготовці проектів міжнародної технічної допомоги та сприяння залученню нових проектів для роботи на території Полтавської області;
- сприяння розвитку співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема, поширення інформації щодо можливостей та переваг такої співпраці серед суб'єктів господарювання Полтавщини;
- активізація міжнародного співробітництва з перспективними регіонами країн світу, в тому числі в рамках існуючих міжрегіональних угод щодо двостороннього співробітництва;
- сприяння у впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції;
- поширення історій успіху регіонального бізнесу щодо роботи на зовнішніх ринках, передача позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейських ринки.

Історії успіху

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД ДО ВИРОБНИЦТВА – ШЛЯХ ДО ПРОЦВІТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Джерело фото: <https://distar.ua/ru/about/>

Резюме. Брак інноваційності, висока ресурсомісткість укупі з тарифними бар'єрами закривали ринок ЄС вітчизняним промисловцям.

Завдяки лібералізації умов торгівлі внаслідок початку дії ПВЗВТ, а також місцевим програмам підвищення ефективності виробництва, що реалізуються у контексті співпраці з ЄС, українські виробники промислової продукції змогли знайти резерви для нарощування технологічного рівня та вийти на вимогливий європейський ринок.

Одним із таких прикладів є Полтавська компанія «Ді-Стар», що нині є лідером у виробництві інноваційного професійного алмазного інструменту в партнерстві з провідними світовими компаніями.

Проблема. Найбільшою проблемою українського товаровиробника є недостатня інноваційна складова та висока витратність виробництва. За таких умов доступ українських товаровиробників до європейських ринків був обмеженим.

Реформа. Початок реалізації в Полтавській області програми «Виклики енергоефективності: співпраця України та ЄС» (строк реалізації 2018-2020 рр., основним донором є ЄС) надав змогу підприємствам регіону знизити енергомісткість виробництва. А з початком дії УА / ПВЗВТ продукція українських виробників отримала додаткові цінові преференції внаслідок скасування імпорتنних мит з боку ЄС.

Результат. Протягом усієї своєї історії компанія «Ді-Стар», що на Полтавщині, здійснювала політику безперервних інвестицій у розробку й освоєння нових технологій та нових виробів, у закупівлю сучасного високотехнологічного обладнання. Реалізація обласної програми «Виклики енергоефективності» дозволила підприємству за два роки шляхом освоєння енергозберігаючих технологій скоротити змінні та постійні витрати виробництва.

Завдяки цій політиці сьогодні у виробництві алмазного інструменту використовуються найпрогресивніші технології. Це дало змогу вийти на зовнішні ринки, у тому числі й ЄС. У 2019 році 54% продукції реалізувалися на експорт, в тому числі ринки Великої Британії, Польщі, Угорщини, Румунії, Угорщини, Італії. У 2020 році компанія «Ді-Стар» стала найбільшим виробником у Східній Європі з широкою лінійкою інструменту для будівництва та обробки каменю.

Персонал Компанії складає понад 200 осіб, що володіють високим рівнем інженерно-технічної та професійної освіти, які об'єднані в єдину команду на основі прихильності Політиці, Цінностям і Кодексу Корпоративної Культури, націлених на реалізацію довгострокової стратегії технічного і соціального розвитку. Завдяки значному зростанню експортної складової компанія нарощує чистий прибуток та наповнює бюджет.

Налагодивши співпрацю з європейськими партнерами, «Ді-Стар» почала освоювати нові технології, скоротила вартість виробництва, створила нові робочі місця.

За рахунок технологічного розвитку продукція «Ді-Стар» активно просувається на європейських ринках, а обсяги експорту зростають у середньому на 4,5%.

ПРИНЦИП «ЯКІСТЬ – ПОНАД УСЕ!» ВІДКРИВАЄ ДВЕРІ ДО РИНКУ ЄС

Джерело фото:
<https://distar.ua/ru/about/>

Резюме. Відсутність надійної системи гарантування безпечності продуктів харчування «made in Ukraine» укупі з ввізними митами перетворювали експорт до ЄС на витратну та надскладну справу. Реалізація європейських принципів контролю за безпечністю виробництва допомогла вітчизняним підприємствам зосередитися на етапах технологічного процесу та умовах виробництва, критичних для безпечності харчових продуктів. Це підтвердило готовність підприємств до постійного випуску безпечної продукції, забезпечило її стабільну якість, збільшило можливості реалізації на зовнішніх ринках. Так, ТОВ «ДиканькаМлин» після впровадження програми стандартизації розширило географію експорту та наростило експортний потенціал.

Проблема. До впровадження система НАССР, в основі якої – визначення контрольних критичних точок при виробництві та аналіз ризиків, пов'язаних з гігієною і безпекою продуктів, продукція багатьох українських виробників харчової продукції не могла експортуватися до країн європейської спільноти.

Реформа. Відповідно до зобов'язань, передбачених УА в Україні почалося впровадження нової політики відносно гарантування безпечності харчової продукції. Її суть полягає у виробництві безпечних харчових продуктів на рівні світових стандартів шляхом впровадження системи НАССР, яка передбачає проведення систематичної ідентифікації, оцінювання та контролювання небезпечних чинників (біологічних, хімічних, фізичних) в критичних точках технологічного процесу виробництва.

Результат. Історія ТОВ «ДиканькаМлин» почалося з 2009 р. з будівництва борошномельного комплексу, насамперед для забезпечення вже існуючого кондитерського виробництва власною сировиною. Нині ж це – сучасне, автоматизоване підприємство, яке працює у стабільному режимі та виготовляє високоякісну продукцію. Впровадження системи управління безпекою харчових продуктів згідно концепції НАССР надало підприємству можливості: гарантувати випуск безпечної продукції за рахунок постійного контролю на всіх етапах виробництва; здійснювати належне управління всіма небезпечними факторами; забезпечити гарантії того, що його продукція є безпечною для подальшого використання; побудувати довірчі відносини зі споживачами, клієнтами та замовниками; розширити мережу споживачів та врахувати всі критерії для отримання безпечності та придатності для споживання продукції.

На підприємстві встановлено найсучасніше борошномельне обладнання фірми ANA International. Також задіяні українські виробники, що спеціалізуються на зберіганні та транспортуванні зернових. У 2020 році продукція ТОВ «ДиканькаМлин» реалізувалася на 40 ринках світу, більше 60% з яких стали доступні лише після впровадження НАССР та сертифікації за вимогами ISO 22000:2005, IDT «Системи менеджменту безпечності харчових продуктів». Експорт до країн ЄС зріс у 2019 році на 3%. Впровадження високих європейських стандартів щодо якості продуктів харчування дозволило регіональному виробнику борошняних виробів не тільки підвищити якість продукції, але й розпочати освоєння ринків Європи.

ВІТЧИЗНЯНА ОРГАНІЧНА ПРОДУКЦІЯ – ТРАДИЦІЙНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СМАК НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РИНКУ

Джерело фото:
<https://www.ukroliya.com/uk/vyrobnytstvo/>

Резюме. Виробництво органічної продукції в Україні має надзвичайну соціально-економічну значущість, яка полягає у тому, що воно здатне задовольнити потреби населення у продуктах високої якості та сприяти захисту довкілля, належному утриманню тварин, а також розвитку сільської місцевості. На сучасному етапі виробництво та реалізація органічної продукції розвиваються повільними темпами через низку перешкод: негармонізоване законодавство із законодавством ЄС, відсутність норм та стандартів виробництва органічної продукції, брак фінансових ресурсів для забезпечення нарощення обсягів виробництва та збільшення кількості виробників органічної продукції. Впровадження європейських стандартів виробництва органічної продукції

дозволило вітчизняним виробникам сільськогосподарської продукції гармонізувати виробництво, підвищити якість продукції та відкрити доступ до європейського ринку. Яскравим прикладом нарощення експортних потужностей є ТОВ «УКРОЛІЯ».

Проблема. Явище «грінвошінгу»⁶⁴ є поширеною проблемою для українського ринку органічної продукції. Основною перешкодою до створення органічної продукції є відсутність стандартів та основних вимог до товарів, що несприятливо впливає на імідж вітчизняного товаровиробника.

Реформа. УА в Україні визначено основні орієнтири щодо адаптації українських стандартів до міжнародних умов. Такі реформи направлені на екологізацію та підвищення якості харчових продуктів вітчизняних товаровиробників, зокрема шляхом стандартів органічних продуктів ЄС.

Результат. «УКРОЛІЯОРГАНІК» – це сучасний високотехнологічний виробничий комплекс з переробки виключно органічної сировини, запущений у 2017 р. «УКРОЛІЯ» обрала пріоритетним напрямком бізнесу створення продуктів з доданою вартістю у сегменті професійних кулінарних та високоолеїнових органічних олій. «УКРОЛІЯОРГАНІК» сертифікований за стандартом органічних продуктів ЄС та використовує системи контролю якості та безпеки виробництва європейського зразка.

Запорукою успішного розвитку компанії стало формування на базі виробничих підприємств «УКРОЛІІ» агропромислових кластерів – локальних об'єднань з метою взаємовигідного співробітництва фермерів – постачальників сировини, переробників і споживачів вторинної продукції переробки. Нині продукція ТОВ «УКРОЛІЯ» експортується до 50 країн світу, серед яких США, Канада, В'єтнам, Австралія, Китай, ЄС, країни Африки. У результаті спільної діяльності щодо розвитку органічного виробництва компанія посіла 2-е місце у рейтингу українських експортерів органічної соняшникової олії за показником «обсяги експортованої продукції». Частка «УКРОЛІІ» у загальному експорті зазначеного продукту з України склала близько 32%. За результатами роботи у першому півріччі 2020 року підприємство налагодило успішну роботу з ринками США, Іспанії, Нідерландів, Китаю та ще чотирма європейськими ринками. Підприємство системно розширює свою експортну географію, пропонуючи перевірено якісний продукт. Одним із найважливіших факторів для прийняття рішення закордонних партнерів про співпрацю з «УКРОЛІЄЮ» стало підтвердження відповідності якості української органічної соняшникової олії стандартам ЄС.

⁶⁴ «Грінвошінг» – явище, коли виробники заявляють про екологічну чистоту своєї продукції, не маючи на те підстав.

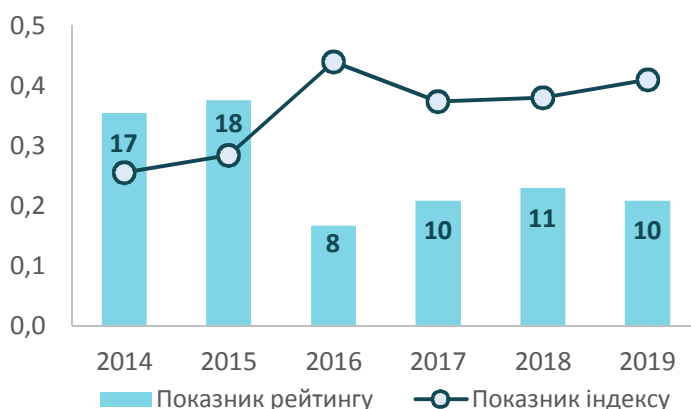

ІЄЕП

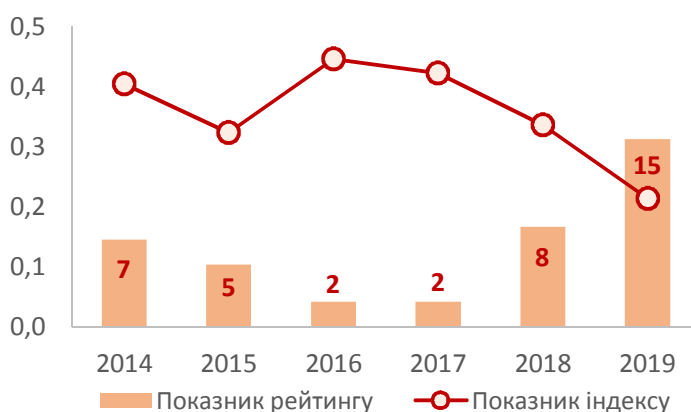
РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Динаміка ІЄЕП в Рівненській області вказує як на висхідні, так і низхідні тенденції. У 2014 році значення показника ІЄЕП розміщувало Рівненську область на десятій сходинці серед досліджуваних регіонів України. Позиція області у рейтингу була вища ніж в середньому по країні. У 2015 році значення Індексу євроінтеграційного поступу несуттєво зменшилося, але на фоні інших областей позиції регіону залишилися незмінними (10 місце). Переломним роком став 2016 рік. Рівненська область за значенням показника ІЄЕП посіла третю сходинку серед регіонів України. Чітко простежується швидка переорієнтація та адаптація до нових економічних умов регіонів Західної України (до першої п'ятірки у рейтингу ввійшли Закарпатська, Волинська, Рівненська, Тернопільська та Львівська область). Протягом 2017-2019 років відбувалося поступове зменшення значень показника ІЄЕП. У 2017 році область опинилася на 6 сходинці рейтингу, у 2018 році на 11 сходинці, а у 2019 році на 14 сходинці рейтингу зі значенням показника, що є нижчим ніж в середньому по Україні.

У 2014 та 2015 роках Рівненська область посідала десятку сходинку у рейтингу регіонів за показником ІЄЕП, що дозволяло її охарактеризувати як впевненого «середнячка». Відносно стабільну позицію у рейтингу забезпечував саме Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, на відміну від даних Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС. Можна припустити, що

реалізовані в області проекти ЄС, стратегічна та цільова підтримка ОДА не давали швидких відчутних результатів у торговельно-економічному вимірі. Це вимагало інтенсифікації заходів з переорієнтації економіки області до вимог ЄС. Таким чином у 2016 році відбувся суттєвий ріст показника ІЄП, що дозволило області посісти третю сходинку серед регіонів України. Простежувалась позитивна динаміка окремих показників у складі обох субіндексів. Індикатори Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС вказували на зростання питомої ваги експорту та імпорту товарів до країн ЄС та зростання кількості схвалених експортерів, а індикатори Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу вказували на зростання кількості проектів в рамках Європейського інструменту сусідства, інших доступних Україні програм ЄС та відповідний обсяг технічної допомоги ЄС.

Протягом наступних 2017-2019 років значення показників як Індексу євроінтеграційного економічного поступу регіону, так і субіндексів зазнавали суттєвих коливань. У 2017 році, за рейтингом регіонів за ІЄП, Рівненська область втратила свої позиції та опинилася на шостій сходинці. Це пов'язано із змінами значень показників в межах Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС. Суттєві зміни відбулися на рівні показників щодо питомої ваги імпорту товарів з країн ЄС, питомої ваги експорту послуг до країн ЄС, що спричинено змінами у внутрішньогалузевій торгівлі з ЄС та відтоком прямих інвестицій з ЄС в розвиток області.

У 2018 році відбулася найсуттєвіша втрата регіону своїх позицій в рейтингу ІЄП. Таким чином Рівненська область опинилася на одинадцятій сходинці. В даному випадку ми спостерігаємо погіршення значень показників Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, що спричинено нерівномірною фінансовою підтримкою економічних проектів, що мають цілі, заходи чи результати, орієнтовані на підтримку європейської інтеграції. Це в свою чергу відобразилось на зменшенні кількості потенційно можливих сфер реалізації заходів (обласних програм), де прописана підтримка економічних процесів європейської інтеграції.

У 2019 році збереглася тенденція до втрати своїх позицій в рейтингу ІЄП, відповідно до якого Рівненська область опинилася на чотирнадцятій сходинці і таким чином погіршила свої висхідні показники у порівнянні з 2014 роком. Хоча фактичні значення індексів більші, але в загальному рейтингу область втрачає свою конкурентоздатність. Впливає на цю тенденцію втрата області своїх високих позицій у Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. Значна кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС добігають свого завершення, що додатково впливає на зменшення обсягів фінансових ресурсів на проекти, що мають цілі, заходи чи результати, орієнтовані на підтримку європейської інтеграції. Відтак постає ключове завдання щодо збільшення частки проектів, які будуть реалізовуватись в області за рахунок технічної допомоги ЄС.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Відносно високі значення ІЄП Рівненської області у 2014 році були спричинені позитивною динамікою низки показників в межах Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу та Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС. Позитивно впливали на рейтинг області чотири проекти, які реалізовувались в рамках Європейського інструменту сусідства й інших доступних Україні програм ЄС, та відповідний обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС, що сприяло формуванню позитивного іміджу області. Додатковим стимулюючим чинником була велика питома вага експорту товарів до країн ЄС, що складало 49,24% від загального експорту (6 місце в рейтингу регіонів). Негативно впливали на рейтинг області середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (за останні три роки) та середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС. Темпи зростання в регіоні були на 31% менше, ніж у середньому по Україні. Суттєвий вплив на динаміку зростання справляла структура внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС, яка в основному складається з експорту сировини.

У 2015 році збереглася позитивна тенденція впливу кількості проектів, які реалізовувались в рамках Європейського інструменту сусідства й інших доступних Україні програм ЄС, а частка фінансових надходжень у рамках технічної допомоги ЄС склали «подушку безпеки» області в рейтингу ІЄП. Відповідно, питома вага експорту товарів до країн ЄС забезпечувала стабільну десятку сходинку області в рейтингу регіонів. Тоді як серед низьких показників на порядок денний вийшли індикатори, які були спричинені соціально-економічною ситуацією в країні та військовою агресією Російської Федерації. Окрім незмінної структури внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС додалися показники індексу проникнення імпорту з ЄС та обсяг грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону. Соціально-економічна криза в країні не додавала впевненості у завтрашньому дні.

Протягом 2016 року спостерігалася переломна тенденція щодо низки показників. Проекти ЄС з економічної тематики, що реалізовувались в області, вивели область на перше місце за відповідним

індикатором. У сукупності з відповідним обсягом фінансування у рамках технічної допомоги ЄС вони залишалися визначальними показниками, що стимулювали до високої сходинки області у рейтингу регіонів. Вісім схвалених експортерів до країн ЄС взагалі забезпечили області першу сходинку в рейтингу показника серед регіонів. Переорієнтація товаровиробників на ринок ЄС забезпечувала області відносно стабільну позицію в частині експорту товарів до країн ЄС. Значення показників, які впливали на низькі позиції регіону, як і у попередніх роках, стосувалися незначних грошових переказів фізичних осіб з ЄС та збереження тенденцій відтоку інвестиційних коштів. На кінець року в Рівненській області було накопичено 197,5 млн дол. США (або 84% інвестицій із країн ЄС до загального обсягу інвестицій). Негативна тенденція береглася й за показниками індексу внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС.

У 2017 році збереглася тенденція, яка впливала на високі показники області в рейтингу регіонів, щодо реалізації семи проектів в рамках Європейського інструменту сусідства, технічної допомоги ЄС у регіон, п'яти схвалених експортерів та питомої ваги не тільки експорту товарів до країн ЄС, а й імпорту послуг з країн ЄС. Якщо щодо решти показників зберігалася стабільна позитивна тенденція, то поява серед стимуляторів рейтингу імпорту послуг з країн ЄС пояснюється поступовою адаптацією до нових економічних умов, що відобразилося на зростанні подорожей, ділових послуг та послуг з ремонту та технічного обслуговування. Відповідно до попередніх років збереглася негативна тенденція показників внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС. Спостерігався перерозподіл на користь деревини і виробів з деревини, виробів з каменю, гіпсу, цементу, а частка хімічної продукції та пов'язаних з нею галузей промисловості зменшувалася. Це в свою чергу впливало на темп зростання експорту регіону до країн ЄС.

Протягом 2018 та 2019 років не простежувались суттєві зміни в динаміці показників, закладених у 2017 році. При цьому показники, що попередньо мали найбільший вплив на високі позиції в рейтингу області, знизилися. Так, за індикатором відносної кількості проектів область опустилась з 3 до 6 місця, за індикатором питомого фінансування – з 6 на 14. Найбільшим проривом області стала реєстрація ухвалених експортерів – 7 у 2018 році та 3 у 2019 році, які мали право самостійно оформлювати митні декларації при поставках товарів до Європейського Союзу. Окрім характерних для області труднощів з внутрішньогалузевою торгівлею з ЄС, на порядку денному постали інші проблеми, які пов'язані з рівнем стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції та відповідної інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону. Причиною такої ситуації стало поступове завершення реалізації проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Українці програм ЄС. У 2019 р. в області реалізовувалося два проекти міжнародної технічної допомоги ЄС. Подальшу динаміку цих показників визначатимуть потенційні програми транскордонного співробітництва та активна участь в них представників органів публічної влади та громадянського суспільства.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Аналіз стратегії розвитку Рівненської області на період до 2015 року вказує на високий рівень інституційної підтримки економічних процесів європейської інтеграції в регіоні. Свідченням цього є доволі високі показники області в рейтингу регіонів (7 сходинка). Якісно новий підхід до складання Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2020 року дозволив області не тільки зберегти свої позиції у рейтингу, а й покращити. Зокрема План реалізації стратегії на 2015-2017 роки розширив можливі сфери реалізації проектів підтримки економічних процесів євроінтеграції. Однак, у Плані реалізації стратегії розвитку Рівненської області на 2018-2020 роки кардинально змінився підхід до артикуляції та реалізації проектів, пов'язаних із підтримкою економічних процесів європейської інтеграції в регіоні (область посідала 22 сходинку серед регіонів). Якщо на останньому етапі реалізації стратегії розвитку Рівненської області на період до 2020 року спостерігалось зменшення актуальності інституційної підтримки економічних процесів європейської інтеграції у потенційно можливих сферах реалізації проектів, то рівень підтримки заходів у цільових програмах розвитку області був на порядок вищий. Разом з тим часто заходи в межах цільових програм не завжди узгоджувалися із стратегічними документами на інституційному рівні підтримки процесів євроінтеграції. Спостерігалась амбівалентність у процесах фінансування запланованих проектів. Протягом 2015-2017 років абсолютна більшість проектів не була профінансована відповідно до планів, а от протягом 2018-2019 років ситуація кардинально змінилася, хоча не у повному обсязі, але проекти фінансувалися. Поясненням такої поведінки органів влади можна підготовкою до президентських виборів 2019 року.

За рівнем стратегічної інституційної підтримки та рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Рівненську область можна поділити на період до 2018 року та після. Про відносно високий рівень інституційної підтримки в стратегії розвитку Рівненської області на період до 2015 року свідчить низка цілей спрямованих на розширення співпраці між Україною та Європейським Союзом й впровадження сучасних технологій виробництва відповідно до євростандартів. У Плані

реалізації стратегії області на 2015-2017 роки було чітко окреслено орієнтацію економічних цілей на розвиток експортного потенціалу області через впровадження стандартів ISO та сертифікатів ЄС в регіоні. І це принесло позитивні результати, оскільки область посіла першу сходинку у 2016 році за кількістю схвалених експортерів до країн ЄС. Поряд з цим підтримувалися проекти євроінтеграційного характеру, спрямовані на підтримку органічного сільськогосподарського виробництва, розвиток туристичного потенціалу та логістичних проектів з метою нарощування експортного потенціалу. Однак рівень фактичного фінансування проектів євроінтеграційного характеру був далекий від запланованого. Протягом 2015-2017 років фінансову підтримку отримали тільки три із семи проектів. Про значну підтримку євроінтеграційних процесів в регіоні може свідчити низка інформаційно-промоційних заходів в рамках Обласної програми розвитку міжнародного співробітництва та міжрегіональної співпраці на 2013-2015 й 2016-2018 роки, Програми розвитку інвестиційної діяльності Рівненської області на 2013 – 2015 роки та Програми економічного та соціального розвитку Рівненської області на 2017 рік. Адаптація до вимог Світової організації торгівлі та Європейського Союзу була передбачена в програмі економічного та соціального розвитку Рівненської області на 2015 та 2016 роки. Заходи з підвищення конкурентоспроможності продукції суб'єктів малого і середнього підприємництва й проведення відповідних навчальних заходів щодо можливостей експорту товарів було передбачено Програмою розвитку малого і середнього підприємництва у Рівненській області на 2015 – 2017 роки. Обласна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки передбачає проведення заходів спрямованих на інституційну підтримку та реалізацію транскордонних проектів в рамках Європейського інструменту сусідства.

Протягом 2018-2019 років підтримка економічних процесів євроінтеграції Рівненської області не була настільки актуалізована в стратегічних та цільових програмах регіону. Серед стратегічних цілей області було окреслено розвиток експортного потенціалу через впровадження стандартів ISO та сертифікатів ЄС в регіоні. Рівненська область входить до трійки регіонів з найбільшою кількістю схвалених експортерів до країн ЄС. Однак про недостатню підтримку євроінтеграційного економічного поступу області може свідчити недостатньо чітко окреслені економічні цілі з підтримки процесів євроінтеграції регіону. У Плані реалізації стратегії розвитку Рівненської області на 2018-2020 роки проекти економічного характеру в основному були зорієнтовані на вирішення внутрішніх проблем. Відтак фактичне фінансування окреслених проектів покращилося, частково було профінансовано чотири проекти з восьми, що стосувалися залучення інвестицій та розвитку органічного сільськогосподарського виробництва. Про слабку підтримку євроінтеграційного економічного поступу області протягом 2018-2019 років може свідчити відносно мала кількість економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках цільових програм. У Програмі розвитку малого і середнього підприємництва у Рівненській області на 2018-2020 роки передбачено підвищення конкурентоспроможності продукції суб'єктів малого і середнього підприємництва до вимог міжнародних стандартів. Найбільш сфокусованою на проведення євроінтеграційних заходів, хоча більш інформаційно-промоційного характеру, є Обласна програма розвитку міжнародного співробітництва та міжрегіональної співпраці на 2019-2021 роки.

Рекомендації

Рівненській ОДА:

1. Проаналізувати стан і тенденції внутрішньогалузевої торгівлі з країнами ЄС з метою встановлення причин послаблення торговельно-економічної активності та вироблення напрямів зміни структури експорту з сировинної на виготовлення конкурентоздатної продукції.
2. Створити умови для залучення інвестицій в розвиток регіону з метою модернізації реального сектору економіки, регіональної інфраструктури та створення нових високотехнологічних виробництв в пріоритетних галузях.
3. Під час підготовки плану реалізації Стратегії розвитку Рівненської області на 2024 - 2027 роки врахувати економічну специфіку регіону та прикордонне положення з метою більш інтенсивного включення до європейських економічних проектів, ініціатив та інших доступних Україні програм ЄС.
4. Переглянути та удосконалити структуру висвітлення інформації щодо економічних питань європейської інтеграції, особливостей отримання стандартів ISO і сертифікатів ЄС, каталогу реалізованих проектів міжнародної технічної допомоги на офіційному сайті Рівненської ОДА.

Перелік відповідальних органів влади (у розрізі назв департаментів ОДА), які мають втілити в життя рекомендації:

- *Департаменту економічного розвитку і торгівлі, департаменту агропромислового розвитку і управлінню інфраструктури та промисловості Рівненської ОДА* проаналізувати стан і тенденції

внутрішньогалузевої торгівлі з країнами ЄС з метою встановлення причин послаблення торговельно-економічної активності та вироблення напрямів зміни структури експорту з сировинної на виготовлення конкурентоздатної продукції. Створити умови для залучення інвестицій в розвиток регіону з метою модернізації реального сектору економіки, регіональної інфраструктури та створення нових високотехнологічних виробництв в пріоритетних галузях.

- Департаменту економічного розвитку і торгівлі Рівненської ОДА під час підготовки плану реалізації Стратегії розвитку Рівненської області на 2024 - 2027 роки врахувати економічну специфіку регіону та прикордонне положення з метою більш інтенсивного включення до європейських економічних проектів, ініціатив та інших доступних Україні програм ЄС.

- Управлінню інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю і Управлінню міжнародного співробітництва та європейської інтеграції удосконалити структуру висвітлення інформації щодо економічних питань європейської інтеграції, особливостей отримання стандартів ISO і сертифікатів ЄС, каталогу реалізованих проектів міжнародної технічної допомоги на офіційному сайті Рівненської ОДА.

Перелік конкретних заходів/проектів/програм, які пропонується створити/розробити для посилення інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу області:

1) Ініціювати проведення щорічного міжнародного форуму (наприклад, Open Economic Forum) з метою привернення уваги до економіки області та створення площадки для дискусій із залученням потенційних інвесторів.

2) Розробити програму з навчання та обміну досвідом з реалізації успішних програм міжнародної технічної допомоги та інших програм ЄС з метою більш активної та фахової підготовки аплікаційних форм на рівні органів державної влади.

Історії успіху

ПЕРШИЙ ОРГАНІЧНИЙ ЦУКОР, ЯКИЙ ПІДКОРИВ ЄС

[фото – Органічний цукор ТОВ «Ріттер Біо Агро»]*
*Джерело фото: <https://agravery.com/>

Резюме. Сертифікація органічної продукції за стандартами ЄС вимагає від українського виробника значних людських та фінансових ресурсів. У Рівненській області на рівні стратегічних документів передбачена компенсація витрат з обласного бюджету на сертифікацію органічної продукції. Шість суб'єктів господарювання області скористалися можливістю розширити свій експортний потенціал та наповнити європейський ринок органічним цукром.

Проблема. Виробництво органічного цукрового буряку є складним завданням, оскільки результат вирощування стає вкрай залежним від природних чинників та потребує істотних витрат людської праці. Без пестицидів та іншої хімії органіка дуже смакує шкідникам. До того ж висока вартість сертифікації органічної продукції та недостатньо ефективне регулювання галузі стримує розвиток цієї ніші в

Україні. Зокрема, лабораторні дослідження єдиного визнаного в Європі сертифікаційного органу «Органік Стандарт» тривають до 3 місяців, що, в свою чергу, обмежує розвиток експорту до країн ЄС. При цьому всьому в ЄС затверджена програма, за якою до 2030 року 30% сільськогосподарських земель мають бути сертифіковані як органічні. Тому компенсація витрат на органічний сертифікат та інші програми з підтримки агровиробників є вкрай важливою для розвитку українських фермерських господарств у боротьбі за європейський ринок.

Реформа. З метою підтримки місцевої органічної продукції та просування її на європейський ринок було переглянуто план із реалізації Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2020 року на період 2018-2020 років. Зокрема, було додано завдання 2.1.3. «Розвиток органічного сільського господарства та виробництва продуктів харчування», в межах якого передбачено компенсацію витрат виробникам агропромислової продукції, понесених у зв'язку із проведенням та підтвердженням відповідності виробництва органічної продукції (сировини). У 2018 році в обласному бюджеті було закладено 100 тисяч гривень, а вже у 2019 році 120 тисяч гривень (до 30 тис. грн одному сільгоспвиробнику).

Результат. Серед основних результатів місцевої підтримки виробників органічної продукції стало зростання інтересу агровиробників до розвитку органічного рослинництва та нарощування експорту до країн ЄС. Вже другий рік поспіль з обласного бюджету частково відшкодовують витрати за отримання сертифікатів відповідності стандартам ЄС у сфері органічного сільського господарства. Відтак місцеві

органи влади побачили ефект від впровадження таких заходів, оскільки агровиробники не лише забезпечують зайнятість у сільській місцевості, а й розширюють асортимент органічної продукції для експорту до країн ЄС. Наразі вже шістьом господарникам Рівненщини відшкодували витрати на сертифікацію екологічно чистої продукції. Найбільшими виробниками з органічної продукції в області є ТОВ «Дедденс Агро», СП ТОВ «Агро Органік», ТОВ «Ріттер Біо Агро», ТОВ «Діброва Фармз», ТОВ «Еко Лан Сарни», ФГ «Петрович-2016» та інші⁶⁵. Підтримка виробників органічної продукції не лише відкриває нові можливості для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської та переробної продукції, але й позитивно впливає на екологію земель та родючість ґрунтів.

ЯК НА МАЛОРОДЮЧИХ ПОЛІСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ВДАЛОСЯ ВІДНОВИТИ ВИРОЩУВАННЯ ОРГАНІЧНОГО ВОЛОКНА ТА НАСІННЯ

[фото – ТОВ «Діброва Фармз» – виробник органічного конопляного волокна та насіння]*

*Джерело фото: газета «Дубровицький вісник»

Резюме. Висока вартість сертифікації органічної продукції та недостатньо ефективного регулювання галузі стримує розвиток українського ринку органічної продукції.

Великий попит на продукти екологічного землеробства в країнах ЄС стимулює українського виробника до сертифікації органічної продукції за високими стандартами. Переорієнтація агровиробників на експорт своєї продукції до країн ЄС спонукала місцеву владу до перегляду стратегічних документів розвитку області.

Суб'єкти господарювання області отримали можливість скористатися програмою компенсації витрат на сертифікацію екологічно чистої продукції.

Проблема. Відсутність в Україні еквівалентної стандартам ЄС сертифікації перетворює її на досить складну та дорогавартісну процедуру. Без підтримки з боку держави, дозволити виробництво органічної продукції до країн ЄС можуть лише поодинокі виробники.

Підсилюють проблему недобросовісні виробники «органічної» продукції, що негативно впливає на репутацію українських постачальників закордоном.

Реформа. У масштабах України розвиток органічного виробництва отримав якісний імпульс із ухваленням Закону «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Цей документ було розроблено на виконання зобов'язань України за Угодою про асоціацію з тим, щоб вивести стандарти органічного виробництва на один рівень з ЄС. За умови належної імплементації якість української органічної продукції буде безсумнівною для європейського покупця. Але вигоди отримають і українські споживачі, котрі купуватимуть гарантовано корисний та безпечний продукт.

Але позитивні кроки для підтримки українського ринку органічної продукції почалися раніше на місцевому рівні. Так, у Рівненській області з метою підтримки місцевої органічної продукції та просування її на європейський ринок було переглянуто план із реалізації Стратегії розвитку області на період до 2020 року на період 2018-2020 років, зокрема передбачено компенсацію витрат виробникам агропромислової продукції, понесених у зв'язку із проведенням та підтвердженням відповідності виробництва органічної продукції (сировини).

Починаючи з 2018 року з обласного бюджету виділяється все більше коштів на покриття витрат агровиробників. У 2019 році було компенсовано 120 тисяч гривень. Одному сільгоспвиробнику надається фінансова підтримка до 30 тисяч гривень. Програма діє вже другий рік і сприяє підвищенню конкурентоспроможності продукції.

Результат. Вважається, що малородючі поліські землі мало придатні для сільськогосподарського виробництва, оскільки це пов'язано з багатьма ризиками. Тому значні площі землі віддано у довготривалу оренду переважно під торфорозробку. Один із бенефіціарів обласної підтримки органічного виробництва – ТОВ «Діброва фармз», яке займається вирощуванням технічних культур. У 2017 році підприємство здійснило перший збір урожаю технічної коноплі. Господарство рекультивує занедбані поля, вносить вапняк для розкислення ґрунту, задля покращення та підтримування його родючості. Засіюється близько 200 га технічних конопель з метою одержання волокна та насіння. Органічне виробництво сертифіковане «Органік Стандарт», яке включено в офіційний перелік сертифікаційних органів, визнаних у Європейському Союзі та Швейцарії. До того ж, для їх культивування 12 травня 2017 року товариство отримало ліцензію у Державній службі України з лікарських засобів та контролю за наркотиками. «Діброва Фармз» планує будівництво заводу з переробки технічних конопель та льону на волокно, а це нові робочі місця та можливості для співпраці навколишніх господарств.

⁶⁵ <https://www.rv.gov.ua/news/agrariyam-rivnenshchini-dopomagayut-sertifikuvati-ekologichno-chistu-produkciyu>

РАЗОМ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ ТА ЧИСТОГО ДОВКІЛЛЯ: РІВНЕНСЬКИЙ ДОСВІД ПІДТРИМКИ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

[фото – ТОВ «Дедденс Агро»]*

* Джерело фото:

<https://www.rivnews.com.ua/>

Резюме. В Європейському Союзі попит на органічну продукцію перевищує пропозицію. Але вихід на європейський ринок потребує сертифікації органічної продукції за стандартами ЄС, що є досить витратним для українських виробників. У Рівненській області на рівні стратегічних документів передбачена компенсація витрат з обласного бюджету на сертифікацію екологічно чистої продукції. Ця підтримка дозволяє місцевим суб'єктам господарювання розширювати свій виробничий потенціал з орієнтиром на ринок ЄС.

Проблема. Відсутність в Україні еквівалентної стандартам ЄС сертифікації перетворює її на досить складну та дорогавартісну процедуру. Щоб отримати сертифікат, агрофірма надає відомості про продукцію інспекторам єдиного визнаного в Європі сертифікаційного органу «Органік Стандарт». Однак, висока вартість сертифікації

органічної продукції та недостатньо ефективного регулювання галузі стримує розвиток українського ринку органічної продукції. Без підтримки з боку держави, дозволити виробництво органічної продукції до країн ЄС можуть лише поодинокі виробники.

Реформа. Перспективи нарощування експорту органічної продукції спонукали Мінагрополітики спільно з органічною спільнотою України удосконалити правові засади органічного виробництва в Україні та їх адаптацію до відповідного законодавства ЄС⁶⁶. Як наслідок, 2 серпня 2019 року, було прийнято Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Така увага до органічної продукції продиктована політикою захисту операторів від недобросовісної конкуренції та підвищення прозорості органічного ринку до стандартів ЄС. На обласному рівні інструменти підтримки виробників органічної продукції почали впроваджуватися далекоглядними органами влади ще раніше. Зокрема, Рівненською ОДА у 2018 році було ініційовано механізм компенсації витрат виробникам органічної агропромислової продукції. Забезпечуючи компенсацію вагомої статті витрат (до 30 тис. грн для одного виробника) та сприяючи просуванню продуктів місцевого органічного виробництва, ініціативи місцевих органів влади сприяють подальшому нарощуванню виробництва органіки, посиленню її популярності серед українських та іноземних споживачів.

Результат. Підтримка місцевих органів влади спонукає виробників органічної продукції на Рівненщині досліджувати потреби ринку ЄС та шукати нові формати зміцнення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. Протягом 2016 року обласна влада провела три куштові наради із дрібними товаровиробниками з метою ознайомлення роботи в цій галузі. Також за підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку у м. Рівне було проведено перший Регіональний форум «Органічна Україна – 2016». Місцевою підтримкою скористалося й ТОВ «Дедденс Агро», що обробляє понад 3 000 гектарів землі та забезпечує роботою близько півтисячі працівників. У господарстві за органічними технологіями вирощують пшеницю, кукурудзу, інші зернові, бобові та олійні культури, люцерну, спаржу, полуницю, щавель, цукрові буряки. А нещодавно запустили проєкт із вирощування органічних коріандру, кропиви, меліси та ще декількох видів трав. Компанія також долучилася до аграрного кластеру, що орієнтований на освоєння європейського ринку. Завдяки участі в такому об'єднанні виробники зможуть просувати свої інтереси закордоном, а громади зможуть утилізувати органічні відходи домогосподарств, що сприятиме ще й вирішенню екологічної проблеми спалювання органічних відходів місцевих домогосподарств.

⁶⁶ <https://www.kmu.gov.ua/news/vid-sogodni-vvodvatsya-novi-vimogi-do-organichnogo-virobnictva-obigu-ta-markuvannya-organiki>

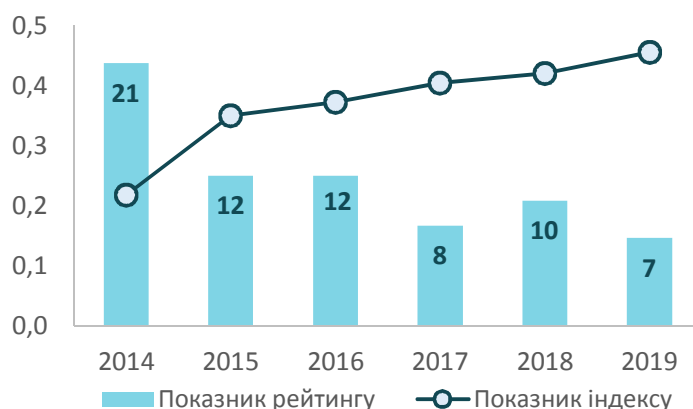

ІЄЕП

СУМСЬКА ОБЛАСТЬ

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Протягом останніх шести років Сумська область демонструє позитивну динаміку індексу євроінтеграційного економічного поступу регіону. Це говорить про наявність економічної взаємодії з Європейським Союзом та зростання спроможності у створенні сприятливих умов для розгортання євроінтеграційних процесів в торговельно-економічній сфері. Область в загальному рейтингу ІЄЕП відносно 2014 року піднялась з останньої на 7 позицію у 2018 році. Індекс поступово зростає з показника 0,2065 в 2014 року до 0,4229 в 2018 році. Натомість деяка негативна динаміка спостерігається в 2019 році, коли показники впали до рівня 0,3563 (11 місце в рейтингу). Разом тим, область, починаючи з 2015 року, ніколи не опускалася нижче 16-ї позиції в рейтингу. За результатами щорічного вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу Сумщина залишається одним з регіонів, що стабільно утримує посередні позиції за сукупним показником економічної інтеграції в ЄС та має всі перспективи зайняти лідерські позиції в наступних роках.

Низькі позиції в рейтингу на початку досліджуваного періоду зумовлювались серед іншого традиційною орієнтованістю на російський ринок збуту внаслідок географічної близькості Сумської області до східного та північного кордонів України. На той момент економічна частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ще не набула чинності, хоч і ЄС запровадив для України автономні торговельні преференції. Але вже, починаючи з 2015 року, ситуація в регіоні суттєво змінилась. Обмеження щодо

російського ринку змусили регіональних виробників шукати альтернативні ринку збуту, включаючи ЄС. У результаті область демонструвала позитивну динаміку і перемістилась на десять позицій вище в 2015-2016 роках. А в 2017 році область зайняла місце в середині загальноукраїнського рейтингу та продовжувала підвищувати свої показники – в 2018 році вона вже займає сьоме місце серед всіх 24 областей. Однак в 2019 році показник дещо зменшився, що зумовило зниження рейтингу на чотири позиції. Область опинилась на 11-му місці зі значенням 0,3563.

На фоні позитивної динаміки показників динаміки та структури торговельно-економічних відносин Сумської області за вектором ЄС (Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС) стабільно низькі позиції всі п'ять років, окрім 2018 року, область займала за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. А у період 2014-2017 роках та в 2019 році спостерігалось падіння на одну-дві позиції кожного року в рейтингу – з 16 до 22 позиції у 2017 році і з 3 на 17 у 2019 році. Основною причиною короткострокового зниження рейтингу Сумщини стали незадовільні показники якості інституційного середовища, необхідного для реалізації проєвропейських реформ в торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні. Натомість в 2018 році ситуація значно покращилась і Сумська область зайняла лідируючу позицію – 3 місце, хоча в 2019 році знову показники впали.

В розрізі конкретних показників падіння рейтингу в усіх роках, окрім 2018 року, було зумовлене низьким рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, незацікавленістю органу місцевого самоврядування щодо оновлення плану заходів з імплементації економічно орієнтованих положень Угоди про асоціацію, забезпечення якісного інформаційно-консультаційного супроводу політики економічної інтеграції Сумської області в ЄС. А також в області спостерігається слабкий процес залучення широкого кола зацікавлених осіб, організацій та інституцій (бізнесу, посадовців та депутатів ОТГ, неурядових організацій) до процесу планування, реалізації і моніторингу місцевих програм (Програма економічного та соціального розвитку Сумської області, Програма розвитку середнього та малого бізнесу, Програма сталого розвитку туризму та інші локальні програми розвитку). Натомість позитивна динаміка інвестиційної відкритості в поєднанні зі зростанням економічного співробітництва регіону з ЄС (7-ме місце за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків) забезпечили лідерську позицію Сумщини в загальному рейтингу. На зростання значення Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків також вплинула поява суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Серед найкращих показників у 2014 році, що були ключовими у загальній оцінці рівня економічної інтеграції Сумської області в ЄС, непоганий рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (0,0333, 10 місце в рейтингу), високий рівень інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (5 місце в рейтингу). Натомість слабкі сторони цього року проявлялись у відсутності схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості і експортерів, нульовому коефіцієнті інвестиційної відкритості регіону для ЄС та відсутності стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції на рівні області. Відносно високою була кількість звернень фізичних та юридичних осіб, які скористались антикорупційним сервісом «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону (44 звернення, 21 місце в рейтингу).

На відміну від попереднього року в 2015 році зросла кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів (2 місце в загальному рейтингу, 2 суб'єкти), суттєво збільшився коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС (5 місце в рейтингу, 4,31). В той же час викликом для Сумщини стабільно залишається відсутність схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості і експортерів та проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону. А також в цей період відсутнє фінансування у межах технічної допомоги ЄС у регіоні. Також в цьому році погіршилась статистика звернень фізичних та юридичних осіб на антикорупційний сервіс «Пульс» в розрізі зон діяльності митниць в Сумській області, що свідчило про дієвість політики зі спрощення та гармонізації митних процедур (78 звернень та 22 місце в рейтингу).

В 2016 році обсяги експорту регіону до країн ЄС продовжують намічену раніше позитивну динаміку (+6,7% щорічно протягом 2014-2016 рр., 4 місце в рейтингу). Традиційно сильною стороною залишається кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів (або харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів),

що забезпечило області 4 місце в рейтингу. Окрім цього, суттєво вплинула на позиції регіону частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області (3 місце в рейтингу, 92%). Виходячи з інформації, наданої ОДА, проекти ЄС в області не здійснювались. Це вплинуло на незмінно низькі позиції Сумщини за обсягом фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні. Хоча в області з'явився один уповноважений експортер, рейтинг області за цим індикатором залишився низьким (22 місце).

В 2017 році суттєво покращилась ситуація з кількістю суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС (за цим показником регіон очолив загальний рейтинг, а кількість зросла до 4 суб'єктів), а також відбулося підвищення показника динаміки експорту регіону до країн ЄС та частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області, що зайняли в рейтингу відповідно 6 та 5 місце. Натомість погіршилася ситуація щодо інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (регіон зайняв 23 позицію), не спостерігалось прогресу у залученні фінансування в рамках міжнародних програм технічної допомоги, а також впала частка імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону (22 місце в рейтингу).

В 2018 році Сумська область демонструвала високі показники щодо покращення стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, а також збільшення кількості суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС (за цими показниками регіон займає перші позиції в рейтингу). Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області також суттєво зросла (93%, 4 місце). Найслабшими сторонами Сумщини в рейтингу були відсутність схвалених (уповноважених) митними органами експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні. Перевагою використання цього статусу є те, що для отримання тарифних преференцій український експортер товару без оформлення сертифіката з перевезення форми EUR.1 самостійно визначає та декларує походження товарів на комерційних/товаросупровідних документах, що дозволяє прискорити процедуру експорту товару. Також стабільно низькі позиції займає питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону. Натомість рівень інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону дещо зріс в порівнянні з попереднім роком, хоча й продовжує займати останні позиції в рейтингу серед регіонів (0,0222; 23 місце).

В 2019 році сильні позиції Сумської області в загальному рейтингу були обумовлені багатьма взаємопов'язаними факторами, ключовими з яких стало збільшення кількості суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, до 5 суб'єктів, покращення рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції, а також частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій Сумської області. Слабкими показниками останнього досліджуваного року, за які область отримала низькі значення, залишається відсутність механізмів для залучення фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні та низький рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Значний вплив на результати Індексу євроінтеграційного економічного поступу Сумської області мало врахування органами місцевої влади у 2018 році євроінтеграційних економічних пріоритетів у ході стратегічного планування розвитку регіону – як на рівні загальних цілей, так і на рівні операційних завдань і заходів. Саме в 2018 році показник виріс з нульового значення до позиції лідера в загальному рейтингу на фоні всього вимірюваного періоду.

Так, в 2015 році значення показника зросло від 0 до 0,0196 (17 позиція в рейтингу), що трималась орієнтовно на тому ж рівні до 2017 року включно. Однак через відносно кращі показники інших регіонів позиції у рейтингу послабились (до 20 місця). Далі його рівень досить різко зростає до значення 0,4421 в 2018 році (1 місце в рейтингу). Натомість в 2019 році відбулось незначне зниження показника до 0,1852 (регіон займає 3 місце в рейтингу). Це зумовлено незначною кількістю євроінтеграційних пріоритетів і проектів у співвідношенні до значно більшої кількості стратегічних пріоритетів економічного спрямування в програмних документах Сумської області. А саме таке співвідношення є вирішальним критерієм оцінювання. Крім того, причиною зниження результатів регіону є певна різниця між обсягом очікуваного фінансування на євроінтеграційні економічні проекти та повноцінним виконанням його на практиці.

Щодо показників рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції у досліджуваній період Сумської області, то тут ситуація дещо відмінна. За цим показником рівень врахування євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку територій

займав однакові позиції в 2014 та 2015 роках (в ці роки регіон посів 10 місце з показниками 0,0333 та 0,0526 відповідно). В 2016, 2018 та 2019 роках спостерігалась спадаюча динаміка показника, коли регіон займав 17-те, 19-те та 21-ше місця в загальному рейтингу. Винятком був 2017 рік, коли показник врахування євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку територій найбільше склав лише 0,0765 і це була 13-та позиція в рейтингу.

Сумська область в рейтингу за показником рівня стратегічної інституційної підтримки в 2014 році розділяє 16 місце разом з 10 іншими областями та має нульове значення. А починаючи з 2015 року, область почала поступово приділяти увагу також й економічним процесам європейської інтеграції. В Стратегії розвитку Сумської області з 2015 до 2017 року містилась одна відповідна ціль з 17, а з 2018 по 2020 рік – 2 цілі з 11. Вони стосувалися промоції інвестиційно-експортного потенціалу регіону та підвищення соціальної активності молоді шляхом делегування повноважень до інститутів громадянського суспільства через механізм конкурсної підтримки. Завдяки цьому інтегральний індекс стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Сумської області набув найвищого по Україні значення у 2018 році. Втім вже наступного року область послабила свої позиції до 3 місця в рейтингу через зниження рівня фінансування відповідних проєктів.

Показник цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції регіону в 2014 році становив 0,0333 (10 позиція), що було спричинено відносно невеликою кількістю економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках Програми економічного та соціального розвитку Сумської області 2013 – 2014 роках та відсутністю таких в Програмі розвитку малого та середнього бізнесу.

В наступних роках спостерігається поступове падіння показника: в 2016 році 17-те місце (0,0270), в 2017 році – 13-місце (0,0765), в 2018 році – 19-місце (0,0166) та в 2019 році – 21-місце зі значенням 0,0188. Про слабку підтримку євроінтеграційного економічного поступу області свідчить відносно мала кількість економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках цільових програм.

Рекомендації

Протягом 2014-2019 років Сумська область займала середні позиції за значенням ІСЕП та посіла 7 позицію у 2018 році. Проте невисокі позиції області в загальноукраїнському рейтингу забезпечуються за рахунок недостатньої інституційної підтримки євроінтеграційного поступу та відсутністю тісних торгово-економічних зв'язків. Тому, враховуючи результати аналізу, – показники дослідження за двома складовими ІСЕП – для забезпечення позитивної динаміки євроінтеграційного економічного поступу регіону можна рекомендувати наступне:

Головному управлінню ДФС у Сумській області та Сумській митниці ДФС, ДП «Сумистандартметрологія»:

- проведення дерегуляційних заходів, сприяння підприємствам в отриманні відповідних юридичних документів для збільшення частки експорту/імпорту товарів та послуг до/з країн ЄС;
- проведення інформаційно-просвітницьких заходів щодо митного законодавства, нормативів митного контролю та оформлення товарів, головних етапів проходження митних процесів.

Сумській обласній державній адміністрації спільно із Сумською торгово-промисловою палатою, інститутами громадянського суспільства, що проводять діяльність у сфері європейської інтеграції:

- підвищення інвестиційної відкритості регіону для ЄС, проведення заходів для створення позитивного інвестиційного клімату (у т.ч. промоція можливостей регіону в структурах та країнах ЄС, підготовка інвестиційних продуктів, сприяння впровадженню інноваційних технологій на підприємствах області);
- подальше розширення комплексу об'єктів інфраструктури розвитку малого та середнього бізнесу;
- впровадження комплексу заходів (з відповідним фінансуванням з місцевих бюджетів) щодо розвитку сільського зеленого туризму, у т.ч. сприяння органами влади представникам місцевого бізнесу та галузі туризму в навчальних поїздках до держав – членів ЄС.

Профільним департаментом ОДА:

- налаштувати співпрацю з Сумською агенцією регіонального розвитку (Сумська АРР) щодо системного та доступного консультування (в тому числі із залученням експертів з проєктів, фінансованих ЄС) і супроводу бізнесу Сумщини щодо можливостей експорту товарів та послуг до країн Євросоюзу;

- активізувати роботу щодо використання можливостей, пропонуєваних проектами технічної допомоги ЄС, та ініціювати написання проєктів регіонального розвитку, що можуть бути профінансовані в рамках інструментів і програм Євросоюзу;
- проаналізувати ефективність виконання положень Програми розвитку малого підприємництва та Програму туризму Сумської області та підготувати пропозиції щодо її підвищення та щодо активізації процесів здійснення співпраці з бізнесом та розвитку туризму регіону до країн ЄС;
- сприяти створенню нових об'єктів інфраструктури для розвитку малого та середнього бізнесу.

Профільному структурному підрозділу Сумської ОДА, який відповідальний за оновлення інформації та наповнення сайту <http://gue.sm.gov.ua/>:

- переглянути та вдосконалити структуру представлення інформації, що стосується економічних питань європейської інтеграції на офіційному сайті Сумської ОДА.

Історії успіху

СОЛОДОЦІ З «ЖІНОЧИМИ ІМЕНАМИ», ТМ «ДОБРОЇЖ»

Джерело фото:

https://dobroizh.prom.ua/p62457064_4-korisnij-batonchik-dobrovizh.html

Резюме. На прикладі історії сумської компанії «Доброїж»⁶⁷ доведено, що виходити на ринок ЄС з якісним продуктом харчування нині під силу навіть маленьким виробникам. Можливість виходу на європейський ринок українським підприємствам, особливо дрібним, завжди вважалась недосяжною справою. Бюрократична тяганина, купа різних дозволів, заборон та обмежень. Натомість реформи, що були запущені з початком дії Угоди про асоціацію в Україні, суттєво спростили експорт продуктів харчування до ЄС. Відбулось приведення санітарних та фітосанітарних заходів і системи контролю безпечності харчових продуктів у відповідність до європейських вимог, запровадження прозорих та спрощених митних процедур. Все це позитивно вплинуло на економічні процеси та забезпечило нові можливості виходу вітчизняних виробників на ринки країн ЄС. Тож, компанія «Доброїж», що спеціалізується на виготовленні продуктів харчування, успішно

скористалася вищезазначеними перевагами та планує щорічно експортувати 2-5 т продукції на європейські ринки.

Проблема. Для того, щоб харчова продукція могла вийти на зовнішній ринок, виробнику необхідно пройти певні непрості процедури та виконати вимоги ринку ЄС. Це сформувало у представників малого та середнього бізнесу стереотипне ставлення до експорту як такого, що несе за собою ряд потенційних втрат, невиправданих ризиків, які перебивають можливі вигоди у майбутньому. Серед підприємців існує думка, що вийти на європейські ринки під силу тільки великим та потужним підприємствам, які до цього процесу готуються довгий час.

Реформа. Для запобігання потраплянню недоброякісної продукції на стіл споживача відповідно до Глави 4 Угоди про асоціацію «Санітарні та фітосанітарні заходи» Україна має запровадити національну систему контролю за якістю та безпечністю харчових продуктів, ідентичну системі Європейського Союзу. Також був прийнятий Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». У рамках цього документу впроваджено Міжнародну систему аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках, що є інтегрованою в законодавство ЄС. Відповідно, підтвердження наявності цієї системи у підприємства, що постачає харчову продукцію, відчиняє двері на шляху до європейських ринків.

Також суттєвим кроком на шляху спрощення доступу до ринків ЄС було започаткування інституту «уповноваженого експортера», що надає право самостійно оформлювати декларацію, незалежно від вартості товару. Окрім цього, для спрощення експорту до європейських ринків українською митницею було впроваджено сертифікати з перевезення товару EUR.1. Сертифікати дозволяють товарам українських виробників користуватись умовами преференційної торгівлі після їх ввезення на територію ЄС.

Результат. Реальні історії таких невеликих компаній, як сумське підприємство харчової продукції «Доброїж», свідчать про те, що для отримання максимально ефективного результату і вигоди від своєї діяльності не обов'язково бути великою компанією та мати потужну організаційну структуру. Достатньо мати бажання користуватись новими можливостями. А низка реформ, що запущені під впливом євроінтеграційного курсу України, цьому тільки сприяють. Незважаючи на витрати часу та ресурсів, вихід на ринки ЄС дає шанс підняти на інший рівень якості та розуміння, пов'язаних з цим процесів виробництва та збуту продукції. В цьому переконаний виробник корисних солодоців за індивідуальною

⁶⁷ Збірка «Історії успіху реформ»: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/books?pid=6315>

авторською рецептурою ТМ «Доброїж» Костянтин Гетта з Сум. Також він вважає, що проєвропейські реформи створюють ряд можливостей для виходу на експорт і, безумовно, цими можливостями варто скористатися.

«ОРГАНІЧНЕ» МАЙБУТНЄ: КООПЕРАЦІЯ ЗАДЛЯ МОЖЛИВОСТІ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Джерело фото: <https://news.agro-center.com.ua/plant-growing/fermeri-z-sumshhni-planujut-peretvoriti-jagidnik-na-misce-vidpochinku.html>

Резюме. Передумовою виходу на ринок ЄС органічної продукції є дотримання великої кількості стандартів, висока вартість яких заважає українські товари робити конкурентоспроможними на європейському ринку.

В той же час в Сумській області ініціювали та розвивають підтримку органічних виробників шляхом відшкодування витрат на сертифікацію з обласного бюджету. Такою можливістю вже скористались 6 підприємств на Сумщині, які мають в планах стабільно нарощувати обсяги екологічно чистої та смачної продукції не тільки на місцевому, а й на європейському ринку.

Проблема. Для того, щоб органічна продукція могла вийти на зовнішній ринок, виробнику необхідно сертифікувати товар згідно з визначеними міжнародними стандартами.

Але розвиток українського ринку органічної продукції стримується відсутністю належного регулювання галузі. Наприклад, відсутність сертифікації для експорту продукції, яка відповідає стандартам ЄС. Відповідно, здавалось би, стандартна процедура перетворюється на досить складну і дорогую. І лише поодинокі виробники можуть собі дозволити так званий «євролисток». Тож, частка органіки в загальному агроекспорті становить лише 0,5%.

Крім того, недосконале вітчизняне законодавство та зловживання з боку недобросовісних постачальників, які експортували товари низької якості під грифом «органіка», підірвали довіру до української продукції.

Це посилює заходи контролю з боку ЄС, що змусило добросовісних експортерів органічної продукції проходити додаткові огляди та нести додаткові витрати задля підтвердження відповідного статусу.

Реформа. Беззаперечно ринок ЄС приваблює українських виробників та постачальників. Адже рівень споживання органічної продукції там в рази вищий, ніж на українському ринку.

Розуміючи всі переваги та майбутні перспективи, Сумська ОДА ініціювала механізм підтримки місцевих аграріїв цієї галузі. У 2016 році рішенням Сумської обласної ради була затверджена Програма розвитку агропромислового комплексу та сільських територій на період до 2020 року, в межах якої було виділено напрям підтримки органічного виробництва продукції.

В межах цієї Програми підприємствам агропромислового комплексу відбувається компенсація 75% понесених ними витрат у зв'язку з отриманням сертифікації та підтвердженням відповідності виробництва органічної продукції. Тобто одне підприємство може розраховувати на безповоротну фінансову допомогу у розмірі до 15 тис. грн на рік незалежно від видів сільськогосподарської діяльності та видів продуктів переробки. Максимальний розмір фінансування Програми за цим напрямком щороку складає 150 тис. грн у 2017-2019 роках.

Окрім того, представники влади запевняють, що у разі росту зацікавленості виробників до Програми фінансування на сертифікацію буде зростати.

На національному рівні також поступово створюються умови для виходу на європейський рівень українських виробників органічної продукції. Так, нещодавно був прийнятий Закон «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Цим документом Україна створює можливості поступового виходу на один рівень з європейськими країнами у напрямку виробництва та торгівлі органічною продукцією. Це не тільки спростить вихід вітчизняних виробників на ринок ЄС, але й забезпечить вищий рівень захисту здоров'я споживачів.

Результат. На території Сумської області 6 підприємств скористались механізмом відшкодування витрат на отримання сертифікату на виробництво органічної продукції за період 2017-2019 роки⁶⁸. Підприємства відчували на собі ефективність проєвропейських реформ і підтримку з боку держави та області, що спонукає виробників органіки виходити на нові рівні зміцнення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішніх ринках. І цьому є зразковий приклад сільськогосподарської кооперації в країнах ЄС. З метою об'єднання сил та популяризації якісної продукції місцевих виробників у 2017 році була створена громадська Спілка «Органічна Україна Північ», яка об'єднала понад 30 підприємств. Тепер в їх планах виходити на європейський ринок, створивши кооператив виробників органічної продукції. Окрім того, деякі користувачі Програми самостійно налагоджують контакти з партнерами країн ЄС щодо початку експорту органічної продукції.

⁶⁸ <http://www.ier.com.ua/ua/publications/books?pid=6315>

КОРИСНІ ТА ЯКІСНІ ХАРЧОВІ ПРОДУКТИ З ТРАДИЦІЙНИХ УКРАЇНСЬКИХ КУЛЬТУР

Джерело фото:
<https://desna-shop.com/ru/>

Резюме. Найбільшу частку українського експорту до ринків ЄС складає агросировинна продукція. Не секрет, що саме вирощування деяких культур має негативний вплив на природні ресурси України і відповідно на економічне зростання.

З початку дії Угоди про асоціацію відбулось зменшення ввізного мита на більшість продукції, що зробило ринок ЄС більш відкритим для українських підприємців. Угода заохочує українських аграріїв постачати на ринок ЄС тільки високоякісну продукцію з вищим ступенем переробки. Так, сумське підприємство «Десналенд» вирішило експортувати корисні харчові продукти з традиційних українських культур – коноплі та льону.

Проблема. На державному рівні в Україні відсутні стимули та орієнтири для агропромислових виробництв, що займаються нішевою продукцією. Існуюча система підтримки заохочує виробників високомаржинальних культур (кукурудза, соняшник), які не зацікавлені у їх глибокій переробці. Така модель державного регулювання агросектору не тільки має результатом вкорінення недалекогоглядного підходу до землекористування, усупереч принципам сталого розвитку, а й консервує сировинну модель експорту.

Реформа. Починаючи з 2016 р. між Україною та ЄС запрацювала Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. Вона передбачає відкриття доступу до ринків ЄС українським підприємствам. А це означає, що понад 95% товарних позицій за українською класифікацією стали для України з митом 0%. Лише 4% залишились в системі тарифного регулювання. Як результат, відбулось зростання експорту сільськогосподарської та харчової продукції до ринків ЄС за період 2016-2018 рр. У той же час, ЄС впровадив квоти на безмитне постачання української агросировинної продукції, тоді як на товари з вищим ступенем обробки чи переробки такі обмеження переважно не діють. Тож, це є гарним стимулом для вітчизняних підприємців виробляти готову для споживання продукцію.

Результат. Попит на здорове харчування росте не тільки в європейських країнах. Відповідно стають все більш популярними нішеві продукти такі, як льняна та конопляна олія прямого віджиму, борошно, висівки та протеїн з них. Але незважаючи на високий попит на ці продукти серед європейських споживачів, тільки одиниці наважувались виходити на ринок ЄС. Тенденція зі зменшенням ставки ввізного мита на продукти переробки рослинної продукції до 0% значно покращилась та підсилила зацікавленість місцевих виробників у європейському ринку. Відтак їх продукція стає більш конкурентоспроможною за ціновим чинником.

ТОВ «Десналенд», що працює в місті Глухів Сумської області, також має амбіційні наміри закріпитись на європейському ринку. Головні пріоритети підприємства – це виробництво продукції для здорової нації з традиційних сільськогосподарських культур Сумщини: льону, коноплі та гарбуза. Угода про асоціацію в цілому та ПВЗВТ слугують для підприємства як орієнтир, що позбавляє ряду перепон на шляху до зовнішньої торгівлі.

Мова йде не тільки про зменшення мита, а ще й про зменшення бюрократичної тяганини з оформлення документів, спрощення документального оформлення відряджень, відвідування виставкових заходів завдяки безвізовому режиму. Відповідно це все дає можливість українським виробникам нарощувати обсяги експорту за рахунок вищої вартості продукції.

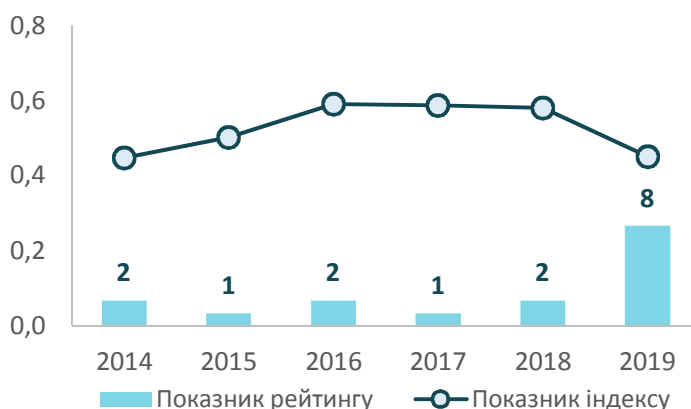

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ

ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Тернопільської області протягом 2014-2018 років в цілому мав позитивну динаміку з найвищими значеннями показника у 2016 і 2018 роках (0,4388 і 0,4518 відповідно). Насамперед це було обумовлено стабільно високими значеннями показників, які характеризують глибину торговельно-економічних відносин Тернопільської області з країнами ЄС (імпорт товарів та послуг з ЄС, темпи зростання експорту до країн ЄС, інвестиційна відкритість регіону тощо), завдяки чому Тернопільщина протягом 2014-2018 років входила в п'ятірку областей, котрі показували найкращі результати економічної взаємодії з Європейським Союзом. Проте в 2019р. Тернопільщина погіршила позиції за рядом показників торговельно-економічних зв'язків з ЄС. Через це мало місце стрімке падіння ІЄЕП області до значення 0,3518, що на 22,13% менше, ніж у 2018 році, і є на сьогодні найгіршим значенням ІЄЕП для Тернопільської області за шість років.

Протягом 2014-2016рр. Тернопільська область в рейтингу вимірювання Індексу євроінтеграційного економічного поступу демонструвала високу стабільність, незмінно посідаючи 4 місце. В 2017 область піднялася на 3 місце в рейтингу. В 2018 році Тернопільщина опустилася на 2 сходинки, зайнявши 5 місце. Найгіршим виявився 2019 рік – область опустилася на 12 місце, показавши найнижче для себе значення показника ІЄЕП за весь період дослідження: 0,3518 у 2019 році проти 0,3812 у 2014 році.

Слід зазначити, що на положення Тернопільської області в загальному рейтингу ключовий вплив має Субіндекс глибини торговельно-економічних зв'язків регіону з ЄС, котрий характеризує фактичний стан інтеграційних процесів. За значенням СТЕЗ Тернопільська область протягом 2014-2018 років незмінно посідала 1-2 сходинку рейтингу і саме це дозволило Тернопільщині входити в п'ятірку областей з найкращими показниками ІЄП. Натомість, динаміка Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу не мала суттєвого впливу на місце області в рейтингу ІЄП. Це видно з наступного. Протягом 2014-2018 років за рівнем інституційної підтримки Тернопільська область загалом трималася в групі регіонів-середняків: 12 місце в 2014 році, 2015р. – 15 місце, 2016р. – 16, 2018р. – 16. У 2017 році внаслідок низьких значень ключових показників інституційної підтримки область опинилася на останньому 24 місці в рейтингу СІПЄР. Проте в рейтингу СТЕЗ в цьому році область зайняла першу сходинку, що в підсумку вивело Тернопільську область на 3-тє місце в загальному рейтингу ІЄП.

2019 рік виявився для області провальним – в загальному рейтингу ІЄП область посіла лише 12 місце. Хоча і в рейтингу СІПЄР область опустилася на 2 сходинки, зайнявши 18 місце, падіння області в рейтингу ІЄП в 2019 році відбулося в основному за рахунок того, що область суттєво погіршила свої позиції в рейтингу СТЕЗ і опустилася з 2 місця на 8. Відбулося це за рахунок суттєвого падіння в цілому ряді показників: «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» – з 5 місця у 2018 році на 16 у 2019, «1.12. Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів» – з 7 місця на 16, «1.13. Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» – з 1 місця на 10, «1.14. Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС» – з 6 місця на 20. Знизився також і важливий показник «1.10. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» – з 1 місця на 4, В 2019 році покращення позицій Тернопільської області в складових СТЕЗ відбулося лише за показником «1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС»: область піднялася з 18 місця на 11. Але і це відбулося не тому, що зросло значення показника (в 2018р. - 1,1712, а в 2019 - 1,1349), а лише за рахунок його відносно меншого падіння у порівнянні з іншими регіонами.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Тернопільщина має традиційно тісні економічні зв'язки з країнами ЄС і продовжує їх розвивати. Тому протягом всього періоду дослідження євроінтеграційного економічного поступу області на загальний рейтинг регіону вирішальне значення мали показники, що характеризують різні аспекти стану й динаміки торговельно-економічних та фінансово-інвестиційних взаємозв'язків Тернопільської області та країн ЄС.

У 2014 році найсильнішими сторонами Тернопільської області були питома вага імпорту товарів та послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів та послуг до регіону, середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС, а також індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС. Найслабшою стороною Тернопільщини, яка проявилася не лише в 2014 році, але і протягом всього періоду розрахунку ІЄП, виявилась її неспроможність до залучення технічної та фінансової допомоги ЄС. Так, показники «2.4. Кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону» та «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення» отримували протягом 2014-2019рр. нульове значення. В 2014 році Тернопільська область мала нульові показники за індексом інвестиційної відкритості регіону для ЄС, кількістю схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів та кількістю суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів.

У 2015р. область зайняла першу сходинку в рейтингу за індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС, а також мала високі показники за обома індикаторами рівня взаємодії регіону з ЄС в інвестиційній сфері: Тернопільщина зайняла першу сходинку в рейтингу за часткою накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області та друге місце – за індексом інвестиційної відкритості регіону для ЄС. Слід зазначити, що високі позиції області за обома цими показниками в 2015 році виявилися локальним успіхом. Загалом, якщо перший індикатор – частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області – відноситься до найсильніших показників в структурі ІЄП області, то за індексом інвестиційної відкритості регіону для ЄС область мала переважно значення «0» (2014, 2016, 2017, 2019рр.). Найгіршими показниками області у 2015 році залишалися індикатори «1.11», «1.12» . «2.4» та «2.5», котрі отримали значення «0».

В 2016 році сильні та слабкі сторони Тернопільської області практично не змінилися. Перше місце область посідає за часткою накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному

обсязі накопичених інвестицій області, а також за індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС та питомою вагою імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону. Новим для 2016 року стало те, що область вийшла на 2 місце в загальноукраїнському рейтингу за кількістю схвалених (уповноважених) митними органами експортерів відносно до загальної кількості експортерів в регіоні. Перевагою використання цього статусу є можливість експортером самостійно декларувати українське преференційне походження товарів на комерційних документах без оформлення сертифіката EUR.1 на кожну партію товарів та залучення митниці, підтримка та прискорення процедури експорту товарів українського походження на ринку країн ЄС, пільговий режим оподаткування товарів українського походження в країнах ЄС. В той же час в 2016 році не спостерігалось ніякого прогресу щодо інвестиційної відкритості регіону для ЄС, а також були відсутні успіхи у залученні фінансування в рамках міжнародних програм технічної допомоги.

В 2017 році зберігається високий рівень відкритості торгівлі з країнами ЄС з переважанням імпорту з ЄС товарів та послуг. Також важливим є те, що Тернопільщина третій рік поспіль продовжує утримувати перше місце за індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС, оскільки розвиток внутрішньогалузевої торгівлі стимулює обмін новими технологіями з ЄС та сприяє економічному зростанню регіону. Також в 2017 році область залишилася на лідерських позиціях за кількістю схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів. В 2017р. стабільно низькими були позиції Тернопільщини за показниками інвестиційної відкритості регіону для ЄС та залучення до регіону міжнародної технічної допомоги. Також в 2017 році Тернопільщина опинилася серед найгірших областей за показником «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс».

У 2018р. стабільно найкращі і стабільно найгірші показники не змінилися: найкращими залишилися «Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону», «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» та «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області»⁶⁹, найгіршими – «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів», «Кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону» та «Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення». Проте в загальному рейтингу ІЄЕП область опустилася на 5 місце, що свідчить про послаблення в 2018 році євроінтеграційного поступу Тернопільщини в цілому.

2019 рік став для Тернопільської області найгіршим в її євроінтеграційному поступі. Не в останню чергу це обумовлено послабленням традиційно сильних для області позицій, про що зазначалося вище. Перше місце Тернопільська область зберегла лише за показником питомої ваги імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону. А от за індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС область опустилася з 1 на 4 місце; за індикатором «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» – з 1 місця на 10. До сильних сторін в 2019 році слід віднести збереження 4 місця за показником «Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту послуг з регіону». У 2019р. область повторює свій найгірший результат, як і в 2014 році, п'ять індикаторів – «1.11», «1.12», «1.14», «2.4», «2.5» – отримують значення «0».

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Як зазначалося вище, в оцінці євроінтеграційного економічного поступу Тернопільщини на загальне положення області в рейтингу ІЄЕП вирішальний вплив мали показники, що входять до складу Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС. Щодо показників інституційної підтримки євроінтеграційного поступу регіону, які більшою мірою відображають дії чи бездіяльність місцевих органів публічної адміністрації, Тернопільщина має значно слабші позиції⁷⁰. Зокрема, динаміка показника «2.1 Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом 2014-2019 рр. також відображає недостатнє врахування Тернопільською обласною радою та Тернопільською ОДА євроінтеграційного вектору в стратегічному плануванні розвитку регіону. В 2014 році значення показника склало 0,0109, що взагалі було найменшим ненульовим значенням. У 2015 році він змінився на +0.0011 (до 0,012). В 2016-2017 рр. він складав лише 0,024.

⁶⁹ По кожному з цих показників область зайняла перше місце в загальноукраїнському рейтингу.

⁷⁰ Як зазначалося вище, протягом 2014-2019рр. ряд індикаторів СІПЕР стабільно мали значення «0».

Слабкість євроінтеграційного вектору проявлялася в усіх трьох компонентах індикатора 2.1. В останні два роки році дещо покращилася ситуація з фінансування запланованих проектів, що відобразилося на значенні показника – 0,040 в 2018 році і 0,096 в 2019 році.

За показниками рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (на рівні цільових програм) ситуація також не виглядає втішною. У 2014 році при значенні показника 0,0772 область знаходилася на 6 сходинці, в 2015 – 2019 роках показник майже не змінювався, знаходячись в коридорі значень 0,1005 – 0,1214. За цей час область опустилася з 6 місця на 11 в 2016р., піднялася на 8- в 2018 і знову опустилася на 10 в 2019 році. Тобто позитивна динаміка показника рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції практично відсутня.

В 2014 році значення показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» для Тернопільської області складало 0,0109, що дозволило області посісти 15 місце в загальноукраїнському рейтингу. В 2015 році, при дещо вищому значенні показника (0,0120), область опустилася на 20 місце, що наочно ілюструє відсутність активної уваги з боку Тернопільської обласної ради і Тернопільської ОДА до цього напрямку діяльності в порівнянні з керівництвом інших областей. В 2016-2017рр. ситуація практично не змінилася – 19 місце в рейтингу зі значенням показника 0,0240. В останні роки в цьому напрямку намітився позитивний тренд: в 2018 році область піднялася на 14 місце (показник 0,0401), а в 2019 – на 10 (показник 0,0962).

Проте аналіз даних для окремих компонент індикатора 2.1 виявляє, що зростання значення показника в цілому у 2018 – 2019 роках обумовлено насамперед змінами в компоненті 2.1.3. «Рівень фінансування запланованих проектів»: із запланованих у 2018 році 3 млн. грн. на відповідні проекти було виділено лише 14,1 тис. грн. У 2019 році із запланованих 195,0 тис. грн – виділено 33,7 тис. грн. Тому необхідно констатувати, що євроінтеграційні економічні проекти у системі стратегічного планування розвитку Тернопільської області наразі не набули повноцінного втілення та потребують ретельніших підходів на стадії планування.

Дещо кращими виглядають рейтингові позиції Тернопільської області щодо показника «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції», проте фактично в розвитку євроінтеграційних процесів на рівні цільових програм має місце застій, через що найкращими в підсумку виявилися стартові позиції області: в 2014 – 2015рр. область посідала 6 місце, 2016-2017рр. – відповідно 11 і 10 місце, в 2018р. область трохи піднялася в рейтингу – на 8 місце, але у 2019 році знову опинилася на 10 місці за рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

Серед діючих обласних програм найгірше складається ситуація з Програмою розвитку туризму в Тернопільській області на 2016-2020 роки, яка взагалі не містить заходів, в яких враховано вектор європейської інтеграції. Недостатньо враховано вектор європейської інтеграції в Програмі розвитку малого і середнього підприємництва: в 2015-16 рр.

Загалом Тернопільська область входить до групи областей, для яких актуальним завданням є підсилення євроінтеграційного вектору розвитку як на рівні стратегічних пріоритетів, так і на рівні цільових обласних програм.

Рекомендації

Дослідження показало, що в цілому область займає досить непогані показники в рамках процесів економічної інтеграції в європейський економічний простір. Для підтримки позитивної динаміки євроінтеграційного економічного поступу *Тернопільській ОДА* можна рекомендувати наступне:

- активізувати роботу з міжнародними донорськими організаціями (ЄБПП, USAID, Світовий Банк тощо) щодо розроблення та реалізації проектів технічної допомоги, підготовки проектів у рамках програм прикордонного співробітництва «Україна – Польща – Білорусь» та «Україна – Румунія – Молдова»;
- покращити ситуацію з фінансуванням діючих проектів у сфері європейської інтеграції⁷¹;
- враховуючи значний туристичний потенціал Тернопільщини, *Управлінню туризму Тернопільської обласної державної адміністрації* розробити і включити в Програму розвитку туризму в Тернопільській області комплекс заходів, в яких враховано вектор європейської інтеграції.
- *Управлінню міжнародного співробітництва та фандрейзингу Тернопільської обласної державної адміністрації* активніше проводити заходи для виробників, які бажають експортувати свої товари для ЄС, розширити фокус на співпрацю з більш широким спектром країн - членів ЄС, а не лише з традиційними партнерами.

⁷¹ Фінансування запланованих проектів (2015-2019 рр.) було вкрай погане, що відобразилося на показнику «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції»

Історії успіху

ЖИТТЯ В СТИЛІ ОРГАНІК⁷²

[фото – Іван Бойко, директор господарства «Жива земля Потутори», представляє продукцію господарства]*
*Джерело фото: <http://nova.te.ua>

Резюме. В останні роки органічне землеробство в Україні стає все більш популярним бізнесом. І поштовхом до таких змін стало проведення аграрної реформи в рамках реалізації Угоди про асоціацію. Одним з підприємств, що скористалися новими перевагами, стало ТОВ «Жива земля Потутори», яке за короткий час налагодило виробництво сертифікованої продукції: від екологічно чистих зернових та молока до прянощів.

Проблема. Розвиток органічного землеробства в Україні тривалий час стримувався відсутністю належного правового регулювання. Однією з ключових проблем був брак чітких правил сертифікації продукції, яка вирощена без застосування штучних речовин. Це призводило, зокрема, і до нестачі органічної продукції на національному ринку. Саме за таких умов починало свою діяльність товариство «Жива земля Потутори», яке, за словами директора Івана Бойка, було «ніби той вагон, який йде попереду потяга».⁷³

Реформа. Потужним поштовхом до розвитку органічного виробництва в Україні стало вдосконалення відповідних правових засад та їх адаптація до законодавства ЄС. Початок було покладено після набуттям чинності 2 серпня 2019 року Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Вплив цього закону був настільки значущим, що окремі експерти назвали його «Біблією органічного виробництва». Ним врегульовані не тільки питання виробництва й обігу органічної продукції, але і функціонування її ринку та правові засади діяльності суб'єктів такого ринку, міжнародного співробітництва України у сфері органічного виробництва тощо.

Результат. Тренд до зростання популярності здорового способу життя формує сталий попит на екологічно чисту продукцію, яка вирощується без хімічних добрив, гербіцидів, пестицидів, антибіотиків і стимуляторів росту. Така продукція є особливо затребуваною і серед європейських споживачів. Успіху ТОВ «Жива земля Потутори» у сфері органічного виробництва сприяла саме реалізація проєвропейських реформ та проєктів, які мали місце у регіоні. Чіткі та зрозумілі вимоги до сертифікації органічної продукції, зрозумілі й прозорі критерії її оцінювання – все це дозволило підприємству успішно нарощувати виробництво органічної продукції для місцевих споживачів. Завдяки Центру підтримки підприємництва підприємство долучилося до програми GIZ «Fit for Partnership with Germany» та здобуло досвід налагодження контактів та взаємовигідного співробітництва з підприємствами Німеччини.⁷⁴ Тернопільський виробник вже експортує до Німеччини хвощ польовий та збирається освоювати експортоорієнтоване виробництво лікарських рослин, фруктів, овочів. У планах також розширення площ для тваринництва – збільшення поголів'я, переробки. На думку директора товариства Івана Бойка, наслідки реалізації європейських реформ для бізнесу є відчутними, а перспективи привабливими. Це і зменшення перевірок, і утворення громадських спілок підтримки органічного фермерства («Органічна Україна», «Фонд підтримки фермерства»), і відкриття нових можливостей для бізнесу. Так, завдяки громадським організаціям в державний бюджет будуть закладені субвенції для органічних виробників. Завдяки роботі ТОВ «Жива земля Потутори» багато підприємців, бізнесменів, споживачів побачили, що займатися органічним виробництвом в Україні – це реально і вигідно, адже майбутнє сільського господарства – за органічним землеробством.

СТРІМКИЙ ШЛЯХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО РАВЛИКА В ЄВРОПУ⁷⁵

Резюме. Головні проблеми українських сіл – безробіття та малі надходження до місцевих бюджетів. Підписання Угоди про асоціацію та відкриття ринків ЄС розширило можливості ведення бізнесу на селі та надало можливість підприємцям вирощувати продукцію відразу для європейського ринку. Такий екзотичний бізнес, як вирощування равликів, переживає в Україні справжній бум. ТОВ «Еліт Снейл» з с. Новики Тернопільського району стало одним з піонерів у цій справі, створивши кооператив і навіть кластер задля здійснення спільної діяльності. Маючий перший успішний досвід, підприємство готується

⁷² Історії успіху реформ. За заг. ред. Ірини Коссе; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К.: 2019. – 260 с. – С. 246

⁷³ <https://www.youtube.com/watch?v=AMFHpefChns>

⁷⁴ <https://www.doba.te.ua/post/51801>

⁷⁵ Історії успіху реформ. Збірка / За заг. ред. Ірини Коссе; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К.: 2019. – 260 с. – С. 251

до експорту на зовнішні ринки, а люди з навколишніх сіл отримали стабільний зарібок і з впевненістю поглядають у майбутнє.

Проблема. Розвиток малого сільськогосподарського бізнесу у віддалених селах є однією з ключових проблем збереження і поступу сільських територій. Віддаленість від ринків збуту, конкуренція з боку великих агрохолдингів та обмежені можливості фінансування хронічно стримували розвиток віддалених сільських територій. Як наслідок, зберігався високий рівень безробіття, працездатне населення покидало села, а місцеві бюджети отримували низькі податкові надходження.

[фото – Ферма равликів на Тернопільщині]*
*Джерело фото: <https://doba.te.ua/>

Реформа. 20 вересня 2015 року набув чинності Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів». Зазначений закон передбачає впровадження в Україні європейської моделі системи гарантування безпеки та якості продуктів харчування, що базується на процедурах НАССР. Нова державна політика зобов'язала підприємців до впровадження такої системи, що відкрило європейські ринки для вітчизняних виробників, а за ними пішов і розвиток сільських територій.

Результат. Після відкриття європейських ринків та впровадження європейських підходів до сертифікації безпечності харчової продукції равликівництво в українських умовах отримало потужний поштовх до

розвитку. Започаткувавши вирощування равликів у 2016 році, ТОВ «Еліт Снеіл» за короткий час встигло опанувати всі тонкощі цього специфічного бізнесу. Впровадження європейського досвіду та розвиток кооперації з іншими українськими виробниками створили товариству умови для експорту продукції до ЄС. Сьогодні «Еліт Снеіл» та заснований ним сільськогосподарський кооператив «Український кластер виробників равликів» у повній мірі розуміють і використовують переваги проєвропейського курсу. І активно планують розвиток: тут і розширення площ, і вихід на нові ринки збуту, і збільшення кількості партнерів, і поширення кооперації. А головне – «Еліт Снеіл» активно працює над популяризацією равликівництва, щедро ділиться власним досвідом, сприяє створенню нових господарств з вирощування равликів та їх кооперації. І це дає надію на розквіт все новим і новим сільським територіям.

МОЛОКІЯ: «ВСЕ В НАШИХ РУКАХ!»

[фото – Компанія «Молокія»]*
*Джерело фото: <https://molokija.com/>

Резюме. Ключовими перевагами, які отримала молочна галузь України після імплементації Угоди про асоціацію, стали запровадження європейських підходів до забезпечення якості продукції та відкриття ринків ЄС. Впровадження системи НАССР не тільки спрощує вихід на зовнішні ринки, але й сприяє зростанню довіри клієнтів до бренду, збільшенню обсягів продаж та посиленню конкурентоспроможності продукції.

ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (ТМ «Молокія»), який ще до початку дії Угоди про асоціацію активно працював над вдосконаленням якості продукції, у 2016 році пройшов сертифікацію на відповідність системі НАССР та почав активно експортувати широкий асортимент продукції, в т.ч. і до Європи.

Проблема. Промислова молокопродукція в Україні в силу різних причин не мала високої довіри споживачів. Ключовим чинником виступала порівняно низька якість, для забезпечення якої була потреба у доступі на більш місткі ринки. Досить привабливо виступав географічно близький ринок Європи, однак, наявні торговельні обмеження робили вітчизняну харчову продукцію малоконкурентною для європейських споживачів. До того ж в Україні були відсутні правові механізми підтримки впровадження європейських підходів до сертифікації якості продукції.

Реформа. Імплементація Угоди про асоціацію відкрила для харчової галузі України в цілому і для молокопереробних підприємств зокрема низку нових можливостей розвитку. По-перше, вітчизняні молокопродукти отримали доступ на європейські ринки. По-друге, з'явилися правові засади переходу до європейських стандартів до забезпечення якості продукції. Впровадження Міжнародної системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках НАССР, що затверджено Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», дозволило українським молокозаводам перейти на абсолютно нові стандарти та підходи до забезпечення якості і безпечності продукції. Як наслідок, сертифіковані виробництва отримали можливість наростити випуск продукції як за рахунок більшої прихильності українських споживачів, що цінують високу якість, так і завдяки появі можливості постачати продукцію на потужний європейський ринок.

Результат. Послідовно працюючи над поліпшенням якості продукції та розширенням асортименту ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (ТМ «Молокія») увійшло до ТОП-10 найбільш великих молочних підприємств України⁷⁶. Підприємство стало першим молочним заводом в Україні, на якому встановлено унікальну подвійну систему очистки молока «Fresh Milk» від одного з найбільших у Європі виробників обладнання GEA. ПрАТ «Тернопільський молокозавод» входить до групи підприємств молочної галузі, котрі дотримуються міжнародних стандартів щодо систем управління та виробництва молочної продукції ISO 9001 та ISO 22000:2005.⁷⁷ Підприємство пройшло сертифікацію на відповідність системі HACCP.

Це дозволило ПрАТ «Тернопільський молокозавод» стати одним з найбільших експортерів Тернопільської області до ЄС. На сьогоднішній день «Тернопільський молокозавод» експортує казеїн і вершкове масло в Польщу, Німеччину, Голландію, Латвію, США, Грузію, Марокко та планує розширення географії експорту на країни Близького Сходу і ЄС.

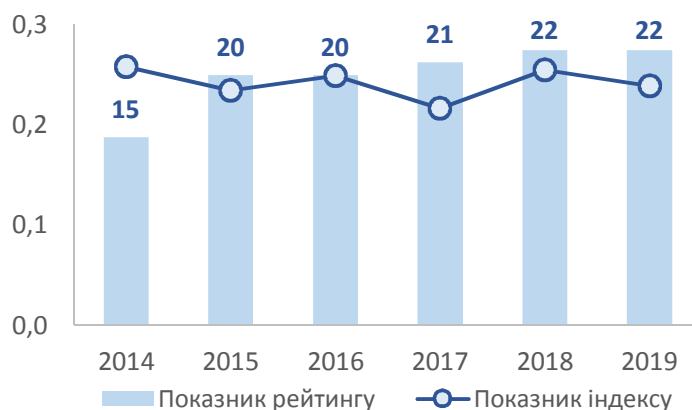
⁷⁶ Обзор рынка цельномолочной продукции. <https://trademaster.ua/articles/312913>

⁷⁷ Конкурентоспроможність українських підприємств молочної промисловості на міжнародному ринку http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_2/15.pdf

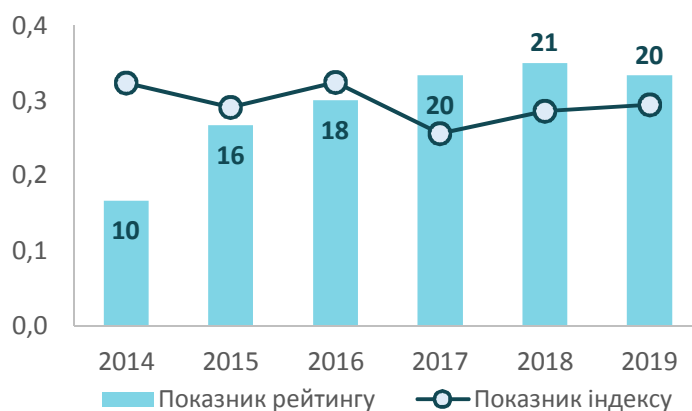

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

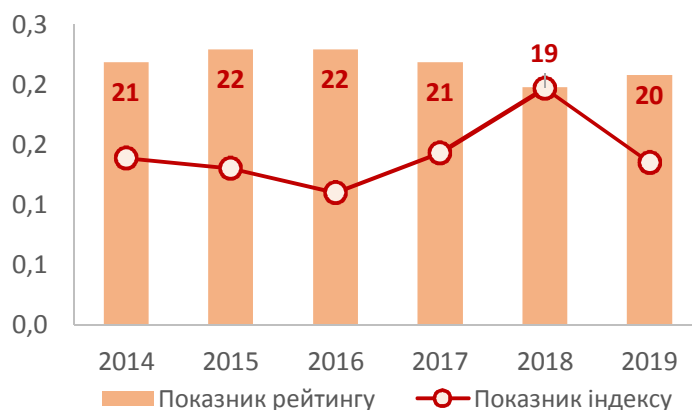
ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

У 2014 році в загальному рейтингу областей України за ІЄЕП Харківська область посідала 15 місце, що було нижче середнього показника. Протягом 2014-2019 років область опустилася на 22 місце, що пояснюється поступовим зниженням як самого значення показника ІЄЕП в динаміці, так і відносно решти досліджуваних регіонів.

Якщо аналізувати рейтинг області по кожному з досліджуваних років, то можна бачити, що найбільше зниження рейтингу відбулося у 2015 році (відразу на 5 сходинки), а потім у 2017 році (до 21 місця). У 2018-2019 рр. Харківська область опустилася в рейтингу ще на одну сходинку і посідала 22 місце. Здебільшого це сталося через низькі показники Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, який у 2014 році складав 0,1382, а у 2019 – 0,1348. Впродовж 2014-2019 років за показником цього субіндексу область стабільно посідала 20-21 місце.

Суттєво знизився і Субіндекс глибини торговельно-економічних зв'язків з ЄС. Якщо у 2014 році за цим показником Харківська область знаходилась на 10 місці рейтингу, то у 2019 вже була на 20.

Зниження глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС в основному відбувалося за рахунок зниження питомої ваги експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону, а

також зниження питомої ваги імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до Харківського регіону. При цьому спостерігалось і зниження частки експорту з регіону до ЄС, що зумовило низький коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС. За цими індикаторами СТЕЗ у 2019 році Харківська область посідала в рейтингу 23-24 місце, що потягнуло за собою і зниження загального рейтингу ІЄП.

Низькі показники Субіндексу інституційної підтримки були зумовлені передовсім низьким рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в Харківській області, а також здебільшого нульовими значеннями показників кількості та рівня фінансування проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізувалися в Харківському регіоні.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

2014 рік. За кількістю суб'єктів господарювання промисловості, яким було надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС (відносно загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів) область посідала 9 місце. За кількістю схвалених (уповноважених) експортерів (відносно загальної кількості експортерів товарів) – 1 місце. За часткою накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області – 9 місце.

2015 рік. За кількістю схвалених (уповноважених) експортерів (відносно загальної кількості експортерів товарів) область посідала 3 місце. За показником частки накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області – 7 місце. Відносно високим був і показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, за яким область посідала 7 місце.

2016 рік. За індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС область посідала 6 місце. За часткою накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області – 4 місце. При цьому, за індексом інвестиційної відкритості регіону для ЄС область посідала 5 місце.

2017 рік. За індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС область посідала 7 місце. Високе значення індексу інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону вивів область на 3 місце у рейтингу за відповідним індикатором, а за кількістю звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс», область посідала 10 місце.

2018 рік. За індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС область посідала 6 місце. За рівнем стратегічної інституційної підтримки – 6 місце, а за індексом інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону – 6 місце.

2019 рік. За середньорічним темпом зростання експорту регіону до країн ЄС область посідала 4 місце. За індексом внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС – 8 місце, а за індексом інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону – 6 місце.

Висновок. Економіка Харківської області має високий експортний потенціал, а також високий рівень інвестиційної привабливості для країн ЄС. Запровадження ЗВТ з ЄС та митних преференцій для українських товарів сприяли реалізації цього потенціалу прискореними темпами. На кінець 2019 року частка експорту товарів до країн ЄС від загальнообласного обсягу склала близько 25%, а імпорту – 32,0%. Частка експорту послуг до країн ЄС становила 35,0%, імпорту – 38%. Суттєве значення в цьому процесі відіграло посилення інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону з боку Харківської обласної державної адміністрації.

Попри зміни в значеннях індикаторів, можна виділити показники, які з 2014 р. і до кінця досліджуваного періоду залишалися слабкими сторонами для області. Так за показником питомої ваги експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону область посідала 23 місце. За часткою експорту з регіону до ЄС у ВРП область посідала 24 місце (окрім 2016 р. – 23 місце). Незмінно останнє місце посідала область і за рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

У 2015 році: низьке значення мав показник частки імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону – 21 місце.

У 2016 році: зменшилось значення показника схвалених (уповноважених) експортерів відносно загальної кількості експортерів товарів. За ним область посідала в рейтингу останнє 24 місце.

У 2017 році: показники експорту та імпорту з ЄС зумовили низький коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС, за яким область посіла 23 місце. Це ж саме стосувалося і наступних 2018-2019 рр. Не зважаючи на високий рівень експортного потенціалу Харківської області, питома вага експорту товарів до країн ЄС в загальному обсязі експорту товарів з регіону залишалась дуже низькою. Це пов'язано, насамперед, із збереженням традиційних зовнішньоекономічних зв'язків підприємств області, що зорієнтовані на ринки країн СНД, в т. ч. Росії.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Впродовж останніх років в Харківській області спостерігався позитивний тренд за показником стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Зокрема, у 2014 р. в рейтингу регіонів за показником 2.1 Харківська область посідала 16 місце, у 2015-2017 рр. – 12, у 2018 – 6 і у 2019 – 7 місця. Такі показники були зумовлені відносно невеликою кількістю заходів з економічної тематики в Харківській Стратегії регіонального розвитку, серед яких істотна частка враховувала євроінтеграційну тематику.

Водночас, судячи з нульових показників фінансування, керівництво області лише декларувало підтримку євроатлантичного курсу, не здійснюючи практичних кроків на його підтримку. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції перебував на нульовій позначці у всі досліджувані роки.

Рекомендації

Рекомендації *голови Харківської ОДА:*

- Відновити ліквідований Департамент підвищення конкурентоспроможності регіону, затвердити нове Положення про цей Департамент та його штатну структуру.
- Створити Раду експортерів при Харківській обласній державній адміністрації, як дорадчий орган.

Рекомендації *Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської ОДА:*

- Забезпечити надання методичної допомоги органами місцевого самоврядування та суб'єктам господарювання в підготовці проектів регіонального розвитку, що фінансуватимуться за кошти ЄС.
- Розробити Програму економічного співробітництва Харківської області з ЄС і план її реалізації.
- Розробити окрему Програму підтримки експортного потенціалу Харківської області з урахуванням можливостей та інтересів малого і середнього бізнесу. Така програма, насамперед, має бути зорієнтована на розвиток інноваційних видів економічної діяльності (ВЕД), зокрема в галузі ІТ-технологій, виробництва машин і устаткування, виробництва продуктів харчування тощо.
- Створити електронний Реєстр експортерів Харківської області.
- Відновити роботу проекту «Абетка експортера», який був спрямований на підвищення рівня поінформованості представників бізнесу Слобожанщини стосовно здійснення експортних операцій.

Історії успіху

ПІД ХАРКОВОМ ВИРОЩУЮТЬ РАВЛИКІВ НА ЕКСПОРТ

Джерело фото: <https://ukraine.snails-house.com/>

Резюме. Експорт нішевих продуктів харчування до країн ЄС є перспективним, але складним бізнесом з точки зору процедур. Реформи, зумовлені початком дії Угоди про асоціацію / Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом надали українськими підприємцям нові можливості для розвитку та виходу на європейський ринок, зокрема шляхом співпраці з європейськими виробниками. Навіть попри віддаленість від західних кордонів, харківське підприємство «Ескарго де Бургунь» спромоглося знайти партнерів з Польщі та налагодити експорт місцевого делікатесу – равликів – до ЄС.

Проблема. Щоб вийти на європейський ринок, українським виробникам треба добре знати кон'юнктуру цього ринку, виконати вимоги щодо якості експортної продукції, зокрема тваринного походження. Така продукція має відповідати загальним правилам щодо гігієни харчових продуктів тваринного походження, вимогам до здоров'я тварин та вимогам стосовно добробуту тварин. Крім того, складною є і процедура отримання дозволу на експорт продукції тваринного походження в країни ЄС.

Реформа. Впровадження національної системи контролю за якістю та безпечністю продуктів харчування було однією з основних вимог Угоди про асоціацію з ЄС (Гл. 4 «Санітарні та фітосанітарні заходи»). Україна виконала цю вимогу, ухваливши низку відповідних законів та процедур. Відтак, українські підприємства, що виробляють та експортують на європейський ринок продукти харчування, мають дотримуватися нових правил і процедур, що передбачають обов'язковий аналіз небезпечних факторів та контроль у критичних точках (НАССР). Зважаючи на те, що згадана система є інтегрованою в законодавство ЄС, використання її українськими підприємствами відкриває доступ їхній продукції на європейські ринки. Крім того, скасування візового режиму збільшило можливості українських підприємств самостійно вивчати ринок ЄС та шукати там бізнес-партнерів.

Результат. Після початку дії ПВЗВТ між Україною та ЄС багато українських підприємств почали шукати партнерів у країнах ЄС, які вже мали досвід роботи на європейському ринку і готові були ним поділитися. В результаті такої співпраці у Харкові була заснована польсько-українська компанія «Snails House», яка спеціалізується на зборі та вирощуванні равликів, а також на виробництві різної продукції з них.

Равликова ферма «Snails House» розташована неподалік від Харкова і займає площу в 600 000 м². Вона знаходиться в екологічно чистій, оточеній лісами місцевості, де равлики знаходяться в сприятливих і природних умовах проживання. Ці умови позитивно позначаються на якості їх м'яса і чисельності врожаю. Завдяки новітньому італійському, німецькому устаткуванню і команді професійних співробітників фермерам вдається збирати значний урожай моллюсків і створювати з них продукти найвищої якості. Не зважаючи на підвищення попиту на внутрішньому ринку український споживач поки не зовсім готовий прийняти екзотичний делікатес. Тому більшу частину своєї продукції вони відправляють на експорт.

У 2019 році ТОВ «Ескарго де Бургунь» отримало офіційний дозвіл на експорт своєї продукції до Європейського Союзу і наразі успішно освоює цей ринок з іншими 15-ма українськими компаніями. Наразі компанія «Snails House» є одним з найбільших дистриб'юторів, який здійснює продаж оптових партій продукції з равликів у різні країни світу, в тому числі в ЄС.

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ БІГ - БЕГИ КУПУЮТЬ У ЄВРОПІ

Джерело фото:

<https://www.slk.kh.ua/multimedia/articles/ukrayina-eu/eksport-u-mishku.-pidpriyemstvo-z-shevchenkovoogo-prodave-biq-beqi-v-yevrosoyuz.html>

Резюме. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС дало можливість багатьом українським підприємствам переглянути вимоги щодо якості своєї продукції і вийти на європейські ринки як самостійним гравцям. Новими можливостями скористалися і у ТОВ «Глобал Інвест Системс» («ГІС»), що працює в селищі Шевченковому на Харківщині й спеціалізується на виробництві м'якої поліпропіленової тари.

Проблема. Після початку війни на Сході країни багатьом підприємствам Харківської області довелося шукати нові ринки збуту, зокрема європейські. Але робота на ринку ЄС вимагає більшої відповідальності, зокрема, щодо якості продукції та її відповідності європейським сертифікатам. Труднощі виникали і при закупівлі обладнання, яке б відповідало європейським стандартам, а потім налаштування виробничого процесу на цьому обладнанні відповідними іноземними спеціалістами.

Реформа. Приєднання України до ЗВТ з ЄС і запровадження тарифної лібералізації для українських виробників дозволило їм отримати унікальні можливості для виходу на європейський ринок зі своєю продукцією. Проте, для того, щоб у повній мірі скористатися перевагами від торговельної лібералізації

з ЄС, деяким вітчизняним виробникам довелося пройти складний шлях, що вимагав підтвердження високої якості та безпечності їхньої продукції. У кінцевому підсумку, гармонізація українського законодавства з європейським дозволила знизити для вітчизняних експортерів нетарифні бар'єри для виходу на ринок ЄС, а також зменшити їх витрати за рахунок спрощення торговельних процедур.

Результат. До 2014 року більшу частину своєї продукції ТОВ «ГІС», що на Харківщині, реалізовувало російським замовникам. Втрата традиційних ринків збуту змусила підприємство виходити на зв'язок з європейськими компаніями. Першого замовника знайшли у Литві. На початку 2018-го ТОВ «ГІС» почало розробляти і впроваджувати в себе системи управління якістю та безпечністю харчових продуктів, яка відповідає вимогам міжнародного стандарту ISO 22000.

Сьогодні ТОВ «Глобал Інвест Системс» постачає в європейські країни близько 20-30% своєї продукції, і наразі перед ним стоїть завдання збільшити експортування до 50 і більше відсотків. Економічна у використанні, екологічно безпечна і зручна в експлуатації тара має неабиякий попит у хімічній, будівельній, харчовій та інших галузях країн Євросоюзу. Приведення якості продукції підприємства до вимог європейського ринку дозволило налагодити її експорт до Данії, Бельгії, Норвегії, Латвії, Естонії. Зараз на підприємстві ТОВ «Глобал Інвест Системс» працює близько 400 працівників, більшість з яких – жителі Шевченківського району. Щомісяця компанія поповнює бюджет селища на понад 200 тисяч гривень. Лише за перший квартал 2019 року до бюджету Шевченківського району вона сплатила податку з доходів фізичних осіб на понад 2 мільйони гривень.

І це ще один показник, який характеризує переваги євроінтеграційних реформ, які сприяють стабільній і прозорій роботі вітчизняних підприємств та наповненню місцевих бюджетів.

ПІДПРИЄМСТВО «СИЛА ПРИРОДИ» НАЛАГОДИЛО ВИРОЩУВАННЯ ОРГАНІЧНОЇ ЯГІДНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Джерело фото: <http://www.jagodnik.info/category/events/>

Резюме. Хоча органічне виробництво в Україні лише набирає обертів, продукцію українського походження вже добре знають у країнах Євросоюзу Союзу. Цьому, насамперед, сприяла гармонізація українського законодавства до правових норм Європейського Союзу, а також скасування митних бар'єрів та збільшення квот на експорт органічної продукції. Нові переваги відчуло і ТОВ «Сила Природи», що на Харківщині, яке спеціалізується на вирощуванні ягід.

Проблема. До недавнього часу експорт органічної продукції з України на ринок ЄС стримувався через відсутність в Україні ефективного регулювання цієї галузі та системи сертифікації такої продукції, яка б відповідала стандартам ЄС. Крім того, ввізні мита підвищували вартість такої продукції і робили її неконкурентоспроможною на європейському ринку.

Реформа. Після підписання Угоди про асоціацію Україна-ЄС та приєднання України до ЗВТ з'явилися можливості і для того, щоб унормувати виробництво органічної продукції та виведення її на ринок ЄС. Важливе значення при цьому мало впровадження НАССР. Також, на законодавчому рівні було вдосконалено правові засади органічного виробництва в Україні, проведено їх адаптацію до відповідного законодавства Європейського Союзу. Тепер ці засади регулюються Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Допомогу українським виробникам надає український орган із сертифікації органічного виробництва «Органік Стандарт», який проводить сертифікацію органічного виробництва в Україні за стандартами ЄС. «Органік Стандарт» включений у перелік контролюючих органів, що визнані Європейською Комісією.

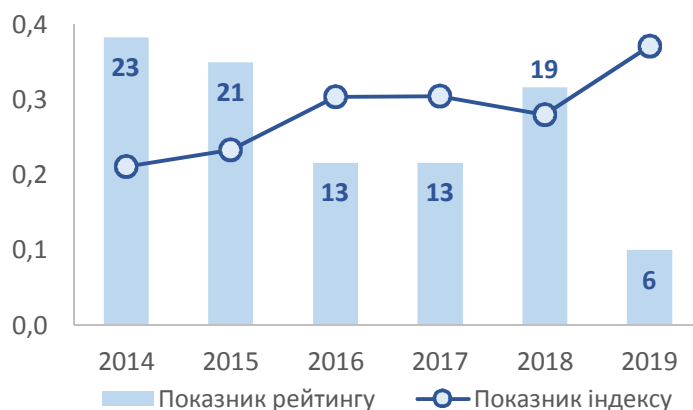
Результат. Органічну продукцію на підприємстві «Сила Природи» почали вирощувати з 2015 року. Але щоб отримати на неї сертифікат згідно стандарту UA-BIO-108 та налагодити експорт до країн Євросоюзу, довелося пройти непростий шлях. Проблема полягала в тому, що в Європейському Союзі існує ціла низка постанов щодо органічного виробництва (Регламент Ради (ЄС) №834/2007 (колишня Постанова ЄС №2092/91) та додаткові постанови: Регламент Комісії (ЄС) №889/2008; Регламент Комісії (ЄС) №1235/2008), і пересічному виробникові в них не просто розібратися. Фахівці «Органік Стандарт» надали необхідні консультації щодо підготовки документів для сертифікації та провели саму сертифікацію органічного виробництва.

Наразі ТОВ «Сила Природи» має у своєму користуванні 50 га землі, на 20 з яких вирощує органічні овочі та ягоди. Органічні ягоди підприємства йдуть тільки на експорт у замороженому вигляді. Для заморозки ягід ТОВ «Сила Природи» користується послугами партнерів, а експорт до країн Євросоюзу здійснює через трейдерів. Проте фермери визнають, що навіть за таких умов бізнес з виробництва органічної продукції є прибутковим і перспективним.

ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ

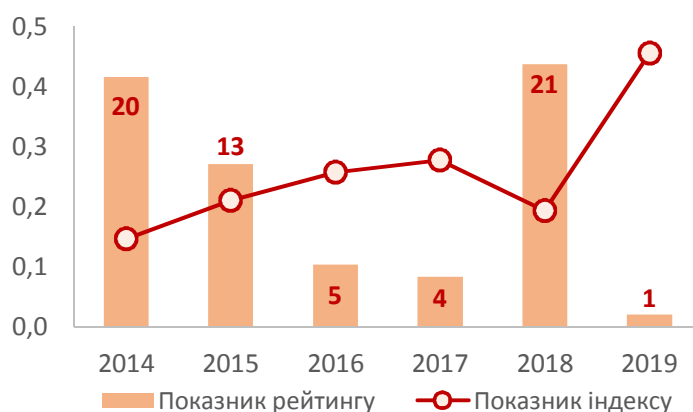
ІЄЄП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

З 2014 р. спостерігається стійка тенденція до збільшення Індексу з незначним зменшенням його у 2018 р. Найвище значення і найбільший приріст Індексу в Херсонській області були зафіксовані у 2019 році ($ІЄЄП_{2019}=0,3712$), що дало змогу піднятися регіону на 6 місце серед всіх адміністративних областей України.

Найнижче значення ІЄЄП Херсонська область мала у 2014 р. ($ІЄЄП_{2014} = 0,2113$), зайнявши серед регіонів України 23 передостаннє місце, причому за обома значеннями субіндексів, що формують інтегральний Індекс, область знаходилася на 20 місці ($СТЕЗ_{2014} = 0,2460$, $СІПЄР_{2014} = 0,1468$).

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Херсонської області протягом п'яти років зріс у півтора рази.

За підсумками 2019 р. регіон посів 6 місце в рейтингу областей за ІЄЄП, поліпшивши свою позицію з 2014 р. на 17 сходинок.

У 2015 р. Херсонська область покращила свої позиції серед регіонів України на дві сходинки, зайнявши 21 місце ($ІЄЄП_{2015} = 0,2336$). Зростання Індексу відбулося, передусім, завдяки зростанню значення

Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (СІПЄР₂₀₁₅ = 0,2107), за яким область посіла 13 місце в Україні. Зростання субіндексу відбулося в основному завдяки збільшенню показників за індикаторами 2.3 (індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону).

Показник 2.4 (кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону) хоча й збільшився на фоні інших показників, але зберіг позиції попереднього року. За Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (СТЕЗ) Херсонська область посіла 20 місце (СТЕЗ₂₀₁₅ = 0,2460).

У 2016 році Херсонська область показала зростання на 8 позицій, зайнявши 13 місце серед регіонів України (ІЄП₂₀₁₆=0,3038). Найбільше зростання мав Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (СІПЄР₂₀₁₆ = 0,2570), за яким область посіла 7 місце в Україні. Зростання субіндексу відбулося за рахунок індикаторів 2.1 (рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції), 2.2 (рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції), 2.5 (питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення). За Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (СТЕЗ) Херсонська область посіла 16 місце (СТЕЗ₂₀₁₆ = 0,3289).

Зростання за цим субіндексом відбулося за рахунок наступних індикаторів: 1.4 (питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону), 1.6 (середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС), 1.11 (кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів), 1.12 (кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів).

У 2017 році, хоча значення ІЄП збільшилося (ІЄП₂₀₁₇ = 0,3050), Херсонська область, в порівнянні з 2016 р., позицій не змінила, залишившись на 13 місці (ІЄП₂₀₁₇ = 0,3050). Поясненням цьому є зниження значення Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (17 місце, СТЕЗ₂₀₁₇ = 0,3199). В той же час, за значенням Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (СІПЄР₂₀₁₇ = 0,2773) Херсонська область піднялася на 4 сходинку в загальному рейтингу, що пояснюється покращенням значень індикаторів 2.3 (індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону).

У 2018 р. значення ІЄП становило 0,2806, що призвело до «падіння» Херсонської області в загальноукраїнському рейтингу (19 місце). За значенням Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС область залишилась на тому ж 17 місці, як і в 2017 р. (СТЕЗ₂₀₁₈ = 0,3276). Падіння було зафіксовано за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (СІПЄР₂₀₁₈ = 0,1931), за яким Херсонська область опустилася на 21 місце в загальному рейтингу. Падіння СІПЄР відбулося за рахунок зниження показників за індикаторами 2.4 (кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону) та 2.5 (питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні).

У 2019 р. Херсонська область за значенням ІЄП посіла 6 місце (ІЄП₂₀₁₉ = 0,3712). Покращення позиції області відбулося за рахунок Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (СІПЄР₂₀₁₉ = 0,4560), за яким Херсонська область зайняла 1 місце серед областей України. Збільшення СІПЄР стало можливим за рахунок покращення показників індикаторів 2.1 (рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції). До 1 позиції покращилися показники 2.2 (рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції) та 2.3 (індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону). За Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС область залишилась на 17 місці (СТЕЗ₂₀₁₉ = 0,3255).

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду найбільш позитивний вплив на ІЄП Херсонської області мали показники Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. Це, передусім: 2.4 (кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону) та 2.5 (питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні).

Фактори, що стримували динаміку ІЄП в Херсонській області, протягом всього досліджуваного періоду змінювалися. Здебільшого низькі позиції у рейтингу мала Херсонська область за показниками: 1.7

(частка експорту з регіону до ЄС), 1.8. (коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС), 1.9 (індекс проникнення імпорту з ЄС).

Серед складових інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Херсонської області щорічно низькі рейтинги отримували показники 2.2 (рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції), 2.3 (індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону).

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка показника «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Херсонській області протягом досліджуваного періоду вказує на тенденцію збільшення його значення. Якщо у 2014-2015 рр. за цим показником регіон посідав 16 та 23 місце відповідно, то протягом 2016-2017 рр. зростання його рівня (0,0589) дозволило піднятися до 11 місця у рейтингу. У 2018 р. показник 2.1 зріс до 0,0635, що надало змогу піднятися області на 9 сходинку серед областей України. У 2019 р. за цим показником Херсонська область посіла 1 місце з показником 1,3834.

Показник «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» в Херсонській області протягом 2014-2015 р. мав нульову позначку, що вивело регіон в аутсайдери рейтингу. Найбільше значення було зафіксовано у 2016 р. (0,0704), після чого протягом 2017-2018 р. спостерігалось зниження значення до 0,0311 у 2018 р. У 2019 р. значення показника збільшилось до 0,0418. За показником «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» протягом досліджуваного періоду відбулось зниження рейтингових позицій регіону: від 13 місця у 2016 р. до 17 місця у 2018 р. У 2019 р. область трохи покращила свої позиції до 16 місця.

Рекомендації

Значний резерв посилення позицій Херсонської області в рейтингу регіонів по ІСЕП зосереджено в сфері зміцнення інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Ключовим в цій сфері має стати більш широке відображення в системі стратегічного планування регіону питань посилення економічної взаємодії з ЄС та належний інформаційний супровід взаємодії області з Європою, в т.ч. в економічній сфері.

Іншим вагомим чинником посилення ІСЕП регіону є безпосереднє поглиблення економічних контактів з європейськими партнерами. Важливим є збереження додатних темпів приросту торгівлі з ЄС, росту обсягу залучених європейських інвестицій, розширення кількості суб'єктів господарювання, що постачають товари на європейські ринки.

Із урахуванням викладеного рекомендується:

Херсонській обласній державній адміністрації та Херсонській обласній раді:

- забезпечити на сталій основі включення в стратегічні документи області на операційному рівні євроінтеграційного компоненту з акцентом на посилення економічної взаємодії регіону з ЄС;
- включати питання реалізації на регіональному рівні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в т. ч. ПВЗВТ, при розробці цільових регіональних програм розвитку.

Департаменту розвитку сільського господарства та зрошення Херсонської ОДА:

- забезпечити включення в План заходів на 2021-2023 роки з реалізації обласної стратегії проектів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, підтримку регіональних експортерів, в т. ч. харчових продуктів;
- передбачати в щорічних програмах економічного та соціального розвитку Херсонської області, обласних програмах залучення інвестицій, розвитку МСП, інших аналогічних документах компоненти зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС, посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, сприяння впровадженню на підприємствах області європейських стандартів безпечності та якості продукції;
- продовжувати роботу із залучення в область європейських інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату.

Управлінню внутрішньої та інформаційної політики Херсонської ОДА:

– забезпечити регулярне висвітлення економічної співпраці регіону з країнами ЄС, сприяти збільшенню в обласному інформаційному просторі інформації про історії успіху регіонального бізнесу на європейських ринках, переваги впровадження європейських стандартів безпечності та якості, поширювати новини про поступ України в реалізації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ;

– ініціювати, проводити та підтримувати проведення заходів, спрямованих на інформаційну підтримку регіонального бізнесу в питаннях взаємодії з європейським ринками.

З урахуванням викладеного, доцільним вважається розробка, інтеграція у регіональну систему планування та реалізація обласної програми стимулювання експорту, основними завданнями якої мають стати:

– збереження сталих позитивних приростів зовнішньої торгівлі області із забезпеченням позитивного зовнішньоторговельного сальдо;

– збільшення частки зовнішньої торгівлі послугами, в структурі ЗЕД регіону;

– розширення кількості підприємств області, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС та світу;

– сприяння у впровадженні європейських стандартів безпечності та якості продукції;

– поширення історій успіху регіонального бізнесу щодо роботи на зовнішніх ринках, передача позитивного досвіду виходу та просування продукції області на європейських ринки.

Виходячи з того, що є дві головні проблеми у розвитку євроінтеграційного поступу регіону, які можна назвати внутрішньою і зовнішньою: недостатня підготовленість місцевих представників малого і середнього бізнесу і недостатня інституційна підтримка первинних регіональних проектів і ініціатив в самому Євросоюзі, пропонуємо розробити проект та відкрити, орієнтовно в Брюсселі, офіс Херсонщини або Херсону.

Сприяє цьому можуть *Херсонська обласна державна адміністрація та/або Херсонська міська рада із залученням Херсонської торгово-промислової палати, факультету бізнесу і права Херсонського державного університету та факультету міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу Херсонського національного технічного університету.*

Такий офіс має виконувати наступні функції:

- оперативне інформування органів влади та підприємств в обласному центрі і регіоні про нові можливості євроінтеграції і транскордонного співробітництва;
- представлення та лобювання інтересів Херсонщини;
- посередництво під час контактів між зацікавленими особами регіону та наднаціональними європейськими структурами;
- сприяння створенню позитивного іміджу Херсонщини як відкритої територіальної громади, що динамічно розвивається;
- залучення до євроінтеграції нових регіональних акторів – державних, громадських, бізнесових, тощо.

Виконавець: *Департамент розвитку економіки, Управління «Офіс інвестицій та розвитку експорту» Херсонської обласної державної адміністрації.*

Створити в Херсонській області єдину Регіональну платформу євроінтеграції, яка би вирішила 3 питання:

- об'єднала би всі сили, всі сектори (державний, громадський, освітній і бізнесовий) і всіх акторів євроінтеграції в області;
- стала би комунікативним майданчиком євроінтеграції;
- виконувала би функцію центру підвищення кваліфікації представників бізнесу у сфері євроінтеграції.

Виконавець: *Департамент розвитку економіки, Управління «Офіс інвестицій та розвитку експорту» Херсонської обласної державної адміністрації.*

«НОВИЙ СВІТ» ПО-ХЕРСОНСЬКІ

Джерело фото:

<https://newworld.com.ua/lang/uk/view/article/id/2116.html>

Резюме. До початку дії преференційного режиму торгівлі для українських експортерів, продукція останніх програвала за ціновим чинником щонайменше на суму імпортного мита, котрим ЄС захищав внутрішніх товаровиробників від іноземної конкуренції. Угода про асоціацію / ПВЗВТ сприяє впровадженню європейських стандартів промислового виробництва українськими товаровиробниками та одночасно робить їх продукцію привабливою за ціною через знижені митні тарифи порівняно з третіми країнами. Це підтверджує і приклад підприємства «Новий світ» з Херсонської області, що виготовляє двері, меблі та металоконструкції європейської якості.

Проблема. Географічна близькість до країн ЄС формує для вітчизняних промислових виробників ряд логістичних переваг порівняно із азійськими контрагентами. Але налагодженню торгівельних зв'язків між українськими промисловцями та

покупцями з ЄС вкрай заважають прогалини в якості, зумовлені не тільки ресурсними обмеженнями, а й орієнтованістю на ринок Євразійського економічного союзу з відмінними від європейських стандартами. Виходити на ринок ЄС для українських виробників було технічно складним завданням із сумнівними перспективами щодо нарощування продажів, адже засоби тарифного регулювання ЄС робили українську продукцію неконкурентоспроможною порівняно з європейською.

Реформа. 1 січня 2016 р. набрала чинності Угода про асоціацію / Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. У рамках Угоди, на промислові товари з України було запроваджено пільгові ставки ввізних мит. У результаті цього, підприємствам, чия продукція відповідає європейській якості, стало вигідно та простіше експортувати до ЄС. А співпраця з закордонними замовниками дозволяє долучатися до світових технологій, поступово проводити модернізацію обладнання.

Результат. Компанія «Новий світ» заснована в 1988 р. За 30 років компанія стала сучасним багатопрофільним підприємством з потужним виробничим потенціалом, що виготовляє вхідні металеві двері з різними видами облицювань, міжкімнатні дерев'яні двері, корпусні меблі, збройові сейфи, різні види промислового устаткування. Відмінні характеристики, стабільна якість, широке різноманіття варіантів і конкурентна ціна дозволили продукції компанії «Новий світ» зайняти лідируючі позиції не тільки серед українських виробників, але і в багатьох випадках витіснити аналогічну імпорتنу продукцію. Продукція компанії не тільки відповідає вимогам національних стандартів якості, але й пройшла процедуру оцінки відповідності вимогам директив ЄС і маркована знаком CE⁷⁸. Це дозволяє продавати продукцію не тільки в Україні та країнах ЄС (наприклад, Данії), але й у Казахстані, Азербайджані та США. Адже відповідність високим стандартам ЄС відкриває такий продукції шлях на більшість світових ринків.

«5 ЕЛЕМЕНТ» ПО-ХЕРСОНСЬКІ

Джерело фото:

<https://5elementspe.com/multimedia>

Резюме. Реалізація Угоди про асоціацію сприяла виходу українських виробників на один з потужних у світі ринків – ринок ЄС, що раніше видавалося надскладним завданням навіть для досвідчених експортерів. Угода про асоціацію / ПВЗВТ не лише сприяє впровадженню європейських стандартів українськими товаровиробниками, робить їх продукцію конкурентоспроможною завдяки зниженню мит, але й спонукає виробників впроваджувати екологічно відповідальні підходи до ведення бізнесу. Підтвердженням цього є підприємство ТОВ НВП «5 елемент», що на Херсонщині, місією якого визначено екологізацію аграрного виробництва та розвиток біологічного землеробства.

Проблема. Географічна близькість до країн ЄС сприяє інтересу великих європейських виробничих споживачів до української продукції, особливо якщо вона відрізняється унікальними якісними характеристиками. Засоби тарифного регулювання ЄС робили продукцію сегменті неконкурентоспроможною порівняно з європейською. Крім того, європейські виробники висувають особливі вимоги щодо екологічних характеристик продукції, на що українські виробники традиційно звертають небагато уваги.

⁷⁸ Про компанію «Новий світ» – <https://newworld.com.ua/lang/uk/view/article/id/2116.html>

Реформа. 1 січня 2016 р. набрала чинності УА/ПВЗВТ, в рамках якої ввізні мита на товари з України було знижено чи скасовано. В результаті цього, підприємствам, чия продукція відповідає європейській якості, стало вигідно та простіше експортувати до ЄС. Співпраця із закордонними замовниками дозволяє долучатися до світових технологій та загальноновизначених підходів до ведення підприємницької діяльності, передусім в рамках концепції сталого розвитку.

Результат. ТОВ «НВП «5 елемент» – українська компанія, створена в березні 2016 року в Херсонській області. Основними напрямками роботи підприємства є розробка і виробництво екологічно чистих мікродобрив для сільськогосподарських культур для відтворення родючості ґрунтів та підвищення врожаю. На даний момент виробничо-лабораторний комплекс в місті Гола Пристань Херсонської області має площу понад 2500 м кв., виробничі цехи – 825 м кв.

НВП «5 елемент» на лише планує виробляти до 50 тонн мікродобрив щороку та забезпечувати його реалізацію по всьому світу, а й впроваджувати підходи до виробництва на засадах сталого розвитку. Це відображає спеціалізація підприємства, а саме: розробка і виробництво екологічно чистих мікродобрив для сільськогосподарських культур, відтворення родючості ґрунтів, підвищення врожаю, покращення його якості (класності, сортності, смакових якостей); виробництво препаратів, які підвищують ефективність галузей АПК. Наразі вже укладено домовленості про співпрацю з Литвою, Словаччиною, Чехією, Алжиром, Тунісом, Марокко, Єгиптом, Суданом, Угандою, Оманом, В'єтнамом, Брунеєм, Індонезією, Камбоджею, Лаосом, Малайзією, Сінгапуром, М'янмою, Таїландом, Казахстаном, Узбекистаном, Туркменією. Продукція буде також реалізовуватися і в Україні.

ФІЛЬТРУВАЛЬНИЙ ПАПІР З ПОНИЗЗЯ ДНІПРА

Джерело фото: <http://www.rfolg.com.ua/>

Резюме. Високі вимоги до якості, митні бар'єри та тарифні обмеження донедавна перетворювали шлях української продукції до ринку ЄС на вкрай складне завдання. Угода про асоціацію / ПВЗВТ сприяє впровадженню європейських стандартів промислового виробництва українськими товаровиробниками та одночасно робить їх продукцію привабливою за ціною через преференційні тарифи порівняно з третіми країнами. Це підтверджує і приклад підприємства ТОВ «ЦПК» з Херсонської області, що виготовляє фільтрувальний папір, фільтри та елементи очищення палива, масла, повітря для автомобільної техніки, спецтехніки, компоненти пінополіуретанових систем європейської якості.

Проблема. Географічне положення України відносно країн ЄС сприяє інтересу з боку великих європейських компаній. Це дозволяє вітчизняному виробнику виконувати замовлення оперативніше, ніж азіатські конкуренти. Проте ще донедавна застаріле обладнання та низький рівень кваліфікації кадрів зумовлювало неготовність українських підприємств конкурувати з великими експортерами продукції. Разом з тим, засоби тарифного регулювання ЄС робили продукцію у зазначеному сегменті неконкурентоспроможною порівняно з європейською.

Реформа. 1 січня 2016 р. Угода про асоціацію / Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС вступила в дію. Відповідно до положень Угоди, на промислові товари з України було запроваджено пільгові ставки ввізних мит. В результаті цього, підприємствам, чия продукція відповідає європейській якості, стало вигідно та простіше експортувати до ЄС. Співпраця з закордонними замовниками дозволяє долучатися до світових технологій, поступово проводити модернізацію обладнання.

Результат. Товариство з обмеженою відповідальністю «ЦПК» представляє в єдиному холдингу такі виробничі підприємства, як паперовий комбінат та завод з виробництва автомобільних фільтрів, розташовані на півдні України в м. Олешки Херсонської області. Паперовий комбінат – підприємство з 40-річною історією, найбільший виробник фільтрувальних паперів та нетканих матеріалів спеціального призначення на території СНД і єдиний на території України. Виробничий потенціал підприємства дозволяє забезпечувати потребу в фільтрувальному папері не тільки в Україні і й закордоном, адже продукція компанії пройшла процедуру оцінки відповідності вимогам директив ЄС і маркована знаком СЕ⁷⁹. Це дозволило налагодити регулярні поставки виробів до Польщі, Німеччини, Австрії, Словенії, Швейцарії. Підприємство також співпрацює зі споживачами з Туреччини та Близького Сходу. Адже відповідність високим стандартам ЄС відкриває такій продукції шлях на більшість світових ринків.

⁷⁹ Про компанію ТОВ «ЦПК» <http://www.rfolg.com.ua/>

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ

ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Аналізуючи динаміку Індексу євроінтеграційного економічного поступу в Хмельницькій області протягом 2014-2019 років, варто зазначити, що рівень взаємодії області з ЄС в економічному та торговельному напрямках помітно не змінився та є посереднім. Зокрема, в період з 2014 по 2016 роки завдяки росту показника ІЄЕП Хмельницька область піднялась у всеукраїнському рейтингу з 22 на 10 позицію. Такий поступовий та впевнений ріст в ці роки був зумовлений відповідним покращенням показника Субіндексу глибини торговельно-економічних зв'язків. Найбільше на нього вплинуло покращення показників питомої ваги експорту та імпорту послуг до країн ЄС, середньорічного темпу зростання імпорту регіону до країн ЄС та індексу внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС.

Проте в 2017 році показник ІЄЕП знизився і Хмельницька область опустилась в всеукраїнському рейтингу до шістнадцятого місця. У 2018 рік за рахунок зростання показника ІЄЕП Хмельницька область піднялась на 2 позиції до 14 місця. На це вплинув вищий, в порівнянні з попереднім роком, рівень СТЕЗ у зв'язку зі зростанням показників накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області та експорту регіону до ЄС. В наступному році показник ІЄЕП знову зменшився і область посіла 19 місце.

Протягом досліджуваного періоду в Хмельницькій області стабільно низьким залишався Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, а в 2019 році він був найнижчим з усіх регіонів України. Такі низькі результати зумовлені, зокрема, тим, що впродовж періоду дослідження у Хмельницькій області не було реалізовано жодного проекту в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Найсильнішою стороною Хмельниччини в 2014 році була висока частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області. Також, важливими для області стали питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону та питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону. Такі досягнення були зумовлені тим, що саме в цьому році ЄС ввело для України митні послаблення, чим підприємці Хмельниччини вдало скористались. Проте в той же час, місцеве керівництво області не було підготовлене до такого росту, а тому найслабшою стороною Хмельниччини став індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіон. Також, область мала низькі показники коефіцієнту зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС та індексу проникнення імпорту з ЄС.

Протягом 2015 року Хмельниччина продовжувала збільшувати свій експортний потенціал, зокрема середньорічний темп зростання експорту регіону до ЄС, питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту та частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області були найвищими. Найслабшою стороною області так і залишився індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону. Натомість за кількістю звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону, область посіла 2 місце.

В 2016 році область продовжила утримувати високі позиції рейтингу за показниками експорту, традиційно високими були питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону та частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області. Збільшилась кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів у регіону. На противагу цьому, в області не покращувались показники імпорту, особливо знизився індекс проникнення імпорту з ЄС та коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС.

В 2017 році ситуація змінилась, Хмельниччина зменшила обороти експорту. Незважаючи на те, що вона не втратила показники питокої ваги експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, частка експорту з регіону до ЄС в цьому році стала її найслабшою стороною. Разом з тим, Хмельниччина стала більш відкритою для імпорту з ЄС (7 місце за показником питокої ваги імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону) та підвищила індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС. Хоча за показником інформаційної підтримки з боку ОДА намітився помітний прогрес і область піднялася з 14 до 8 місця, ряд показників мав незмінні позиції. Так залишилися на рівні минулого року показники стратегічної та цільової підтримки. На нульовій позначці залишилися показники проєктів ЄС.

В 2018 році найвищими для Хмельниччини залишились питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону та частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області. Зріс коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС. Стабільно спостерігається низький рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Продовжує зменшуватись частка експорту з регіону до ЄС, що свідчить про зменшення експортних оборотів загалом.

В 2019 році Хмельниччина залишилась в лідерах за питоною вагою експорту послуг до країн ЄС. Зросли середньорічні темпи зростання експорту та імпорту регіону до країн ЄС. Ще більше погіршилась ситуація інституційною підтримкою євроінтеграційного економічного поступу з боку ОДА. Залишились незначною кількістю суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Показник рівня стратегічної інституційної підтримки в Хмельницькій області стартував з «0» в 2014 році. За шість років спостерігались спроби влади включати євроінтеграційні економічні заходи до загальних

програм розвитку регіону, але бажаних результатів вони не принесли. Зокрема, в 2016-2017 роках Хмельниччина посіла вісімнадцяте місце всеукраїнського рейтингу за цим показником. В 2018-2019 роках показник знизився до 0,0222. Разом з тим позиція Хмельницької області в рейтингу в 2018 році покращилась і вона піднялась до 17 місця, а в 2019 – до 16 місця. Варто зазначити, що підвищення рейтингу області за 2018-2019 роки спричинене загальним зниженням показника стратегічної інституційної підтримки в інших регіонах країни, а не покращенням цього показника безпосередньо в межах Хмельницької області.

Серед причин відносно низького рейтингу області за рівнем стратегічної інституційної підтримки є серед іншого непослідовність у ході планування регіонального розвитку за досліджуваними компонентами. Так у Стратегіях регіонального розвитку потенційно можливі сфери реалізації проектів євроінтеграційного характеру були відсутні.

Втім у відповідних планах заходів з'явилися економічні проекти, до цілей, заходів чи результатів яких було включено складові європейської інтеграції. Основним вектором спрямування цих проектів була інформаційна робота та підтримка європейської інтеграції, зокрема створення Комунікативного центру сприяння зовнішньоекономічній діяльності, інформаційного інтернет-проекту «Розвиток дрібних фермерських господарств регіону в умовах вступу до ЄС», «Відкрита Академія Сільського Розвитку». Слід зауважити, що жоден з перелічених проектів не був реалізований через брак фінансування.

Значення показника цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції коливалися з року в рік (0,0253 в 2014 році, 0,0447 в 2015 році, 0,0346 в 2016 році, 0,0715 в 2017 році). В 2018 році цей показник значно погіршився (в порівнянні з 2017 роком) до 0,0481, а в 2019 знизився до 0. Така негативна динаміка показника поступово знижувала рейтинг області в всеукраїнському рейтингу: з 14 до 23 (найнижчого) місця рейтингу.

Причиною зниження позицій Хмельницької області є відносно мала кількість економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках цільових програм. Так, в програмах соціально-економічного розвитку Хмельницької області в період з 2014 по 2018 рік передбачалось від 4 до 8 заходів євроінтеграційного характеру. Програма соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2019 рік та Програма залучення інвестицій в економіку Хмельницької області на 2011-2020 роки таких заходів не передбачали взагалі.

Рекомендації

Для підвищення рейтингу показників в Хмельницькій області рекомендуємо:

Департаменту економічного розвитку, курортів і туризму Хмельницької ОДА:

- взяти до уваги ситуацію з торговельно-економічними відносинами між виробниками області та Європейського Союзу та забезпечити підтримку для виходу на європейські ринки підприємств Хмельниччини;
- долучитись до реалізації проектів в рамках в Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм з метою підвищення ефективності використання зовнішньої допомоги ЄС;
- приділяти більше уваги проектам та заходам євроінтеграційного характеру в цільових програмах розвитку регіону (програму соціально-економічного розвитку, програму розвитку малого і середнього підприємництва, програму залучення інвестицій в економіку Хмельницької області);
- працювати над підвищенням інвестиційної привабливості та відкритості регіону, в тому числі через інформаційні заходи, що надавали б потенційним інвесторам доступну, актуальну інформацію про інвестиційні можливості області.

Департаменту фінансів Хмельницької ОДА:

- забезпечити дотримання фінансувань проектів та заходів євроінтеграційного характеру, передбачених в стратегії регіонального розвитку Хмельницької області та в цільових програмах розвитку регіону.

Департаменту розвитку промисловості та аграрно промислового комплексу:

- сприяти підприємцям у отриманні права експорту харчової продукції до країн ЄС;

Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької ОДА:

- забезпечити більш широке висвітлення переваг торговельного режиму, який зараз існує між Україною та країнами ЄС в рамках Угоди про асоціацію.

НАТУРАЛЬНО ТА ЯКІСНО: ПТАХОФЕРМА НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ АКТИВНО РОЗВИВАЄ ОРГАНІЧНИЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ

[фото – Тетяна Яблонська, власниця ТМ «Світ Біо»]*

*Джерело фото: <https://agravery.com>

Резюме. Низький попит на органічну продукцію в Україні зумовлений недовірою українського покупця до виробника та до якості органіки. Після підписання Угоди про асоціацію та прийняття на її виконання низки нормативно-правових актів відбулась адаптація стандартів та норм у цій сфері до європейських, що зобов'язало українських фермерів вирощувати органічну продукцію, яка відповідає вимогам сертифікації. Прикладом вдалого застосування та дотримання нормативів є ТОВ «Либідь К» на Хмельниччині, що виробляє органічні яйця, козине молоко та овочі.

Проблема. Україна впевнено розвиває ринок органічної продукції протягом останніх 5 років. Маючи сприятливі економічні, природні та географічні умови для цього, ми досягли позитивних результатів в експорті органічних продуктів. І якщо споживачі країн ЄС та Азії впевнені в якості

органіки, яка приїжджає до них з України, то самі українці до слів «еко» та «без ГМО» відносяться більш скептично. Відсутність протягом тривалого часу регулятивної норми виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції, а також державного нагляду та контролю за господарською діяльністю суб'єктів ринку органічної продукції, створили образ фіктивності сертифікатів якості та хибне уявлення про відсутність національних виробників якісної органіки.

Реформа. Для встановлення вимог до української органіки, рівнозначних європейським та світовим стандартам, прийнято Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» в рамках Угоди про асоціацію з Європейським Союзом шляхом гармонізації трьох європейських регламентів – 834/2007, 889/2008, 1235/2008. З ухваленням цього закону використовувати позначення як «біо», «еко» або «органік» виробники можуть, тільки якщо їхня продукція відповідає вимогам сертифікації. Споживач може переконатись в органічності продукту за допомогою нового спеціального маркування.

Результат. Одним з перших вирішило завоювати довіру українського покупця ТОВ «Либідь К» під торговою маркою «Світ Біо», засноване в 2009 році. Компанія виробляє органічні яйця у Хмельницькій області, а також козине молоко та овочі.

Яйця від курей вільного випасу або free range – так називається продукція виробника, що є альтернативою між яйцем «фабричним» та органічним.

Нормативи ЄС щодо органічного птахівництва вивчали самостійно. На початку було важливим оцінити, яке поголів'я фермер може утримувати на своїй території, адже нормативи вимагають відведення певної площі для кожної курки.

В своїй роботі також використовують досвід фермерів-практиків та інших сільських міні-птахоферм, наближених до органічних. Наприклад, свій перший пташник ТОВ «Либідь К» будували по фото з органічних птахоферм Європи.

ТМ «Світ біо» вже добре відома серед покупців натуральних продуктів харчування. Продукція продається на локальному ринку, а також в супермаркетах по всій Україні. Для зміцнення своїх позицій на внутрішньому ринку ТОВ «Либідь К» разом з іншими сільгоспвиробниками об'єднались в громадську спілку «Український Органічний Кластер». Це дозволяє збільшувати асортимент, поглиблювати переробку, залучати нових виробників із цікавими проектами. Тренд «органік» в Україні набуває все більшої популярності, а нове законодавство сприятиме зміцненню позицій локальних виробників органіки як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

ВІД НЕВЕЛИКОГО ПІДПРИЄМСТВА ДО НАЙБІЛЬШОГО ВИРОБНИКА ВІШАКІВ ТА ЧОХЛІВ ДЛЯ ОДЯГУ У СХІДНІЙ ЄВРОПІ: УСПІШНИЙ ШЛЯХ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ВИРОБНИКА

[фото – Торгова марка «Wishak»]*

*Джерело фото: <https://www.depo.ua>

Резюме. Українські виробники легкої промисловості були обмежені в можливості вийти на європейський ринок. Митні ставки, висока конкуренція з виробниками країн Азії, різниця між вимогами до якості товарів – далеко не весь перелік перешкод, які закривали підприємцям шлях для експорту. Із запровадженням зони вільної торгівлі з ЄС скасовано мито на експорт більшості українських товарів. Саме це дозволило ТОВ «Пласт-системи» під торговою маркою «Wishak» вийти на ринок Східної Європи та запропонувати їм більше ніж 100 видів вішалок, аксесуарів до вішалок, вішалок для упакування.

Проблема. Однією з найбільш складних та закритих сфер для експорту продукції українського виробника була сфера легкої промисловості. Через високу конкуренцію з Китаєм, продукція якого є дешевшою, підприємствам ледь вдавалось втриматись на українському ринку, не кажучи вже про вихід на європейського споживача. Високі мита на імпорт значно підвищували вартість виробництва та кінцевого продукту, що стало ще одним каменем спотикання на шляху до можливості експорту.

Реформа. Положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині запровадження поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі передбачають поступове взаємне зниження та скасування ввізних мит на товари, в тому числі зниження розміру мита для України на імпортовану сировину та комплектуючі. В 2014 році вже були повністю скасовані ввізні мита ЄС для 94,7% українських промислових товарів, 82,2% сільськогосподарської продукції та 83,4% харчової продукції. Такі зміни стали сприятливими для виробників, які тільки починають свою експортну історію в бізнесі легкої промисловості. Зокрема, за 8 місяців 2019 року обсяг експорту товарів легкої промисловості склав \$636,1 млн, що склало 4,9% в структурі експорту нашої країни.

Результат. ТОВ «Пласт-системи» було засновано у 2004 році. Тоді, Богдан Українець започаткував бізнес із виготовлення пластмасових виробів. У зв'язку з розташуванням в місті Хмельницькому і розвитку в ньому легкої промисловості, ТОВ «Пласт-системи» почало виготовляти вішаки, вішалки-плічки різних розмірів, конфігурації, від побутових до професійних. Згодом була зареєстрована торгова марка «Wishak».

Попри те, що 80% споживання припадає на Україну, компанія розпочала експорт продукції в Чехію, Польщу, Латвію, Литву та Естонію.

Наразі компанія співпрацює з успішними українськими модельєрами, виробниками і торговельними марками, а також з дистриб'юторами світових брендів одягу, як-от Adidas, Puma, Reserved.

Засновник ТОВ «Пласт-системи» Богдан Українець впевнений, що вдала конкуренція з китайським виробником на європейському ринку стала можлива завдяки угоді про вільну торгівлю з ЄС та зменшенню мита на імпорт.

Зараз мережа брендів, торгових марок, супермаркетів, бутиків та торгових мереж, які користуються продукцією «Wishak», досягла позначки у 7000. У найближчі роки компанія планує продовжувати експансію по Європі та виходити на ринки Центральної Азії.

Ця історія успіху локальної української компанії у своїй ніші підтверджує, що зараз існують всі сприятливі умови для досягнення українськими експортерами міжнародного визнання.

МЕДОВИЙ ШЛЯХ КОМПАНІЇ «БАРТНИК» ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПОЖИВАЧА

[фото – Засновниця компанії «Бартник»
Неоніла Паньковська]*

*Джерело фото: Юрій Дьячишин для Forbes
Україна

Резюме. Донедавна українські підприємства не мали можливості конкурувати на ринку ЄС через високі вимоги до безпечності та якості продукції та податки, які необхідно було сплатити для поставки на міжнародні ринки. Ситуація змінилась, коли в Україні було проведено ряд реформ щодо контролю за безпечністю харчової продукції та скасовано частину ввізних мит на українські товари на виконання Угоди про асоціацію України з ЄС / ПВЗВТ. Саме такі зміни дозволили компанії «Бартник» розширити коло споживачів на ринку ЄС та пропонувати їм якісний український мед за привабливими цінами.

Проблема. Україна входить до трійки світових експортерів меду після Китаю та Аргентини. Українські бджоли виробляють близько 100 тисяч тонн меду, що становить близько 5% від глобального світового експорту. Основним

імпортером є ЄС. Та незважаючи на таку популярність, національним виробникам меду було несолодко. Орієнтованість на країни ЄС давалась їм важко через високі митні збори.

Реформа. З підписанням Угоди про асоціацію стало можливим створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що в свою чергу означало скасування мит та запровадження митних квот. Так, на поставки українського меду в ЄС діє безмитна квота в розмірі 5 тис. тонн починаючи з 2016 року, ще 200 тонн додаються кожен рік протягом 5 років. Тобто до 2021 року буде 6 тис. т. Є і додаткова щорічна квота розміром в 2,5 тис. тонн, яку виділили у 2017-му терміном на три роки. Загалом за результатами третього кварталу 2019 року в Україні право експорту меду і продукції бджільництва в ЄС мають 72 виробники (у 2018 році таких підприємств було зареєстровано 66). З січня по вересень 2020 р. до країн ЄС було експортовано 34,13 тис. т меду (за 2018 рік – 38,6 тис. т). А в 2017 році постачання українського меду в ЄС у 2017 році перевищило квоти в 6 разів, незважаючи на те, що на об'єм експорту поза квотами діє мито в розмірі 17,3%.

Результат. Серед виробників меду в Україні, які активно використовують митні квоти, є компанія «Бартник». В далекому 1999 році сім'я Паньковських в м.Ізяслав, що на Хмельниччині, вирішили

розпочати власний бізнес разом з польськими партнерами для виробництва меду, лікувальних сумішей на основі меду з прополісом та бджолиним маточним молочком.

Експорт на європейський ринок компанія розпочала ще в 2000 році та продавалась мережі супермаркетів Billa. Тоді ж побудували дві лабораторії, які жорстко контролювали якість меду від постачальників. Така експертиза підтверджувала відповідність меду європейським стандартам та відкрила компанії дорогу в інші країни ЄС, зокрема Німеччину, Великобританію та Нідерланди.

Попит серед європейців на український мед був високим, незважаючи на його високу ціну порівняно з іншими експортерами.

Після підписання Угоди про асоціацію експорт товарів був звільнений від сплати мита в розмірі 17,3% в межах безмитних квот. Це значно полегшило можливість працювати на міжнародному ринку компанії «Бартник», 85% продукції якої відправляється в ЄС. Власники підтверджують, що це, безумовно, призвело до збільшення їхніх поставок меду. Паралельно керівники підприємства ведуть переговори з міжнародним сюрвейсером Control Union з приводу сертифікації своїх продуктів як органічних.

ІЄЕП

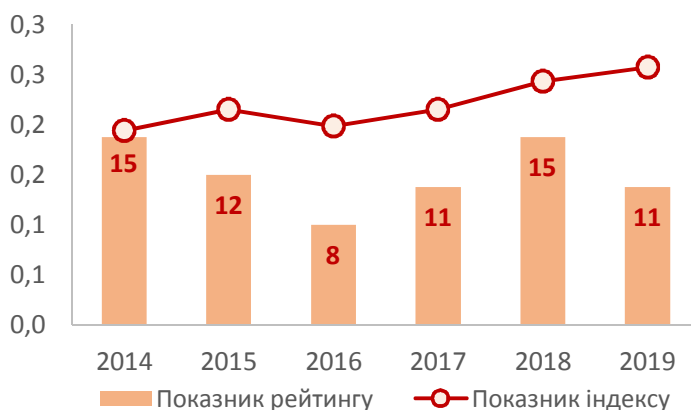
ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Розрахунок Індексу євроінтеграційного економічного поступу для Черкаської області показав, що регіон займає наступні позиції в рейтингу регіонів: у 2014 р. – 16 місце (значення Індексу - 0,2498), у 2015 р. – 11 місце (0,2963), у 2016 р. – 11 місце (0,3152), у 2017 р. – 10 місце (0,3122), у 2018 р. – 15 місце (0,3168), 2019 р. – 15 місце (0,3098).

Зростання позицій області в рейтингу головним чином забезпечене заходами економічного змісту. Щоправда крива графіку не дає повною мірою відчутти стрімкість стрибку в загальнонаціональному рейтингу Черкащини, яка вийшла на 10 місце у 2017 р. Графік же відображає криву плавного зростання, в той час коли інші області, особливо Західної України, в рази нарощували темпи євроінтеграції. І вже, як наслідок, у 2018-2019 рр. на фоні відчутно прогресуючих областей України, Черкащина опустилась на 15 позначку у рейтингу.

Динаміка Індексу ЄЕП формується на основі врахування двох його субіндексів – Субіндекс глибини торговельно-економічних зв'язків з ЄС та Субіндекс інституційної підтримки ЄЕП за 2014-2019 рр.

Поліпшення позицій Черкаської області в загальнонаціональному рейтингу ІЄЕП у 2015-2017 рр. відбувалось за рахунок обох субіндексів, щоправда в більшій мірі завдяки СІП. Наприклад, у 2016 році за рівнем інституційної підтримки ЄЕП Черкаська область зайняла 8 позицію серед 24 досліджуваних областей. Проте вже наступними двома роками саме по СІП почала втрачати позиції: у 2017 році – 11 місце, в 2018 році 15 місце. Але вже в 2019 р. за цим показником область таки скоротила втрату повернувшись на позиції 2017 року – 11 місце.

Суттєві коливання в рамках Субіндексу глибини торговельно-економічних зв'язків з ЄС відбувалось головним чином в показниках питомої ваги експорту, імпорту товарів, послуг, їх темпів зростання. Наприклад, за показником «Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону» Черкаська область у 2018 році зайняла 12 позицію, а вже в 2019 році 19-. За показником «Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» Черкащина з 1 позиції у 2016 році перемістилась на 5 в 2017 році. Водночас за показником «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» Черкащина піднялася у 2019 р. до 3 місця в загальному рейтингу, в той час коли ще у 2018 р. була на 12 місці. Дуже нестабільним всі досліджувані роки є показник середньорічного темпу зростання імпорту до країн ЄС: 2014 року – 7 місце, 2015 – 14, 2016 – 15, 2017 – 5, 2018 – 16, 2019 – 13. Проте за показником «Індекс проникнення імпорту з ЄС» область у всі досліджувані роки вище 18 місця у 2017 році не піднімалася.

Показником, який суттєво впливав на СТЕЗ є «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС», який невпинно показував негативну динаміку від 8 позиції (значення показника 0,4497) в 2014 році до 21 (значення показника 0,2011) місця у 2019 році. Тобто в той час, коли інші області, особливо Західної України, нарощували темпи внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС, то Черкащина втратила не лише порівняно з іншими областями, але й порівняно з своїми значеннями попередніх років. Слабка експорт-орієнтованість Черкащини в напрямку країн ЄС також прослідковується і в показниках щодо кількості схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів. У 2014-2015 рр., 2017 р. в області не було жодного такого суб'єкта ЗЕД.

Доволі цікавими є показники в групі «інвестиції». Наприклад, за часткою накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області Черкащина пройшла криву від 23 місця у 2014 році до 9 місця у 2017 р., після чого у 2019 році розташувалась на 16 позиції, поступившись таким областям як Житомирська, Чернігівська, Сумська, Хмельницька, Вінницька, Рівненська, які прийнято за багатьма даними розглядати в одному сегменті стартових можливостей.

Коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС взагалі має від'ємну динаміку протягом цих шести років: тільки у 2015 р. та 2017 р. показник вхідних прямих іноземних інвестицій мав додатні значення. В інші роки через відтік капіталовкладень цей індикатор мав нульове значення.

На динаміку СІП, головним чином, впливали наступні значення показників: «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» (нижче 6 позиції за шість досліджуваних років області не опускалась), «Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні» (найнижчою позицією було 10 місце в рейтингу). В цілому за деякими складовими СІП Черкащина займала дещо кращі позиції в рейтингу. Серед таких є показник кількості звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні, відносно кількості суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону: 2014 рік – 2 місце, 2015 – 9, 2016 – 3, 2017 – 5, 2018 – 4, 2019 – 3.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄЕП регіону

Серед найкращих показників у 2014 р. слід відзначити: «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» - 8 місце в рейтингу (значення показника 0,4497), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 3 місце в рейтингу (значення показника 0,0099), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» - 6 місце в рейтингу (значення показника 0,38637).

У 2015 р. найкращі позиції Черкащина мала за такими показниками: «Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» - 1 місце (значення показника 91,0279), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 1 місце (значення показника 0,0199), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» - 3 місце (значення показника 0,3332).

У 2016 р. найкращими показниками по регіону були: «Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» - 1 місце (значення показника 94,1441), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 2 місце (значення показника 0,0324), «Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, тис.євро/на душу населення» - 5 місце (значення показника 0,2005), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні відносно кількості суб'єктів ЗЕД регіону» - 3 місце в рейтингу.

У 2017 р. найкращими показниками по регіону були: «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 2 місце (значення показника 0,0274), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» - 4 місце (значення показника 0,1503), «Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» - 5 місце (значення показника 86,6174), «Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» - 5 місце (значення показника 1,2638), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні відносно кількості суб'єктів ЗЕД регіону» - 5 місце.

Серед найкращих показників у 2018 р. слід відзначити: «Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» - 6 місце (значення показника 83,9799), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 2 місце (значення показника 0,0364), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» - 4 місце (значення показника 0,2118), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні відносно кількості суб'єктів ЗЕД регіону» - 4 місце (значення показника 0,0138).

У 2019 р. найкращі позиції Черкащина мала за такими показниками: «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» - 3 місце (значення показника 1,2686), «Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчової продукції» - 2 місце (значення показника 0,0357), «Індекс інформаційної підтримки економічного вектору євроінтеграції регіону» - 4 місце (значення показника 0,1667), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні відносно кількості суб'єктів ЗЕД регіону» - 3 місце (значення показника 0,0138).

Серед найгірших показників у 2014 р. слід відзначити наступні: «Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» - 23 місце в рейтингу (значення показника 0,9033), «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» - 23 місце в рейтингу (значення показника 40,3977), «Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці в регіоні відносно кількості суб'єктів ЗЕД регіону» - 23 місце в рейтингу (значення показника 0,0030).

У 2015 р. найгірші позиції Черкащина мала за такими показниками: «Частка експорту з регіону до ЄС» - 21 місце (значення показника 0,1022), «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» - 21 місце (значення показника 0,1810), «Індекс проникнення імпорту з ЄС» - 20 місце (значення показника 0,0899), «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» - 24 місце (значення показника 54,5442).

У 2016 р. найгіршими показниками по регіону були: «Частка експорту з регіону до ЄС» - 21 місце (значення показника 0,0892), «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» - 22 місце (значення показника 0,1706), «Індекс проникнення імпорту з ЄС» - 20 місце (значення показника 0,0893), «Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» - 23 місце (значення показника 54,4802).

У 2017 р. найгіршими показниками по регіону були: «Частка експорту з регіону до ЄС» - 21 місце (значення показника 0,1017), «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» - 20 місце (значення показника 0,1976), «Індекс проникнення імпорту з ЄС» - 18 місце (значення показника 0,1069).

Серед найгірших показників у 2018 р. слід відзначити: «Питома вага експорту товарів до країн ЄС в загальному обсязі експорту регіону» - 19 місце (значення показника 32,4763), «Частка експорту з регіону до ЄС» - 20 місце (значення показника 0,0913), «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з

ЄС» - 20 місце (значення показника 0,1587), «Індекс проникнення імпорту з ЄС» - 21 місце (значення показника 0,0779), «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» - 19 місце (значення показника 0,2217).

У 2019 р. найгірші позиції Черкащина мала за такими показниками: «Питома вага експорту послуг до країн ЄС в загальному обсязі експорту регіону» - 19 місце (значення показника 32,5724), «Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС» - 20 місце (значення показника 0,1631), «Індекс проникнення імпорту з ЄС» - 19 місце (значення показника 0,0748), «Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» - 21 місце (значення показника 0,2011), «Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС» - 20 місце.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

За рівнем стратегічної інституційної підтримки Черкащина зберігала позиції на рівні значення показника 0,046 протягом 2015-2017 рр., але вже в наступні два роки це значення впало більш як на 50% до 0,022. А от за рівнем цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції можна спостерігати значне зростання значень показників, яке відбулося наступним чином: у 2017 р. - 0,094, 2018 р. - 0,076, 2019 р. - 0,080. Тобто на рівні економічних цільових програм в більшій мірі вдається враховувати вектор європейської інтеграції, порівняно з рівнем стратегічної інституційної підтримки. Наприклад, про це свідчить кількість декларованих економічних євроінтеграційних заходів в щорічних програмах економічного і соціального розвитку Черкаської області, починаючи з 2015 року, та в Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва на період 2018-2020 рр. Аналіз документів стратегічного та цільового планування регіонального розвитку показав, що на обох рівнях вкрай мало уваги приділяють євроінтеграційним заходам.

Крім того, істотні проблеми спостерігаються в частині належного фінансування проєктів євроінтеграційного характеру, що відображається у нульових значеннях відповідного індикатора. Іншими словами, задекларовані економічні цілі/пріоритети (як в рамках стратегічної інституційної підтримки, так і цільової інституційної підтримки) на рівні конкретних заходів/проєктів не отримують практичного втілення. Має місце усталене явище відсутності взаємозв'язків між стратегічними/програмними документами та їх фінансуванням, так зване продукування «планів без грошей». Інша причина може критися у взаємній недовірі ключових суб'єктів регіональної політики у ході формування та реалізації пріоритетів, здатних отримати належне фінансування.

Продовжує залишатись низький рівень підтримки та популяризації з боку ОДА наступних напрямів: підтримка та розвиток інфраструктури підтримки підприємництва; популяризація і сприяння експорто-орієнтованості бізнесу Черкащини, особливо в країні ЄС; залученість до участі в програмах ЄС (як в питаннях підтримки й розвитку малого і середнього бізнесу, його масштабування, так і підтримки й розвитку сільського (зеленого) туризму), підтримка й розвиток інноваційного сектору.

За весь досліджуваний період, згідно даних ОДА, в області реалізувались два проєкти допомоги ЄС економічного спрямування. Продовжує залишатись поза увагою регіональної влади системне інформування мешканців області через свої офіційні web-ресурси, зокрема Черкаської ОДА, про заходи з імплементації Угоди про Асоціацію України та ЄС, про зміст та переваги для місцевого бізнесу, інститутів громадянського суспільства положень Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Рекомендації

Дослідження показало, що Черкащина має посередні показники в рамках процесів економічної інтеграції в європейський економічний простір. В досліджуваному періоді 2014-2019 рр. за розрахованими значеннями Індексу ЄЕП Черкаська область займала позиції в другій десятці рейтингу. Питома вага експорту з регіону до ЄС продовжує зберігати незначну частку, порівняно з тим, що імпорт товарів/послуг до країн ЄС впевнено переважає. Слід звернути увагу, що системного бачення чи чітких пріоритетів в частині підтримки процесів економічної євроінтеграції регіону з країнами ЄС з боку як обласної ради, так і обласної державної адміністрації, за досліджувані роки так і не напрацьовано.

На середні позиції в загальноукраїнському рейтингу регіону також скоріш за все вплинула і присутність в регіоні великих виробничих потужностей агрохолдингу в сегменті харчової продукції тваринництва. Мова йде про групу компаній агрохолдингу «МХП».

Доволі невтішними є і показники стану інвестицій з країн ЄС в економіку Черкаської області. По всіх інвестиційних показниках область має посередні показники (при тому, що залучення інвестицій є важливою умовою в розвитку високотехнологічного виробництва).

Стан інституційної підтримки євроінтеграційних процесів (за СІП) обумовлений низькою ефективністю та недостатньою кількістю тих заходів/проектів, що мають стимулювати інтенсифікацію економічних зв'язків з ЄС за вже традиційної відсутності фінансової підтримки таких. Не розвивається інфраструктура для розвитку малого й середнього бізнесу (бізнес-інкубатори, технопарки, фонди підтримки підприємництва).

Для забезпечення позитивної динаміки євроінтеграційного економічного поступу регіону можна рекомендувати наступне:

- *Головам Черкаської ОДА та Черкаської обласної ради:* ініціювати діалог ключових суб'єктів регіональної політики шляхом створення спільної робочої групи, в т.ч. і за участі депутатів обласної ради, з метою актуалізації програм економічного спрямування задля напрацювання пріоритетів економічної співпраці саме з країнами ЄС в т.ч. з врахуванням карантинних обмежень, пов'язаних з протидією поширенню COVID-19, забезпечити фактичним фінансуванням конкретні кроки, заходи, проєкти;

- *Головам Черкаської ОДА та Черкаської обласної ради:* активізувати роботу з напрацювання дружніх, економічних контактів з представниками регіонального рівня влади країн ЄС згідно визначених пріоритетів, укладання меморандумів про економічну співпрацю та взаємодію, втілення меморандумів в життя;

- *Головам Черкаської ОДА та Черкаської обласної ради:* ініціювати співпрацю з місцевим самоврядуванням громад з метою популяризації та привернення уваги до необхідності розробки й впровадження програм місцевого економічного розвитку. Останні мають передбачати покроковий механізм формування інвестиційної привабливості громад, підтримки експорту, в т.ч. до країн ЄС, підготовку людського потенціалу в цих сферах тощо;

- *Головам Черкаської ОДА та Черкаської обласної ради:* розглянути питання дієвого посилення організаційної та фінансової спроможності установи «Черкаська агенція регіонального розвитку», особливо в частині втілення євроінтеграційних заходів, проєктів, формування інвестиційної привабливості регіону, громад регіону, підтримки й розвитку експорту в регіоні;

- *профільним департаментам Черкаської ОДА:* продовжити співпрацю з установою «Черкаська АРР» щодо системного та доступного консультування (в тому числі із залученням експертів з проєктів, фінансованих ЄС) і супроводу бізнесів Черкащини щодо можливостей експорту товарів та послуг до країн Євросоюзу;

- *Департаменту регіонального розвитку Черкаської ОДА та Черкаській АРР:* продовжити співпрацю щодо підвищення інвестиційної привабливості та відкритості регіону, в тому числі через спільно плановані, систематичні інформаційні заходи, розробку й запуск інформаційних ресурсів (веб-сторінок), що надавали б потенційним інвесторам доступну, актуальну інформацію про інвестиційні можливості області;

- *профільним департаментам Черкаської ОДА:* активізувати роботу щодо використання можливостей, пропонованих проєктами технічної допомоги ЄС, та ініціювати написання проєктів регіонального розвитку, що можуть бути профінансовані в рамках інструментів і програм Євросоюзу;

- *Департаменту регіонального розвитку Черкаської ОДА:* продовжити співпрацю та партнерство з установою «Черкаська агенція регіонального розвитку» з метою розроблення та якісної реалізації проєктів, що можуть бути профінансовані в рамках інструментів і програм Євросоюзу, з широким залученням експертів тощо;

- *профільному структурному підрозділу Черкаської ОДА,* який відповідальний за оновлення та наповнення сайту <http://ck-oda.gov.ua>: переглянути і вдосконалити структуру представлення інформації, що стосується економічних питань європейської інтеграції на офіційному сайті ОДА.

Історія успіху

ОРГАНІЧНА ПРОДУКЦІЯ – КЛЮЧ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ РИНКІВ

Резюме. Обмежувачими факторами зростання потенціалу виробництва та експорту української органічної продукції була недовіра до її якості на зовнішньому ринку. Передбачена Угодою про асоціацію гармонізація українського законодавства до правових норм ЄС надала продукції українських виробників визнання серед європейських споживачів, а скасування мит та збільшення квот на органічну продукцію сформувало ряд переваг для аграріїв такого профілю. Так, завдяки лібералізації торгівлі

черкаська Агрофірма «Поле» останні роки стабільно нарощує обсяги експорту органічної продукції та розширює її асортимент.

Проблема. Недосконалість українського законодавства у сфері регулювання якості органічної продукції створила можливість зловживання термінами «органік» та «еко» на упаковках товарів, що не були органічного походження. Тому часто траплялися випадки постачання на європейський ринок неякісної продукції. Це підірвало довіру до українських виробників на зовнішньому ринку. У результаті навіть сумлінним експортерам доводилося проходити додаткові огляди та нести витрати на лабораторні аналізи для підтвердження статусу «органік». Також на вартість української органічної продукції для європейських споживачів суттєво впливала величина ввізного мита, і це значно зменшувало конкурентоспроможність українських виробників на ринку ЄС, стримувало збільшення виробництва та експорту органічної продукції.

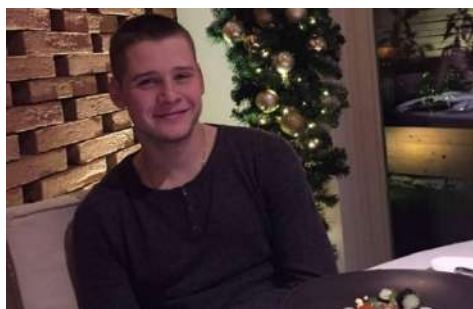
Джерело фото: <https://www.pfirs.org>

Реформа. З 1 січня 2016 року почала діяти ПВЗВТ. Це забезпечило суттєву лібералізацію доступу на європейський ринок для багатьох українських товарів, особливо органічного походження. Незважаючи на низький обсяг квот на таку продукцію, це дозволило підвищити конкурентоспроможність наших підприємств-виробників органіки порівняно з конкурентами з інших країн. Нині Україна входить у п'ятірку країн, які постачають найбільше органічної продукції на ринок ЄС. З метою зменшення ризиків потрапляння неякісної продукції на ринок, був прийнятий Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (2015 р.), який впроваджував Міжнародну

систему аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках. Згодом, у 2018 році, для підтримки експортерів був прийнятий Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».

Результат. У Черкаській області Агрофірма «Поле» відома як досвідчений експортер. Більше 15 років вона постачає органічну продукцію (пшоно, крупи, борошно, пластівці) на ринок ЄС. Продукція підприємства сертифікована як органічний продукт та має «євролисток». Зняття мита у 2014 році дало можливість здобути переваги над російськими та китайськими постачальниками. За наступні 5 років обсяги експорту до ЄС у компанії збільшилися вдвічі. На сьогодні експорт займає майже 90% від усіх продажів, з яких більше половини припадає на європейський ринок. Основними покупцями є німецькі компанії. Важливим моментом є те, що за останні роки компанія зміцнила ділові стосунки з багатьма сільськогосподарськими підприємствами України, які вирощують органічну продукцію, збільшила для них закупівельну надбавку на органічну сировину до 200%. Досвід Агрофірми «Поле» разом з перевагами, що надає ПВЗВТ з ЄС, надає можливість черкаським фермерам отримувати втричі більшу виручку за продаж органічної сировини, ніж на звичайну.

ТМ «ARKMEN»: УКРАЇНСЬКІ СОЛОДОЦІ ДЛЯ ЄС

Джерело фото: <https://www.arkmen.com.ua>

Резюме. Підтримка експорту з боку держави є вкрай важливою для підприємців-початківців. Незважаючи на високу якість продукції, яка відповідає усім європейським стандартам, відсутність досвіду і навичок з просування свого товару закордоном суттєво зменшує шанси українських компаній вийти на ринок ЄС. Угода про асоціацію створила сприятливий контекст для розвитку експорту вітчизняного бізнесу. За підтримки професійних урядових інституцій підприємства-початківці «завойовують» Європу. Підтвердженням цього є історія з просування корисних солодоців ТМ «ARKMEN».

Проблема. Часто виробники експортоорієнтованої продукції не знають про існування державних інституцій та програм, мета яких – допомагати їм вийти на нові ринки. Найбільше у цьому

сприяє Офіс з просування експорту (далі – Офіс), який орієнтує виробника на якісну підготовку на вимогливому ринку та пошук європейських партнерів. Встановлення довірливих відносин між бізнесом та державною інституцією є важливим фактором успіху просування української продукції на вибагливий ринок Європи.

Реформа. У 2018 було створено спеціальну установу при Міністерстві економічного розвитку – «Офіс з просування експорту», який покликаний допомагати вітчизняним виробникам налагоджувати ділові стосунки з іноземними покупцями. За порівняно невеликий час функціонування ця державна установа створила для бізнесу багато можливостей успішно вийти на зовнішні ринки. До того ж в Україні було

прийнято закон «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», який впроваджує Міжнародну систему аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках.

Результат. Підприємство на Черкащині ТОВ «ARKMEN» випускає високоякісну харчову продукцію: натуральні кондитерські вироби з волоських горіхів у шоколадній глазурі, шоколадні батончики з карамеллю з низьким вмістом цукру. Бізнес від початку заснування був орієнтований на експорт. Вся продукція виготовляється з натуральних складових та має сертифікати якості, що відповідають міжнародним стандартам, запроваджена система НАССР.

Найбільшу підтримку у завоюванні європейського ринку компанія «ARKMEN» отримала від Офісу з просування експорту. Все почалося з успішного проходження конкурсного відбору для участі у виставці у Дубаї, який провів Офіс. Далі була участь у торгових місіях до Ізраїлю та Грузії за підтримки Офісу в рамках ініціативи ЄС EU4Business. ТОВ «ARKMEN» постійно бере участь у всіх конкурсах Офісу з просування експорту для участі у міжнародних заходах. Бізнесмен на власному досвіді переконався, що в установі працюють висококваліфіковані фахівці, які допомагають налагодити ділові зв'язки з покупцями на виставках, торговельних місіях, ярмарках, фуд-маркети. Підприємці налаштовані на подальшу тісну співпрацю з установою і готові оплачувати такі послуги Офісу.

На сьогодні українські солодощі експортуються у Словаччину, Польщу, Угорщину, Чехію, Литву, Нідерланди, ОАЕ, Південну Корею. З початку експорту і до сьогодні асортимент продукції зріс у 3 рази, виручка збільшилася у 10 разів.

ЄВРОПЕЙСЬКА ЯКІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПРОДУКТІВ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ

Резюме. Експорт видається невеликим підприємствам складним завданням, що потребує нескінченних витрат та приносить багато клопотів. Особливо це твердження вірне, коли мова заходить про освоєння

європейського ринку. Однак, зі стартом в Україні Угоди про асоціацію виробникам харчових продуктів стало значно легше адаптуватися до вимог ринку ЄС. Лібералізація торгівлі та спрощення процедур з оформлення вантажів скасовували перепони на шляху якісної української продукції до європейських споживачів. Виробник здорового харчування з Черкащини – снєків ТМ «Екі-Некі» – розглядає ринок ЄС, як основний для нарощування обсягів виробництва та продажів, а проєвропейські програми та реформи допомагають у цьому.

Проблема. Серед малого та середнього підприємництва України існує уявлення, що ринок ЄС недоступний для них через високі вимоги, і що українська продукція малоконкурентна порівняно з європейською. Особливі труднощі пов'язують з експортом українських продуктів харчування, які перед виходом до європейського споживача мають підтвердити свою відповідність стандартам якості та безпеки. Також, експортерам-початківцям переважно бракує інформаційно-аналітичної, консультаційної, організаційної підтримки, а також не вистачає спеціальних знань та компетенцій у сфері експортних операцій.

Реформа. Близько третини зобов'язань України, що визначені Угодою про асоціацію, припадають на санітарні і фітосанітарні заходи в аграрній сфері. Останні роки прийнято низку важливих законодавчих норм у сфері безпеки продуктів харчування. Це дозволяє українським виробникам виступати повноправними, з технічної точки зору, гравцями на ринку ЄС. Також сприяють експорту і зниження мит та процедурні спрощення на митниці. У 2018 р. при Міністерстві економічного розвитку було створено «Офіс з просування експорту», який має статус самостійної державної установи та пропонує українським виробникам ряд програм, спрямованих на розвиток їх експортних компетенцій і допомогу у виході на іноземні ринки.

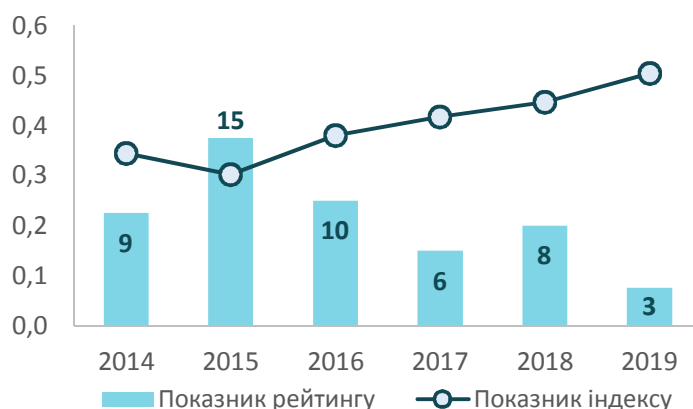
Результати. З перших кроків експортної діяльності інституційна підтримка з боку професіоналів є надзвичайно важливою для невеликих виробників. Про це говорить історія черкаського підприємства ТОВ «Дінатекс-Альфа», єдиного в Україні виробника здорових продуктів харчування – безглютенових міні-хлібців без консервантів під ТМ «Екі-Некі». Прагнучи вийти на високі стандарти харчової продукції та конкурувати на міжнародному рівні, компанія впровадила систему контролю за безпечністю продукції НАССР. До розвитку експортного потенціалу компанію спонукала участь в різних програмах та проєктах підтримки малого і середнього підприємництва. Фахівці компанії випрацювали стратегічний план виходу на ринок ЄС у рамках навчальної програми від Офісу з просування експорту. Здійснюють глибинне дослідження цільового ринку та каналів збуту. Як для старту обрали Естонію, де рівень споживання подібних здорових продуктів харчування в 3,5 разів вище, ніж в Україні, а також Чехію та Німеччину. Попри труднощі ресурсного характеру, керівництво компанії «Дінатекс-Альфа» все ж переконане, що продовження проєвропейських реформ однозначно має переваги для бізнесу та економіки країни в цілому. Адже це сприяє як підвищенню технологічного рівня українських виробників, їх спроможності на міжнародних ринках, так і водночас посилює економічний потенціал країни.

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

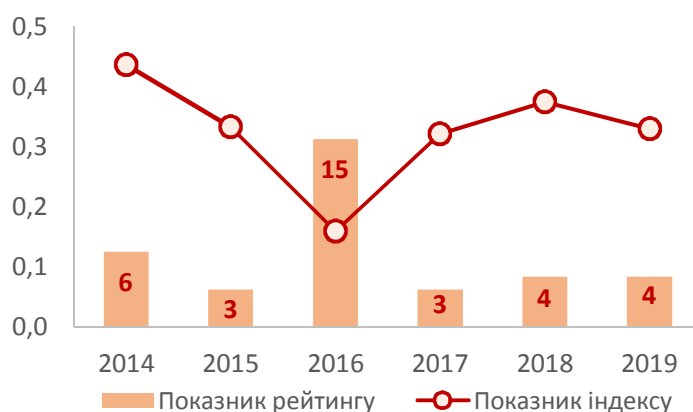
ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Індекс європейського економічного поступу в Чернівецькій області мав тенденцію до різкого зниження з 2014 до 2016 року та поступового зростання з 2016 до 2019 року. Загалом за досліджуваний період його значення коливались в діапазоні від 0,3030 (у 2016 році) до 0,4434 (у 2019 році). В цілому за весь досліджуваний період значення Індексу зросло на 17%. Наявність чітко вираженого спадного тренду в 2014 – 2016 роках і сильного зростаючого тренду в 2016 – 2019 роках свідчить про формування певних змін в регіоні на шляху до євроінтеграції.

Чернівецька область займала різні місця в загальному рейтингу по Україні від 14 в 2016 році до 2 в 2019 році. В більшості випадках мова йшла про 5-8 місця в різні роки. Особливо невдалим виявився саме 2016 рік, коли відбулось різке падіння Індексу, а сама область за один рік спустилась з 8 місця на 14. Таке різке падіння відбулось за рахунок Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, хоча зниження спостерігалось і за показниками глибини торговельно-економічних взаємовідносин з ЄС.

Протилежні позитивні зміни, які відбулись в 2019 році в порівнянні з 2018 роком, коли Буковина піднялась з 8 місця в рейтингу до 2 місця, відбулись як за рахунок поглиблення торговельних відносин з ЄС, так і за рахунок якісних змін в інституційній підтримці.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІСЄП регіону

В 2014 році найвищими в рейтингу були показники: індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС (3 місце), який показує якість інтеграції економіки регіону; показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону (3 місце) та питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні (2 місце).

Найнижчими виявились: частка експорту з регіону до ЄС у валовому регіональному продукті (23 місце), коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС, який показує торговельну відкритість області (22 місце), та індекс проникнення імпорту (22 місце).

В 2015 році, коли відбулось загальне зниження показників і відповідно зміна місця в рейтингу, кількість показників з низькими значеннями суттєво зростає: за питомою вагою імпорту послуг регіон посів 22 місце, традиційно низьким залишився індекс проникнення імпорту з ЄС (21 місце), а також суттєво знизився індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (22 місце).

Третє місце в рейтингах зайняла область за такими показниками: грошові перекази фізичних осіб з ЄС у % до валового регіонального продукту, рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції та питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС в регіоні на душу населення.

В 2016 році рейтинг області достатньо змістився в сторону зниження. Так, третє місце в рейтингу Буковина зайняла лише за грошовими переказами з ЄС, п'яте місце – за кількістю суб'єктів господарювання, яким надано право експорту харчової продукції до ЄС, шосте місце – за середньорічним темпом зростання експорту регіону до ЄС.

Найнижчим серед показників усіх регіонів України була питома вага імпорту послуг з країн ЄС до Чернівецької області (24 місце). Достатньо низькою залишилась частка накопичених прямих інвестицій нерезидентами з ЄС в області у загальному обсязі інвестицій (Буковина посіла 21 місце). Низьким залишився також індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (19 місце).

В 2017 році відбулось загальне зростання показників по області та ріст Індексу європейського економічного поступу. Суттєво зросла кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших програм ЄС – за даним показником Буковина посіла 1 місце в рейтингу. Стабільно великою залишилась частка грошових переказів фізичних осіб з ЄС у валовому регіональному продукті (3 місце), а також в п'ятірку лідерів потрапила область за рахунок зростання кількості звернень фізичних та юридичних осіб до сервісу «Пульс» у розрізі зон діяльності митниці у регіоні (5 місце). За індексом проникнення імпорту з ЄС, часткою накопичених інвестицій з ЄС та індексом інформаційної підтримки Чернівецька область була аутсайдером в 2017 році.

2018 рік приніс суттєві зрушення в напрямку посилення євроінтеграційних процесів в регіоні, що проявилось у зростанні середньорічних темпів експорту регіону до країн ЄС (2 місце), середньорічних темпів зростання імпорту регіону з ЄС (3 місце) та високому рівні цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (2 місце в Україні). Низькими залишились частка накопичених прямих інвестицій з ЄС (22 місце), коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту (17 місце) та індекс проникнення імпорту з ЄС (18 місце). Проте низькі позиції в рейтингу не досягали критичних позначок.

Така ж тенденція зберіглась і в 2019 році, коли найнижче місце в рейтингу було 17 за індексом проникнення імпорту з ЄС та за часткою накопичених прямих інвестицій з ЄС. Невисоким залишився також індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону (13 місце). Проте аж за трьома позиціями Буковина зайняла 2 місце у рейтингу, а саме: за середньорічними темпами зростання експорту регіону до ЄС, за темпами зростання імпорту з ЄС, за рівнем цільової інституційної підтримки та питомим обсягом фінансування у рамках допомоги ЄС в регіоні.

Отже, сильними сторонами регіону є прискорення темпів зростання експорту та імпорту з ЄС, грошові перекази з ЄС та їх частка у регіональному продукті, рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції та питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС в регіоні. Натомість імпорт з ЄС не задовольняє внутрішній попит регіону, низьким залишається рівень накопичених прямих інвестицій з ЄС та слабкою є інформаційна підтримка саме економічного вектору інтеграції регіону.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції Чернівецької області знижувався впродовж досліджуваного періоду і скоротився з 0,0943 в 2014 році до 0,0374 в 2019 році. Таким чином відбулось зменшення даного показника за 5 років майже на 60%. Натомість рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції зростав протягом усього періоду, за виключенням 2017 року, і протягом останніх трьох років досліджуваного періоду тримається на достатньо високому рівні, що вплинуло і на рейтинг регіону за даним показником, і забезпечило лідируючі позиції Буковині в даному питанні.

В рейтингу рівня стратегічної інституційної підтримки Чернівецька область за досліджуваний період займала від 8 до 13 місця, що є непоганим сигналом та свідчить про достатню стратегічну інституційну підтримку європейського вектору співпраці регіону. Основними сферами, де чітко прослідковується підтримка євроінтеграційних процесів, залишається транскордонне співробітництво, туризм, малий та середній бізнес, транспортно-комунікаційна інфраструктура. Проте, зниження позиції в рейтингу є негативним сигналом, і відбулось воно переважно через низький рівень фактичного фінансування запланованих проєктів і в меншій мірі - через зменшення кількості компонентів євроінтеграційного спрямування.

Рівень цільової підтримки економічних процесів євроінтеграції за 5 років піднявся на 7 позицій, а область займає протягом двох останніх років лідируючі позиції та почесне 2 місце. Такі якісні зміни відбулись завдяки збільшенню кількості цільових програм та включення в них заходів євроінтеграційного характеру.

Рекомендації

Попри позитивні зміни, які відбулись в регіоні, що призвели до підвищення рейтингу Буковини за Індексом європейського економічного поступу, варто зосередитись на слабких місцях. Зокрема, доцільно посилити роботу в напрямку залучення прямих іноземних інвестицій з ЄС для збільшення їх частки в загальному обсязі накопичених інвестицій, сприяти торгівельній відкритості регіону, збільшувати кількість суб'єктів господарювання, яким надано право експорту харчової продукції, підвищувати рівень стратегічної інституційної підтримки та розширювати інформаційну діяльність у підтримці економічного вектору євроінтеграції.

Для посилення позицій Чернівецької області у рейтингу ІЄП доцільно вжити таких заходів:

- *Голові Чернівецької ОДА:* сприяти підтримці економічних процесів регіону євроінтеграційного характеру, контролювати включення дієвих та перспективних компонент євроінтеграції до цілей економічних проєктів у межах Плану заходів з реалізації Стратегії регіонального розвитку області.
- *Департаменту фінансів Чернівецької ОДА:* контролювати обсяги фінансування проєктів та виконання планів, що сприяють економічній євроінтеграції регіону.
- *Департаменту регіонального розвитку ОДА:* сприяти залученню інвестицій з ЄС, розширенню експортно-імпортних операцій, переорієнтації на європейські ринки, розширенню географії партнерства тощо.
- *Департаменту комунікацій ОДА:* проводити моніторинг поточної ситуації щодо поінформованості населення про співпрацю з ЄС, сприяти поширенню інформації про заходи та події, що стосуються економічної тематики євроінтеграції, розповсюджувати інформацію про історії успіху місцевих підприємств та їх співпрацю з ЄС.

Для посилення інституційної підтримки євроінтеграційного поступу Чернівецької області доцільно вжити ряд рішучих дій, спрямованих на популяризацію економічної діяльності та ознайомлення підприємців області з можливостями виходу на європейські ринки, залучення іноземних інвестицій та створення спільних підприємств. Для цього можна запропонувати наступні кроки:

- Залучити маркетингову компанію до проведення дослідження регіону для виявлення сильних і слабких сторін області, перспектив росту та вироблення стратегії руху в напрямку євроінтеграції;
- Розробити регіональний євроінтеграційний портал, де б представники бізнесу могли ознайомлюватись з новинами в законодавстві, перспективами виходу на європейські ринки, динамікою ІЄП та інших показників.

На базі кафедри міжнародної економіки економічного факультету Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича слід створити експертний центр сприяння європейській економічній інтеграції, фахівці якого б проводили дослідження ринків, надавали консультаційні послуги та здійснювали підготовку фахівців з питань євроінтеграції.

[фото – Соки ТОВ «Лілак»]*

*Джерело фото: <https://liluck.com.ua/ua/ua-about/>

Резюме. Митно-тарифне регулювання створювало додаткові перепони на шляху вітчизняного продукту до європейських ринків. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і формування Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі передбачає зниження мит між сторонами.⁸⁰ Це, в свою чергу, позитивно позначилось на експортній діяльності виробників Чернівецької області, особливо до країн-найближчих сусідів, зокрема до Румунії.

Проблема. Природа буковинського краю у поєднанні з новими технологіями дозволяє виготовляти, експортувати соки, консервовані та сушені гриби і ягоди. Проте митні бар'єри та відсутність відповідних сертифікатів довгий час закривали кордони або значно обмежували вихід на

зовнішні ринки, зокрема на ринок ЄС, який є найближчим та одним із найбільших привабливих для виробників області.

Реформа. З часу підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і формування ПВЗВТ експорт соків до ЄС (в основному, до сусідньої Румунії) зріс на 89%. Зниження мит на українські продукти харчування дозволив їм здобути конкурентні переваги на європейському ринку порівняно із постачальниками з третіх країн. Цьому сприяло і спрощення процедур перетину товаром кордону завдяки сертифікату EUR.1. Сертифікат з перевезення товару EUR.1 – документ, який підтверджує європейське/українське походження товарів і дає право провести митне очищення вантажу з використанням преференційної ставки мита, тим самим знижуючи його вартість для одержувача.⁸¹

Результат. ТОВ «Лілак» – представник групи компаній, що випускають якісну, екологічно чисту, натуральну продукцію соків і консервації, винятково в скляній тарі. Історія підприємства починається з 2001 року. ТОВ «Лілак» – лідер у заготівлі і реалізації органічного березового соку в Україні, дипломант і переможець багатьох престижних конкурсів та виставок, власник багатьох нагород за якість своєї продукції. Підприємства групи також займаються збором дикорослих трав, використовуючи їх у своєму виробництві. Вся сировина ретельно перевіряється на вхідному контролі. Стародавні традиції та сучасні технології, використання екологічно чистої сировини й винятково висока якість продукції робить ТОВ «Лілак» унікальним серед інших виробників.⁸²

Усвідомлюючи можливості європейського ринку, ТОВ «Лілак» отримало органічний сертифікат на заготівлі дикорослих продуктів, переробку та маркетинг згідно з Постановою Ради ЄС № 834/2007 та № 889/2008. Висока якість товару, унікальність, документально підтверджені властивості та відносно низька ціна, яка стала можливою завдяки зниженню мит, створюють додатковий попит на продукцію даного виробника в країнах ЄС. Тепер її можна побачити не тільки в Україні, а й у Європі та США під власними брендами ГЛИБКОН і SPRING DROPS, брендом спільного використання Алікенд та ін. Поєднання нових технологій зі стародавніми традиціями здатні дати прекрасні результати у розвитку експортного потенціалу. А додаткові переваги від ПВЗВТ відкривають нові можливості та нові ринки для тих, хто створює якісний та особливий продукт.

УКРАЇНСЬКА ПТИЦЯ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПОЛИЦЯХ

Резюме. Невідповідність внутрішніх стандартів виробництва харчової продукції тваринного походження вимогам ЄС укупі з митними тарифами значно обмежує можливості виходу українських виробників птиці на європейський ринок. Реформи, зумовлені підписанням Угоди про асоціацію, послужили поштовхом до модернізації багатьох виробництв та відкрили їм шлях до європейського ринку. Успішними першопроходцями стали українські виробники курятини. За ними цей шлях торує і чернівецьке підприємство «Сяйвір», яке нещодавно розпочало експорт індичого м'яса до ЄС.

Проблема. Україна виробляє близько 2,5 млн тонн різних видів м'яса. З них 1,6 млн тонн або 65% – це курятина. Якщо її виробники мали можливість зміцнитися та привести рівень технологій до європейських стандартів, то виробництво інших видів м'яса всі ці роки розвивалося набагато гірше. Зараз гостро стоїть питання про диверсифікацію на цьому ринку.⁸³

⁸⁰ <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>

⁸¹ <https://platforma-msb.org/shho-take-sertyfikat-eur-1-i-shho-vin-daye-ukrayinskym-eksporteram-importeram/>

⁸² <https://liluck.com.ua/ua/ua-about/>

⁸³ <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2018/03/26/635286/>

[фото – Логотип ТМ «Сяйвір»]*

*Джерело фото: <https://syaivir.com/>

Реформа. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає необхідність приведення національної системи контролю за якістю та безпечністю харчових продуктів, у відповідність до європейських стандартів. Європейська система контролю якості базується на принципі наскрізного контролю «від лану до столу». Сьогодні ті підприємства, які постачають харчову продукцію на ринки, аналізують небезпечні фактори та проводять контроль у критичних точках (НАССР). Оскільки система аналізу небезпечних факторів є інтегрованою в законодавство ЄС, то її наявність у підприємства дозволяє виходити на європейські ринки. Крім того, у 2019 році Уряд схвалив проєкт змін до Угоди про асоціацію, які передбачають, що безмитні квоти на експорт м'яса птиці до ЄС будуть збільшені з 20 до 70 тисяч тонн⁸⁴. Це відкриває шлях до комплексного перегляду

преференційних умов торгівлі. Такі кроки дозволяють розраховувати на формування збалансованих і гармонійних торговельних відносин для українських виробників м'яса птиці.

Результат. Діяльність ТОВ «УПГ-Інвест» почалась більше 18 років тому на території Чернівецької області. У 2002 році силами компанії було відбудовано та переобладнано птахофабрику⁸⁵. Після запуску виробництва ТОВ «УПГ-Інвест» стало першим в Україні професійним виробником індичого м'яса преміум якості. Саме тоді і з'явилась торгова марка «Сяйвір». Компанія «УПГ-Інвест» – перша, хто в незалежній Україні почав на промисловому рівні займатися вирощуванням індиків. Наразі до компанії входять вісім птахофабрик, комбикормовий завод, цех забою, переробка, інфраструктура для дистрибуції.⁸⁶ До 2019 року практично вся продукція реалізувалась на внутрішньому ринку. Проте з 2020 р. підприємству надано право здійснювати експорт своєї продукції до країн ЄС, що помітно вплинуло на обсяги торгівлі та розширило географію експорту продукції. Таке право надано єдиному підприємству Чернівецької області. Експортний потенціал компанії достатньо великий і здатний задовольнити потреби не лише європейського ринку.

ЯБЛУНЕВА АГЛОМЕРАЦІЯ ТА ЇЇ ПЕРСПЕКТИВИ НА РИНКУ ЄС

[фото – Розробники проєкту «Партнерство територіальних громад «Яблуневої агломерації» як ефективний інструмент місцевого розвитку» на всеукраїнському конкурсі зі співпраці міських і сільських громад]*

*Джерело фото:

<https://decentralization.gov.ua/news/11948>

Резюме. Розвиток сільських територій та заохочення сталого сільськогосподарського виробництва є надважливим питанням для Чернівецької області.

Для розвитку даної галузі та виходу на європейські ринки на вигідних умовах важливим є створення ефективних об'єднань дрібних виробників.

Підписання Угоди про асоціацію сприяло об'єднанню буковинських виробників продукції садівництва у «Яблуневу агломерацію», що налаштована на переробку та експорт української продукції до ЄС.

Проблема. Дрібні фермери Чернівецької області поодинокі виявились незахищеними перед викликами різного характеру. Плоди та ягоди, вирощені фермерськими господарствами потребують відповідних умов переробки, зберігання та транспортування. Лише дотримання таких умов робить цю продукцію конкурентоспроможною на європейських ринках. Проте, виникає проблема нестачі коштів на будівництво переробних заводів та холодильників для зберігання плодів. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає

можливості вирішення даного питання.

17 глава V розділу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стосується співробітництва у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій. Нею, зокрема, передбачено «заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища і тварин, зокрема поширення застосування методів органічного виробництва й використання біотехнологій, inter alia шляхом впровадження найкращих практик у цих сферах; обмін знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських територій з метою сприяння економічному добробуту сільських громад; покращення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі та ефективності і прозорості ринків, а також умов для інвестування тощо».

⁸⁴ <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/02/14/7106366/>

⁸⁵ <https://syaivir.com/>

⁸⁶ <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2018/03/26/635286/>

Реформа. Три об'єднані громади Північної Буковини – Недобоївська, Клішківська і Хотинська – започаткували унікальну для України «Яблуневу агломерацію».⁸⁷ Вона об'єднує довкола себе понад пів сотні тисяч мешканців, більшість з яких – невеликі виробники, які вирощують фрукти.⁸⁸ Цей проєкт вже підтвердив свою ефективність. Він став одним із переможців популярного загальноукраїнського конкурсу «Кращі практики місцевого самоврядування»⁸⁹, отримав декілька відзнак.

Результат. Загалом лише за рік існування кооперативу експорт їстівних плодів та горіхів Буковини зріс на 21,3%⁹⁰. Але найголовніше досягнення агломерації – це сільськогосподарський кооператив. Його створення дозволило запустити лінію з виготовлення щепи, а також розробити проєкт будівництва переробного цеху. Наразі розглядаються джерела фінансування будівництва, триває пошук потенційних постачальників обладнання, сертифікованого в ЄС. Це дозволить продавати сухофрукти на європейські ринки. За умови успішного запуску Чернівецький кооператив буде першим в Україні експортером чорносливу до країн ЄС.

⁸⁷ <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/yabluneva-aglomeraciya-yak-gromada-zaroblyae-sama-na-sebe-video-53099>

⁸⁸ <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/na-hotinschini-hochut-vigotovlyati-chornosliv-dlya-ukrayinskogo-ta-inozemnih-rinkiv-52634>

⁸⁹ <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/pro-decentralizaciyu-i-yablunevu-aglomeraciyu/>

⁹⁰ <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

ІЄЕП

СТЕЗ

СІП

Опис динаміки Індексу євроінтеграційного економічного поступу в Чернігівській області та рейтинг регіону протягом 2014-2019 років

Індекс євроінтеграційного економічного поступу Чернігівської області протягом п'яти років зріс на чверть. За підсумками 2019 р. регіон посів 4 місце в рейтингу областей за ІЄЕП, поліпшивши свою позицію з 2014 р. на 4 сходинки.

Постійне зростання Індексу розпочалося з 2015 року, коли даний показник був найнижчим за досліджуваний період ($ІЄЕП_{2015} = 0,2455$), тоді регіон посів 18 сходинку у рейтингу областей. Найвищий для Чернігівщини рейтинг за загальним показником ІЄЕП ($ІЄЕП_{2018} = 0,4726$) в рамках досліджуваного періоду спостерігався у 2018 році (3 місце).

Зростання та досягнення найвищого значення ІЄЕП у 2018 році було обумовлене зростанням значень та рейтингу обох базових складових показника: Субіндексу глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС (СТЕЗ) та Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (СІПЕР). При чому динаміка ІЄЕП (його зростання та зниження) в більшій мірі корелює з динамікою першого субіндексу. Починаючи з 2015 до 2018 року, відбувалося постійне зростання СТЕЗ до 0,4645, що дозволило Чернігівщині піднятися до 7 сходинки у загальноукраїнському рейтингу областей за даним показником.

Показник	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Значення ІЄП	0,3268	0,2455	0,3237	0,3567	0,4726	0,4100
Місце в рейтингу за ІЄП	8	18	9	8	3	4
Значення СТЕЗ*	0,2551	0,2242	0,3541	0,4056	0,4645	0,4590
Місце в рейтингу за СТЕЗ	18	21	14	7	7	6
Значення СІПЕР**	0,4600	0,2850	0,2672	0,2659	0,4875	0,3191
Місце в рейтингу за СІПЕР	4	7	3	5	2	5

* Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС

** Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу

У 2014 році за значенням ІЄП Чернігівщина посідала 8 місце серед 24 українських областей. Така відносно висока позиція була обумовлена високим значенням Субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, за яким область посідала 4 місце (СІПЕР²⁰¹⁴=0,4600), в той час як за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС область зайняла тільки 18 сходинку у рейтингу (СТЕЗ²⁰¹⁴=0,2551).

У 2015 році рейтинг області за ІЄП різко впав до 18 місця, що було обумовлено одночасним зниженням значень і рейтингів обох субіндексів: рейтинг СТЕЗ впав до 21 місця зі значенням показника 0,2242 (у 2015 році спостерігалось найнижче за досліджуваний період значення показника СТЕЗ); рейтинг СІПЕР знизився до 7 сходинки зі значенням показника 0,2850. При цьому зниження значення показника СТЕЗ було обумовлене зниженням значень комплексу таких показників:

- питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону;
- питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону;
- середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС;
- середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС;
- частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області.

Зниження у 2015 році значення показника СІПЕР пояснюється різким падінням (більш ніж на 90%) рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в області, який займає значну питому вагу у структурі ІЄП.

У 2016 році позитивна динаміка ІЄП Чернігівщини відновилася – регіон посів 9 місце за даним показником, зростання якого було обумовлене ростом рейтингу обох основних складових субіндексів: рейтинг СТЕЗ зріс до 14 місця; рейтинг СІПЕР досяг 3 місця. При цьому значення СІПЕР зменшилося до 0,2672, що було викликано зниженням рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції. Зростання значення СТЕЗ до 0,3541 відбулося в основному за рахунок появи у регіоні суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, схвалених (уповноважених) експортерів та надходження прямих інвестицій з ЄС в регіон, що були відсутні у минулих досліджуваних роках, а також через ріст питомої ваги експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону та показника грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону.

Підвищення рейтингу регіону з 9 до 8 сходинки за ІЄП у 2017 році було пов'язане зі стрімким зростанням рейтингу Чернігівщини за Субіндексом глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС: за даним показником область перемістилася з 14 на 7 місце у рейтингу областей України. Це відбулося за рахунок росту комплексу таких показників, як:

- питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону;
- питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону;

- середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС;
- частка експорту з регіону до ЄС;
- кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів;
- частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області;
- коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС (за рахунок стрімкого росту прямих інвестицій з ЄС в регіон).

Досягнення Чернігівською областю найвищого в рамках досліджуваного періоду рейтингу за загальним показником ІЄП у 2018 році (3 місце) пояснюється зрушенням рейтингу за Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу з 5 (у 2017 році) на 3 сходинку. У 2018 році СІПЕР отримав найвище значення (0,4875) за період 2014-2019 років за рахунок зростання (порівняно з 2017 роком) рівнів стратегічної та цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції.

У 2019 році рейтинг регіону за ІЄП знизився до 4 місця, що відбулося в основному за рахунок зниження значення та рейтингу Субіндексом інституційної підтримки євроінтеграційного поступу (до 0,3191 та 5 місця відповідно), до чого призвело стрімке падіння рівня стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (на 70%).

Таким чином стала позитивна динаміка СТЕЗ та високі рейтинги за СІПЕР дозволяли Чернігівському регіону впевнено триматися у першій десятці рейтингу областей України за ІЄП протягом 2016-2019 років.

Опис сильних та слабких сторін в структурі ІЄП регіону

Протягом досліджуваного періоду до переліку сильних та слабких сторін регіону входили як показники інституційної підтримки євроінтеграційного поступу, так і показники, що відображають динаміку торгівлі з ЄС.

Серед показників інституційної підтримки євроінтеграційного поступу постійний (кожного року) позитивний вплив справляв «2.3. Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції» (кожного року в рамках досліджуваного періоду даний показник займав 1 місце у рейтингу серед регіонів). Протягом періодів 2014-2015 рр. та 2018-2019 рр. серед показників, що займали найвищі місця серед інших для Чернігівської області індикаторів в рейтингу регіонів, можна виділити «1.4. Питому вагу імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону» (рейтинг регіону за даним показником протягом зазначених періодів не був нижчим за 2 місце). З меншою частотою у складі сильних сторін з'являлися показники, що стосуються:

- індикаторів експорту та імпорту у торгівлі з ЄС: «1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС» (2014, 2015, 2018 роки та 2, 5 та 1 місця у загальноукраїнському рейтингу відповідно), «1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС» (2014, 2015 роки та 2, 6 місця у загальноукраїнському рейтингу відповідно), «1.11. Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів» (5 місце у 2016 році), «1.12. Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості і експортерів» (1 місце у 2019 році);
- індикаторів, що характеризують інвестиційну активність: «1.13. Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області» (3 позиція у 2017 та 2019 роках), «1.14. Коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС» (рейтинг коливався від 2 до 3 позиції у 2016-2018 роках);
- індикаторів інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції: «2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (2 місце у 2018 році).

У переліку показників, що обмежували рейтингові позиції області за ІЄП, займаючи найнижчі місця в рейтингу серед регіонів, протягом досліджуваного періоду найчастіше перебували: «1.10. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС» (2014, 2018, 2019 роки та 21, 20, 19 місця у рейтингу регіонів відповідно), «1.15. Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП» (всі досліджувані роки, крім 2015 року, показник займав 21 місце у рейтингу регіонів; у 2015 році його рейтинг знижувався до 23 сходинки), «2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції» (всі досліджувані роки, крім 2015, його рейтинг коливався від 16 до 21 сходинки).

Показник «2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні» всі досліджувані роки мав нульове значення через фактичну відсутність такого фінансування.

Опис тенденцій підтримки євроінтеграційного економічного поступу області

Динаміка рівня стратегічної інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу Чернігівщини була нерівномірною: після 2014 року, коли за показником 2.1 область займала 6 місце, у період 2015-2017 років рейтинг даного показника значно знизився (до найнижчого за весь досліджуваний період 21 місця у 2015 році та 13 і 15 позицій у 2016 та 2017 роках відповідно).

Це пояснюється (1) відносно малою кількістю потенційно можливих сфер реалізації проектів євроінтеграційного характеру, визначених у структурі стратегії регіонального розвитку області до 2020 року, (2) низьким рівнем включення компонента європейської інтеграції до цілей, заходів, результатів економічних проєктів у межах плану заходів з реалізації даної стратегії регіонального розвитку до кінця 2017 року, (3) а також (найбільш впливова причина), відсутністю (крім 2016 року) фактично виділених коштів на економічні проєкти (заплановані до реалізації до кінця 2017 року), що мають цілі, заходи чи результати, орієнтовані на підтримку європейської інтеграції.

Починаючи з 2018 року, ситуація значно змінилась у позитивному напрямку: рейтинг області за рівнем стратегічної інституційної підтримки виріс до свого максимуму за досліджуваний період – до 2 місця, а також утримався на 9 місці у 2019 році. Причиною цього стало (1) збільшення кількості економічних проєктів у межах плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку на період 2018-2020 року, що містять компоненти європейської економічної інтеграції (в даному випадку євроінтеграційний вектор прослідковувався найбільше у таких сферах, як залучення інвестицій, впровадження програм міжнародної технічної допомоги, сприяння експорту місцевих товаровиробників), а також (2) стрімке зростання обсягу фактично виділених коштів на дані економічні проєкти.

Динаміка рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в області була більш рівномірною за абсолютними значеннями показника 2.2, проте рейтинг регіону був відносно низьким протягом всього досліджуваного періоду: від 21 позиції у 2016 році, до 16 позиції у 2018 році. Причиною цього стала відносно низька кількість економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках цільових програм області економічного характеру протягом всього досліджуваного періоду. При цьому до 2016 року переважна більшість таких заходів входила до складу щорічних програм економічного і соціального розвитку області. З 2016 року було прийнято «Програму розвитку інвестиційної, зовнішньоекономічної та виставково-ярмаркової діяльності Чернігівської області на 2016-2020 роки», а з 2017 року – «Обласну програму розвитку малого і середнього підприємництва на 2017 - 2020 роки», які сприяли збільшенню кількості економічних заходів євроінтеграційного характеру в рамках цільових програм області.

Рекомендації

Результати проведеного аналізу показують можливості для підвищення рейтингу Чернігівської області за ІЄП. Це насамперед стосується нижче наведених складових показників, які протягом останніх 2 років в рамках досліджуваного періоду займали найнижчі місця у загальному рейтингу по Україні.

В даному контексті важливе місце посідає індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС товарами чи послугами (показник 1.10), який визначає «якість» інтеграції економіки регіону з ЄС, оскільки чим більше розвиненим в технічному та економічному плані є регіон, тим вищою буде питома вага внутрішньогалузевої торгівлі товарами чи послугами у його товарообігу з ЄС. Розвиток внутрішньогалузевої торгівлі стимулює обмін новими технологіями з ЄС та сприяє економічному зростанню регіону. Водночас в 2018 та 2019 роках даний показник займав 20 та 19 місця у рейтингу регіонів відповідно.

Важливою передумовою для підвищення індексу внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС є покращення рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції (показник 2.2). Всі роки в рамках досліджуваного періоду, крім 2015, його рейтинг коливався від 16 до 21 сходинки у загальному рейтингу українських регіонів.

Для покращення показників внутрішньогалузевої торгівлі з країнами ЄС та підвищення рівня цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції в Чернігівській області *Чернігівській обласній державній адміністрації, Департаменту розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, Державній організації «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області»* рекомендується:

1) забезпечити включення до Плану заходів з реалізації у 2021-2023 роках Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року проектів, спрямованих на поглиблення торговельного та інвестиційного співробітництва з ЄС, в т. ч. підтримку регіональних експортерів;

2) забезпечити належне виконання Комплексної Програми підвищення конкурентоспроможності Чернігівської області на 2021-2027 роки «Чернігівщина конкурентоспроможна» (особливо в контексті сприяння європейській економічній інтеграції);

3) передбачити збільшення кількості компонентів / заходів, спрямованих на зміцнення експортного потенціалу регіону з акцентом на посилення торгового співробітництва з ЄС та посилення спроможності регіонального бізнесу до виходу на європейські ринки, в таких цільових програмах, як:

- Програма економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2021 рік (та на майбутні роки);
- Обласна програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2021 - 2027 роки;
- Обласна цільова програма розвитку туризму в Чернігівській області на 2021-2027 роки;
- Комплексна Програма підтримки розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області на 2021-2027 роки;

4) розробити та інтегрувати у регіональну систему планування додаткові комплексні профільні програмні документи, спрямовані на розширення експортної євроінтеграційної географії та залучення підприємств до торговельної співпраці з країнами ЄС (обласна програма стимулювання експорту або цільова програма підтримки експортерів області);

5) розробити та впроваджувати комплексні навчальні програми для підприємств області, спрямовані на розширення кількості підприємств, здатних проводити експортні операції з партнерами з ЄС;

6) продовжити супровід та підвищити активність популяризації інформаційного веб-ресурсу <http://www.chernihiv-oblast.gov.ua>;

7) забезпечити гнучкість та доступність механізмів підтримки регіональних товаровиробників, орієнтованих на торгівлю з країнами ЄС, зокрема:

- часткове відшкодування вартості витрат, пов'язаних з проведенням робіт з оцінки відповідності виробленої ними продукції вимогам директив Євросоюзу та технічним вимогам європейських країн;
- часткове відшкодування витрат підприємств області на участь у виставково-ярмаркових заходах в країнах ЄС та на загальноєвропейському рівні;

8) забезпечити сталу інформаційну підтримку підприємств регіону, що виробляють та експортують до ЄС «нішеву» продукцію з високою доданою вартістю.

Виконання наступного блоку рекомендацій є необхідним з огляду на нульове значення питомого обсягу фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні протягом всього досліджуваного періоду (показник 2.5). Слід відмітити, що в контексті дослідження даний показник стосується проектів технічної допомоги у торговельному, сільськогосподарському та туристичному секторах.

Для покращення описаної ситуації Чернігівській обласній державній адміністрації, Департаменту розвитку економіки та сільського господарства облдержадміністрації, Департаменту культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації рекомендується:

1) залучити незалежних експертів для розробки та реалізації навчальних програм для представників регіональних органів влади та місцевого самоврядування, спрямованих на формування навичок з розробки конкретних проектів транскордонного характеру, їх лобювання у відповідних структурах Європейського Союзу з метою одержання коштів у рамках програм технічної допомоги;

2) активізувати діяльність щодо налагодження співпраці з країнами та інституціями ЄС щодо залучення та використання міжнародної технічної допомоги (розробка спільних проектів в торговельно-економічній сфері);

3) сприяти потенційним реципієнтам (регіональним підприємствам, громадським організаціям, агенції регіонального розвитку) у підготовці заявок для участі у програмах технічної допомоги за підтримки ЄС, спрямованих на розвиток торгівлі з країнами ЄС, просування аграрної продукції на європейський ринок, розвиток туристичного сектору через популяризацію туристичного потенціалу області.

4) розробити на обласному рівні механізми фінансування та співфінансування пріоритетних євроінтеграційних проєктів з урахуванням можливостей залучення коштів програм технічної, фінансової допомоги ЄС, а також можливостей європейських програм транскордонної співпраці.

Історії успіху

ВИРОБНИЦТВО ПЛАСТИВЦІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЯКОСТІ – РЕЗУЛЬТАТ УСПІШНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОТУЖНОСТЕЙ В СМТ МИХАЙЛО-КОЦЮБИНСЬКЕ

Джерело фото: <https://www.avena-head.com/ru/events>

Проблема. Враховуючи, що в довгостроковій перспективі ціни на сировину відносно цін на послуги і робочу силу знижуються, Україна як сировинний експортер буде все більше програвати на міжнародному ринку країнам, які виробляють кінцеві продукти з вищою доданою вартістю.

Чернігівщина є регіоном зі значними можливостями для агропромислового виробництва.

Внаслідок складної політичної ситуації в Україні більшість інвесторів неохоче вкладають кошти у переробні підприємства, а низька купівельна спроможність населення не стимулює змінювати асортимент і технології відповідно до сучасних трендів у харчуванні.

Формується замкнене коло проблем: колишні промислові об'єкти занепадають, агроекспортери, збуваючи великі обсяги сировини, втрачають у ціні та несуть додаткові витрати на транспортування, закріплюється сировинна модель експорту, сільські території занепадають.

Реформа. Завдяки початку дії ПВЗВТ, зокрема зниженню ввізних мит до 0% для більш ніж 95% експортних товарних позицій з України, ринок ЄС став дуже привабливим для вітчизняних агровиробників.

Однак найбільше від виходу на нього виграють підприємства харчової промисловості, що виробляють продукцію високого ґатунку з більш складною рецептурою (наприклад, зі знизеним вмістом жирів, цукру, солі, збагачені мікроелементами для прихильників здорового способу життя, продукція для алергіків тощо) з місцевої сировини.

Товари в цій ніші не тільки користуються високим попитом в ЄС, але й не підпадають під тарифні квоти.

Результат. Сприятливий торговельний режим з ЄС формує позитивний контекст для нарощування експорту продукції з вищою доданою вартістю в Україні.

Це стимулює аграрні компанії в Україні запускати надсучасні виробничі комплекси, спроможні випускати високоякісні продукти харчування з урахуванням європейських трендів у харчуванні.

Так, у 2017 році національна агропромислова група Agricom Group підписала меморандум про співпрацю з Чернігівською обласною державною адміністрацією. І вже навесні 2018 р. на місці напівзруйнованого заводу комбікормів у смт. Михайло-Коцюбинське відбулося офіційне відкриття комплексу Avena HEAD TOB «Добродія фудз» з виготовлення пластівців із зернових культур та продуктів на їх основі загальною потужністю 1 тис. тонн готової продукції на місяць.

«Ми вирішили стати не просто аграрною компанією, а й виробляти продукцію із високою доданою вартістю...та пропонувати здорові, корисні продукти, вирощені на нашій землі», - Петро Мельник, виконавчий директор Agricom Group.

«Добродія фудз» нині включає торгові марки «Добродія» та «San Grano» і виробляє понад 50 найменувань харчової продукції, включаючи як класичні пластівці, так і суміші пластівців для спортивного та дитячого харчування, рецептурні каші, зернові батончики та ін.

Оснащення виробництва високотехнологічним обладнанням Bühler, врахування європейських вимог до виготовлення продукції дозволило підприємству отримати сертифікати якості та безпечності виробництва, підтверджені міжнародними аудитами FSSC 22000, Organic Standard, HALAL, KOSHER.

За рік діяльності компанія збільшила обсяги поставок готової продукції до ЄС (Нідерланди, Словенія, Болгарія, Румунія) більш ніж у 4 рази. Виходу підприємства на європейський ринок сприяли консультації та організаційно-інформаційна підтримка Офісу з просування експорту.

«Добродія фудз» розробила експортну стратегію для різних географічних ринків, в т.ч. для ЄС, яка має на меті послідовне нарощування обсягів, розширення географії та асортименту.

Важливим кроком є просування продукції (вівсяних пластівців, сумішей зі злаків) для сегменту FMCG (товари поточного споживання), у тому числі private label з європейськими роздрібними мережами.

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ – НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ДОСВІДЧЕНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Джерело фото: <https://eco-food.kiev.ua/pro-zavod/>

Проблема. Ще п'ять років тому для українських підприємств конкурувати на ринку ЄС з його високими вимогами до якості та безпеки продукції на фоні істотних тарифних бар'єрів видавалося надскладною місією. До початку дії Угоди про асоціацію вихід на один з найбільших, найпотужніших та найбільш захищених ринків світу – ринок ЄС видавався надскладним завданням навіть для досвідчених експортерів. Порівняно з європейськими виробниками українська продукція програвала за ціною принаймні на величину ввізного мита. Крім того, їм доводилося вести конкурентну боротьбу з безліччю підприємств з третіх країн. А зважаючи на відмінності у європейських та українських стандартах якості та безпечності, експерименти з новинками продукції могли коштувати підприємству суттєвих втрат.

Реформа. Режим вільної торгівлі з ЄС, зокрема асиметрична тарифна лібералізація на користь України, формує для українських виробників унікальні можливості для нарощення та диференціації експорту. Однак для того, щоб у повній мірі скористатися перевагами від торговельної лібералізації з ЄС, вітчизняним виробникам необхідно підтвердити відповідність продукції високим стандартам ЄС. Сприятливий контекст для цього сформувала реформа системи контролю за безпечністю харчової продукції. Зокрема, до вересня 2019 р. всі потужності, що виробляють харчову продукцію, мали запровадити гігієнічні вимоги згідно принципів системи HACCP. У сукупності гармонізація українського законодавства у сфері санітарних та фітосанітарних заходів з європейським знижує для вітчизняних експортерів нетарифні бар'єри для виходу на ринок ЄС, а також зменшує їх витрати за рахунок спрощення торговельних процедур, включаючи зменшення кількості дозволів на імпорт та інспекцій.

Результат. Донедавна боротися за європейського споживача доводилося як з сильними гравцями з ЄС, так і з третіх країн. Зниження ввізних мит відкрило можливості конкурувати на ринку ЄС на рівні з європейськими виробниками. Для прикладу, після тарифної лібералізації ввізне мито на мармелад з полуниці для українських виробників знизилося до 0%, тоді як для постачальників з третіх країн становить 24% + 23 євро за кожні 100 кг.

ПАТ «Щорський завод продтоварів» – підприємство на Чернігівщині, якому за 70-річну історію існування не тільки вдалося зберегти традиційні рецепти солодошів, але й успішно провести ребрендинг, здійснити технологічний прорив та розпочати поставки продукції на європейський ринок, включаючи країни Балтії, Німеччину, Румунію, Грецію. Загалом це понад 200 різних асортиментних позицій на будь-який смак: від цукерок та випічки до пастили і ягід у цукрі.

Маючи досвід співпраці з європейськими контрагентами, підприємство розуміло, що розширення асортименту відповідно до найсучасніших трендів у споживанні неодмінно веде до збільшення продажів. Це спонукало підприємство поповнити арсенал новинок нішевою продукцією – корисними солодошами: батончиками «Fruiture» без додавання цукру із сухофруктів та горіхів, «Air Strawberry» та «Air Banana» з повітряних зерен рису і ячменю з сушеними полуницею та бананом, мармеладом з натуральних ягід.

Для того, щоб у повній мірі скористатися можливостями реалізації нішевої продукції в умовах вільної торгівлі, важливо було підтвердити відповідність продукції високим стандартам ЄС. У 2016 році компанія впровадила систему менеджменту безпеки харчових продуктів HACCP, про що свідчить відповідний знак на всіх етикетках та пакувальних матеріалах продукції заводу. Це дозволило продуктам виробництва без проблем потрапити на ринки ЄС з доступною ціною. В планах компанії – співпраця зі Словаччиною, Угорщиною та Іспанією.

ЯГІДНА ЄВРОПЕЙСЬКА ТОРГОВА ІНТЕГРАЦІЯ ЧЕРНІГІВСЬКИХ ФЕРМЕРІВ

Джерело фото: <https://agroexpert.ua/16436-2/>

Проблема. Українські фермери-ягідники часто потерпають від втрат, зумовлених сезонними коливаннями цін на цей швидкокопсувний продукт. Вирішити проблему можливо шляхом заморожування ягід та їх подальшої реалізації протягом року, у тому числі на ринки країн ЄС, де попит на цю продукцію стабільно високий. Однак тут вітчизняні аграрії наштовхуються на ряд істотних перепон: нестачу потужностей післяурожайної обробки та охолодження, недостатній рівень якості продукції та харчової безпеки виробництва. Істотними бар'єрами для експорту є також замалий обсяг партій, неспроможність самостійно зібрати

необхідний пакет документів, знайти виходи на європейських партнерів.

Реформа. З початком дії Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, зокрема тарифної лібералізації, багато українських агровиробників отримали преференції в експорті до ЄС над постачальниками з третіх країн та стали спроможними конкурувати за ціною з європейськими фермерами. Скасування ввізних мит для українських експортерів надало змогу знизити ціну на 12-14%. Для підтримки техніко-технологічної модернізації виробництва для його відповідності стандартам НАССР, а також нарощування потенціалу експорту за рахунок сільськогосподарської кооперації розроблені урядові програми підтримки сільського господарства. Зокрема, це можливість отримати дотації на функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та до 40% компенсації від вартості придбаної техніки та обладнання вітчизняного виробництва.

Результат. Фермерське господарство «Ніжин Агроінвест» – це 40 га площі, на якій вирощують полуницю, малину, смородину, ожину, обліпиху. Ідея розпочати на підприємстві переробку ягід виникла на тлі проблем з реалізацією сирової продукції. Замість продавати ягоди у сезон за збитковими для себе цінами підприємство почало їх заморожувати та шукати вихід на ринок Польщі.

З досвідом власнику прийшло усвідомлення, що «один в полі не воїн». Спочатку просто співпрацювали з 3-4 знайомими фермерами, наразі сільськогосподарський обслуговуючий кооператив (СОК) «Дари Чернігівщини» офіційно об'єднав 12 фермерів з Чернігівської та Сумської областей.

«...виходячи в ринок Європи, ти виходиш в світ. А там є лідери, які вже мають великий попит...якщо б не було такої зони економічної торгівлі, то експорт був би набагато складнішим... Ми не маємо додаткових мит...І ми можемо вільно конкурувати з виробниками в Європі», - Андрій Білий, голова фермерського господарства «Ніжин Агроінвест».

Однак для виходу на більш потужний ринок Європи потрібно не тільки об'єднуватися, але й працювати за високими вимогами до якості, технологічно розвиватись, виводити виробництво на новий рівень. Сприятливе середовище для цього формують реформи системи контролю за якістю харчової продукції. Вони спонукають виробників інвестувати кошти у модернізацію виробництва. У цьому напрямку агровиробники можуть розраховувати на державну підтримку – часткову компенсацію вартості придбаної сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва. Зараз ФГ «Ніжин Агроінвест» вже має позитивний досвід такої підтримки – близько 10% вартості холодильного комплексу було компенсовано з державного бюджету.

Збудувавши сучасний цех шокової заморозки, підприємство на Чернігівщині стало єдиним у Північній Україні, яке дозволяє виготовляти 8 тонн заморожених ягід за добу. Висока якість продукції дозволяє сміливо експортувати її до ЄС, а відсутність мит та тарифних квот надає змогу пропонувати її європейським покупцям за привабливими цінами. СОК «Дари Чернігівщини» планує нарощувати виробничі потужності у 2,5 рази та розвиває лінію овочевого напрямку.

Висновки і рекомендації

П'ять років особливої уваги ЄС до України укупі зі спеціальним режимом торгівлі загалом сприятливо позначилися на показниках економічної інтеграції областей з ЄС. Попри негативні зміни окремих індикаторів торговельно-економічних зв'язків та інституційної підтримки у розрізі років та областей, динаміка ІЄП була позитивною. Зміцненню позицій областей за дослідженими показниками сприяли ряд внутрішніх та зовнішніх чинників. Преференційні умови торгівлі та подальше скасування мит на українську продукцію, спрощення процедур митного оформлення та загальний контекст євроінтеграційного реформування національної економіки укупі з масштабною фінансовою та технічною підтримкою з боку ЄС забезпечили підтримку українським експортерам у складний період втрати ринку Російської Федерації та змушеної переорієнтації на іншу географію збуту. У результаті більшість областей України покращили індикатори стану й динаміки торговельних та інвестиційних взаємозв'язків з ЄС. Зростання чисельності експортерів харчової продукції тваринництва до країн ЄС, а також кількості суб'єктів ЗЕД зі статусом уповноважених експортерів є підтвердженням інтересу, техніко-технологічної та організаційно-управлінської спроможності вітчизняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності співпрацювати з контрагентами з числа країн ЄС. Хоча економічні системи західних областей України випереджали інші регіони за рівнем торговельно-економічних зв'язків з ЄС, за досліджуваний період розрив між ними поступово скорочувався.

Лібералізація торгівлі між Україною та ЄС сприяла зростанню рівня відкритості регіональних економік для торгівлі з ЄС. Більшість областей стали більш залежними від експортних поставок до країн ЄС, що нівелювало значення російського ринку. Хоча обсяги імпорту з ЄС до України зростали, міра задоволення внутрішнього попиту товарами та послугами з ЄС в регіонах залишилася на рівні 2014 р. Узагальнений якісний профіль торгівлі області з ЄС залишився майже незмінним: на експорт йшла переважно сировинна та аграрна продукція, у складі імпорту з ЄС – машини та обладнання, продукція хімічної промисловості, мінеральні продукти, транспортні засоби. У 2014 р., судячи з показників внутрішньогалузевої торгівлі, найвищий ступінь виробничої кооперації мали області на заході України, де традиційно більш налагоджені ділові зв'язки, освоєні канали імпорту сировини, комплектуючих та обладнання з ЄС. 2019 р. показав розширення географії європейських ланцюгів постачань за участі вітчизняних виробників на північ (Сумська область), схід (Луганська та Харківська області) та південь (Запорізька область). Втім зниження показників внутрішньогалузевої торгівлі товарами у багатьох областях України свідчать про небажання партнерів продовжувати й нарощувати виробничу співпрацю, причини чого важливо виявити та усунути для повернення на позитивний трек модернізації.

Супутнім індикатором тут має виступати показник прямих іноземних інвестицій з ЄС. Кошти з ЄС незмінно становили основну частку іноземних капіталовкладень в обласних економіках, концентруючись у промисловості, фінансовій та страховій діяльності, торгівлі. Однак динаміка інвестиційних потоків була нестабільною, часто змінюючи свій характер з позитивного на негативний, що відображає як загальнодержавні проблеми із залученням інвестицій, так і неспроможність зацікавити потенційних інвесторів на місцевому рівні. Одним із побічних ефектів недоінвестованості реального сектора обласних економік є нестача в них робочих місць, здатних конкурувати за умовами оплати праці з країнами ЄС. Як наслідок, зростали обсяги трудової міграції та ступінь інтегрованості трудових ресурсів регіонів в економіку ЄС, а перекази коштів фізичних осіб коштів з ЄС відігравали все більшу роль у фінансуванні економік областей. Протягом 2014-2019 рр. їх співвідношення до ВРП у середньому зросло у п'ять разів. У 2019 р. перекази з ЄС на третину перевищили обсяги вхідних інвестицій.

Вказані несприятливі процеси є, серед іншого, свідченнями слабкості інституційної підтримки євроінтеграційного економічного поступу з боку ОДА. З 2015 р., з початком впровадження нових підходів до регіонального розвитку, вектор європейської інтеграції було вбудовано в систему стратегічного планування на рівні сфер реалізації проєктів майже у всіх областях. З кожним роком посилювалась цільова підтримка процесів євроінтеграції, що знайшло відображення у відповідних програмних документах, розроблених ОДА. Але через брак цілісного перспективного бачення, непродуманість ресурсного забезпечення, непослідовність реалізації, слабкість інформаційно-консультативної компоненти, показники якості інституційного середовища для реалізації проєвропейських реформ у торговельно-економічній сфері були вразливим місцем у лівій частці областей, що стримувало і можливість для нарощування їх торговельно-економічних зв'язків з ЄС. Зважаючи на проблеми із забезпеченням фінансовими ресурсами запланованих проєктів євроінтеграційного спрямування на рівні областей, залучення коштів у рамках програм ЄС мало б виступати зоною підвищеної уваги з боку ОДА. Натомість останні часто не володіли детальною інформацією щодо усіх діючих в області проєктів ЄС, зокрема щодо обсягів їх фінансування. Інформаційний супровід процесів європейської інтеграції залишався незмінно проблемним аспектом інституційної підтримки. Хоча дослідження показало, що реформа митниці, передбачена УА, істотно спростила процедури оформлення зовнішньоторговельних операцій з ЄС, несприятливий вплив людського чинника остаточно нівелювати не вдалося. На

антикорупційний сервіс “Пульс” продовжували надходити заяви від фізичних та юридичних осіб, що відбиває загальнонаціональні проблеми недовіри до працівників митниць та непрозорості розгляду скарг.

Через вплив COVID-19 та складну суміш геополітичних чинників 2020 р. та принаймні декілька наступних років стануть своєрідним випробуванням для регіонів зберегти та продовжити намічені зрушення. На фоні уповільнення позитивної динаміки та відкату за окремими індикаторами торговельно-економічних зв'язків у 2019 р., інституційна підтримка з боку ОДА набуває особливого значення та потребує посилення за всіма доступними компонентами. Заслужують на увагу ОДА рекомендації, розроблені регіональними експертами АРАЦ щодо застосування системного підходу при формуванні євроінтеграційної компоненти у СРР, планах заходів їх реалізації, а також програмних документах цільового змісту, врахування можливостей програм ЄС для фінансування важливих для області проєктів, постійного оновлення інформації з євроінтеграційної тематики та можливостей УА/ПВЗВТ для місцевого бізнесу.

Додаток 1. Обґрунтування вибору показників Індексу євроінтеграційного економічного поступу регіону

Назва показника	Вагомість показника, %	Зміст показника	Стимулятор (+) / Дестимулятор (-)	Особливості вимірювання
Субіндекс глибини торговельно-економічних взаємозв'язків з ЄС	65	Інтегральний показник, що характеризує різні аспекти стану й динаміки торговельно-економічних взаємозв'язків між регіонами України та ЄС під впливом інтеграційних процесів	X	Середнє арифметичне зважене із 1.1-1.17
1.1. Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту товарів з регіону, % (PBT_E^{CC})	4	Слугують кількісними індикаторами забезпечення вільного доступу товарів та послуг українського походження до країн Європейського Союзу та навпаки як однієї із умов функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС	+	$PBT_E^{CC} = \frac{E_m^{CC}}{E_m} \cdot 100\% ,$ де E_m^{CC} – обсяг експорту товарів до ЄС з регіону, тис. дол. США E_m – обсяг сукупного експорту товарів з регіону, тис. дол. США
1.2. Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту товарів до регіону, % (PBT_I^{CC})	4		+	$PBT_I^{CC} = \frac{I_m^{CC}}{I_m} \cdot 100\% ,$ де I_m^{CC} – обсяг імпорту товарів з ЄС до регіону, тис. дол. США I_m – обсяг сукупного імпорту товарів до регіону, тис. дол. США
1.3. Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту послуг з регіону, % (PBP_E^{CC})	4		+	$PBP_E^{CC} = \frac{E_n^{CC}}{E_n} \cdot 100\% ,$ де E_n^{CC} – обсяг експорту послуг до ЄС з регіону, тис. дол. США E_n – обсяг сукупного експорту послуг з регіону, тис. дол. США

1.4. Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту послуг до регіону, % ($PВП_I^{ЄЄ}$)	4		+	$PВП_I^{ЄЄ} = \frac{I_n^{ЄЄ}}{I_n} \cdot 100\%,$ де $I_n^{ЄЄ}$ – обсяг імпорту послуг з ЄС до регіону, тис. дол. США I_n – обсяг сукупного імпорту послуг до регіону, тис. дол. США
1.5. Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (за останні три роки) ($T_E^{ЄЄ}$)	5	Відображають динаміку торгівлі регіонів за країнами ЄС	+	$\overline{T_E^{ЄЄ}} = \sqrt{\frac{E_3^{ЄЄ}}{E_1^{ЄЄ}}},$ $E_3^{ЄЄ}$ – обсяг експорту (товарів + послуг) з регіону до ЄС у 3-му з досліджуваних років, тис. дол. США $E_1^{ЄЄ}$ – обсяг експорту (товарів + послуг) з регіону до ЄС у 1-му з досліджуваних років, тис. дол. США
1.6. Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС (за останні три роки) ($T_I^{ЄЄ}$)	5		+	$\overline{T_I^{ЄЄ}} = \sqrt{\frac{I_3^{ЄЄ}}{I_1^{ЄЄ}}},$ $I_3^{ЄЄ}$ – обсяг імпорту (товарів+послуг) до регіону з ЄС у 3-му з досліджуваних років, тис. дол. США $I_1^{ЄЄ}$ – обсяг імпорту (товарів+послуг) до регіону з ЄС у 1-му з досліджуваних років, тис. дол. США
1.7. Частка експорту з регіону до ЄС у ВРП ($\chi_E^{ЄЄ}$)	5	Відображає ступінь залежності регіональної економіки від збуту товарів на ринку ЄС	+	$\chi_E^{ЄЄ} = \frac{E^{ЄЄ}}{ВРП_{п.ц.}(тис.дол.США)}$ ВРП п. ц. (тис. дол. США) – валовий регіональний продукт для відповідного року (у порівнянних цінах минулого року), тис. дол. США $E^{ЄЄ}$ – обсяг експорту (товарів + послуг) з регіону до ЄС
1.8. Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС ($K_{ЗТО}^{ЄЄ}$)	5	Відображає торговельну відкритість регіону ЄС	+	$K_{ЗТО}^{ЄЄ} = \frac{E^{ЄЄ} + I^{ЄЄ}}{ВРП_{п.ц.}(тис.дол.США)}$ $E^{ЄЄ}$ – сукупний експорт з області до ЄС, тис. дол. США $I^{ЄЄ}$ – сукупний імпорт до області з ЄС, тис. дол. США

<p>1.9. Індекс проникнення імпорту з ЄС (I_{III}^{EC})</p>	4	Показує на скільки імпорт з ЄС задовольняє внутрішній попит регіону	+	$I_{III}^{EC} = \frac{I^{EC}}{BPI_{2014} (тис.дол.США) + (I - E)}$ <p>E – обсяг сукупного експорту (товарів+послуг) з регіону, тис. дол. США I – обсяг сукупного імпорту (товарів+послуг) до регіону, тис. дол. США BPIп.ц. – валовий регіональний продукт для відповідного року (у порівнянних цінах минулого року), тис. дол. США</p>
<p>1.10. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС (IBT^{EC}) (розраховується як середнє арифметичне зважене з часткових індексів за товарами та послугами IBT_i^{EC})</p>	15	<p>За рівнем внутрішньогалузевої торгівлі товарами чи послугами визначається “якість” інтеграції економіки регіону з ЄС, оскільки чим більше розвиненим в технічному та економічному плані є регіон, тим вищою буде питома вага внутрішньогалузевої торгівлі товарами чи послугами у його товарообігу з ЄС. Розвиток внутрішньогалузевої торгівлі стимулює обмін новими технологіями з ЄС та сприяє економічному зростанню регіону</p>	+	$IBT_i^{EC} = 1 - \frac{ E_i^{EC} - I_i^{EC} }{E_i^{EC} + I_i^{EC}},$ <p>де E_i^{EC} – експорт товару чи послуги i-го виду до ЄС з регіону, тис. дол. США I_i^{EC} – імпорт товару чи послуги i-го виду з ЄС до регіону, тис. дол. США</p>
<p>1.11. Кількість суб'єктів господарювання промисловості, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів ($PE_{пром.твар}^{EC}$)</p>	10	Відображає, яка частка підприємств регіону випускає продукцію, що відповідає вимогам ЄС та користується попитом серед європейських споживачів	+	$PE_{пром.твар}^{EC} = \frac{P_{пром.твар}^{EC}}{P_{харч.пром.}^{EC}},$ <p>де $P_{твар}^{EC}$ – кількість суб'єктів господарювання, яким надано право експорту харчової продукції тваринництва до країн ЄС, од. $P_{харч.пром.}^{EC}$ – загальна кількість суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, од.</p>
<p>1.12. Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів товарів ($K_{Експор}^{Схв}$)</p>	10	Для спрощення та прискорення митного оформлення товарів, що експортуються з України до країн ЄС в Україні запроваджено європейську модель “уповноваженого” експортера, який має змогу без оформлення сертифіката EUR.1 самостійно декларувати	+	$K_{Експор}^{Схв} = \frac{Q_{Експор}^{Схвал}}{Q_{Експор}^{тов}},$ <p>де $Q_{Експор}^{Схвал}$ – кількість схвалених (уповноважених) експортерів у регіоні, од. $Q_{Експор}^{тов}$ – загальна кількість експортерів товарів у регіоні, од.</p>

		преференційне походження товарів на комерційних документах.		
1.13. Частка накопичених прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі накопичених інвестицій області ($PII_{накоп}^{ЄС} (%)$)	10	Індикатори рівня взаємодії регіонів з ЄС в інвестиційній сфері. Дозволяють порівняти регіони за рівнем значущості взаємних інвестиційних потоків.	+	$PII_{накоп}^{ЄС} (%) = \frac{PII_{накоп}^{ЄС}}{PII_{накоп}} \cdot 100\%$ <p>де $PII_{накоп}^{ЄС}$ – обсяг прямих іноземних інвестицій нерезидентів з ЄС, що накопичені в області на 31.12 року, що досліджується, млн дол. США</p> <p>$PII_{накоп}$ – сукупний обсяг прямих іноземних інвестицій, що накопичені в області на кінець року, що досліджується, млн дол. США</p>
1.14. Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС ($I_{ІВ}$), %	5		+	$I_{ІВ} = \frac{PII_{вх}}{ВРП_{2014}} \cdot 100\%$ <p>де $PII_{вх}$ – прямі інвестиції з ЄС в регіон – різниця між обсягом накопичених інвестицій на кінець року, що досліджується та обсягом інвестицій на початок року, що досліджується, млн. дол. США</p> <p>ВРП_{п.ц.} (тис. дол. США) – валовий регіональний продукт для відповідного року (у порівнянних цінах минулого року), тис. дол. США</p>
1.15. Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП _{п.ц.} ($ГП_{ВРП}^{ЄС}$)	10	Слугує індикатором інтегрованості трудових ресурсів регіону у економіку ЄС. Чим вищою є частка грошових переказів відносно до ВРП, тим вищою є залежність регіональної економіки від ЄС та навпаки	+	$ГП_{ВРП}^{ЄС} = \frac{ГП^{ЄС}}{ВРП_{п.ц.}(тис.дол.США)}$ <p>де $ГП^{ЄС}$ – обсяг грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону ВРП_{п.ц.} (тис. дол. США) – валовий регіональний продукт для відповідного року (у порівнянних цінах минулого року), тис. дол. США</p>
Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу	35	Інтегральний показник, що відображає якість інституційного середовища для реалізації просвіропейських реформ у торговельно-	X	Середнє арифметичне зважене із 2.1-2.11

		економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні		
2.1. Рівень стратегічної інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції ⁹¹	30	Відображає ступінь врахування євроінтеграційного вектору у ході стратегічного планування розвитку регіону	+	Інтегральний індекс, розрахований як середнє арифметичне з нижчеперелічених складових: 1. Підтримка економічних процесів європейської інтеграції прописана у потенційно можливих сферах реалізації проєктів – співвідношення таких пунктів із загальною кількістю потенційно можливих сфер економічного спрямування 2. Включення компонент європейської інтеграції до цілей, заходів чи результатів економічних проєктів у межах плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку – співвідношення економічних проєктів, що мають такі компоненти до загальної кількості проєктів економічного спрямування 3. Рівень фінансування запланованих проєктів – частка фактично виділених коштів до запланованого обсягу фінансування
2.2. Рівень цільової інституційної підтримки економічних процесів євроінтеграції	15	Відображає ступінь врахування євроінтеграційного вектору у системі цільових орієнтирів економічного розвитку територій	+	Розраховується як середнє арифметичне з показників за кожною із цільових програм області. Кожен із таких показників, у свою чергу, рахується як – співвідношення кількості заходів, в яких враховано вектор європейської інтеграції, до загальної кількості заходів програми
2.3. Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону.	15	Веб-ресурси місцевих органів виконавчої влади є одним із перших перевірених джерел інформації, до якого звертається громадськість, ЗМІ та суб'єкти підприємницької діяльності для отримання актуальної інформації з питань імплементації Угоди про асоціацію на постійній основі. Інформаційна підтримка економічних процесів європейської інтеграції в регіоні передбачає ведення та систематичне оновлення відповідних розділів на офіційних сайтах органів виконавчої влади.	+	Розраховується як середнє арифметичне з перелічених складових: – наявність загальної інформації про співпрацю між Україною та ЄС (шкала від 0 до 1); – інформування про проведення в області подій/заходів/ініціатив, пов'язаних з економічною тематикою європейської інтеграції (шкала від 0 до 1); – наявність рекомендацій (корисних посилань) для виробників, які бажають експортувати свої товари до ЄС (або посилання на відповідні ресурси), каталогу чинних та потенційних експортерів тощо (шкала від 0 до 1); – наявність інформації щодо законів, ухвалених у сфері євроінтеграції, а також рішень та постанов місцевих органів влади (шкала від 0 до 1).

⁹¹ оскільки стратегії регіонального розвитку почали розроблятися з 2015 р., у 2014 р. значення цього індикатора для всіх регіонів приймається за «0»

2.4. Кількість проєктів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС, що реалізуються в регіоні відносно чисельності населення регіону ($PP_{нас}^{CC}$)	15	Виходячи з цілей 1 та 3 Державної Стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., в якості індикаторів інституційної підтримки євроінтеграційних реформ у регіонах можуть бути показники, що характеризують проєкти, реалізовані на	+	$PP_{нас}^{CC} = \frac{PP^{CC}}{Ч_{нас}},$ <p>PP^{CC} – кількість реалізованих проєктів в рамках програм допомоги Європейського Союзу у регіоні, заходів; $Ч_{нас}$ – чисельність населення регіону, тис. осіб</p>
2.5. Питомий обсяг фінансування у рамках допомоги ЄС у регіоні, тис. євро / на душу населення ($\Phi D_{нас}^{CC}$)	15	регіональному рівні у рамках програм технічної допомоги, секторальної бюджетної підтримки, фінансової допомоги ЄС	+	$\Phi D_{нас}^{CC} = \frac{\Phi D^{CC}}{Ч_{нас}},$ <p>ΦD^{CC} – обсяг фінансування у рамках програм допомоги ЄС у регіоні, тис. євро $Ч_{нас}$ – чисельність наявного населення регіону (на 1 січня року, що слідує за досліджуванним, тобто для 2014 р. - на 01.01.2015 р. і т.д.), тис. осіб</p>
2.6. Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс “Пульс” у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону ($K_{Антикор}$)	10	Оскільки реформування митної сфери здійснюється на базі нової редакції Митного кодексу України, який розроблено з урахуванням положень Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, Конвенції про тимчасове ввезення, Митного кодексу ЄС, єдиним фактором котрий може негативно впливати на митні процедури залишається людський. Опосередковано відобразити подібний негативний вплив на рівні регіону можна шляхом аналізу показників кількості звернень фізичних та юридичних осіб у розрізі зон діяльності митниці, а також даними опитувань підприємств	-	$K_{Антикор} = \frac{Q_{Антикор}}{Q_{СЗЕД}},$ <p>де $Q_{Антикор}$ – кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс “Пульс” у розрізі зон діяльності митниці у регіоні; $Q_{СЗЕД}$ – кількість суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону, одиниць</p>

Обласні профілі євроінтеграційного економічного поступу були розроблені за участі наступних регіональних експертів:

- Вінницька область – Сологуб Олександр (Громадська організація «Спілка фермерських і енергетичних операторів ринку «СФЕРО»)
- Волинська область – Безвербний Дмитро (Луцька міська громадська організація «Центр політичного аналізу та виборчого консалтингу»)
- Дніпропетровська область – Літвінов Олексій (Громадська організація «Інститут громадської експертизи»)
- Донецька область – Боровська Наталія (Громадська організація «Точка Доступу»)
- Житомирська область – Боросовський Тарас (Громадська організація «Об'єднання «Юнітек»)
- Закарпатська область – Бабіля Святослав (Закарпатська обласна організація Всеукраїнської громадської організації «Громадянська мережа ОПОРА»)
- Запорізька область – Арабаджисв Дмитро (Незалежний центр правових досліджень та ініціатив)
- Івано-Франківська область – Вербовська Леся (Громадський центр «Ділові ініціативи»)
- Київська область – Гуменюк Василь (Громадська організація «Крюківщина-2020»)
- Кіровоградська область – Гріднева Ольга (Громадська організація «Прес-клуб реформ»)
- Луганська область – Боровой Станіслав (Громадська організація «Агентство стійкого розвитку Луганського регіону»)
- Львівська область – Неберикут Олександр (Львівська обласна організація Всеукраїнської громадської організації «Громадянська мережа ОПОРА»)
- Миколаївська область – Локтіонова Дінара (Громадська організація «Центр інноваційного розвитку територій»)
- Одеська область – Кобилянська Алла (Громадська організація «Сприяння міжкультурному співробітництву»)
- Полтавська область – Кузьменко Ніна, Калініченко Володимир (Регіональний фонд підтримки підприємництва по Полтавській області)
- Рівненська область – Лебедюк Віталій (Аналітичний центр «Школа політичної аналітики «ПОЛІС»)
- Сумська область – Романова Тетяна (Громадська організація «Бюро аналізу політики»)
- Тернопільська область – Хлебас Сергій (Тернопільська обласна громадська організація «Дослідницький центр соціальних технологій»)
- Харківська область – Козоріз Віктор (Громадська організація «Фонд місцевої демократії»)
- Херсонська область – Коробов Володимир (Херсонська міська громадська організація «Центр досліджень південноукраїнського прикордоння»)
- Хмельницька область – Михайлишин Романа (Громадська організація «Хмельницька ініціатива»)
- Черкаська область – Ропало Любов (Громадська організація «Академія стратегічних досліджень»)
- Чернівецька область – Роговська-Іщук Ірина (Громадська організація «Буковинська агенція регіонального розвитку»)
- Чернігівська область – Романенко Євген (Громадська організація «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень»)